

TÜRKMEN ŞAİRİ ŞABENDE'NİN “GÜL-BİLBİL” DESTANI

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Tezli Yüksek Lisans Programı

Adnan YILDIZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Soner SAĞLAM

Haziran 2019

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı öğrencisi Adnan YILDIZ tarafından Dr. Öğr. Ü. Soner SAĞLAM yönetiminde hazırlanan Türkmen Şairi Şabende'nin "Gül-Bilbil" Destanı" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 14.06.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

DOÇ. DR. MEHMET SURUR ÇELEPİ

Jüri Başkanı

DR. ÖĞR. Ü. DERYA ÖZCAN

Jüri Üyesi

DR. ÖĞR. Ü. SONER SAĞLAM

Jüri Üyesi

03/07/2019...tarih ve 26/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Adnan YILDIZ

ÖN SÖZ

Türk dünyası sözlü kültür geleneği, gerek İslamiyet öncesinde gerekse İslamiyet sonrasında bünyesine kattığı unsurlarla zenginleşerek günümüze kadar süregelmiştir. Bu bağlamda hem Anadolu sahasında hem de Türk soylu halkların yaşadığı coğrafyalarda geniş bir sözlü anlatma zenginliği vardır. Topraklarının medeniyetler açısından köklü bir geçmişe sahip olmasından dolayı Türkmenistan sahasında da bu zenginliği görmek mümkündür. Bu çeşitlilik neticesinde bugün üzerinde birçok çalışma yapılan, Şabende'nin “Gül-Bilbil”, “Şabahram”, Andalıb'ın “Leyli-Mecnun”, “Yusup-Zuleyha”, Magrupı'nın “Yusuf-Ahmet”, Mollanepes'in “Zöhre-Tahrır” ve anonim halk destanları olan “Şasenem-Garıp”, “Huyrlukga-Hemra”, “Necep-Oğlan” gibi eserler günümüze ulaşmıştır. Bu anlatılar bahsettiğimiz geleneğin önemli örneklerindedir. Türkmen destancılık geleneği, Türkiye sahası halk hikâyeciliği geleneğiyle ortaklıklar barındığı gibi kendi içersinde de karakteristik özellikleri bulundurur. Bu bağlamda bahşaların icralarını gerçekleştirme şekilleri ve ortamları oldukça zengin ve önemlidir.

Çalışmamız, kaynakça, sonuç, metinler ve sözlük bölümlerinin dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkmenistan tarihi ile Şabende'nin hayatı ve eserleri ele alınarak, “Gül Bilbil hikâyesi” ve hikâye hakkında yapılan çalışmalar tespit edilmiştir. Ayrıca bu bölümde Gül-Bülbül temalı eserlerin ortaya çıkışı, farklı coğrafyalarda nasıl işlendiği, gül ve bülbül kelimelerin manası ile taşıdığı anlamlar ve bu temada yazılan eserler incelenmiştir.

İkinci bölümde, Türkmen hikâyelerinin tasnifi ve sınıflandırması ile Türkmen bahşılık geleneği ele alınmıştır. Gül Bülbül anlatısı Türkmen sahasında destan, Anadolu sahasında ise halk hikâyesi olarak geçmektedir. Bundan dolayı ilk olarak Türkmen edebiyatında destan ve türleri açıklandıktan sonra halk hikâyesinin tanımı verilmiştir. Türkmen hikâyelerinin yapısı ve tasnifi başlığı altında hikâyelerin türleri incelenerek, bu türlerin yapısal özellikleri verilmiştir. Son olarak ise bahşılığın tanımı ile Türkmen bahşılık geleneği ile ilgili bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde “Gül-Bilbil hikâyesi”nin yapı bakımından incelenmesi başlığı altında ilk olarak hikayenin özeti sonrasında ise epizot yapısı ele alınmıştır. Hikayede geçen olaylar, Dede Korkut Hikayeleri, Kerem ile Aslı ve Tahir ile Zühre hikayelerinde geçen epizotlardan da örnekler verilerek açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde Gül Bilbil hikâyesinin motif yapısı incelenmiştir. Öncelikle motif başlığı açıklanmış sonrasında ise bir önceki bölümde ayrı ayrı ele alınan epizotlarda geçen motifler tek tek halk hikâyeleri örnekleri ışığında açıklanmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünün ardından, Gül Bilbil hikayesinin Türkmen Kril alfabesinden Latin alfabesi ile transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılmış hali verilmiştir. Metinler bölümünden sonra eseri Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarırken anlamlarına baktığımız kelimeler eser içi sözlüğü oluşturularak “Sözlük” başlığı altında verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde çalışmamızın önceki bölümlerinde yer alan tespitler ve incelemeler toplu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonunda ise, faydalandığımız kaynaklar yazarlarının soyadına göre sıralanarak “Kaynakça” başlığı altında verilmiştir.

Çalışmamızı oluşturma aşamamızda fikirleri ve yönlendirmeleriyle bize yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer Dr. Öğr. Üyesi Soner SAĞLAM’a şükranlarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca her daim desteklerini esirgemeyen kıymetli annem, babam ve ağabeyime teşekkür ederim.

Adnan YILDIZ

Denizli / 2019

ÖZET

TÜRKMEN ŞAİRİ ŞABENDE’NİN GÜL-BİLBİL DESTANI

Adnan YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Soner SAĞLAM

Haziran 2019

Şabende, XVIII. Yy. Klasik Türkmen edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden biridir. XVIII. Yy. Türkmenlerin sosyal ve kültürel hayatında önemli değişikliklerin yaşandığı dönemdir. Bu zamana kadar konargöçer bir yaşam tarzını benimseyen Türkmenler, bu asrın ortalarından itibaren yerleşik yaşama geçmeye başlar. Bununla beraber bu yy. Türkmen edebiyatında sözlü kültürde yaşayan destanların yazıya geçirildiği görülür. Başta Andalp olmak üzere pek çok şair Türkmen bahşılarının repertuarında bulunan destanları kendi üslupları çerçevesinde yazılı eser halinde kaleme alır ve böylece avrulu destan adı verilen bir tür ortaya çıkar. Şabende’nin yazmış olduğu “Gül-Bilbil” adlı eser de bu özelliktedir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Türkmenistan Tarihi ve Türkmen destancılık geleneği, Şabende’nin hayatı ve eserleri ile, Gül-Bilbil destanı üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdik. Türk edebiyatında kaleme alınan Gül Bülbül temalı eserler hakkında da genel bilgi verdik. İkinci bölümde, Türkmen destanlarının yapısı ve türleri ile halk hikayesinin tanımı verildikten sonra yapısal özellikleri açıklanarak, Türkmen bahşılık geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde halk hikayesi epizot yapısı verilmiş ve bu yapı Anadolu sahası halk hikayelerinden örnekler verilerek ortaya koyulmuştur. Dördüncü bölümde, bir önceki bölümde ortaya konulan epizot yapısından hareketle motifler çıkarılmış, halk hikayesi örneklerinden faydalanılarak incelenmiştir. Metinler bölümünde Gül-Bilbil destanının Kiril harfli orijinal metninden Latin harflerine aktarımı ve sonrasında Türkiye Türkçesine aktarımı verilmiştir.

Sonuç bölümünde, aşk konulu destanî anlatmaların Türkiye sahasında halk hikâyesi, Türkmenistan sahasında ise destan başlığı altında verildiğini ifade ettik. “Gül-Bilbil” hikayesinin epizot ve motif yapısı bakımından Türkiye sahası halk hikayeciliği geleneği ile büyük benzerlikler taşıdığını tespit ettik. Özellikle kahramanın soylu bir aileden gelişi, kahramanın ailesinin çocuksuzluk problemi ile karşı karşıya kalması, kahramanların rüya yolu ile birbirlerine aşık olmaları, kahramana ad verilmesi, kahramanın olağanüstü varlıklar ile mücadeleler gerçekleştirmesi, Hızır – pir gibi kutsal kişilerin kahramana yardımcı olması ve kahramanımızın sevdiğine kavuşup kendi yurduna zaferle dönmesi gibi unsurlar Türk destan/halk hikayesi geleneğinin genel yapısı çerçevesinde “Gül-Bilbil” hikayesinde de görülmüştür. Bu da bize Türkmenistan sahasına ait olan bu eserin Türk Dünyası edebiyatı geleneği bağlamında müşterek bir kültür evreninin eseri olduğu sonucunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Şabende, Gül-Bilbil Destanı, Motif, Halk Hikâyesi, Epizot

ABSTRACT

GÜL-BİBİL EPIC BY TURKMEN POET ŞABENDE

Adnan Yıldız

Master's Thesis

Contemporary Turkish Dialects and Literatures

Supervisor: Asst. Prof. Soner Sağlam

June 2019

Şabende is one of the leading characters of Classical Turkmen Literature of XVIII. century. XVIII. century is the period when important changes have occurred in the social and cultural life of the Turkmens. The Turkmens who have adopted a migrant settler-lifestyle until this time, started to become sedentary from the middle of this century. However, it is seen that the epics in oral culture in Turkmen literature were put down on paper in this century. Many poets, especially Andalıp, write the epics in the repertoire of Turkmen *bahşıs* within the framework of their own style and thus a type which is called *avtrlu* epic comes in sight. The work 'Gül-Bilbil' written by Şabende also has this feature.

In the first part of our study, we provided information about the history of Turkmenistan and the tradition of Turkmen epic, the life and works of Şabende and works on Gül-Bilbil epic. We also gave general information about the works themed Gül-Bilbil written in Turkish literature. In the second part, after we gave the description of structure and types of Turkmen epics and folk story, we explained the structural features and gave information about the tradition of Turkmen *bahşı*. In the third part, the folk story episode structure is given and this structure is presented by giving examples from the folk stories of Anatolian area. In the fourth part, motifs were extracted from the episode structure revealed in the previous part and examined by using the folk story examples. In the text part, the transfer of Gül-Bilbil epic from the original Cyrillic letters to Latin letters and then the transfer to Turkish in Turkey.

In the conclusion part, we have stated that epic stories about love is given under the title of folk story in Turkey and under the title of epic in Turkmenistan area. We have determined that 'Gül-Bilbil' story has great similarities with folk story tradition in Turkey in terms of episode and motif. Especially the elements such as that the hero comes from a noble family, the hero's family is faced with the problem of not having children, the heroes fall in love with each other through the dream, naming the hero, the hero struggles with extraordinary living creatures, holy person such as Godsend-father help to the hero and the hero comes together with his/her lover and returns to homeland with victory, were also seen in the 'Gül-Bilbil' story within the general structure of the Turkish epic/folk story tradition. This shows us that this work which belongs to Turkmenistan area is the result of the work of common cultural universe in context of Turkish World Literature tradition.

Key words: Şabende, Gül – Bilbil Epic, Motif, Folk Tale, Episode

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KULLANILAN KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
YÖNTEM VE TEKNİK	1
ÇALIŞMANIN AMACI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENİSTAN TARİHİ İLE ŞABENDE’NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Türkmenistan Tarihi.....	3
1.2. Şabende’nin Hayatı ve Eserleri.....	5
1.3. Gül Bülbül Hikâyesi ve Hikâye Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	9
1.4. Gül Bülbül Temalı Eserler	10

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKMEN HİKÂYELEERİNİN TASNİFİ VE SINIFLANDIRILMASI İLE TÜRKMEN BAŞILIK GELENEĞİ

2.1. Destan ve Hikâyenin Adlandırılması, Sınıflandırılması Meselesi	16
2.1.1. Destan	16
2.1.1.1. Epos	18
2.1.1.2. Dessan.....	19
2.1.1.3. Avtorlu Dessan	19
2.1.1.4. Anonim Dessan.....	20
2.1.1.5. Erteki Eposu.....	20
2.1.2. Halk Hikâyesi.....	20
2.2. Türkmen Hikâyelerinin Yapısı ve Tasnifi	22
2.2.1. Kahramanlık Konulu Hikâyelerin Yapısal Özellikleri	23

2.2.2. Aşk Konulu Hikâyelerin Yapısal Özellikleri.....	23
2.3. Türkmen Bahşılık Geleneği	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1. Gül-Bilbil Hikâyesinin Epizot Yapısı.....	29
3.1.1. Kahramanın Ailesi ve Sosyal Durumunun Tanıtımı.....	29
3.1.1.1. Zaman	30
3.1.1.2. Mekân	31
3.1.1.2.1. Açık Mekân.....	32
3.1.1.2.2. Kapalı Mekân.....	33
3.1.1.3. Anne-Baba (Ailenin Tanıtımı).....	33
3.1.1.4. Çocuksuzluk.....	34
3.1.1.5. Çocuksuzluğa Çare Arama ve Doğum.....	36
3.2. Ad Verme.....	38
3.2.1. Eğitim.....	39
3.2.2. Kahramanların Âşık Olmaları.....	40
3.2.3. Kahramanın Sevgiliyi İstemesi, Engeller ve Sevgiliye Ulaşması.....	44
3.2.3.1. Birinci Engel	45
3.2.3.2. Gurbete Çıkma (Sevgiliyi Arama).....	46
3.2.3.3. İkinci Engel.....	47
3.2.3.4. Üçüncü Engel.....	48
3.2.3.5. Dördüncü Engel	49
3.2.3.6. Beşinci Engel	50
3.2.3.7. Altıncı Engel	51
3.2.3.8. Yedinci Engel	53
3.2.3.9. Sekizinci Engel	54
3.2.3.10. Uzun Yol Engeli ve Salım'ın Yardımı ile Gül'e Ulaşma	56

3.2.4. Sonuç (Düğün veya Ölüm)	59
3.2.5. Gurbetten Dönüş	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI

4.1. Motif Nedir?.....	66
4.2. Birinci Epizota Bağlı Motifler	69
4.2.1. Çocuksuzluk Motifi	69
4.2.2. Çare Arama Motifi	70
4.2.3. Fal Motifi	71
4.2.4. Ad Verme Motifi.....	71
4.2.5. Toy Motifi.....	74
4.2.5.1. Doğum ve Ad Verme Toyu Motifi	76
4.2.5.2. Geñeş / Sohbet Toyu Motifi.....	77
4.3. İkinci Epizota Bağlı Motifler	79
4.3.1. Rüya Motifi	79
4.3.2. Sihirli Asa Motifi	84
4.3.3. Büyü Motifi.....	84
4.4. Üçüncü Epizota Bağlı Motifler	85
4.4.1. Yardımcı Unsurlar Motifi	85
4.4.2. Erenler / Pirlere Motifi.....	85
4.4.3. Gurbete Çıkma Motifi.....	86
4.4.4. Arkadaşlık Motifi.....	87
4.4.5. Peri Motifi.....	87
4.4.6. Dua Motifi.....	88
4.4.7. Bahşılık Motifi	89
4.4.8. Türkü Söyleyerek Kendini Tanıtma Motifi	90
4.4.9. At Motifi	92
4.4.10. Kılıç Motifi	93

4.4.11. Olağanüstü Mekânlar / İrem Bağı Motifi.....	93
4.4.12. Olağanüstü Mekânlar / Kaf Dağı Motifi.....	93
4.4.13. Tuzaklar / Tutsaklık Motifi.....	94
4.4.14. Sınavlar Motifi.....	95
4.4.15. Olağanüstü Varlık / Ejderha Motifi.....	97
4.4.16. Ödül Motifi.....	98
4.4.17. Şekil Değiştirme Motifi.....	99
4.4.18. Sihirli Saç Motifi.....	99
4.4.19. Av ve Avcılık Motifi.....	100
4.4.20. Allah / Huda / Hak Motifi.....	101
4.4.21. Peygamberler Motifi.....	103
4.4.22. Hz. Ali Motifi.....	103
4.4.23. Azrail Motifi.....	104
4.4.24. Haber Gönderme Motifi.....	104
4.5. Sonuç Epizotuna Bağlı Motifler.....	105
4.5.1. Evlilik Toyu Motifi.....	105
4.5.2. Akından Dönüş Toyu Motifi.....	106
4.5.3. Tahta Çıkış toyu Motifi.....	107
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	108
METİNLER.....	111
GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN TÜRKMEN KİRİLİNDEN TÜRKMEN LATİN HARFLERİNE AKTARILMIŞ METNİ.....	111
GÜL-BİLBİL HİKAYESİNİN TÜRKMEN TÜRKÇESİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ METNİ.....	211
SÖZLÜK.....	308
KAYNAKLAR.....	330
EKLER.....	334
ÖZGEÇMİŞ.....	340

KULLANILAN KISALTMALAR

çev.	: çeviren.
ed.	: editör
EFD	: Edebiyat Fakültesi Dergisi
s.	: sayfa
TDET	: Türk Dünyası Edebiyat Tarihi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDTEA	: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi
TDEKTS	: Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü
TET	: Türkmen Edebiyatı Tarihi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

YÖNTEM VE TEKNİK

Çalışmamıza konu olan eserin adı Türkmenistan sahasında “Gül-Bilbil Destanı” olarak geçmektedir. Ancak Türkiye sahasında Aşk konulu destanlara halk hikâyesi adı verildiğinden biz incelemede hikâye ifadesini kullandık. Sadece Tezimizin başlığında eseri destan olarak vermeyi uygun gördük.

Çalışmada tezin hacmini arttırmamak adına Gül-Bilbil destanının kiril harfli metni verilmemiştir. Ancak tezde kullanılan kiril harfli kaynağın kapak ve iç sayfalarından birkaç bölümü ekler kısmına ilave edilmiştir. Metin Türkiye Türkçesine aktarılırken serbest aktarma yöntemi tercih edilmiş fakat aktarma esnasında şiirlerin kafiye yapısının da azami ölçüde korunmasına dikkat edilmiştir.

Metin bir halk hikayesi metni olduğu için, epizot yapısının ortaya koyulması Fiktet Türkmen’in Tahir İle Zühre Hikayesi ile Ali Duymaz’ın Aslı ile Kerem Hikayesi kitaplarındaki apizot yapısı örnek alınarak yapılmış motiflerde bu yapıya göre incelenmiştir.

Kısaltmalar dizini oluşturulurken TDK’nın kısaltmalar dizinine bakılmıştır. Ancak bu dizinde bulunmayan kısaltmalar büyük harflerle kısaltılarak verilmiştir.

Metin Kiril alfabesinden Latin alfabesine transkribe edilirken orijinal eserdeki sayfa sayıları belirtilerek transkript edilmiştir. Yine aynı şekilde Türkiye Türkçesine aktarılırken de orijinal metindeki sayfa numaraları belirtilmiştir. İnceleme bölümünde örnek olarak verilen metinlerin sonuna da sayfa numarası eklenmiştir. Bu sayfa numaralarının yine orijinal metindeki sayfa numaralarını işaret etmesi sağlanmıştır. Ayrıca orijinal metinde bulunmayan 130.,131.,134.,135.,138.,139.,142.,143. sayfalarda metin içerisinde belirtilmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmamızın amacı, 18. Yüzyıl Türkmen edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden Şabende'yi ve onun "Gül-Bilbil" adlı eserini tanıtmak, "Gül-Bilbil hikayesi'nin motif ve epizot yapısını çıkartarak Türk Dünyası destan/hikaye geleneği içerisindeki yerini tespit etmek ve bu bilgileri Türklük biliminin hizmetine sunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENİSTAN TARİHİ İLE ŞABENDE'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Türkmenistan Tarihi

Türkmenistan toprakları tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış kadim bir coğrafyadır. Arkeolojik araştırmalar sonucu Ön-Türklere ait kalıntıların bulunması, M.Ö. IV. yüzyıldan itibaren bölgede medeniyetin olduğunu ortaya koymuştur. M.Ö. III. yüzyılda Zerdüşt dininin kutsal kitabı olan Avesta'da Turluların yaşadığı bölgeye Turan isminin verilmiş olması, İran efsanelerinde Turan hükümdarıyla mücadelelerin geçmesi, Anav, Altın-tepe ve Marguş kalıntılarının Turanlılarla ilişkilendirilmesine sebebiyet vermiştir. M.Ö. II. yüzyılda yaşanan kuraklık, Turanlıları Orta Asya, Sibiryaya, Doğu Avrupa, Hindistan ve Küçük Asya'ya itmiştir. Bölgedeki Turanlılar I. yüzyılda Massagetler olarak tanınmışlardır. Bunun sonucu olarak ise bölgeye "Massagetler Turanı" adı verilmiştir. Bölgede yaşayan Massagetler'in kültürleri Oğuzlarla da ilişkilidir (Günay, 2012; 581).

Büyük İskender'in M.Ö. 334 yılında bu topraklarda bulunan Ahemeniler Devleti'ni yıkarak bölgeyi ele geçirmesinin ardından Romalılar, Partlar ve Sasaniler bölgeye hükmetmişlerdir. Müslümanlığı kabul ettikten sonra Araplar farklı bölgelere fetih hareketleri düzenlemişler, 641 yılında Horasan'ı, 711 yılında ise Harezmi bölgesini fethetmişlerdir. Daha sonra sırasıyla bölgeye Samaniler ve Karahanlılar hâkim olmuşlardır. 940 yılında Satuk Buğra Han'ın Müslümanlığı devletin resmi dini olarak kabul etmesinin ardından Oğuz boyları da topluluklar halinde Müslüman olmuşlardır (Günay, 2012; 582).

Oğuz ve Karluk himayesi altında Türkistan bölgesinde yaşayan Türklere Türkman denilmiştir. Lakin bu adlandırmadaki Türkman ile Türkmen arasında fark bulunmaktadır. Türkman olarak adlandırılan topluluk, Hakaniye Devletinin himayesi altında yaşayan, İslamiyeti kabul etmiş ve İslamiyeti kabul etmemiş olan doğu Türkleriyle mücadele eden bir topluluktur. *Türke benzeyen* manasına gelen Türkman kelimesinin ortaya çıkışı da bu şekilde olmuştur. Din farklı olduğu için kendilerini direkt olarak Türk olarak adlandırmamışlardır. İslamiyeti kabul eden Türkmenler ise hali hazırda oba hayatı yaşayarak göçebeliği sonlandırmamış olan Oğuz boylarıdır (Gökalp, 1974; 27-28).

Etnik bir adlandırma olarak Göktürk Kitabelerinde VIII. yüzyılda karşımıza çıkan Türkmen adı, bir topluluk ve siyasi yapı olarak IX. ve X. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Yukarıdaki açıklamada da yer aldığı üzere Müslüman olmayan Oğuzları Müslüman olan Oğuzlar, Türkmen olarak telaffuz etmişlerdir (Kafesoğlu, 1958; 121-124). Adlandırmada görüldüğü gibi -man, -men ekleri o devirde Müslüman olan Kuman, Karaman, Ataman, Kölemen devlet adlandırmalarında da karşımıza çıkmaktadır (Saray, 1993; 13). Bu adlandırmaya yine Farsça “*Türkmanend*” (*Türk benzer*) şeklinde Kâşgarlı Mahmut’un eserinde de geçmektedir. İlk dönemlerde Müslümanlığı kabul etmiş Oğuzlar için kullanılan tabir daha sonra yaygınlığını genişleterek Türk kavimlerinin hepsi için ortak ad olarak kullanılmıştır. Türkmen adının oluşumuyla ilgili A. Vambery “*Türk men (ben) “Türk’üm”*”, J.V. Ariac ve Oscar Hanser “*Türk ile Kuman*”, Bedreddin Ayni İslamiyet’le bağdaştırarak “*Türk+iman*”, Hüseyin Hüsameddin büyüklük eki olan “*men*” ile “*büyük Türk*”, Necip Asım “*adam (man)*” birleşiminden “*Türk eri*”, Saim Ali Dilemre Asurca “*tüccar-tuqqar+Türk ticaret adamı*” gibi yapılarla ortaya çıktığına dair görüş bildirmişlerdir. Adlandırmayla ilgili birçok görüşün olmasına rağmen Jean Deny’nin *Türk+men “koyu Türk, saf kan Türk”* bazı Azerbaycanlı bilim insanlarının reddetmesine rağmen en çok kabul gören görüş olmuştur (Kafesoğlu, 1958; 121-124).

Türkmenlerin tarih sahnesine etkin bir şekilde çıkmaları Oğuz yabgusuyla sorunlar yaşayan Selçuk Bey’e tabi olmalarıyla başlamaktadır. Selçuk Bey ile birlikte batıya göç eden Müslüman Türkmen toplulukları tabi oldukları Selçuk Bey himayesinde Kıpçak, Peçenek ve Karahanlılar ile savaşarak büyük Selçuklu Devleti’nin kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Sonrasında ise Horasan ve Hazar denizinin güney kıyılarına yerleşmişlerdir. Ancak doğudan gelen Moğol istilaları bölgedeki Türkmenlerin bir kısmını yerinde bırakmış, bir kısmını ise Azerbaycan ve Anadolu bölgesine itmiştir. Bölgede kalan Türkmenler Moğol ve Timurların bünyesinde yaşamış, gelen saldırılara daha fazla dayanamayarak günümüz Türkmenistan topraklarının güney kısmında bulunan Köpetdağ bölgesine çekilmişlerdir (Ercilasun, 2007; 233). Batıda kurulan Türkiye Selçuklu Devleti’nin temellerini oluşturan Türkmenler, daha sonra Anadolu Beylikleri, Osmanlı Devleti, Safevi, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinin kurucuları olmuşlardır. Doğuda kalan Türkmenler sırasıyla Moğol-Kalmuk, İran-Avşar toplulukları, Kaçkar ve Hive Hanlıklarıyla savaşmışlardır. Merv bölgesinde yayılan Türkmenler İran’ı yenerek derin bir nefes almış olsalar da bölgenin bağımsızlığı uzun sürmemiş 1869’da işgale başlayan Rus Çarlığı 1884’de bölgeyi tamamen işgal etmiştir.

XX. yüzyılın başlarında bağımsızlık adına birkaç kez ayaklanmayı deneseler de bu çabalar sonuç vermemiş ve Çarlık dönemi başlamıştır (Günay, 2012; 583). Yetmiş yıl Sovyet yönetimi bünyesinde kalan Türkmenler, din, dil, örf, adetlerini baskı altında yaşayarak korumaya gayret göstermişlerdir. Bu süreç Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çözülmesiyle son bulmuş, 27 Ekim 1991'de demokratik ve laik Türkmenistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir.

Türkmen adı tarihteki geniş adlandırmasının yanında bugün Türkmenistan Cumhuriyeti, Irak, İran, Afganistan, Suriye, ve Anadolu'daki bazı Türk boylarından olanlar için kullanılmaktadır (Saray, 1993; 13).

1.2. Şabende'nin Hayatı ve Eserleri

Şabende, 1720 yılında dönemin Taşoğuz bölgesinin, Lenin şehri bugün ise Köneürgeç denilen şehrin Vas yerleşkesinde doğmuştur. Şair, ömrünün büyük kısmını doğduğu yerde geçirmiştir. Şairin asıl adı Abdullah'tır. Şabende ismi onun mahlasıdır. Bu mahlası alması halk arasında çeşitli rivayetlerle açıklanmıştır. Şairin dostu Äyran ülkesinin şahına esir düşmüş, Şabende ise onu aramaya çıkmıştır. Dostunu aradığı sırada biri ona dostunun zindanda olduğunu söylemiştir. Şabende ise o anda kendi kendine, "Ey Allah'ın korku salan kulu Abdullahnazar, dostun o zindanda yatarken kendine Abdullahnazar değil Şabende de!" diyerek Şabende mahlasını almıştır. Kimi rivayetler de ise zindana düşen kendisidir ve zindana düştüğü sırada Şabende mahlasını aldığı yönündedir. O, insanın iyiliğini her şeyden üstün tutmuş, Şabende adının açıklamasını buna bağlayarak eserinde dile getirmiştir (TET, 1982; 256).

Şairin babasının adı Memi Molla, annesinin adı ise Dövletbike'dir. Hanımının adı Menli'dir. Seyitnazar, Dövletnazar, Memmetnazar ve Annamenli olmak üzere dört çocuğu vardır (Türkmen, Geldiyev, 1995; 109).

Adı Memi Molla olan babası, halk arasında tanınan ve saygı duyulan biridir. Oğlunu önce köy mektebine daha sonra ise Hıva'da Şirgazi medresesinde okutarak tahsilli bir eğitim alması için yetiştirmiştir (Türkmen, Geldiyev, 1995; 109). Şair burada dinî düşünce, Fars ve Türk edebiyatı, tarih, felsefe alanlarında eğitim almıştır. Şabende, şairliğinin yanında usta bir sazende ve hünerli bir seyistir de. Katıldığı toylarda yarışlara girmiş, tanınmış ve daha sonra yetiştirdiği atlar sadece yaşadığı bölgede değil Türkmenistan'ın diğer bazı bölgelerinde de şampiyon olmuşlardır. Halkın seyisler seyisi olarak hitap ettiği şairin destanlarda at motifini oldukça kuvvetli şekilde

işleyebilmesinin sebeplerinden biri de usta şairliğinin yanında atlar konusunda maharetli olmasıdır (TET, 1982; 259).

Döneminin ve Türkmen edebiyatının önemli şahsiyetlerinden olan Mahtumkulu ile Şabende arasındaki ilişki, ilk olarak bir toyda karşılaşmalarıyla başlar. Daha sonra Şabende Mahtumkulu'nun daveti üzerine onun obasına gitmiş ve orada gezmiştir. Halk arasında bu tanışıklık ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Rivayete göre Şabende "Gözelim", Kemine "Zülpün", Talibi "Gezme Yırtık Cinde Bilen" adlı şiirleri obada güzel bir at gördükleri anda yazmışlardır. Şabende, şiir söylemesi ve destan anlatması sırasında çaldığı sazıyla da tanınmış bir bahşidir. W. Uspenski "Türkmen Sazı" adlı kitabında birkaç büyük ustanın arasında Şabende'yi de göstermiştir. O, kendi destanlarının yanı sıra diğer Türkmen destanlarını da saz eşliğinde söylemesiyle halk arasında ün ve saygı kazanmıştır (TET, 1982; 259-260).

Şabende'nin birçok şehri gezdikten sonra "Siyahatnama" adlı eser kaleme aldığı söylenmektedir. Lakin bu esere günümüzde ulaşamamıştır. Şair hem XVIII. yüzyılda yaşaması hem de çok gezmesi sebebiyle döneminde yaşanan birçok tarihi olaylara tanıklık etmiştir. Hive Hanlığı'nın, Buhara Emirliği'nin, İran Şahı'nın Türkmen topraklarına yaptıkları seferlere şahit olmuş ve bu vakaları destanlarında işlemiştir. Hocamberdi Han Destanı'nda İran Şahı Ağa Muhammed'in Kirman üzerine yaptığı seferi anlatmıştır. Yine şahit olduğu olaylar çerçevesinde Sasaniler hanedanının on dördüncü hanı Behram Gûr hakkında "Şabehram" destanını kaleme almıştır (TET, 1982; 260-261).

Şabende'nin şiir ustalığı konu, tema ve yapısının Türkmen folklorundan, halk edebiyatı ürünlerinden ve tarihi olaylardan beslenmiş olmasından dolayı oldukça kuvvetlidir. Her ne kadar sözlü gelenekle yetişmiş olsa da kadim Türkmen edebiyatı yazılı ürünlerinden çok iyi şekilde faydalanarak bunları eserlerine yansıtmıştır. Ağırlıklı olarak koşuk (murabba) formatında yazdığı eserlerinin yanında aynı zamanda yazılı edebiyat ürünleri olan kaside, müstezat, mesnevi, muamma türlerinde de yazmıştır. (TET, 1982; 261-262).

Şabende eserlerinde genellikle aşk-sevgi, öğüt-nasihat konularını işlemiştir. Bu şiirlerin oluşmasında şairin yaşadığı olaylar etkili olmuştur. "Gözelim", "Dört Gözel", "Tilla Seniñ İşkiñda", "Söver Yarım Meñli", "Meñli Hamı Nätdiñ?" gibi şiirlerini buna örnek olarak verebiliriz. "Söver Yarım Meñli" adlı şiirini önce gönül verdiği sonrasında ise evlendiği eşi Menli için yazmıştır (Türkmen, Geldiyev, 1995; 110).

A. N. Samoyloviç “Gözelim” adlı eserin ortaya çıkışını ve tarihini “Nepis Türkmen Edebiyatına Umumî Sın” (13 Nisan 1909) adlı eserinde vermiştir. Şair bu eserde devrinin ve ondan önceki devrin edebiyatının işlediği mazmunları, epitetleri, metaforları, motifleri “*perilerin soltanı, hanı, totı kimin suhanver, şirin zıban, kirpikleri hanjar, gaşı keman, lebleri şâhdi-şeker, açılan ter gunça, bakışı hun bahalı, âlemgörki-guvanji, servi-rovan, çölün maralı, galam gaşlı, gözleri cellât, dür-yakut bilen bezenen, sahıpkıran*” şeklinde kullanarak ustalığını ortaya koymuştur. “Peri Görmedim” eserinde kendinden sonra gelecek şairlere örnek olacak yazımlarda bulunurken, “Dört Güzel” adlı eserinde ise ustalığının orijinalliğini ortaya koymuştur. “Söver Yarım, Meñli”, “Meñli Hanı Nätidñ?” Şabende’nin aşk temasını kendi geçmişiyle bir arada işlediği eserleridir (TET, 1982; 262-263).

Şair, Nevaî’nin fikirlerinden hareketle kendi fikirlerini dile getirerek etkili bir dil oluşturmuştur. Nevaî’nin ilmi medeniyetin yükselmesi adına verdiği mücadele her ne kadar büyük olsa da onun kıymetini bilenlerin sayısı döneminde az olmuş, sonrasında yazıları ve eserlerinden hareketle yazılar yazılmıştır. Şabende’nin “Kim Biler” adlı şiiri buna örnektir (TET, 1982; 266).

Şabende, öğüt ve nasihat türünde yazdığı şiirlerinde halkını yiğitliğe, iyiliğe, mertliğe yöneltip dış tehlikelere karşı durmalarını sağlamak amacıyla vatan teması etrafında yazmıştır. “Kem Biler”, “İnsan Uğraşa”, “Ganatlanıp Uçmağa” adlı şiirleri buna örnek olarak gösterilebilir (TET, 1982; 266).

XVIII. ve XIX. yüzyılda ahlaki ve gerçekçi şiirlerin yanı sıra Şeydayı, Seydi, Zelili gibi şairler tapmacalar da yazmışlardır. Bu şairlerin yanında Şabende de muamma, lugaz, çistan, aydışık, adatı tapmacalar yazmıştır. “Dagı Baş”, “Vallası Kırk”, “Kaydadığı Bilinmez”, “Zamanı Nedir”, “Kaysıdır Erur” adlı şiirlerine tapmaca örnekleri vermiştir. Bu tapmacalarda astronomi, anatomi, tarih, edebiyat ve bu gibi ilimler harmanlamıştır. Ay, gün, yıldızlar, bir yıl, dört fasıl, on iki ay, hafta, gece gündüz hakkında söz söylemiş ve bu sözleri beş vakit namaz, kırk farz gibi dinî terimlerle bağdaştırmıştır (TET, 1982; 266-267).

Şairin “Lailahaİllalladır”, “Lälezar Etgen Celil” adlı şiirleri dinî, mistik ahenkte dinî düşünceler ve öğütler çerçevesinde yazılmıştır. Şabende’nin şiiri halk şiiri etkilerini de barındırır. Halk ağzının, sözlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerde bulunmaktadır. O, şiirlerinin hepsini 8-11 hece ölçülü murabba, 14-15-16 hece ölçülü muhammes şeklinde yazmıştır. “Kaysıdır-Erur”, “Gözelim” gibi. Şabende, bu şiirleri

kendine has üslubuyla yazmış XVIII. yüzyıl Türkmen edebiyatında gerçekçilik düşüncesinin oluşması ve büyümesine katkıda bulunmuştur (TET, 1982; 268).

Şabende, aynı dönemde yaşadığı Kemine, Talibî gibi şairlerle milletini iyiliğe ve güzelliğe çağırmıştır. İslami bilgisinin kuvvetli olmasından dolayı halkını bilinçlendirmek için yazılar yazmıştır. Hayatı ve şiirleriyle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birisi şöyledir;

“Bir gün, Kemine ve Talibî Hiva’ya Şabende’yi ziyarete giderler. Şabende iki şairi bir güzel ağırladıktan sonra onlarla birlikte Ahal’a gitmek üzere yola çıkar. Karakum çölünde bir köyde dinlenmek üzere mola verirler ve ilk rastladıkları eve misafir olurlar. Evde güzel bir gelin vardır. Köylüler, koyunlar kesip şairleri ağırlarlar. Ertesi gün Şabende ve Talibî dışarı çıkarlar. Evde ev sahibi gelin ile Kemine kalır. Kemine gelinden kocasının üç yıl önce öldüğünü ve yirmi üç yaşında olduğunu öğrenir. Kemine, geline yaşama sarılması gerektiğini, dışarı çıkması için ricada bulunur. Gelin bu sözlere karşı bir şartının olduğunu söyler ve açıklar; “bundan önce dünyadan yedi büyük âşık geçmiştir. Kim bunların isimlerini bir bentlik gazelde kullanırsa ben onun ile evleneceğim”. Bu artı Kemine, Talibî ve Şabende’ye söyler. Sıra ilk önce Kemine’ye verilir ve Kemine “Güzelim” şiirini söyler. Bunun üzerine gelin “Göz bundan iyisini görmez, dil bundan iyisini söylemez, kulağım bundan güzelini duymaz. Ben razıyım” der. Bunun üzerine Kemine ve gelin evlenir.” (Türkmen, Geldiyev, 1995; 110).

Şabende’nin eserleri çağdaşları olan Azadı, Mahtumkulu, Andalıp, Magrupı, Şeydayı’nın eserleri gibi kendisinden sonra gelen şairler için dikkate alınan önemli kaynaklardan olmuştur. Sözlü geleneğin ürünlerini halk edebiyatı ölçü kalıplarıyla birleştirerek koşuklar oluşturmuş, vatan, mertlik, yiğitlik, iyi insan olma, aşk, sevgi gibi temaları edebiyat, tarih gibi ilimlerle harmanlayarak hem şiirler hem destanlar yazmıştır. O destancı şairler arasında bulunmuş, Türkmen Edebiyatı Destancılık Geleneği için dönüm noktası diyebileceğimiz XVIII. yüzyılın destan derleyicileri arasına girmiştir. Halk hafızasında gelişen ve sözlü gelenekle süregelen destanları derleyerek Türkmen halk edebiyatına ait ürünün tespit edilmesine ve korunmasına katkıda bulunmuştur. Bu derlemelere Andalıp’ın “Leyla Mecnun”, “Yusup Züleyha”, Şabende’nin “Şabehram”, “Gül-Bilbil”, Şeydayı’nın “Gül-Senuber”, Mağrupı’nın

“Serpelmelek-Medhalcema”, “Döwletyar” destanları örnek olarak verilebilir. XIX. Yüzyılda da buna Mollanepes’in “Zöhre-Tahir” destanını örnek olarak verebiliriz.

1.3. Gül Bülbül Hikâyesi ve Hikâye Hakkında Yapılan Çalışmalar

Uygurlar’da “Kızıl Gülüm”, Çağatay sahasında “Nevruz Şah” olarak yaygınlaşan hikâyenin Türkmenistan sahasında karşılığı “Gül Bilbil Destanı”dır (Köse, 1994; 29). Şabende’nin kaleme aldığı bu eser klasik halk hikâyesi özelliklerini barındırmaktadır. Hem nesir hem de nazım bölümleri bir aradadır. Elimizdeki kaynak eser, 1978 yılında Aşkabat’ta basılan “Lirika. Gul-Bilbil” adını taşımaktadır. Toplam 182 sayfadan oluşan eserin girişinde şiirler yer almakta, sonrasında Gül-Bilbil hikâyesi başlamaktadır.

XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başında Türkmen folkloruyla ilgili yapılmaya başlanan çalışmalar neticesinde ele aldığımız eserde çalışılmıştır. Daha çok bölge kültürünü, bölge insanını, tarihini, edebiyatını, dili ve folklorunu tanımaya yönelik yapılan çalışmaların mimarları siyasi bir amaç taşıdığı için Rus kökenli bilim insanları olmuşlardır. Bunun yanı sıra Türkmen kökenli olarak bölgede ilk çalışmaları yapan kişi ise Hocalı Molla’dır. Ortaya koyduğu bilgiler içerisinde Türkmen Destancılık geleneğiyle ilgili önemli yazılar da vardır (Şahin, 2010; 9-12).

Şabende’nin “Gül-Bilbil” destanı ile ilgili çalışma ilk kez 1948 yılında “Şabende, Gül-Bilbil” adıyla Aşkabat Türkmenistan Devlet Neşriyatında Seyit Garriyev tarafından yayınlanmıştır (Şahin, 2010; 20).

Garriyev’in 1982’de yayınlanan “Dessanlar” adlı kitabında Magrupı’nın “Seypelmelek-Medhalcema”, Şeydayı’nın “Gül-Senuber” destanının yanında Şabende’nin “Gül-Bilbil” destanının da hikâye metinleri yer almıştır (Şahin, 2010; 35). 1994 yılında yayınladığı “Gül Bilbil Destanı” adlı makalesinde Nerin Köse, destan metni olarak 1982 yılında yayınlanan metni esas almıştır. Destanın doğu ve batının bir araya getirildiği, her iki taraftan da destan ve anlatım unsurlarının Şabende tarafından eksiksiz olarak sentezlendiğini dile getirmiştir. O, sözlü gelenekten gelen ve hayatın her alanındaki hem gerçeklik hem de mitolojik unsurların bulunduğu bu destanı örnekler vererek incelemiştir. Motif unsurlarını içine alan çalışmasında destanın şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durmuştur (Köse, 1994; 29-33).

1.4. Gül Bülbül Temalı Eserler

Gl ile bülbül farklı dinlerde ve edebiyatlarda uyandırdığı hissiyat neticesinde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Çağ, coğrafya, kültür, koşullar gibi etkenler gl ve bülbül temasının şekillenmesinde etkili olmuştur. Asli vatanı doğu olan gl sonrasında buradan batıya götürülmüştür.

Doğu edebiyatlarında özellikle kokusu bakımından sık sık geçen gl, çiçeklerin sultanı olarak tasvir edilmiştir. Anadolu Türkçesine edebiyat yoluyla geçtiği düşünülmektedir. Divan şiirinde şairlerin ilham kaynağı olarak görülen gl, aynı zamanda utanan kişinin yüz kızarıklığına benzetilerek utangaç bir iek olarak betimlenmiştir (TDEKTS, 2004; 111).

Sevgilinin siması ile ilişki barındıran gülün, hem kokusu hem de rengi açısından sürekli taze olduğu bilinmektedir. Bu tazeliği onu baharın vazgeçilmez bir öğesi yapmaktadır. Seher vaktinde açılan gl, neşe ve mutluluk getirmektedir. Baharın gelişini müjdeleyen açılmasıyla insanları mutlu eden bir manaya sahiptir. Edebiyatta gülün çabuk solması aşığın ömrünün hızlı bir şekilde geçtiğine işarettir (Pala, 1995; 208).

Farsça “gul” olan gl’n, “*Mitolojide eski Yunanlıların güzellik Tanrıçası Aphrodite’in doğuşu sırasında vücudundan akan köpüklerden oluştuğuna inanılır ve Hint efsanelerinde de dini ve kozmogonik bir manası vardır. Eski Suriye ve Mısır’da gl üzerine efsaneler bulunmaktadır. Roma döneminde aşk ve neşe çiçeği sayılan gl, geniş çaplı ziyafetlerde vazgeçilmez bir iek olarak dikkat çeker. Hristiyanlığın ilk ağlarında Hz. İsa’nın sembolüdür. Hz. Meryem’e de dikensiz gül denmiştir...*” şeklinde ortaya çıktığına inanılır (Parlak, 2000; 105-106).

Bir başka mitolojik anlatıda, Yunan mitolojisindeki iek Tanrıçası olan Chloris tarafından yaratıldığı yönündedir. Tüm Tanrı ve Tanrıçaların birlikte hareket ederek oluşturdukları gülün oluşum hikayesi şöyledir; Bir gün Chloris ormanda yalnız başına gezerken ağaçlar arasında bir perinin cansız bedenini bulur ve yardım etmeleri için Tanrıları ağırır. Bu Chloris bu periyi çiçeğe dönüştürdükten sonra Dionysos çiçeğe güzel kokmasını sağlayacak bir z, Afrodit ise güzellik verir. Rüzgar Tanrısı Zefirus üzerinden bulutları uzaklaştırır, Apollo ise işıklarını onun için seferber ederek açılmasını sağlar. Tanrıların birliğiyle doğan gülün çiçeklerin tanrısı olarak görülmesinin sebebi budur (etindaş, 2013; 15).

Tazelik, incelik, narinlik, nazlılık, güzel koku, aşk, nezaket, his, sevgi gibi anlamlar yüklenen gül, İslam tasavvuf literatüründe Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'i akla getirmektedir (Uludağ, 2016, 50). Miraç gecesi Burak ve Cebrail (as) ile Hz. Muhammed'in terler döktüğü, Burak'ın terinden sarı gül, Cebrail'in terinden beyaz gül, Hz. Muhammed'in terinden ise kırmızı gül oluştuğu anlatılır. Hz. Muhammed'e atfedilen kırmızı gül Allah'ın görkeminin göstergesidir. Bu sebepten Allah, ilahi güzelliğin sembolü ve ilahi bir varlık olan kırmızı gülde tecelli etmiş, ruh ise bülbül gibi sonsuza kadar bu güle âşık olarak kalacaktır denmiştir. Burada dikkati çeken herhangi bir kuş yerine güle âşık olan kuşun bülbül olmasıdır. Rivayete göre, Nemrut tarafından ateşe atılan Hz. İbrahim'e yarenlik eden kuş da bülbüldür. Tanrı, bülbülün bu davranışı sonucunda Cebrail tarafından bülbüle ne istediğini sormuş, o da Allah'ın bilinmeyen dokuz yüz ismini öğrenmek istediğini dile getirmiştir. Allah'ın, isimlerinin hepsini öğrettiği bülbül ise sonsuza kadar gönülleri bir kılmak adına Allah'ın isimlerini şakıyacaktı (Tanç, 2009; 970).

Bülbül, karakteristik özelliğiyle özellikle Doğu edebiyatları olmak üzere tüm edebiyatlarda öne çıkan bir kuştur. Dîvanü Lugât't-Türk ve Kutadgu Bilig'de geçen kelimenin kökeni Farsçadır. Sonrasında Farsça'dan Arapça'ya geçmiştir. Kelimenin çoğul halleri olan *belâbil*, *andelib* ve *hezâr* kullanımları ile birlikte Türkçe'ye geçmiştir (TDEKTS, 2001; 484).

Edebiyatın ayrılmaz bir parçası olan bülbül, sevgilisinin güzelliklerini anlatabilmek için ağlarcasına şakıyan bir aşk abidesidir. Aşığın sözleri bülbülün şakıması olarak tanımlanmıştır (Pala, 1995;97).

Bahar zamanı güllerin açtığı dönemde bülbülün şakımasının artmasından dolayı geçmişten beri aralarında bir aşk olduğuna inanılmıştır. Sözlü anlatılara, efsanelere, destanlara, hikâyelere, masallara gül âşık, bülbül ise maşuk olarak geçmiştir. İran ve Türk edebiyatı alanında bu konuyla ilgili sayısız eser yazılmıştır (TDEKTS, 2001;484). Gülün, nazlı; bülbülün ise niyazlı olarak yaratıldığına inanılarak yazılan eserlerde aşkın tüm incelikleri işlenmiştir (Pala, 1995; 97). Bülbülün şakımasından dolayı ona şeyda ve zâr sıfatları yüklenmiştir (TDEKTS, 2001; 485). Gül ile bülbül arasında geçen durumların hepsinin âşık ile maşuk arasında da geçtiğine inanılmıştır. Bülbülün gül uğruna canını verşi Doğu ve Batının ortak motifi olarak karşımıza çıkmaktadır (Tanç, 2009; 974). İlk yaratıldığında soluk bir renge sahip olan gül, ona âşık olan bülbülün açılışını seyir etmek için dalına konarak şakıması ve gülün açarken dikeninin bülbülün

yüreğine girmesiyle akıttığı kandan rengini aldığı rivayet edilmektedir Goncaya rengini veren bülbülün kanı, yani canıdır (TDEKTS, 2001; 485).

Türk Edebiyatı'nda Recaizade Mahmut Ekrem tarafından *Hasbihal* adlı şiir bülbül redifiyle yazılmıştır. Aşk temalı eserlerin dışında, nazire şeklinde imgesel anlamlar yüklenerek yazılmış şiirlerde mevcuttur. Bülbül'e sesleniş şeklinde yazılmış bu şiir ilk örnek değildir. Mehmet Kaplan bu şekilde şiir yazımının Şeyhülislam Bahaî'nin "bülbül" redifli şiiriyle başladığını vurgulamıştır. Divan şiirinde çokça kullanılan bu mazmun, klasikleşmiş aşk temasındaki aşığın karşılığı olarak kullanılmıştır (Törenek, 2000; 170-171).

Kültürlerde, dinlerde ve coğrafyalarda yukarıda anlatılanlar gibi ortaya çıktığına yahut anlamlarının bulunduğu inanılan gül ile bülbül, Doğu ve Batı edebiyatlarında ortak bir tema olarak birçok şairin kalemıyla yazıya dökülmüştür. Gül ve Bülbül'ün kişide oluşturduğu hissin etkisiyle yazı ve şiirlerde dönemsel olarak farklılıklar oluşmuştur. Burada zaman kavramı devreye girmiş ve eserin yazılmasında temanın kişide uyandırdığı duygu farklılaşmıştır. Bu sebeple Gül ile Bülbül teması mekân olarak hem Doğu hem Batı'da hem de birbirini takip eden yüzyıllarda farklı şekillerle kaleme alınmıştır. Geçmişten günümüze edebiyatımızda birçok mananın yüklendiği gül Fuzuli'nin deyiimiyle "şeh-i ezhar" yani çiçeklerin şahıdır. Bu sebepten hem beşeri hem ilahi olmak üzere duygunun en yoğun hissedildiği sevgilinin betimlenmesi gül aracılığıyla yapılmıştır. Bu durum güle insani özellikler yükleyerek onu yüzyıllardır süregelen bir sevgili motifi haline getirmiştir (Lüleci, 2016; 182-184).

Pek çok medeniyet dairesinde anlatıla gelen gül bülbül hikâyelerinin yaygınlık kazanması ortaçağa denk gelmektedir. Hikâyelerin asıl kaynağı (Şark) İran olduğu tahmin edilmektedir. Emevi-Abbasi döneminde birbirlerinden etkilenen İran ve Arap edebiyatları, Endülüs Emevileriyle birlikte İspanya bölgesine taşınmış ve bölgede yeni motiflerin ortaya çıkmasını tetiklemiştir. XI. yüzyılda Chanson de Roland (Roland Şarkıları)'da H. Ritter Anter Kıssası'nın etkisinden bahsederken, M. Lanson'da XIII. yüzyılda yazıya aktarılan Fransız romanı Le Roman de la Rose (Gülün Romanı)'nın İran kaynaklı bir hikâye olduğunu dile getirmiştir. Aynı etki batıda olduğu gibi Rus edebiyatında da kendisini göstermiştir. AleksandrSergeyeviç Puşkin'in 1827'de yazdığı Soloyev i Roca (Bülbül ve Gül) adlı şiirde bunu görmek mümkündür. Puşkin gibi A. V. Azbukina, A. V. Koltsovda aynı temalieserler ortaya koymuşlardır (Tanç, 2009; 974-975).

Edebiyatta gül ile bülbül arasındaki aşkın anlatıldığı hikayelerin temsili adı Gül ü Bülbül'dür. Hem Doğu hem de Batı edebiyatlarında gül sevgili, bülbül ise âşık şeklinde tasvir edilmiştir. Hikâyelerin genelinde bülbül aşkını göstermek, gülün güzelliğini övmek, sanatını icra etmek için sürekli onu aramaktadır. Maddi aşkı temsil eden gül bülbül ilişkisini anlatmak için asırlar boyunca birçok şair Gül ü Bülbül mesnevileri kaleme almışlardır (TDEKTS, 2003; 111).

Şiir, destan, atasözü, mani vb. halk edebiyatı ürünleri içerisinde gördüğümüz gül-bülbül temasına Türk edebiyatında yazılı şekilde ilk olarak XIII. yüzyılda rast gelmekteyiz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin olduğu düşünülen "Bülbül-nâme" adlı eser, Anadolu sahasında yazılmış ilk eserdir. 55 beyit olarak yazılmış kısa bir mesnevi olan "Bülbül-nâme", gül-bülbülün kahraman olarak kullanıldığı okuyucuya ahlaki ve felsefi düşünceleri aktarmak amacıyla yazılmış bir eserdir. İyi ve kötünün karşıtlığı etrafında ahlaki ve öğretici olarak oluşturulmuştur (Zavotçu, 2002; 1730-1731).

XIII. yüzyılda Anadolu sahasında yazarı belli olmayan "Hikâye-i Bülbül-nâme" ve Rifâî tarafından yazılan "Bülbül-nâme" olmak üzere iki eser daha kaleme alınmıştır. "Hikâye-i Bülbül-nâme" Attar'ın yazdığı düşünülen "Bülbül-nâme"nin geniş şekilde yazılmış çevirisi şeklindedir. "Hikâye-i Bülbül-nâme"nin konusunu kuşlar ve bülbül arasında geçen olayları kapsar. Gül bahçesinde bülbülün güle şakımasından rahatsız olan kuşların bülbülü Hz. Süleyman'a şikâyetiyle başlayan olaylar zincirini anlatan eser aşkıta samimiyeti, doğruluğu, kıskançlığı, kötülüğü anlatır (Zavutçu, 2002; 1732). Rifâî'ye ait olan "Bülbül-nâme" ise 355 beyitten meydana gelen küçük bir mesnevidir. Tarihi devirler içerisinde toplumun roman ve uzun hikâye beklentisi karşılayan mesnevilerden biri olan "Bülbül-nâme" dinî, ahlaki öğretilerin yanı sıra ansiklopedik bilgilerde vermektedir. "Bülbül-nâme" bülbülün güle âşık olması ve ona kavuşması için önüne çıkan engelleri konu alır (Tanç, 2009; 976-977).

Bu eserlerden sonra XVI. yüzyılda gül bülbül temalı eserlerin yazımında artış görülmüştür. Bu yüzyılda ilk yazılan eser Vâhidî'nin "Gül-ü Bülbül"üdür. Sonrasında ise Fazlî tarafından günümüze kadar ulaşan ve bilinen "Gül-ü Bülbül" mesnevisi yazılmıştır (Zavotçu, 2002; 1733). Arkadaşının içindekileri dökebilmesi için bir eser kaleme almasını telkin etmesi üzerine Fazlî, "Gül ve Bülbül" etrafında nağmelerini kâğıda döker. Birçok farklı anlam yapıları üzerine oluşturulan eser, 2455 beyitten oluşan tasavvufi bir mesnevidir. Araştırmacıların edebiyatımızın gül bülbül konulu yazılmış eserlerinin en iyisi olduğunu söylemeleri ve eserin Almanca ve İngilizce olmak üzere farklı dillere çevrilmiş olması, yazarın orijinalliğini ve önemiyetini gösterir

niteliktedir (Nizam, 2010; 463). XVI. yüzyıldan günümüze ulaşan bir diğer eser İznikli Bekâyî'nin "Gül ü Bülbül"üdür. Bekâyî eserinde her ne kadar Fazlî'den etkilenmiş olsa da onun eseri kadar geniş bir eser oluşturamamıştır. Münîri'nin eserinde dile getirdiği üzere şehzade Selim'e sunduğu "Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr" eseri de bu yüzyılda yazılmış Attâr'ın olduğu düşünülen "Bülbül-nâme"nin genişletilmiş halidir. Kırım Hânı Gâzi Giray'ın yazdığı "Gül ü Bülbül", Şemseddîn Sîvasî'nin yazdığı "Gülşen-âbâd" bu yüzyılda yazılmış son eserlerdir (Zavotçu, 2002; 1734-1735).

XVII. yüzyılda Gül Bülbül temalı eser serisini devam ettiren tek kişi Ömer Fu'âdî Efendi olmuştur. "Bülbüliye" adlı eser yazarın kişiliğiyle bütünleşmiş tasavvufî ve didaktik bir eserdir (Zavotçu, 2002; 1736).

XVIII. yüzyılda kaleme alınan eserlerinden birincisi Manisalı Birrî Mehmed Efendi'nin "Bülbül-nâme"si ikincisi ise Hayâtî'nin "Bülbüliye" veya "Bülbül-nâme"sidir. Hayâtî'nin eseri bulunamadığı için içeriği ve yapısı hakkında bilgi yoktur. Birrî Mehmed Efendi'nin "Bülbül-nâme"si ise yüzyılın ilk eseridir. Eserin dili oldukça süslü ve ağdalıdır. Bu özelliğinden dolayı Türk edebiyatında gül bülbül konulu süslü dille yazılmış az sayıda ki eserlerden biridir ve aynı temayla yazılmış diğer eserlerden ayrılır (Zavotçu, 2002; 1736-1737).

XIX. yüzyılda İlmî "Bülbüliye", Abdurrahîm Utızîmenî "Gül-ü Bülbül", Âgâh Osmân Paşa ile Yenişehirli Avnî "Bülbül-nâme" adlı eserlerle karşımıza çıkmaktadır. Yüzyılın ilk eseri İlmî'nin "Bülbüliye"sidir. 324 beyitten oluşan küçük bir mesnevi niteliğindeki eser eziyet gören bülbülün Osmanlı padişahına gülü şikâyet etmesini konu edinir. Şikâyet edilen makamın Osmanlı padişahı olması sebebiyle bu eser Hayâtî'nin eseriyle birlikte diğer gül bülbül konulu eserlerden ayrılır. İkinci eser ise Tatar Türklerinden olan Abdurrahîm Utızîmenî'nin "Gül ü Bülbül" adlı eseridir. Yazar eserini oluştururken Mevlânâ'nın Mesnevisinden esinlenmiştir (Zavotçu, 2002; 1739-1740). Gül Bülbül konulu eserlerin Türk soylu halkların edebiyatlarındaki örnekleriyle ilgili olarak Nerin Köse'nin şu tespitini olduğu gibi aktarmayı uygun gördük:

"Gül Bülbül Hikâyesi", Türk dünyasının hemen her tarafında rastlanılan anlatularımızdan birisidir. Uygurlar'da "Kızıl Gülüm", Çağatay sahasında "Nevruz Şah", Anadolu'da "Nevruz Bey" adıyla yaygın olan bu hikâye Türkmenistan sahasında "Gül Bilbil Destanı" diye bilinmektedir. Türkmen şairi Şabende'nin hikayenin sonundaki yedi bentlik şiirinde belirttiği üzere hicri 1214 Biçin (maymun) yılında yani miladi: 1817 de tasnif edilmiş olan bu hikaye, söz konusu

musannifle birlikte üç kişinin birer hikayelerinden bulunduğu, Türkmenistan-Aşgabat'ta 1982 yılında basılan kitabın 161-253 sayfaları arasındadır.” (Köse, 1994; 29).

Türkiye sahasında halk hikâyesi olarak anlatılan ve bilinen “Gül Bülbül” hikâyesi Türkmenistan sahasında karşımıza olağanüstü (fantastik) destan olarak çıkmaktadır. Şabende tarafından hem mensur hem manzum şekilde yazılan eser Gül ile Bülbül’ün aşk hikâyesini ve bu kapsamda başlarına gelen olaylar zincirini anlatmaktadır. Biz de çalışmamızı halk hikâyesi inceleme tekniğine göre yapacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKMEN HİKÂYELERİNİN TASNİFİ VE SINIFLANDIRILMASI İLE TÜRKMEN BAHSİLİK GELENEĞİ

2.1. Destan ve Hikâyenin Adlandırılması, Sınıflandırılması Meselesi

2.1.1. Destan

Destan terimi Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde şu şekilde açıklanmıştır; “*Farsça destan ed. 1. Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağüstü olayları konu alan şiir, epope: Manas, Şehname, İlyada, Kalevala birer destan örneğidir. 2. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. 3. Çağdaş Türk Edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: Üç Şehitler Destanı, Çanakkale Destanı.*” (TDK, 2005; 510).

Destan dilimize, Farsça’da efsane, mesel ve hikâyet-i güzetegân olarak kullanılan dâstân kelimesi bazı ses ve şekil değişikliklerine uğrayarak girmiştir. İslamiyetten sonra kullanımın alanı gelişen bu kelime Türkçe’de hikâye, masal, manzum hikâye, kıssa, geçmiş şeylerin hikâyesi gibi kelimeler ve açıklamalarla karşılanmaktadır (Çobanoğlu, 2015; 14).

İslam Ansiklopedisi’nde, toplumu derinden etkileyen tarihi ve sosyal olayları anlatan uzun manzum hikâye olarak açıklanmaktadır. Toplumda iz bırakan olaylar şahıs ya da milletin gerçekleştirdiği kahramanlıklar etrafında diğer sözlü gelenek ürünleri olan masal, öğüt, kıssa, kahramanlık karakterli parçalarla zenginleştirilerek anlatılarak destanlar oluşturulmuştur. Türk edebiyatında XIX. yy. sonu ve XX. yy. başı itibariyle efsane ve epopenin karşılığı olarak R. Nur, M. F. Köprülü, Z. V. Togan gibi araştırmacılar tarafından destan terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım alanının genişlemesiyle İslamiyet öncesi Türklerde meydana gelen olayların incelenme alanı da genişlemiştir (Yetiş, 1994; 202).

Yunanlılar, Hintliler, Finliler, Germenler gibi birçok eski medeniyetlerde mitolojik olaylar çerçevesinde, yaşananlar etrafında anlatılabilen destanlar bulunmaktadır. Her ne kadar bu destanların bir anlatıcı olsa da bu tamamen onun etrafında şekillenen olaylardan meydana gelmez. Bu anlatılar esasen bütün milletin yaşantılarından, geçirdiği devrelerden, tarihi ve insani özelliklerinden ortaya çıkmış halk ürünleridir ve bu ürünlerin doğması için yaşanan toplumun birtakım büyük sıkıntılar geçirmiş, sarsıntılara maruz kalmış olması gerekmektedir. Bu olaylar

neticesinde, o topluluğun içinden çıkan halk şairleri ayrı ayrı parçalar halinde bulunan hikâyeleri anlatır. Sonrasında göçler ile oluşan bir dizi olaylar bu anlatılara eklenerek kapsamını genişletir ve bir kahraman etrafında toparlanır. İlmî ve medenî seviyesi yükselen halkın tekrar zor bir dönem geçirmesi durumunda, parçalar halinde anlatılan bu olayları bir araya getiren halk şairleri ortaya çıkar ve böylece milli şuur sağlanması adına toplayıcı bir özelliğe bürünür. Bu ise kavmin milli destanlarını meydana getirir (Köprülü, 2013; 73).

Estetik açıdan tam anlamıyla tamamlanmamış, efsanelerin sonrasında meydana gelen en eski halk edebiyatı ürünlerinden biri olan destan, zaman-mekân kavramı içerisinde anlatıcıların hayatları etrafında şekillenerek anlatıla gelmiş uzun hikâyelerdir. Toplumların vicdanında tarihi, coğrafi, milli zeminlere bağlı olarak göç, kuraklık, din değiştirme gibi büyük olaylar sonucu ortaya çıkan ve bu olayların bir bahşının dilinde, sazı eşliğinde söylemesiyle yayılan bir tür olarak bilinmektedir. Tarihten gelen birikimle birlikte bahşılar yaşanan bu olayları anlatırlar. Olaylar genellikle, bir kahramanın, aşkın, milli bir hedefin, büyük bir hatıranın etrafında şekillenir. İslamiyetten önce ve sonra olmak kaydıyla iki kolda incelediğimiz bu tür tarihin birikimiyle birlikte zengin bir üslup oluşturarak günümüze kadar aktarılmıştır (Elçin, 2013;72).

Elçin, destan teriminin açıklamasıyla ilgili yaptığı çalışmada, terimin tam olarak ne zaman kullanıldığının bilinmediğini fakat XI. ve XII. yüzyılda yazılı edebiyat ürünlerinin bazı türlerinde kullanılmış olabileceğini söylemiştir. Buna bağlı olarak divan edebiyatında karşımıza çıkan dinî hikâyeler, tasavvufî eserler ile mensur bazı eserlerin karşılığı olarak destan teriminin kullanılmış olmasının, terimin kullanım alanının geniş olmasından kaynakladığını belirtmiştir (Demirel, 2015; 21).

Türk boylarının sözlü destanları ve bu destanların tarihi yaşanmışlıkları arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Altay, Tuva, Hakas Türkleri gibi toplulukların anlatmalarında yaşadıkları Şamanist inancın etkileri çok büyüktür. Bu etkilerin olması tarihi olayların destanlardaki yansımalarını göstermektedir (Ekici, 2014; 13). İlk çağlardan beri insanların bazı olayların açıklanabilmesini dinî yahut kutsî varlıklara ithaf etmiş olmaları ilk efsaneler olarak kabul ettiğimiz mitosları meydana getirmiştir. Bu anlatılara zaman içerisinde sürekli olarak eklenen yeni olay ve kahramanlar, belirli motiflerle süslenilerek kutsî özelliklerle donatılmıştır. Her ne olursa olsun bu özelliklerle donatılmış kahramanlar yine insani olarak hayatlarını yaşayarak süreçlerden geçmişlerdir. Bu durum halk arasında belirli güçlere sahip kahramanların sürekli olarak ilgi görmesine sebep olmuştur. Böylece destanlar eklemelerle birlikte yayılmışlardır. Bu

süreç içerisinde üç dönemde oluşan destanların birinci dönemini, milletin hafızasında derin izler bırakan olayların yaşanması alır. Burada bazı kişiler yüceltilerek diğerlerine göre daha ön plana çıkarılır. İkinci olarak ise yayılan sözlü anlatıların, vardığı her yeni coğrafyada eklemeler ile kapsamı genişleyerek kuşaktan kuşağa geçer. Son olarak ise yazıya geçiş süzgecinden geçer. Kalemli ve dili güçlü olan, âşık/ozan yahut destancı özelliklerine sahip olan bir kişi destanı toparlayarak kapsamını genişletip şiirler bütünü şeklinde nazım olarak yazıya döker (Yetiş, 1994; 202).

Elçin, Türkmenistan sahasında dattan (destan) türü altında verilen Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Şah Senem, Şah İsmail, Karacaoğlan, İsmigan Sultan vb. anlatıları halk hikâyeleri türü içinde inceleyerek açıklamıştır. O, Arapçada ilk olarak kıssa olarak kullanılan fakat daha sonra eğlendirmek amacına hizmet eden hikâye teriminin gerçekleşen yahut hayali anlatının, anlatıcının üslubuyla nakledilmesi olduğu açıklamasını yapar. Ek olarak halk hikâyelerinin, zaman, mekân ve coğrafi özellikler ışığında, sözlü anlatılardan olan masal, rivayet, efsane vb. yararlanarak halkın roman ihtiyacını; dini, sosyal, kültürel, tarihi olaylar çerçevesinde karşıladığını eklemiştir. Buna ek olarak ise günümüzde de anlatılmaya devam eden bazı türlerin kaynağını üç bölüm altında incelemiştir. Birinci bölümde, Türk kaynağından ortaya çıkan eserleri, Dede Korkut Hikâyeleri, Köroğlu, saz şairlerinin terennüm ettiği Aslı ile Kerem, Âşık Garip, Şah İsmail olarak; ikinci bölümde Arap-İslam kaynağından ortaya çıkan eserleri, Leyla ile Mecnun, Binbir Gece, Ebu Müslim, Battal Gazi olarak; üçüncü bölümde ise İran-Hind kaynağından ortaya çıkan eserleri, Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimme olarak açıklamıştır (Elçin, 2013; 444-445).

Destan türü Türkmen edebiyatında “*Epos*”, “*Dattan*”, “*Avtorlu Dattan*”, “*Halk Destanı*”, “*Gahırmançılıklı Halk Dattanı*”, “*Erteki Eposu*” gibi terimlerle açıklanır. Destanın uzunluğu, içeriği, oluşturucusu, anlatıcısı yahut aktardığı fikri düşüncesi gibi özellikler destanların adlandırılmasında farklılıklar meydana getirmektedir. Bu terimleri kısaca şöyle açıklayabiliriz.

2.1.1.1. Epos

Bir tema etrafında, milli düşüncelerin kahramanlar etrafında şekillenmesiyle halk şairlerinin anlattığı hikâyeler, kıssalar, rivayetlerdir (TDDS, 2016; 356). İçerik olarak daha geniş ve kapsamlı olan destanlar için kullanılan bu adlandırma Türkmen edebiyatında diğer destanlara nazaran sadece Köroğlu için kullanılan bir terim halini almıştır. Özellikle içerikleri kahramanlık üzerine kurulmuş hacimli anlatımlar için

kullanılan terim Rusça yoluyla Türkmen Türkçesine yerleşmiştir. “Türkmen Diliniñ Sözlügi”nde kahramanlık konulu halk rivayetleri olarak geçen tür, B. Mämmetyazov ve A. Baymiradov’a göre; kaynağını halkın düşüncesinden, ideallerinden, millî duygularından, bağımsızlık ile ilgili mücadelesinden, sosyal, iktisadi, tarihi geçmişinden alır (Şahin, 2010; 56).

2.1.1.2. Dessan

Halk edebiyatlarında ve klasik edebiyatta nazım ile nesrin karışık yazıldığı, kahramanlık temasına uygun eserlerdir (TDDS, 2016, 256). Kahramanlık, dinî ve aşk anlatmaları hem de sadece aşk anlatmaları için kullanılır. Anlatmaların içeriğinin genişlemesiyle aşk konusunun da dâhil olduğu dönemde terimin kullanılmaya başlandığını savunan R. Recebov, bunun dışında kalan diğer hacimli anlatmalar içinde bu terimin kullanılabileceğini savunmaktadır. Anlatmaların bazılarının hem epos hem de dessan kavramı içerisine alınması sonucunda Türkmen edebiyatında destanın tanımıyla ilgili sorunun olmasına yol açmıştır. H. İ. Şahin’e göre bu terimin içerisine icrası, özellikleri, anlatıcısı ve bağlamı açısından kahramanlık, aşk ve dinî anlatılar girmelidir. Aksi halde destan anlatıcılarının repertuarlarında daralma olacağı görüşündedir (Şahin, 2010; 58-60).

2.1.1.3. Avtorlu Dessan

Eserleri derleyen, yazıya aktaran ve okuyuculara sunan kişi anlamına gelen Avtor kelimesinden türeyen Avtorlu destan terimi yazarı belli olan destan demektir (TDDS, 2016, 92). Bizimde üzerinde çalıştığımız destanı içerisine alan bu terim şairler tarafından yazıldığı yahut yazılı hale getirildiği düşünülen destanlar için kullanılmaktadır. Türün sözlü gelenekle günümüze kadar ulaşan destanlarla icra, anlatım, içerik, yapı, şekil gibi birçok ortaklığı bulunmaktadır.

Bu destanların anlatıcıları dutar ile birlikte şiir ve destanları anlatan kişiler olmalarından ve avtor/yazar eşleşmesinden dolayı az bile olsa anlattıkları destana etkide bulunurlar. Bu etki destanlara kendi duygu ve düşüncelerinden katkılar sunmalarına sebep olur (Yıldız, 2015; 74).

Bertels’e göre bahsi geçen destanların XVIII. yüzyılda ortaya çıkması elbette tesadüfî değildir. Tarihten gelen birikimin ürünü olan sözlü anlatıların değişikliklere uğrayarak yazıya aktarılmasıyla oluşturulmuşlardır (Şahin, 2010; 61). Bu aktarmaların bu kadar hacimli olmaları buldukları bölgenin mirasından kaynaklanmaktadır.

Türkmen destan geleneğinde özel bir yeri olan *Destancı Şair* olarak nitelendirilen kişilerin, Hive ve Buhara gibi kültür mirasının bulunduğu bölgede edebî gelenekle yetişmiş olmaları ve kültürü tanınmaları, anlatıları yazıya geçirirken hem sözlü hem de yazılı gelenekten faydalanmalarını sağlamıştır. Üzerinde çalıştığımız “Gül-Bilbil” destanının yazarı olan Şabende de bu bölgede doğmuştur. Şairin bu bölge de doğmuş olması ona destanlarını yazıya aktarırken katkı sağlamış, içinde bulunduğu gelenek destanların yapısını şekillendirmiştir. Her ne kadar çalıştığımız destan Fars menşeli olsa da Şabende eseri kendi kültür dairesi içerisinde yoğurarak gelenek doğrultusunda yeni bir anlatı ortaya koymuştur. Yukarıda bahsettiğimiz gibi eserin bu denli orijinal olmasının en önemli sebebi yazarın bulunduğu bölgenin çeşitliliği ve geleneğidir.

2.1.1.4. Anonim Dissan

Türkmen destanlarının bir diğer türü olan anonim destanların bir diğer adı halk destanlarıdır. Bu destanları avtorlu destanlardan ayıran nokta onların herhangi bir yazarı olmamasıdır. Bu sebeple avtorlu destanların dışında kalan destanlar için anonim destanlar terimi kullanılmaktadır. Ana metnin etrafında birçok bağı tarafından söylenerek kendi üsluplarına göre eklemelerin yapılmış olması aynı metnin değişik varyantlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Söz konusu tür içine giren Köroğlu destanının 30'dan fazla varyantının olması bunun sonucudur (Mametyazov, 1998; 41).

2.1.1.5. Erteki Eposu

Halkın yaşadığı olayları beyan ettiği sözlü anlatılara verilen addır (TDDS, 2016; 356). Kahramanlık masalları olarak adlandırılan erteki eposu, destanlarla masallar arasında olan bir türdür. Destanlardaki gibi nazım-nesir olmayan bu tür genellikle nesir şeklindedir. Fantastik aşk destanlarında görülen bazı özelliklerin bu türde görülmesi, kahraman, olay zinciri, savaş, mücadele gibi özelliklerin destanlarla ortak olması bu türün destanlarla aynı kategoriye alınmasına neden olmuştur. Lakin destanlardan ayrı olarak icra ortamı farklıdır. Destanlara nazaran daha küçük bir kitleye masalcı kişiler tarafından anlatılırlar (Şahin, 2010; 65).

2.1.2. Halk Hikâyesi

İnsanlar tarih boyunca etrafında gerçekleşen olayları anlatma ihtiyacı duymuşlardır. Gerçekleşen bu olaylar çerçevesinde bunu sözselsel sanatlarla anlatarak

gerçeğimsileştirmek edebiyatın görevi olmuştur. Din, aşk, kahramanlık gibi olaylar çevresinde anlatıcının, hayali ürünleri gerçekleştirerek anlatması hikâyelerde sınıflandırmaları doğurmuştur. İnsanların anlam veremediği, korku ve ürperti sonucu mit ile yoğurularak oluşturulan efsane, esatir ve bunun biraz daha gerçekmiş gibi anlatılan masallar da hikâyeleştirilerek oluşturulan anlatmalardır. Türkistan ve Anadolu sahasında geniş yer tutan mitolojik hikâyeler, efsaneler, masallar Türk soylu halklar arasında varlığını sürdürmektedir. Uzunluk ve kısalık ayrımı yapılmadan halkın anlatma ve anlatırma ihtiyacını karşılayan manzum eserlere yaygın olarak destan denirken, manzum-mensur olanlarına hikâye, biraz daha aydın kesme hitap edenlerine mesnevi denilmiştir. Olaya dayalı anlatmaların; kişi, mekân, zaman ve vaka olmak üzere dört temel unsuru vardır. Anlatmalarda kişi insanları, figürleri olağanüstü varlıkları karşılamaktadır. Ancak zamanla burada tip ve karakter tarafından gelişen olaylar neticesinde vakadan ziyade kahraman ön plana çıkmıştır. Olaya dayalı anlatmalarda mekân üç ayrı grupta ele alınmaktadır. Dar mekân, düzenlenmiş geniş mekân ve tabî mekânlar. Zaman ise takvimi yahut belirsiz bir zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak vaka kahramanı etrafına alan bir olaylar zinciridir. Burada anlatıcının ve dinleyicilerin durumu önemlidir. Anlatılan zümreye göre değişiklik gösterebilir (TDEKTS, 2001, 293-296).

XVI. yüzyıldan itibaren genellikle âşıklar tarafından anlatılan nazım-nesir karışık yapıdaki sözlü anlatı türüne *Halk Hikâyesi* denilmektedir. *Hekât, nağil, derküşte* olarak adlandırılan bu tür, yüzde yüz anlatıcı dinleyici ilişkisi içerisinde icra edilmektedir. Mutlaka bir tarihi olaya dayanan halk hikâyeleri, nazım-nesir karışık yapılarından ayrılarak zamanla nazım ağırlıklı olmaları ve daha çok aşk olaylarına yer vermeleri neticesinde epik destanlardan ayrılmışlardır. Burada halk hikâyelerine millilik özelliği kazandıran nokta, yapı ve şekillerinde kullanılan malzeme ve ayrıntılar, olayların anlatılmasına zemin hazırlayan dünya görüşü, örf, adet ve geleneklerdir. Milli ve manevi yapıya uygun olarak ifade edilen normlar bu eserlerde oldukça önemli bir yer tutar. Destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi eserlerinin başında ise Dede Korkut Hikâyeleri gelir (TDEKTS, 2004 179).

Halk Hikâyelerine, en küçük kademelerinden itibaren incelendiğinde bir türkü barındıran ve bu türkü etrafında şekillenen anlatmalardır, denilebilir. Anadolu sahasında aşk maceraları, derebeyleri ve aşiret beyleri aralarındaki maceralar, eşkıya maceraları, başka mevzularda maceralar olarak sınıflandırılabilir. Türkü hikâyelerin ortaya çıkmasında oldukça önemli bir olgudur. Hikâyelerin meydana gelişi üç aşamada

incelenebilir. Bir gerçek olay ve bu olayın hikâye konusunun seçilmesi, bu olay ve hikâyenin türkü gerektiren yerlerinin tespit edilmesi ile bu alanlara uygun türkülerin oluşturulması, hikâyenin aralarına türküler konularak anlatılması (Boratav, 2002;128). Coğrafi ve tarihi durumlara göre çeşitli isimlerle adlandırılan hikâyeler, Dede Korkut'ta *boy* olarak adlandırılmaktadır. Hikâyelerin olay kısımları nesirle anlatılırken, heyecan ve duygu uyandıran kısımları nazım bölümleriyle anlatılmaktadır. Ağırlıklı olarak kahramanlık ve aşk konuları olarak ayrılan hikâyeler aşk-kahramanlık konuları olarak da anlatılabilir. Hikâyelerin anlatıldığı dönemde gerçekleşen olayların bazen doğrudan bazen ise hikâye gerçekliği içerisinde yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar yaşanmış olaylar anlatılsa da bu olaylar kahramanın başından geçmiş gibi motiflerle süslenerek ve halk arasında anlatılan efsane, destan, masal gibi türlerden beslenerek anlatılır. Burada anlatıcının hikâyelere kendi yaşantısından etki etmesi mümkündür. Yaşanılan olaylar bazen gerçek mekânlarda geçerken bazen masal ülkelerinde geçer (Duymaz, 2001; 1). Türk halk hikâyelerinde anlatıcı âşıkların geliştirdiği bir tür olan halk hikâyelerinde olayları anlatış düzeni ve sıralı bir şekilde anlatma söz konusudur. Nazım nesir karışık olarak anlatılan hikâyelerin özel bir anlatım şekli ve tekniği vardır. Destanlarda karşılaştığımız dışa dönük mücadele hikâyelerinde tam tersine içe dönüktür. Yanı sıra nazım kısmından ziyade nesir kısmı daha ön plandadır. Bu ve bunun gibi özellikleri göz önüne alındığında destan ve roman arası bir türdür denir (Türkmen, 1998; 9). Bu sebeple hikâyeler ve destanlar arasında ortak yönler vardır. Masal ile hikâyenin de kahramanlar, çevre unsurları, olağanüstü varlıklar ve hayvan kahramanlar açısından benzerlikleri vardır. Ancak bu iki türün arasında hacim, şekil, konu gibi alanlarda farklılıkları vardır (Duymaz, 2001; 2).

2.2. Türkmen Hikâyelerinin Yapısı ve Tasnifi

- a. Kahramanlık Hikâyeleri
- b. Aşk Hikâyeleri

Kahramanlık ve aşk konulu anlatmalar olarak ayrılan bu bölümde hikâyenin konusu genel olarak kahramanın etrafında şekillenir. Hikâye kahramanının doğumu, büyümesi, ata ve silaha sahip olması, engelleri aşması, kahramanlıklar göstermesi, zaferler kazanması ve yurduna dönmesi etrafında şekillenen yapı, her ne kadar farklı türdeki hikâyelerde farklı anlatmalarla karşımıza çıksa da aynı yapısal özellikler bünyesinde şekillenmektedir. Her hikâyede bahsini ettiğimiz yapı kendine has durumlarla ve motif yapısıyla karşımıza çıkar. Hikâyenin yapısında ki bu özellikler

anlatılan toplumun yapısı, özellikleri, kültürü, yaşam standartları, anlatılan dönem, siyasi ve sosyal düzen gibi durumlardan etkilenerek kahraman etrafında şekillenir ve bazı değişikliklere uğrayabilir.

Bunlardan hareketle hikâyelerin kaynağını dört bölümde açıklamamız mümkündür.

- 1- Olmuş Vak'alar
- 2- Yaşamış veya yaşadıkları düşünülen âşıkların hayatları
- 3- Köroğlu anlatması altında gelişen hikâyeler
- 4- Klasik manzum hikâyeler, masallar (Boratav; 1988; 38)

2.2.1. Kahramanlık Konulu Hikâyelerin Yapısal Özellikleri

Kahramanlık destanlarında ilk olarak kahramanın ailesinin tanıtımı, çocuk sahibi olamamaları ve devamında sırasıyla şu bölümler anlatılır;

1. *Kahramanın Doğumu, Ad Alması ve Çocukluğu*
2. *Kahramanın Eğitimi, Ata ve Silaha Sahip Olması*
3. *Kahramanın Alplık, Ganimet ve Evlenmek için Akına Çıkması*
  - 3.1. *Kahramanı Harekete Geçiren Olaylar ve Sözler*
  - 3.2. *Kahramanın Akına Hazırlanması*
  - 3.3. *Kahramanın Yakınlarıyla Vedalaşması*
  - 3.4. *Kahramanın Düşmanlarıyla Mücadelesi*
4. *Kahramanın Dönüşü ve Sonuç* (Şahin, 2010; 224).

Türkmen hikâyelerinde bu yapı Türk hikâyelerinin yapısal özellikleriyle aynıdır.

2.2.2. Aşk Konulu Hikâyelerin Yapısal Özellikleri

Yapı ve şekil bakımından Anadolu'daki halk hikâyeleriyle benzerlikler gösteren Türkmen aşk hikâyelerinde maşukun sevdiğine âşık olması sonucunda yaşadığı maceralar anlatılır. Sevdiğine ulaşma yolunda aşması gereken engellerin olağanüstü özellikler barındıran güçlerle aşılması, olağanüstü varlıklarla mücadelelerin yapılması bu destanların masalsi özellikler taşımasından kaynaklanır. Genel anlamda aşk konulu hikâyeler yapısal olarak birbirleriyle benzerlik gösterdikleri gibi, kahramanlık hikâyelerinde de çocuk sahibi olamayan bir ailenin anlatılmasıyla başlaması münasebetiyle benzerlik gösterir. Aşk ve kahramanlık hikâyeleri olay örgüsünün anlatılması açısından her ne kadar benzerlik gösterse de, anlatının ana tipi açısından

farklılık gösterir. Kahramanlık hikâyelerinde olaylar alp tipinin hayatının etrafında şekillenip anlatılırken aşk hikâyelerinde olaylar âşık tipi etrafında şekillenir. Aşk konulu hikâyelerin yapısı ise aşağıda ki gibidir.

I- HAZIRLIK EPİZOTU: Hazırlık epizotu hikâyelerin ilk kısmında görülen, kahramanın ortaya çıkışını hazırlayan bir kısım olup başlıca şu bölümlerden oluşmaktadır:

- 1- Zaman: Hikâyenin başlama zamanı olarak kabul ettiğimiz, anlatıcının verdiği zaman ifadesidir.*
- 2- Mekân (Yer): Anlatıcının belirttiği, kahramanın ailesinin bulunduğu, doğduğu ve gezip dolaştığı, maceralarını yaşadığı yerleri içine almaktadır.*
- 3- Ana-Baba (Ailenin Tanıtımı): Kahramanın ailesinin tanıtılmasıyla ilgili hususlardan oluşmaktadır.*
- 4- Çocuksuzluk: Aslında bir motif olan çocuksuzluk, hikâyede kahramanın ailesinin durumunu ve kahramanın ortaya çıkışını hazırlayan bir faktör olarak, hikâyelerin temelini oluşturan bir bölümdür.*
- 5- Çare Arama ve Doğum: Kısaca “Çare Arama” diye adlandırdığımız bu bölümde, kahramanın doğumunu sağlayan unsurlar yer almaktadır.*
- 6- Ad Verme: Çoğu zaman bir geleneğe bağlı olarak yapılan, müstakbel kahramanın ad alması işlemi de hikâyenin temelini oluşturan bir unsurlar dizisidir.*
- 7- Eğitim: Müstakbel kahramanın eğitilmesi ve yetiştirilmesinin anlatıldığı bu bölüm, halk hikâyelerinde hazırlığın son halkasını oluşturur.*

II- ÂŞIK OLMA EPİZOTU: Kahramanın âşık olmasının ve âşık olmanın sonuçlarının anlatıldığı bu kısım da başlıca şu bölümlerden oluşur.

- 1- Âşık Olma: Kahramanın eğitimi sırasında veya eğitimden sonra ortaya çıkan bir husustur.*
- 2- Saz Çalma ve Şiir Söyleme Kabiliyeti Kazanma: Bir sevgiliye âşık olan kahramanın, yeni kabiliyetlerinin ortaya çıkmasının anlatıldığı bölümdür.*
- 3- Sevgiliyi Arama: Kahramanın âşık olduğu sevgilisini aramasıyla ilgili bölümdür.*

III- SEVGİLİYİ İSTEME VE ENGELLER EPİZOTU: Genellikle engeller olarak adlandırdığımız bir kısım da kendi içinde bölümlere ayrılıp, her

hikâyede oldukça değişik bir yapısı vardır. Bizim tespit ettiğimiz bazı engeller şunlardır:

- 1- *Memleketten Ayrılma: Herhangi bir sebeple kahramanın sevgilisinden ayrılmasıyla ilgili maceraların anlatıldığı bölümdür.*
- 2- *Sevgilinin Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi: Kahramanın ayrılmasından sonra ortaya çıkan bir husustur.*
- 3- *Kahramanın Geri Dönüşü: Sevgilisinin başkasıyla evlendirilmek üzere olduğunu öğrenen kahramanın geri dönüşüyle ilgili olayların anlatıldığı bölümdür.*

IV- *SONUÇ (DÜĞÜN VEYA ÖLÜM) EPİZOTU: Hikâyenin son kısmındaki olayları ihtiva eden bu kısım, kahramanların kavuşmalarının veya ölümlerinin, hainlerin cezalandırılmalarının anlatıldığı final kısmıdır (Ekici, 1995; 6-7).*

2.3. Türkmen Bahşılık Geleneği

Sözlü halk edebiyatının zengin bir ürünü olan hikâye türünün ortaya çıkmasıyla ilgili araştırmacılar birçok görüş bildirmişlerdir. Köprülü bir anlatının ortaya çıkması için medeniyetin büyük bir çöküşe, sarsıntıya yahut göçe maruz kalmış olması gerektiğini bildirir. Ona göre hikâye yahut anlatılar halk şairlerinin asli parçalar olarak oluşan durumları anlatmalarıyla başlar. Göçler yoluyla ortaya çıkan bu anlatılara eklemeler yapılır. Düşülen zor durumlar bir kahraman etrafında şekillenir ve sonrasında bu parçalar bir halk şairi tarafından toplanarak hikâyenin yapısı oluşturulur. Şükrü Elçin ve Öcal Oğuz'da Köprülü gibi hikâyenin ortaya çıkabilmesi için medeniyetin çekirdek bir olay yaşaması gerektiğini vurgularlar. Onlara göre medeniyetlerin anlatıları oluşturabilmeleri için bir olay zemini oluşması gerekir. Bu zemin etrafında belirli katmanlar üzerinde toplanan anlatılar sonucunda hikâyeler meydana gelir (Köprülü, 1966; 131-144).

Anlatılan bu hikâyeler bir kahraman etrafında geçen olaylar zincirinin meydana gelmesiyle oluşur. Toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenen kahraman bölge halkının düşmanı olan bir diğer toplumla savaşıyor. Bu sebeple hikâyelerde gördüğümüz düşmanlar gerçek hayatta da savaşılan halklardır. Hikâyelerde karşımıza çıkan kahramanlar alp tipini karşılar. Bundan dolayı kahramanlık hikâyelerinde olaylar kahramanın doğumu, ad alması ve alplik kazanması, okula gitmesi, büyümesi, düşmanla savaşıması, tutsak

düşen yakınıni kurtarmasıyla devam eder. Aşk konulu destanlarda ise kahramanın doğumu, ad ve alplik alması, sevdiğine âşık olması, ülkesinden ayrılması, sevdiği için engelleri aşması, sevdiğine kavuşarak ülkesine dönmesi, evlenmesi gibi durumlarla devam eder. Hikâyelerde bu olaylar bazen gerçeklikten uzak olağanüstü olarak anlatılır.

Çekirdek olay etrafında müstakil parçalardan meydana gelen hikâyeleri aktarana bahşı denir. Günümüzde Türkiye sahasında bilinen adıyla bu kişi ozandır. Dede Korkut Hikâyelerinde Oğuz boylarının halk şairleri olarak geçen ozanın kadim Türk devletlerinde kopuz eşliğinde kahramanların etrafında gerçekleşen olaylar zincirini anlattığı bilinmektedir (Köprülü, 1999; 133). Sanskritçe bhikṣu, Çince fa-şe, po-şe, Türkçe bak- kökünden bakıcı>bakcı>bakşı>bahşı>baksı>bağşı köklerinden geldiği açıklamaları yapılan Bahşı, Uygur Türkçesinde Bakşı, bahşı, Çağatay Türkçesinde bahşi, Türkmen lehçesinde bahşi, bağşi, Kırgız-Kazak lehçelerinde bakşı, baksı, baksa, Moğolca'da bahşi, Mançu dilinde fakşi, Çince'de bo-şi şekillerinde kullanılmaktadır (TDEKTS, 2001; 324).

Eski Türklerde asli olarak dini inançlarla ilgili görevlerinin yanı sıra *sihirbazlık*, *rakkaslık*, *musikîşinaslık*, *hekimlik* ve *şairlik* görevleri de bulunan şamanlar; anlatmalarda, dualarda pek çok anlatıcı unsurlarını kullanmışlardır (Köprülü, 2014; 102). Bu unsurlar çeşitli motiflerle birlikte sonrasında gelen profesyonel anlatıcılar tarafından icra edilmiştir. Şaman ve bahşılar arasındaki ilişki hem şamanların hem de bahşıların anlatı sırasında bir musiki alet kullanmalarınıdır. Şamanlarda görülen şamanlığa giriş ritüelleri daha sonrasında bahşılarda da görülmektedir. Şamanların bir hastalığa yakalanması sırasında yahut öncesinde gördükleri hayal ile şaman olma durumuna, bahşılarda rüyalarına giren Hızır, pir, derviş, evliya tarafından *bade*, *dolu* gibi şeyleri içleri sonucunda sanatlarına başlamaları arasında bir ilişki vardır (Ekici, 2004; 45).

Kişi şamanlık statüsüne geçebilmek için yetişkinlik çağının başından itibaren acı çeker. Şaman olmadan önce rüyasında eski bir şamanın, ölülerin ruhunu topladığını ve günahkâr olduğunu görerek vücudunu parçalar. Rüyada görülen şamanlar, rüyayı gören kişinin kanını akıtarak, hem şaman davulu çalar hem de akan kanı üstüne serper. Bu olayların sonucunda şaman rüyaya dalarak baygın şekilde üç gün boyunca yemez ve içmez. Bu durum hikâye anlatıcısında da, anlatacağı hikâyenin kahramanını rüyasında görmesiyle benzerdir. Her iki durumda da geçmişteki atalarının işini devam ettirmek adına seçilmiş olmalarıdır. Burada farklı olan durum hikâye anlatıcısının acı çekmemesidir lakin rüyasında kırkları, olağanüstü varlıkları görmesi benzer bir

durumdur (Ekici, 2014; 59-60). İncelediğimiz hikâyede, Bilbil'in rüyasına giren evliyanın ağzına tükürmesiyle tütün çıkarması sonucu uykusundan uyanması ve bahşılık statüsüne ulaşması bu durumun örneğidir. Aynı zamanda bahşılardan kendilerine icraları sırasında bir müzik aleti seçmeleri de şamanlarla ortaklık göstermektedir.

Bahşı adlandırması ise İslam coğrafyasında kurulan Moğol devletleri ile ilk kullanım alanından ayrılarak “*Uygur harflerini ve edebi Türk ve Moğol dillerini bilen kâtip*” anlamını kazanmıştır. Sonrasında ise Batı Türkleri arasında bu dar anlamından ayrılarak “*iki telli tanburaları ile koşular-yani şiirler-okuyan halk şairi*” manasında kullanılarak anlamını genişletmiştir (Köprülü, 1999; 148). Bahşılardan gördükleri rüya sonucu olgun bir kişiliğe erişerek, hem Tanrı hem de sevgilinin aşkı ile yanarlar. Yanı sıra derin bir dinî bilgiye sahip olan bahşılardan, uyandıktan sonra birçok kez başka bir bahşı tarafından sınava tabi tutulurlar. Her defasında eksiksiz olarak, saz eşliğinde gördükleri rüyayı anlatarak âşık olduklarını kanıtlamış olurlar. Bu durum çevrelerinden ve halkından saygı görmelerini tetikleyerek onları halk arasında daha ön plana çıkarır. Bahşıda aranan özelliklerini göstermek amacıyla tüm yurdunu dolaşarak hünerlerini sergilerler (Günay, 1993; 20). Bu kişiler toplumun içinden geçtiği ve iz bırakan tarihi olayları çok iyi bilirler ve kahraman etrafında kurgularlar. Yaşanan olayların toplumsal zihinde kalması açısından bu anlatıların yapılması oldukça önemlidir. Anlatılan destanın özelliklerini belirleyen bahşının adlandırılması her ne kadar Türkî toplumlarda farklı olsa da rolü ve eğitimi aynıdır. Geleneksel bir eğitimden geçen bahşı uzun bir süre ustasının yanında hem bir müzik aleti çalmayı öğrenir hem de destan anlatımı konusunda eğitim alır. Ustasıyla toylara katılarak hikâyenin icra ortamında bilgi ve tecrübesini arttıran bahşı, eğitimi tamamlar ve tek başına destan anlatmaya başlar.

İyi bir hafızaya sahip, toplumun tarihi devirlerini bilen, geleneksel anlatma üslubuna hâkim, müzik aletini eksiksiz çalabilen bahşının destanı anlatabilmesi için icra ortamı da oldukça önemlidir. Bahşı, destanı her ortamda anlatamaz. Destan anlatılabilmesi için özel bir zamanda özel bir ortamın oluşarak bir dinleyici kitlesinin toplanması gerekir. İcrasına başlarken önce usta malı şiirler söyleyerek dinleyiciyi destana hazırlayan bahşı, anlatıya başlamak için ısınır. Bahşı, kendisinin ve dinleyicilerin destan anlatımına hazır olduğunu hissettiğinde icrasına başlar. İcra kahramanın hayatı etrafında anlatılırken icracının hayatından, düşüncesinden yahut ortamından da kesitler bulunabilir. Bahşı manzum ve mensur olarak anlattığı destanda ses tonunu iyi ayarlar. Usta malı şiirlerle başlayan destan genellikle öğüt veren veya kahraman için dua edilmesinin telkin edildiği şiirlerle son bulur. Destan anlatımı bazen

bir gece sürerken bazen daha da uzun sürebilir. Edebiyat türleri içerisinde toplumu eğiten ve toplumu bilgilendiren bir tür olan destan, değerlerin yaşatılması ve kültürün devamlılığı için oldukça önem arz eder. Toplumsal faydanın bireysel faydanın üzerinde olduğunu telkin eder. Türk toplumlarında milli kimliğin oluşturulması için oldukça önemli olan destan anlatımlarında iyi-kötü, dost- düşman, doğru- yanlış, adalet-adaletsiz, hak- haksızlık gibi kavramlar vurgulanır. Her toplumda özel yapılar barındıran destan millî bir anlatım türüdür. Halkın tarihi hafızasının tezahürü olarak bagşıda can bulur ve anlatılan toplum hakkında yaşam, kültür, inanış, değerler, yapı gibi bilgiyi içinde barındırır (Şahin, 2010; 6-7).

Türkmenlerin yaşadıkları bölgede farklı kültür unsurları barındıran halkların yaşamış olması, Gök Tanrı, Mani, Budizm gibi farklı dinlerin kabul edilmesi, yaşam şartları ve diğer toplumlarla etkileşimler sebebiyle zengin bir kültüre sahiplerdir. Bu sebeplerle kendi edebiyat notlarını ortaya koyarken bu kültürlerden de istifade etmişlerdir.

Birlikte oluşan zengin bir edebî fikrin mirasçısı olan Türkmen halkının şairane bir geleneği oluşmuştur. Bu geleneği oluştururken Türkmen halkı etrafındaki halklardan beslenmiştir. Halkın bu zengin edebi birikimi; derin anlam ve anlatımını, gelenek ve göreneklerini, toyunu ve yasını, inançlarını, sevinç ve üzüntüsünü sözlü olarak anlatabilme yeteneğiyle de ilişkilidir (Orazov, 1998; 22).

Oğuz boylarında sözlü anlatı geleneğinin Oğuz Kağan Destanından itibaren süregeldiği bilinmektedir. XI. yüzyılda göçerek günümüz Türkmenistan topraklarında kalan Türkmen boyları Oğuz edebî geleneğini sürdürmüşlerdir (Günay, 2012; 584). Asırlar ilerledikçe yaşanan siyasi, sosyal sıkıntılar sözlü geleneğe yansımıştır. Halkın istek ve arzularının, sanatsal ve düşsel fikirlerinin yansımaları olarak bazı kahramanlar etrafında sözlü gelenek, geçmişten gelen miras ile harmanlanarak yaşanan dönemin devlet yönetimi, tutumu, değerleri çerçevesinde çeşitlenmiştir. Bu ise XVIII. yüzyılda kendi üslup ve anlatım tarzlarını oluşturmalarının yolunu açmıştır. Türk sözlü kültürünün en önemli yapı taşlarından biri olan bahşılık geleneği bugün de Türkmenistan topraklarında canlılığını korumaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1. Gül-Bilbil Hikâyesinin Epizot Yapısı

Epizot yapısına geçmeden önce hikâyenin kısa bir özetini vermeyi uygun gördük; “Turan ülkesinin padişahı olan Nasır’ın öldükten sonra malını mülkünü bırakacağı bir oğlu olmamıştır. Uzun bir çocuksuzluk döneminden sonra bir gün rüyasında bağın içinde kırmızı bir gülün açıldığını, üzerine ise hoş sedalarla şakıyan bir bülbülün konduğunu görür. Bunun üzerine rüyasını yorumlaması için bir ihtiyarın yanına gider. İhtiyar Nasır’a, eve gittiğinde hanımıyla ilişki kurmasını, bu ilişkiden bir çocuğu olacağını müjdesini vererek, adının Bilbil olacağını, yedi yaşına geldiğinde gül adlı bir kıza âşık olacağını ve onu bulmak için yollara düşeceğini söyler. Ve böylece hanımıyla ilişki kuran padişahın bir çocuğu olur. Doğan çocuğa ad koyması için ihtiyarları bir araya toplayan Nasır, durumu onlara anlatmasa da ihtiyarlar adının Bilbil olması gerektiğini söylerler ve böylece kahramanın adı konulur. Yedi yaşına geldiğinde Gül’ü rüyasında gören Bilbil onu bulmak için yollara düşer ve bazı engellerle karşılaşır. Karşılaştığı bu engelleri aşarak sevdiği Gül’e kavuşur ve onunla evlenir. Bir süre Gül’ün ülkesinde yaşadktan sonra dostları ve Gül’le kendi ülkesine dönen Bilbil’e babası Nasır kırk gün kırk gece toy düzenler ve mutlu bir şekilde yaşarlar.”

3.1.1. Kahramanın Ailesi ve Sosyal Durumunun Tanıtımı

Bu bölüm hikâyenin hazırlık bölümü olarak kabul edebileceğimiz dilimdir. Bu aynı zamanda Türk Dünyası destan ve halk hikâyeciliği geleneğinde bir üslup özelliğidir. Anlatının çekirdeğini oluşturan vakalar zinciri genellikle anlatının başında kahramanın ailesinin ve sosyal durumunun tanıtıldığı ve onun eğitimi hakkında genel bilgilerin verildiği bir bölümdür. Bizde bu bölümü, “Zaman”, “Mekân”, “Ailenin Tanıtımı”, “Çocuksuzluk”, “Çocuksuzluğa Çare Arama ve Doğum”, “Ad Verme”, “Eğitim” başlıkları altında incelemeyi uygun gördük. İnceleme sırasında bu başlıkların Türk destan ve halk hikâyelerinde görülme şekilleri açıklandıktan sonra Gül-Bilbil hikâyesinden de örnekler verilmiştir.

3.1.1.1. Zaman

Türk sözlü anlatı geleneğinde zaman çeşitliliklere sahiptir. Kahramanlık destanlarında rastladığımız “kahramanlık çağı” olarak değerlendirilen zaman, tamamen gerçek zamanla örtüşmemektedir. Lakin bu zaman diliminde anlatılar icra edilirken zaman yaşanan olayın zamanıyla paralellik gösteriyormuş gibi anlatılarak, gerçeğe yakınlık kurulması sağlanır. Uzun bir dönem sonucunda oluşmuş olayların destan anlatıcısı tarafından gerçeğimsileştirilmesi, kahramanın o zaman dilimine taşınmasıyla olur. Destan kahramanının öldükten sonra bir pir, evliya, aziz gibi tipler sayesinde tekrar diriltileceğine inanılması ise onun kozmik bir hayat ve mitik bir zamanda olduğunu gösterir. Bu zaman türü genellikle daha arkaik destanlarda karşımıza çıkmakla beraber İslam, Budizm ve diğer dinlerin etkisiyle değişim göstermiştir. Bu arkaik destanların gösterdiği zaman değişimi, mitolojik zaman, kahramanı yaşanmış olayın zamanına yerleştirerek gerçekmiş gibi gösterilen zaman ve tamamen tarihi ve gerçeğe uygun realistik zaman olarak takip edilebilir. Genel hatlarıyla üç zaman dilimine ayrılabilen zaman epizodu destanlarda bir arada da bulunabilir (Çobanoğlu,2003, 118).

Zaman sözlü anlatılarda halkın geleneksel görüşünü, dünya tanımını ve değişim sürecini, milli düşünce şekillerini, olayların yaşanmışlık zamanlarını anlamayı kolaylaştıran bir unsurdur. Yukarıdaki açıklamaların yanı sıra zaman, realist zaman, kavramsal zaman ve duygulu zaman olarak da ayrılabilir. Realist zamanda, olaylar dışında gerçekleşen değişikliklere, beşeriyetin yapısına rastlamak mümkündür. Bu zaman türünün kapsamı tamamen sınırsızdır. Kavramsal zaman, doğa, insan ve insan etrafında birleşen kavramlarını niteler. Bu zaman dilimini göçebe hayat unsurunun benimsemiş olması şarttır. Örnek olarak halkların kendine özel olarak belirledikleri, ay, gün, takvimler verilebilir. Duygulu zaman ise, insanların duygu ve düşüncelerinin, mental durumlarının farklılaşmasıyla ilişkilidir. Sözlü anlatılarda zamanın değişimi sonucu duyguların değişimi bu zaman dilimiyle açıklanabilir. Birinci zaman yapısında tamamen objektiflik söz konusuysen, kavramsal ve duygulu zamanda bundan söz etmek mümkün değildir. Yaşanılan duygu neticesinde tamamen sübjektif bir zaman söz konusudur (İbrayev, 1998; 86).

Çoğu sözlü anlatı ürününde zamanı ifade eden basit ve kalıp cümleler bulunmaktadır. Genellikle belirsiz olan bu zaman ifadesi geçmişe dönük olduğundan dolayı olayların geçmişte yaşandığını vurgular niteliktedir. Ekici'nin “itibari” olarak ifade ettiği zaman dilimi anlatılarda karşımıza çıkan bir unsurdur (Ekici, 1995; 12). Bey

Böyrek hikâyesinin “Bir varmış, bir yokmuş, vaktin birinde...”(Sakaoğlu, 1969; 170), Tahir ile Zühre hikâyesinin “Rivayan-ı Şirin ve nakılan-ı asar şöyle rivayet ve bu yüzden hikayet ederler ki geçmiş zaman ve eski günlerde ...” (Türkmen; 1998, 209), Dede Korkut Masalının “Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır...” (Ergin, 1969; 8), “Bir gün Ulaş oğlu, ...” (Ergin, 1969; 28), “Bir gün Ulaş Han oğlu Kazan Bey...”(Ergin, 1969; 96), “Meğer hanım, Oğuzda Duha Koca oğlu Deli Dumrul derlerdi bir er var idi. ...” (Ergin, 1969; 121), Kerem ile Aslı Hikâyesinin “Günlerden bir gün beğ sarayın ...” (Duymaz, 2001;255) şeklinde başlaması itibari zamanın göstergesidir.

Gül-Bilbil hikâyesinde itibari bir zaman söz konusudur. Sözlü anlatılarda zamanın belirsiz, mekânın ise tasviri olduğu bilinmektedir. İncelediğimiz “Gül-Bilbil” hikâyesinde de bu durum aynıdır. “... *Ama âşıklar, eski zamanda Turan ülkesinde Nasır adında bir padişah olduğunu rivayet ederler. ... Günlerden bir gün padişah haremine girip küçük hanımı ile muhabbet ederek oturuyordu.(s.47)*” şeklinde başlayan hikâyede görüldüğü üzere zaman itibaridir. Gül-Bilbil adlı hikâyede genel olarak itibari zamanın bulunmasıyla birlikte, bazı yerlerde vakanın gerçekleştiği gündüz ya da gece ile ilgili bilgi verilmiştir. Yardım ettiği Zovkumar’ın gece kahramanları misafir etmesi, Şabaz Han adılın şehrinde kalmaları bunun örnekleridir. Bunun dışında hikâyede gerçekleşen vakalar çoğunlukla güdüz vaktinde yaşanmıştır.

3.1.1.2. Mekân

Eski Türk yaşantısının bir unsuru olan göçebe hayat tarzı ve sonrasında tarımsal yaşam koşulları sözlü anlatılarda çok fazla yer almazlar. Diğer bir taraftan avcılık, hayvancılık ve savaş durumlarına sık rastlanmaktadır. Bu çerçevede “gün değmez”, “kar yağmaz”, “yer altı” gibi mitolojik mekânların yer alırken, gerçek yer adlarıyla belirtilen, yaşam koşullarının uygunluğu çevresinde verilen mekanlarda yer almaktadır. Hatta bazı anlatılarda gerçek mekan yer adı, ülke adının verilmesiyle olayın yaşandığı bölgenin belirtilmesiyle de yapılır. Ek olarak bir anlatının ortaya çıkmasından sonra anlatıcılar tarafından olaylar anlatılan bölgeye taşınarak orada yaşanmış gibi dile getirilir. Bu ise bir anlatının çeşitli varyantlarının doğmasına sebep olur. Bunu en sık Koroğlu ve Alpamış gibi destanlarda görmekteyiz (Çobanoğlu; 2003; 117).

Zaman başlığında belirttiğimiz fiziki zaman, kavramsal zaman ve duygulu zaman terimlerinin karşılığı olarak bu bölümde de fiziki mekân, kavramsal mekân ve duygulu mekân terimleriyle karşılaşmaktayız. Fiziki mekân tamamen sınırsızdır. Olayların yaşandığı bölgenin yanında anlatıcının etkisiyle mekân gerçek olan her yer

olabilir. Kavramsal mekânda doğa, dünya görüşüyle şekillenen mekânlar yer almaktadır ve bunlar ya gerçek ya da hayali mekânlardır. Duygulu mekân da ise insanların duygu ve düşüncelerin sonucu olan sübjektif ve hayali mekânlar yer alır. Bu ise sanatsal anlatının bir sonucudur. Anlatılarda kahramanların ön plana çıkarılması için eklenen olağanüstü öğeler gerçek mekânlarda geçirilir. Böylece dinleyicilerde gerçeklik algısı oluşturulur (İbrayev, 1998, 86-88).

Anlatılarda genellikle mekan belirsiz olarak karşımıza çıkmaktadır. anlatıya konu olan bir padişahın ülkesi, kahramanın karşılaştığı durumların yaşandığı bölgelerdir. Lakin bu mekânların nerede oldukları ve adlarının ne olduğu çoğu zaman belli değildir. Her ne kadar bazı anlatılarda İstanbul, Mısır, Mekke, Medine, Çin, Hindistan gibi ülke ve bölgeler geçer. Ancak olayların bu mekânlarda geçtiğine dair bir kanıt yoktur. Bu mekânlar anlatıcı ve dinleyici ilişkisiyle ilgilidir. Köroğlu anlatması sırasında anlatıcı hangi bölgedeyse, olayı o bölgede geçmiş gibi anlatarak dinleyici ile iletişim kurmaya çalışır (Ekici, 1995; 13).

Bey Böyrek hikâyesinde mekânla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Sözlü geleneğin ürünleri olan anlatılarda genellikle gerçek bir mekân değil tasviri bir mekân yer alır. Dede Korkut hikâyelerinde belirtilen mekân “Oğuz Yurdu” olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekici, 1995; 13).

Sözlü anlatılarda zamandan sonra gelen mekân kavramı kendi içerisinde açık ve kapalı mekânlar olmak üzere iki grupta incelenebilir.

3.1.1.2.1. Açık Mekân

Gerçeğin dışında tasviri olarak anlatılan yahut yer adıyla verilen ülke adları, bölge adları, yer adları, dağ, deniz, nehir gibi unsurlar açık mekânlar içerisinde değerlendirilir. Bu mekân türü diğer mekân türlerini kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Lakin açık olarak nitelendirdiğimiz mekânlar kapalı duruma da geçebilirler. Şöyle ki Gül-Bilbil hikâyesinde de bulunan kaleler bir ülkeyi içinde barındırması açısından kapalı mekân konumuna girebilir.

Dede Korkut Hikayesinin henüz başında karşılaştığımız “Şami otağını yer yüzüne diktirmişti...” (Ergin, 1969; 8), “... kudretli Oğuzun devleti, ...” (Ergin, 1969; 28), “kara yerin üstüne ak otağını diktirmişti. ...” (Ergin, 1969; 53), “... şehrin dışında bir bahçe yaptırdı...” (Türkmen, 1998; 209) gibi örneklerde görüldüğü gibi açık mekânlar bulunmakta ancak bunların nerede olduğu yer almamaktadır.

İncelenilen Gül-Bilbil hikâyesinde ilk olarak mekân *Turan Ülkesi* olarak geçmektedir. Olayların ortaya çıktığı yer olarak karşılaşılan *Turan Ülkesi* kahramanın doğduğu yerdir. Bu mekandan sonra ise Erguvan Havzası, İstanbul, Dilaram Bağı, Nil deryası, adı verilmeyen birçok çöl ve dağlar, Küvhi-Salar dağı, Talus şehri, Kelezav Vadisi, Dağıstan bölgesi, Herkelan Dağı, Şabaz Han Adıl'ın şehri (belirtilmemiş), Sınafam Şehri, Äyran ülkesi, Seyir bağı, Seyirgah bağı adındaki açık mekanlar arasına ekleyebileceğimiz tasviri olarak anlatılan mekanlar yer almaktadır.

3.1.1.2.2. Kapalı Mekân

Yukarıda açık mekânlarda vuku bulan olayların bazıları aynı zamanda bu mekânların içinde bulunan kapalı alanlarda da geçmektedir. Dede Korkut Hikâyesinde “doksan başlı otağ...” (Ergin, 1969; 28), “alaca gölgeliği ...” (Ergin, 1969; 96), Tahir ile Zühre Hikâyesinde “... vezirini alarak saraydan çıktı. ...” (Türkmen, 1998; 210), Aslı ile Kerem Hikâyesinde “... beğ sarayın kapısının...” (Duymaz, 2001; 255) olarak geçen kapalı mekanlar Gül-Bilbil hikâyesinde de çok defa geçmektedir. Bu başlık altında ele alınan mekânlar şunlardır; Nasır'ın sarayı, bu sarayın odası, evliyanın yaşadığı mağara, Dilaram bağının içinde bulunan imaret, Günçabi'nin ülkesindeki kale, Günçabi'nin Kelezav vadisine yaptırdığı imaret, Zovkumar adındaki ejderhanın evi, kırk kapısı olan ev, Şabaz Han Adıl'ın sarayı, Şâ-Ämir medresesi, Gül'ün evi, Gül ile Bilbil'in kaldıkları Hoşımarat.

3.1.1.3. Anne-Baba (Ailenin Tanıtımı)

Sözlü anlatılarda zaman ve mekân kavramlarından sonra gelen kahramanın ailesinin tanıtılmasıdır. Genellikle ya tamamen verilmeyen ya da çok az bir bilgi verilen annenin yanında, baba hakkında ne iş yaptığı, halk arasındaki konumu gibi konularda geniş bilgiler verilebilir. Anne hakkında bilgi verilmemesi hem Türk aile tipinden kaynaklı ataerkil aile yapısı hem de hikâyelerin yapısıyla ilgilidir. Hemen hemen bütün Türk sözlü anlatılarında babanın padişah, sultan, han, vezir, paşa vb. yönetici sınıfına mensup olması dikkat çekicidir (Ekici, 1995; 13). Bu bilgilerin verilmesiyle dinleyicinin, kahraman, kahramanın ailesi ve kahramanın hangi coğrafya ve nasıl bir aile yapısında doğmuş olduğu hakkında bilgi sahibi olması sağlanmış olur.

Köroğlu'nun Türkmen varyantında destan Köroğlu'nun ailesinin tanıtılmasıyla başlamaktadır. Dedesi Cıgalı Bey, yaşadığı yer, statüsü, kardeşleri hakkında bilgiler verildikten sonra giriş yapılır (Ekici, 2004; 102). Dirse Han Oğlu Boğaç Han'da

“Hanlar hanı olan Kam Gan Oğlu Han Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini etrafına toplayarak ağırlar.” (Ergin, 1969; 8-), Salur Kazan’da “Bir gün Ulaş oğlu, Uruz’un babası ve Bayındır Han’ın güveyisi Salur Kazan büyük çadırlarını kurarak ziyafet verir. Bu ziyafette dokuz kafir kızı sakilik etmektedir. Beylerin hepsi çok içer ve sarhoş olurlar. En sarhoş olan Kazan beylere av teklif eder ve hepsi kabul eder.” (Ergin, 1969; 28), Tahir ile Zühre’de “... eski günlerde bir zengin ve şöhretli padişah vardı. Bu padişahın malı, mülkü, hazinesi, askeri kısaca dünyada her şeyi vardır.” (Türkmen, 1998; 09), Aslı ile Kerem’de “... Zaman-ı evvelinde bir memleket var idi, adına Ahlaz şehri dirler idi. Ol şehirde bir beğ var idi, adına Ağa Beğ dirler idi ve memleketin şahı idi.” (Duymaz, 2001; 255), Alpamış’ta “Eski zamanlarda on altı soylu Kongırat elinde Dabandiy adlı biri vardır. Dabandiy’in bir oğlu adını Alpinbiy koyar. Alpinbiy’de iki oğlu olur o da büyüğüne Bayböri, küçüğüne de Baysarı adını koyar. Çocuklar büyürler. Baysarı zengin, Bayböri şahtır. İkisinin de çocuğu yoktur.” (Çobanoğlu, 2015; 347) şeklinde aile tanımlamaları yapılmıştır.

Türk Dünyası destan ve halk hikâyeciliği geleneğine uygun olarak Gül-Bilbil hikayesinde de kahramanın babası yönetici kesimdedir.

“Ama âşıklar, eski zamanlarda Turan ülkesinde Nasır adında bir padişah olduğunu rivayet ederler. Adalette dünyada ona denk bir padişah yoktu. Onun oğlu da kızı da yoktu. «Yazık, dünyadan evladım olmadan göçeceğim.» diyerek iç çekerdi. (s.47)” şeklinde başlayan

Gül-Bilbil hikâyesinde ise kahramanın babası Turan ülkesinin padişahı, annesi ise padişahın en küçük eşidir. Uzun bir çocuksuzluk döneminden sonra dünyaya geldiği için hikâye kahramanı Bilbil ailesi tarafından el üzerinde tutulan ve çok sevilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahraman ailenin tek çocuğu olması dolayısıyla el üstünde tutulan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.4. Çocuksuzluk

Yüksek bir statüde olan ailenin tanıtımıyla başlayan hikâyelerin çoğunda çocuksuzluk sebebiyle bir mutsuzluk söz konusudur. Çoğu hikâyenin temeli olan bu sorun olayların gelişmesini tetikleme açısından önemlidir. Çocuksuzluğun aileye mutsuzluk getirmesi iki şekilde ortaya çıkar. Dede Korkut’ta olduğu gibi insanların ayıplamaları “Allah o kişiyi kınadığı için” şeklinde, ikinci olarak ise yöneticinin iktidarı elinde tutmasına rağmen çocuğu olmadığı için yönetimi bırakacak birisinin olmamasına üzülmeye şekildedir. Bu durum çocuğun cinsiyeti açısından da bazı hikâyelerde sorun

olmaktadır. Boğaç Han hikâyesinde kız çocuğu olan kişinin Kızıl otağa oturtulması bu duruma örnektir. Çoğu anlatılarda hem yönetimi bırakmak hem de ayıplanmamak için erkek çocuk istendiği ve bunun için çareler arandığı görülmektedir (Ekici, 1995; 14-15).

Alpamış destanında “Eski zamanlarda on altı soylu Kongırat elinde Dabandiy adlı biri vardır. Dabandiy’in bir oğlu adını Alpinbiy koyar. Alpinbiy’de iki oğlu olur o da büyüğüne Bayböri, küçüğüne de Baysarı adını koyar. Çocuklar büyürler. Baysarı zengin, Bayböri şahtır. İkisinin de çocuğu yoktur. Kongırat elinde bir sünnet düğünü yapılmaktadır. İki kardeş kalkıp düğüne giderler ama bu sefer daha önceden halkın kendilerine yapmakta oldukları hiçbir ikram yapılmaz, nedenini sorduklarındaysa çocuk sahibi olmadıkları için bu ikramlardan yoksun kaldıklarını bildiren bir cevap alırlar. Kardeşler sinirlenip seksen altın düğüne atarak kalkıp giderler.” (Çobanoğlu, 2015; 347) şeklinde, Tahır ile Zühre hikâyesinde “... Ancak çocuğu olmadığı için acı ve kederden kurtulamıyordu. Tek düşüncesi; tek kaygısı çocuktur.” (Türkmen, 1998; 209) şeklinde, Bey Böyrek’te “... Bir gün veziri, padişahın yanına geldiğinde onu düşünceli bulur. Sebebini sorduğunda padişah, öldüğü zaman tacını, tahtını bırakacak kimsesi olmadığını, bütün varlığının ellere kalacağını, kendisinin bir çocuğu, evladı olmaması sebebiyle üzüntülü ve düşünceli olduğunu söyler. ...” (Sakaoğlu, 1969; 170) şeklinde, Dirse Han Oğlu Boğaç Han’da “Dirse Han Oğlu Boğaç Han’da “Hanlar hanı olan Kam Gan Oğlu Han Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini etrafına toplayarak ağırlar. O yıl ine bu ziyafet için hazırlıklar yapılırken diğer yıllardan farklı olarak bir yere; ak, bir yere; kızıl, bir yere de kara otağ kurdurur. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kara otağa kondurun, oğlu kızı olmayana kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin, yerse yesin yemezse kalkıp gitsin, oğlu kızı olmayana Tanrı Teâla gazap etmiştir, biz de ederiz, iyi bilsin!” (Ergin, 1969; 8-9) şeklinde, Bamsı Beyrek’te “Bayındır Han’ın sohbetine toplanan Oğuz Beyleri, oğulları yanında sohbeti dinlerler. Herkesin oğluyla geldiğini gören Pay Püre Bey bu duruma çok üzülür, ağlamaya başlar. Oğuz Beyleri neden ağladığını sorunca da kendisinin oğlu olmadığı için üzüntüsünden olduğunu söyler. Bunun üzerine Oğuz Beyleri dua için el kaldırırılar. Beyler arasında bulunan Pay Piçen Bey de kendisinin kızı olmadığını, kendisi için de dua etmelerini söyler. O zaman beylerin duası da, bedduası da kabul olunmaktadır.” (Ekici, 1995; 15) şeklinde geçmektedir.

Gül-Bilbil hikâyesinde de Turan ülkesinin padişahı Nasır her türlü maddi imkâna sahip olmasına rağmen çocuk sahibi olamamıştır. Hikâyenin daha giriş kısmında karşımıza çıkan “*Yazık, dünyadan evladım olmadan göçeceğim. (s.47)*”, eşine

“*Biz bu dünyada malı-mülkü kim için kazandık? Yaban ellere kalacak. (s.47)*” sözleri, padişahın çocuk hasretine vurgu yapmaktadır.

3.1.1.5. Çocuksuzluğa Çare Arama ve Doğum

Çocuksuzluk durumunun olması çocuksuzluğa karşı çare arama durumunu tetikler. Kahramanın babasının değişik yollarla çocuksuzluğuna çare araması, ilk olarak doğrudan dua edip ziyafet vererek, duanın kabul olmasıyla gerçekleşirken ikinci olarak evliya, derviş, pir gibi kişileri arayıp onlardan yardım istemesi, onların olağanüstü güçleri sayesinde çocuk sahibi olmasıyla neticelenir. Tahir İle Zühre’de “... Her nerede bir doktor duysa, hemen adamlarını gönderir, onlara çeşitli haplar ve macunlar yaptırarak tedavi olmaya çalışır. Nihayet bunlardan da fayda görmeyince, “elden ne gelür, vermeyince Halik, neylesin mahluk” diyerek ümidini kaybetti. Bir daha da doktorları çağırmadı. Bir zaman eğlenceye daldı; derdini unutmak için şehrin dışında çok güzel bir bahçe yaptırdı. Canı sıkılınca o bahçeye gider, gönlünü ferahlatırdı. Ancak hiçbir şey ondan evlatsızlık acısını söküp atamadı. Bir gün kıyafet değiştirerek vezirini yanına alıp saraydan çıktı ve ağır ağır çarşı pazar dolaşmaya başladılar. Çarşıda yaşlı bir derviş, her kim bana bin altın verirse Tanrı onun muradını versin” diye bunlardan para istedi. Padişah, “bu kadar doktor getirttim, bunca para sarf ettim hiçbir faydasını görmedim, yer gök dua üstüne derler, belki bu dervişin duası kabul olur” diyerek dervişin istediği parayı verdi. Derviş ona dua etti. Sonra dinlenmek için gittikleri bir bahçe de başka bir derviş gördüler o ise ona çocuğu olacağı müjdesini verdi.” (Türkmen; 1998; 209-210) şeklinde, Bamsı Beyrek’te “Bayındır Han’ın sohbetine toplanan Oğuz Beyleri, oğulları yanında sohbeti dinlerler. Herkesin oğluyla geldiğini gören Pay Püre Bey bu duruma çok üzülür, ağlamaya başlar. Oğuz Beyleri neden ağladığını sorunca da kendisinin oğlu olmadığı için üzüntüsünden olduğunu söyler. Bunun üzerine Oğuz Beyleri dua için el kaldırırılar. Beyler arasında bulunan Pay Piçen Bey de kendisinin kızı olmadığını, kendisi için de dua etmelerini söyler. O zaman beylerin duası da, bedduası da kabul olunmaktadır. Pay Püre Bey ve Pay Biçen Bey doğacak çocuklarını beşik kertme nişanladıklarına dair sözleşirler. Aradan bir zaman geçtikten sonra Pay Püre’nin bir oğlu, Pay Biçen’in bir kızı dünyaya gelir. ” (Ekici, 1995; 15) şeklinde geçmektedir.

Gül Bilbil hikâyesinde Padişah Nasır;

“*Günlerden bir gün padişah haremine girip, küçük hanımı ile muhabbet ederek oturuyordu:*

- *Biz bu dünyada malı-mülkü, tacı-tahtı kim için kazandık? Yaban ellere kalacak, diyerek evliyalarını çağırıp aciz şekilde ağlayarak hanımının dizine yattı. Sonra padişah uykuya daldı.*

Sonra padişah seher vakti uykuya daldı ve rüya gördü. Rüyasında bir bağın içinde oturduğunu, bir kızıl gülün açılıp onun üzerinde güzel bir şekilde hoşça nakşedilmiş, hoş nağmeler ve hoş sedalarla bülbülün çah-çah öttüğünü gördü. Padişah o bülbülü görünce vakti hoş, gönlü hoş olup zevk ve sefayla mutlu mu mutlu olarak uykusundan ürperip uyandı. O anda kadın:

- *Ey padişah, ne gördün, gördüğünü anlatır mısın? (s.48)Dedi. Padişah gözlerinden sel gibi yaşlar dökerek, aciz şekilde ağlayarak gördüğü düşünüyü anlattı:*

- *Nasıl bir düş gördüm? Düşümde bir bağın içinde oturuyordum. Açılan kızıl bir gülün üzerinde hoş bir sima, hoş bir seda, hoş bir söz ile bülbül ötiyordu. Onun zevk ve görüntüsüne aklımı kaybedercesine hayran olarak yatıyordum. O bülbülü tuttum ve aldım. Hemen koynuma koydum. Onun sesiyle ürpererek uyandım, sesi henüz kulağımdan gitmemişti. O anda kadın:*

- *Ey padişahım, güzel bir rüya görmüşsün. Falan dağın terk edilmiş mağarasında oturup duran âlim bir dindar vardır. Ona gidip rüyayı tabir ettirmelisin. O senin rüyanın tabirini bir bir söyler, dedi. Padişah bu sözleri duyunca sabah namazını kıldıktan sonra kırk deveye mal mülk, on ata altın yükleyip yanına da askerlerini alarak karşıdaki kara dağa doğru yola çıktı.*

Velhasıl, padişah çok yürüyüp az uyuyup o dağa vardı. Attan inip dağın mağarasına girdi. Mağaranın içinde bir dindarın oturduğunu gördü. Onu görüp:

- *Esselamın aleyküm ey veliyullah! Dedi. Dindar selamını aldı. Hal hatır sorduktan sonra dindar padişaha:*
- *Ey padişah sen kimsin? Bu karanlık kaygın neden? Seni buraya getirecek kadar büyük olan derdin nedir? Derdini söyle, dedi. Padişah içindeki kederi döküp dindarın önüne koydu ve gözlerinden yaşlar akıtarak:*
- *Ey veliyullah, seher vakti bir rüya gördüm. Rüyamın tabirini yaptırmaya geldim! Dedi. Dindar ise:*
- *Gördüğün rüyayı anlat! Dedi. Padişah gördüğü rüyasını bir bir anlattı. Dindar:*
- *Hay hay padişah, rüyan hayırlı olsun, ne garip bir rüya görmüşsün, rüyanın tabiri şudur:*

- *Sen şimdi derhal buradan ülkene dön. Küçük hanımının yanına git ve onunla yakınlık kur. İnşallah yüce Allah sana bir erkek evlat verecek adını ise Bilbil koyacaksın. Oğlun yedi yaşına geldiğinde (s.49) bir peri kızına âşık olacak. Yıllarca onun peşinde koşacak. Zorluklarla birlikte muradına erecek. Bundan sonrasını Allah'tan başka kimse bilemez! Dedi. O anda padişah:*
- *Ey veliyullah, rüyamın tabirinde söylediğin gibi eğer bir erkek evladım olursa kırk at ve kırk kısrağ adadım, dedi. Veliyullahın duasından sonra padişah ordusuyla birlikte yola koyuldu. Az uyuyup çok yol alarak evine geldi. Gül renkli harem hanesine gitti. O gece küçük hanımıyla yakınlık kurdu. Sonra hanımı hamile kaldı. Velhasıl dokuz ay on gün sonra vakti gelince padişahın bir oğlu oldu.”* şeklinde gerçekleşmiştir.

Burada rüya yorumlaması ve gördüğü rüyanın yorumlanması sonucu çocuğunun olması Tahir ile Zühre hikâyesiyle paralellik göstermektedir. İncelenilen hikâye de çocuksuzluğun çaresi herhangi bir ilaç değil dua olarak karşımıza çıkmaktadır. bu yönüyle sıkça hikayelerde karşılaşılan dua sonucu çocuk sahip olma Gül-Bilbil hikayesinde de ortak bir durumdur.

3.2. Ad Verme

Hikâyelerde uzun bir çocuksuzluk döneminden sonra doğan çocuğa ad verme önemli bir olaydır. Ad verme işlemi genellikle doğan çocuğun müjdesini veren derviş tarafından konulması, geleneğe bağlı koyulması ve doğrudan anne-baba tarafından konulması olmak üzere üç şekilde yapılır. Tahir ile Zühre’de “...Padişah, “bu kadar doktor getirttim, bunca para sarf ettim hiçbir faydasını görmedim, yer gök dua üstüne derler, belki bu dervişin duası kabul olur” diyerek dervişin istediği parayı verdi. Derviş ona dua etti. Dervişin yanından ayrıldıktan sonra bir bahçeye girerek dinlenmek için oturdular. O sırada bir ağaç altında temiz giyinmiş, elinde kalemle önünde birkaç kitap bulunan yaşlı bir derviş gördüler. O dervişle ettikleri sohbette derviş onlara çocukları olacağı müjdesini vererek, padişahın kızının adının Zühre, vezirin çocuğunun adının ise Tahir olacağını, birbirlerine de âşık olacaklarını söylemiş ve böylece kahramanın adı derviş tarafından konulmuştur.” (Türkmen; 1998; 209-210). Gül-Bilbil’de ise Nasır bir rüya görür ve rüyasını yorumlatmak için bir dervişin yanına gider. Derviş ile arasında;

“Ey veliyullah, seher vakti bir rüya gördüm. Rüyamın tabirini yaptırmaya geldim! Dedi. Dindar ise:

- *Gördüğün rüyayı anlat! Dedi. Padişah gördüğü rüyasını bir bir anlattı. derviş:*

- *Hay hay padişah, rüyan hayırlı olsun, ne garip bir rüya görmüşsün, rüyanın tabiri şudur:*

Sen şimdi derhal buradan ülkeneye dön. Küçük hanımının yanına git ve onunla yakınlık kur. İnşallah yüce Allah sana bir erkek evlat verecek adını ise Bilbil koyacaksın.(s.49)” diyerek hem müjdesini vermiş hem de adını koymuştur.

3.2.1. Eğitim

Hikâyelerde doğum olup ad verildikten sonra başlanan eğitim süreci ilmi ve silah eğitimi olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Okuma yazma üzerine olan ancak tam olarak içeriği verilmeyen ilmi eğitimler ya mektepte ya da özel bir hoca tarafından kahramana verilir. Bu eğitim türü erkek ve kadın kahramanların bir arada anlatıldığı hikâyelerde geçmektedir. Silah eğitimi ise, ata binme, kılıç kullanma, savaşıma, ok atma gibi eğitimleri kapsar. Kahramanın doğumundan ve ad almasından sonraki süreçte karşılaşacağı düşmanlar ve engeller gibi durumlara göğüs gerebilmesi adına silah eğitimi daha önemlidir. “Gül ile Sitemkâr” hikâyesinde ilmi eğitim ön plandayken, “Dede Korkut Hikâyeleri”, “Oğuz Kağan Destanı” gibi anlamalarda ise silah eğitimi ön plandadır. Bu iki eğitimin olmadı “Âşık Garip Hikâyesi” gibi örnekler de vardır (Ekici, 1995; 20)

“Tahir ile Zühre” hikâyesinde “... Padişah bunları okutmak üzere devrin en tanınmış hocasını tayin etti. Ama o kadar zeki idiler ki bir müddet sonra her şeyi öğrenciler, hocaları aciz kaldı. Çocuklar birbirlerini kardeş sanarak on yaşına kadar okudular...” (Türkmen, 1998; 211) şeklinde, Bey Böyreğ hikâyesinde “...Çocuklar mahallede buna, okula giderken “adsız” diye alay ederler. ... Bey Böyreğ kulu bitirdikten sonra babası onu ok-yay atan adamın yanına verir ki silah kullanmasını öğrensin.” (Sakaoğlu, 1969; 171) şeklinde geçmektedir.

Türk halk hikâyelerinde az ya da çok kahramanların eğitimleriyle ilgili yukarıdaki örnekler gibi bilgiler yer almaktadır. Aşk hikâyelerinde (Tahir ile Zühre, Arzu ile Kanber, Kerem ile Aslı vb.) genellikle birbirlerini kardeş zanneden ki çocuk birlikte okula giderler (Alptekin, 2002; 396).

Gül-Bilbil hikâyesinde ise eğitim epizodu şu şekilde geçmektedir;

“(s.49)Velhasıl ondan sonra bir müddet geçip, Bilbil yedi yaşına bastı. Padişahın Zelili adında erkek bir kulu vardı. O, tarifsiz şekilde her an mutlu, sevinçli ve yüzü gülen biriydi. Padişah onu Bilbil’e hizmetkâr yaptı.

Velhasıl, ondan sonra padişah Bilbil ve Zelili'yi mollaya verdi. İkisi mollaya gidip okumayı öğrendiler. Padişahın vezirinin de Sala adında bir oğlu vardı. Onu da mollaya verdiler. Bunların mollalarına ise Mollagalandar derlerdi.

Velhasıl, Bilbil, Zelili ve Sala üçü dost oldular. Bunlar mektepte birlikte öğrenip zaman geçiriyorlardı. Bilbil kitabı hoş bir seda ile okuyordu. Onun okuyuşunu işiten her kim olursa hoş sesinden kulağını alamıyordu. Birçok insan:

- (s.50)*Bu padişahın oğlunun adı Bilbil. Sesi de tıpkı bülbül gibi diyorlardı."*

İncelenilen hikayede ilmi eğitimini aldıktan sonra Bilbil, Gül'ü rüyasında görerek âşık olur ve peşinden gitmeye karar verir lakin herhangi bir silah eğitimi almamıştır. Önce babası tarafından verilen at ve kılıçla savaşır ve daha öncesinden eğitim alamamasına rağmen oldukça iyi savaşçı olarak karşımıza çıkar.

3.2.2. Kahramanların Âşık Olmaları

Türk halk hikâyelerinde genellikle görerek âşık olma ve rüya da âşık olma yer almaktadır lakin bunun yanında resmini görerek de âşık olma da olabilir. Gül ile Sitemkâr, Bamsı Beyrek gibi hikâyelerde olduğu gibi kahramanlar birbirlerini görerek hatta birlikte büyüyerek âşık olurlar. Bu hikâyeler arasında çocuksuzluğa çare arayan iki ailenin aynı anda çocuk sahibi olmasıyla çocukları arasında beşik kurtmesi yapması da vardır (Ekici, 1995; 22).

“Âşık Garip”, “Hilali ile Seherhan”, “Gül –Bilbil” gibi hikâyelerde görüldüğü gibi rüyada bade içerek âşık olma durumu da vardır. Epik anlatı türlerinde görülmeyen rüya özelliği daha çok roman devri ürünlerde görülen bir durumdur (Ekici, 1995; 23) birden çok işlevi bulunan rüyaların âşık hikâyelerindeki işlevi, “*Âşık biyografilerim etrafında teşekkül eden halk hikâyelerinde daima aynı şekilde ortaya çıkan rüyalar, âşık olacak kişinin zihnine kaydedilmiş bir ilk örneğin (archetype) tekrarlanan şekilleridir. Bu tür rüyalar zihne ve ruha işlenmiş platonik bir mefhumla bağlı olarak şairin gerçekleştirmek istediği bir mesaj taşırlar*” (Günay, 1993; 89) şeklindedir. Bunun dışında elbette rüyaların farklı işlevleri de vardır lakin Gül-Bilbil hikâyesinin konusu dışında olduğu için ele alınmamıştır.

İki şekilde görülen rüyaların birinci bölümünde “ferdi” veya “serbest” rüyalar yer alırken ikinci bölümünde “resmi rüyalar” veya “kültür örneği rüyaları” yer alır. Burada halk hikâyeleri bağlamında önemli olan şekil kültür örneği rüyalarıdır. Geleneklerin bu rüya çeşidi vasıtasıyla aktarılması sağlanır. Bu tür rüyalar toplumda yaşayan bireyin kendine bir yer edinmesini sağlar. Ayrıca rüyasında gördüğü olağanüstü

unsurlar onu karşılaştığı tehlikelere karşı uyararak koruyucu fonksiyonda barındırır. Bu şamanlık statüsüne geçişte görülen rüyalarla benzerlik gösterir. Bu durumun toplumun anlayışını ve dini bakış açısı değiştikten sonra aldığı şekili Umay Günay şu şekilde açıklamıştır, “...Daha önceki bölümlerde bu rüyaların (kültür örneği) şamanlığa giriş merasimlerinin İslamiyet ve Osmanlı kültürü altında şekil değiştirerek rüya motifine döndüklerini açıklamıştık. Şamanlığa giriş merasimleri milletimizin kolektif şuur altında muhafaza edilmiş, ozan-baksı edebiyat geleneğinin İslamiyet içinde aşık edebiyatı geleneği halinde dönüşmesi sırasında rüya şeklinde ortaya çıkmıştır. İslamiyet’in kutsal kişilerin görüldüğü rüyalara verdiği değerin tesiri ile bu rüyalar toplum tarafından takdirle kabul edilmiştir. ... İslamiyet’in kabulünden sonra küçümsenen ve eski saygıdeğer yerlerini kaybeden ozanlar, bu rüyalarla din büyüklerinden aldıkları ruhsat sayesinde toplum içindeki eski yerlerine kavuşmuşlardır.” (Günay; 1993; 91-92). Burada dikkat çeken nokta şamanlıktan gelen geleneğin İslamiyet çerçevesinde tekrar düzenlenerek halk arasında kabul ettirilmiş olmasıdır. Bu sayede sözlü anlatılarda rastlanan rüya yapısı kısmı bir değişiklik göstererek devam etmiştir.

Rüya görme durumundan sonra kahramanın âşık olmasının yanında kahramanın kazandığı bazı özellikler de söz konusudur. Bunlardan birincisi kahramanın öncesinde saz çalıp şiir söyleyememesine ve bir eğitim almamasına rağmen bu özelliği kazanmış olmasıdır. Hikâyelerin nazım-nesir karışık yapıda olması, rüya sonrası şiir söyleme özelliğinin kazanılmış olması icracı için de oldukça önemlidir çünkü icra sırasında kendi şiirlerini dile getirir. Tüm bunların yanı sıra kahramanın rüya sırasında bu özelliği kazanmış olmasına karşın hikâye sırasında etrafındaki karakterlerin bu şiir söyleme özelliğini nasıl kazandıkları bilinmemektedir. Rüya görmesi bir başka yapı olan sevgiliyi arama durumunu da doğuran bir yapıdır (Ekici, 1995; 24).

“Âşık Garip” hikâyesinde “... Allah’a yalvarıp ya kendisine şairlik vermesini yahut da canını almasını ister. Bu duadan sonra yatağına girip uyur. Uykusunda kulağına bir nida gelir. Gözünü açması ve seyretmesi istenir. Oğlan gözünü açar. Karşısında nurani ihtiyar bir pir durmakta, elinde bir mevcian bulunmaktadır. Oğlana mevcianın elinden doluyu içmesini söyleyen ihtiyar, Cenab-ı Mevlanın bunları, birbirine kısmet eylediğini, bir zaman gurbetlik çekileceğini ama sonunda ber-murat olacaklarını söyler. İhtiyar, bir zaman çalıp, çağırıp şair olmasını, sazı üstüne saz, sözü üstüne söz olmayacağını söyler. .... Sabah olduğunda oğlan kalkıp bakar ki koynunda altın bir tas vardır. Kalkıp, anasına geç kaldığını, ustasının belki darılacağını söyleyip,

ustalarının bulunduğu kahveye gider.” (Ekici; 1995; 74) şeklinde, Halil ile Seherhan hikâyesinde “Bir gün Şahin Beyi lalanın, vezirin oğlunu da alıp, birçok silahşörle ava gider. Herkes avını aramak için bir yöne dağılır. Güneş batmadan aynı yerde buluşmak üzere her biri bir tarafa gider. Şahin Bey, bir süre sonra yorulup, dinlenmek için bir ağacın dibine oturur. Şahin Bey oturduğu yerde uykuya dalar. İşte Şahin Bey’e Hilali ile Seherhan aşk macerası burada gördüğü rüyada bade içirilmesiyle verilir.” (Ekici, 1995; 150).

İncelenilen eserde de Bilbil’in âşık olmasına ilk olarak padişahın rüyasını yorumlatmak için gittiği âlimin tabirinde rastlanmaktadır. Âlim doğacak olan kahramanın yedi yaşına geldiğinde bir peri kızına âşık olacağını dile getirmiştir. Nitekim Bilbil, Sala ve Zelili ile birlikte babasının yaptırdığı bağa gezmeye gittiği sırada bağın nakış nakış işlenmiş görüntüsüne seyre dalarlar. Bir servi ağacının gölgesinde zayıf düşerek bir banka oturan Bilbil uykuya dalar ve rüyasında koyu yeşil kuş tüylü, başı sarıklı, derviş elbiseli, sakalının kenarı aklaşmış bir kişinin bağı seyre geldiğini görür. Bundan sonrasını olduğu gibi aktarmayı uygun gördük;

- *Ey Bilbil yerinde dur! Dedi. Bilbil onu görünce yerinde durdu ve kelimini dile getirdi:*
- *Esselamın Aleyküm! Dedi. O kişi:*
- *Vealeyküm Selam! Dedi. Ondan sonra:*
- *Hay hay padişah zade, bu senin babanın bağıdır, ben seni Dilaram bağına götürüyüm orayı görmüş olursun, ne dersin! Dedi. Bu sözler Bilbil’in gönlünü hoş etti ve “-Gidelim!” dedi. O anda adam Bilbil’e karşı asasını uzatarak “- Tut ucundan!” dedi. Bilbil asasının ucundan tuttu. “- Gözlerini kapat!” dedi. Bilbil gözlerini kapattı. Bir süre sonra “- Gözünü aç!” dedi. Bilbil gözlerini açtı. Bilbil bir bağın içinde oturduğunu gördü. Gökteki cennetteydi. Adam Bilbil’in kolundan tutup onu büyük bir eve götürdü. Evin çatısı gökyüzüne değiyordu. Bilbil o evin penceresinden içeri baktı. Güneşin doğduğunu ve içeride oturan bir peri kızının yüzünün şulesiyle bağın tamamını aydınlattığını gördü. Bilbil’in özleri kamaştı ve aşkı ile divane oldu. Aklı başından gidip kendini kaybederek yığıldı. Bir süre sonra aklı başına geldi. O anda adama bakıp:*
- *Ey aksakal, bu kimin kızıdır? Dedi. Gün doğana kadar kederimi huzura kavuşturup aklımı başımdan aldı. O anda aksakal:*

- *Ey oğlum, bu cihan iki türüdür, birine Turan diğerine Âyran derler. Âyran ülkesinin padişahı Şaalıcan'dır. Onun iç kızı vardır. Küçük olanının adı Gül'dür. Bu isim onun simasından kaynaklanır. Bu bağa Dilaram bağı derler. İstanbul şehrinin bağıdır. Bu şehrin padişahı Gül'e âşık olunca Dilaram bağına girmiş ve büyük bir binaya onun simasını nakşettirmiştir. Her hafta padişah Gül'ün simasını seyre dalarken yüreğini yaralayıp bağına paralayıp yanıp tutuşarak yürüyüş yapar. O "Gül peri güzelidir. Ben yakışıklı olsam bile onun nazarına erişebilmek bana nasip olmaz!" diyerek ona ümitsizce bağlanmıştı. Sen Bilbilsin o ise Gül. Sen âşıkısın o ise maşukundur. Sen Gül'ü alırsın. "– Ağzını aç!" dedi. Bilbil ağzını açtı. O anda aksakal Bilbil'in ağzına tükürdü. "– Kolunu göster!" dedi. Bilbil kolunu gösterdi. "– Âmin!" de, dedi. Bilbil "– Âmin!" dedi. İhtiyar Bilbil'e içten dua etti. Arkasına üç yol çizdi. "Git şimdi, hayırlısıyla yarın olsun, bize Hafız hoca derler" diyerek gözden kayboldu. O an Bilbil Gül'ün aşkıyla sarhoş ve sevdalı olup yüreği neşeyle doldu. Uykusundan uyanıp bir ah çekti. Ağzından kırmızı yeşil tütün çıktı. O bütün dünyayı yaktı. (s.51-52)"*

Yukarıdaki bölümden anlaşıldığı üzere Bilbil, kutsal bir kişinin yardımıyla rüyasında âşık olmuştur. Gelişen âşık olma durumu daha sonrasında Bilbil'in kendine gelip olan bitenleri sazı eşliğinde anlatmasıyla devam eder;

*"Dostlarım, bir güzel surete âşık olmuşum
Saçı sümbül, yüzü gül, güzel yüzlüye âşık olmuşum,
Güzellikte emsalsiz, eşsize âşık olmuşum,
On dördüncü gecenin dolunayına âşık olmuşum,
Ahı çok, efkârı çok sevdaya âşık olmuşum.*

*Doğdu Zühre yıldızı, güneştir aydır yüzleri,
Kastetti de aldı benim canımı cellat gözleri,
Dudakları şeker bal gibi, tatlıdır sözleri,
Sürme çeksem gözlerime ayağının toprağı tozları,
Kirpiği ok, kaşları yaya âşık olmuşum. (s.52)"*

...

Şimdi ise metinden hareketle diğer kahramanımız Gül'ün âşık olma sürecini inceleyeceğiz. "Günlerden bir gün bağ seyretmeye giden Gül Serhovusun başında, gonca güllerin içinde bir süre seyir ederek yürümüş ve maziye hatırlayarak

uzanmıştır.”O anda uykuya dalan Gül, Bilbil’i düşünde görmüş, ona aşk ile şeyda olup,“Eğer düşümde gördüğüm maşukuma kavuşamazsam dünyadan gözlerim açık giderim!” diyerek ah çekmiştir ve rüyasında gördüğü yiğidini tarif etmek için ise şu gazeli söylemiştir;

*“Açılıp gül renkli olup, bir gün seçkinim gelir,
Avcım, boz akdoğanım, bir genç bahadırım gelir,
Dönüşüp Gülşen ara, her zaman nova-sazım gelir,
Bir münasip, gizli sır içinde sırdaşım gelir,
Aslı insanoğludur, o aşka uçmuşum gelir.*

*At ile silahla çıktı yârim donanıp,
Ocağını terk edip, çıkmış vatandan ayrılıp,
Yanıp yar aşkıyla gönlü, ciğeri dağlanıp,
Ok torbası ile elmas kılıcını kuşanıp,
Başında siyah börüsü, nakışlı postla gelir.*

*Yapılan işin, can atam, beli bozuk şafaktır senin,
Kastettiğin, meğer kim bu şirin candır senin,
İznini ver gitsin, ordu kendir senin,
Maksadını sonunda söylersin, bir avuç kandır senin,
Bir bahadır aslan yürekli ordusu azimli gelir.*

*Aşk sevdası onun oldu bu canın karşılığı,
Yoktur bu dünya da başka ömrünün hâlisi,
Mey içip, sarhoş olan bir dem aşkın kâmilî,
Kıymetli mücevher, gümüş-altından var başında saçı,
Şimşir, servi onun uzun boyuna denk gelir.
...(s.64-65-66)”*

Görüldüğü üzere Gül de, Bilbil gibi rüyasında âşık olmuştur.

3.2.3. Kahramanın Sevgiliyi İstemesi, Engeller ve Sevgiliye Ulaşması

Hikâye kahramanı rüyasında âşık olduğu kişiyi gördükten sonra onu bulmak için yola koyulmak ister ve bu durumda önüne birden fazla engel çıkar. Kavuşmayı engelleyen durumların bazıları hikâyenin konusunda geçişler oluştururken bazıları

hikâyenin sonucuna etki edebilir. Engeller bölümü kahramanın sevgiliyi aramaya başlamasından itibaren ona kavuşana kadar geçirdiği sürede karşılaştıklarını kapsayan bir bölümdür (Ekici, 1995; 26). Türk halk hikâyelerinde genel olarak kahramanın karşılaştığı engeller üç bölüme ayrılır. İlk olarak kahramanın kendi yaşadığı yerde karşılaştığı engellerdir ki burada daha çok tek evladının gurbete çıkmasını istemeyen baba ya da annenin kahramana engel olmaya çalışmasıyla karşılaşırız. İkinci sırada ise kahramanın sevdiği kıza ulaşma serüvenindeki engeller bulunmaktadır. Burada kahraman bazen olağanüstü varlıklarla savaşır, bazen esir düşerek zindanlarda kalır ama mutlaka bütün engelleri aşarak sevdiği kızın memleketine ulaşır. Son sırada ise sevdiği kızın memleketinde karşılaşılan engeller söz konusudur. Gül-Bilbil hikayesinde bu üç grupta verilen engellerin her birinden örnekler görülmektedir.

Gül-Bilbil hikâyesinde bu bölümü, kahramanın babasının kahramanın sevdiğin peşinden gitmesinin tehlikeli olduğu için engellemeye çalışması, yola çıktığında karşılaştığı olağanüstü varlıklar yahut karşılaştığı devletlerin yöneticileri, sevdiğini bulduğunda yerine getirmesi gereken şartlar, çeşitli düşmanlar gibi engeller oluşturmaktadır.

3.2.3.1. Birinci Engel

Kahramanın rüya gördükten sonra âşık olması ve sevdiğinin peşinden giderek onu bulma arzusundan sonra meydana gelen engeli teşkil eder. Aşk hikâyelerinde genellikle uzun bir çocuksuzluk döneminden sonra dünyaya gelen kahramanın ailesi, onun sevdiğinin peşinden gitmesini istemez. Bunun sebebi geri dönemeyeceğini düşündükleri ve onun yolunda ona doyamadan öleceğini düşünmeleridir.

“Huyrlukga-Hemra” hikâyesinde Hemra, Sayat’ı bulmak için peşinden gitmek istediği zaman dostları, babası ve annesiyle vedalaşır. Onlar ise şiirlerle Hemra’nın gitmemesi gerektiğini söylerler. Ancak Hemra onları dinlemeyerek yola çıkar. “Kerem ile Aslı” hikâyesinde, Kerem ile Aslı aralarında anlaşır. Ancak Aslı’nın babası Gara Melek, Aslı’yı Kerem’e vermek istemez. Kerem ise Aslı’nın peşinden gitmek istediğinde babası Zıyat Han tarafından engellenmeye çalışılır. Seypelmelek, Medhalemal adlı peri kızını bulmak amacıyla Erem Bağı’na doğru yola koyulur. Anne ve babası onu yolundan geri çevirmek isteseler de başarılı olamazlar. Bunun üzerine yiyecek ihtiyacını karşılayacak malzemeleri vererek askerlerle birlikte onu yolcu ederler (Şahin, 2010; 261).

İncelenilen Gül Bilbil hikâyesinde de Bilbil Gül'ü bulmak için yollara düşme isteğini dile getirdiğinde annesi ve babası tarafından “*Ey kadın, gördüğüm rüyanın tabiri çıktı. Bilbil Gül'e âşık oldu. Şimdi bunun çaresi nedir? Diyerek gözlerinden katre katre gözyaşı döktü. (s. 54)*”, tepkisini alarak, “*Vay şimdi benim oğlum Bilbil'in haline... Gül peri kızı sen insanoğlusun. Onu nasıl bulacaksın? Bulsan bile nasıl alacaksın? O sana nasıl el versin? Onun ülkesi ve kaldığı yer nerede? Eğer yolu olsa buna bir çare arardık, dedi. Giderek: - Ben askerlerimi, falcılarımı, medyumlarımı, büyücülerimi, kadercilerimi, tarihçilerimi, ilim ve gökbilimi okuyan adamlarımı, mollalarımı, bilginlerimi toplayayım. Bunlar Gül'ün yerini yurdunu bilirler, diyerek her tarafa atlı gönderdi. Velhasıl, kırk günde yedi iklimden sayısız binlerce adam toplandı. Padişah onlara bakıp: (s.59)Ey halkım! Üç gün süreniz var, Şaalıcan'ın kışı Gül'ün yerini bulup haber vereceksiniz. Her kim Gül'ün yerini bulursa ona bir şehir vereceğim. Eğer bulunmazsa herkesin nezdinde katlim helaldir, dedi. (s.60)*” babasını gitmesini istememesini, hatta gitse bile onun Gül'ü bulduktan sonra gitmesini istemiştir.

3.2.3.2. Gurbete Çıkma (Sevgiliyi Arama)

Halk hikâyelerinde sevgiliyi bulmak amacıyla çıkılan yolda karşılaşılan engellerin başlangıcı sayılabilecek gurbete çıkma epizodu, kahramanın herhangi bir şekilde memleketinden ayrılarak sevdiklerine veda etmesini konu alır. “*Âşık Garip*” hikâyesinde sevdiği ardından değil de para kazanmak amacıyla görülen gurbete çıkma epizodu, Gül ile Sitemkâr hikâyesinde Gül'ün sürgün edilmesi şeklinde karşımıza çıkar (Ekici, 1995; 29).

Aşk hikâyelerinde karşılaşılan, âşık olduktan sonra sevgilinin ardından gitme, onu arama epizotuna incelememizde de rastlanmıştır. Bilbil, Gül'ü rüyasında gördükten sonra ona âşık olmuş ve onu aramak için yola düşmek istemiştir. Lakin babası ona izin vermez. Bilbil, arzusunu okuduğu şiirler ile dile getirdikten sonra babasının izin vermesi üzerine yola çıkmak için hazırlıklara başlamıştır. Bunun üzerine babası yanına yüz bin asker, kendi silah ve atını, mollası Mollagalandar'ı, Sala ve Zelili'yi vermiştir. Bilbil ve dostları arasında şu konuşma geçmiştir;

- “*Ey üstadım, Mollagalandar, Sala ve Zelili, siz benim derdimden anlayan dostlarımsınız. Allahu Teâlâ Gül'ün aşkı sevdasını benim gönlüme saldı. Şimdi elbette onu isteyerek dünyayı gezip onu bulmam, şu canımı onun yolunda vermem gerek! Dedi. O anda diğerleri;*

- *Ey Bilbil, bizler hem senin yoldaşınız hem de ser sefil olsak bile Gül'ün yolunda seninleyiz. Senin ölen canınla ölür, dirilen canınla diriliriz! Diyerek üçüde ahit ile yemin ettiler. Ondan sonra divane elbiselerini giyip yola düştüler.(s.59)”*

Konuşmadan sonra babası da Bilbil'in Gül'e hakkıyla âşık olduğuna kanaat getirmiş ve bunun üzerine onu arkadaşlarına emanet etmiştir. Ve böylece kahramanın sevdiğinin ardından gitme epizodu başlamıştır.

3.2.3.3. İkinci Engel

Ailesi ve halkı ile vedalaştıktan sonra yanına dostlarını ve askerlerini alarak yola çıkan Bilbil'in sevdiğini bulma yolundaki macerası da başlamıştır. Yedi yıl yol gittikten sonra İstanbul şehrine ulaşan Bilbil, yolculuk sırasındaki ilk engelle burada karşılaşmıştır. Bu engel Gül'e âşık olan bir padişaktır. Şehre yakın konumda bulunan minareye çıkan Bilbil ve dostları bölgeyi incelemiş ve İstanbul şehrinin kale duvarlarının kendilerinden çok daha heybetli görüldüğünü görmüşlerdir. Bunun üzerine Tanrıya; “-Biz bundan daha büyük bir şehir daha önce görmedik (s.62)” diyerek boyun eğmişler ve dört yana asker göndermişlerdir. Beş altı gün bölgede kaldıktan sonra ucu gökyüzüne değen servi ağacının gölgesinde dinlendikleri sırada yanlarına üstü başı süslü, atlı ve elinde Türkmen sazı olan bir yiğit gelmiştir. Yiğit, Bilbil'e bu şehrin şairi olduğunu söyledikten sonra kendi padişahının âşık olduğu Gül'den bahsetmiştir. Padişahının Gül için yaptırdığı imareten bahseden şair aynı zaman da padişahının her hafta onu seyretmeye gittiğini ve âşık olurlar diye Gül'ün suretini kimseye göstermediğini eklemiştir. Şairin, padişahının kimseye acımadığını, gaddar olduğunu, ona da acımayacağını ve öldürebileceğini söylediğini aralarında geçen şu diyalogdan anlaşılmıştır;

“*Bilbil: - Şairim şu cana saldım cefanı,
Kimdir söz eden yârime benim?
Arştan yükseltmişim sevgim ile figanımı,
Felekler ağlar acizliğime benim.*

...

Şair: - *Beyim, hayal etme, o güzel şahım,
Nizam olup gelir yanına senin,
Doğru sözüm vardır, çoktur günahım,
Kalır, kardeş nehâk kanına senin. (s.66)*

...

Bu konuşmanın üzerine Bilbil İstanbul kalesini Allahu Teâlâ'nın yardımıyla kendisinin alacağını söylemiştir. Bilbil dostlarını yanına alarak kuşandıktan sonra şair ona bugünün Cuma günü olduğunu, padişahın Dilaram bağında Gül'ü seyretmeye gideceğini söyler. Bunun üzerine Bilbil dostları ve askerleriyle “– *Allah!*” diyerek İstanbul'a at sürmüş, bir anda Şasöyen atına vurduğu kamçı ile atı kanatlanmış bir kuş gibi kaleyi aşır bağın kapısından içeri girmiştir. Bilbil, Padişahla savaşır onu bir darbeye ikiye bölerek öldürmüş, Mollagalandar, Sala ve Zelili önderliğinde ordunun da harekete geçmesi sonucu ilk engel aşılmış ve İstanbul teslim alınmıştır.

3.2.3.4. Üçüncü Engel

Bilbil'in beraber yola çıktığı askerlerden bazıları tarafından yarı yolda bırakılması üçüncü engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilbil, İstanbul'u aldıktan sonra şehri şöyle böyle üç ay adaletle yönetmiş ve görevi Mollagalandar'a devretmiştir. Hikâye kahramanı, Mollagalandar'ı İstanbul şehrine hâkim kıldıktan sonra onu İstanbul şehrinin sultanı Aycemal ile evlendirerek yanına iki bölük asker bırakmış ve geride kalan askerler, Sala ve Zelili ile birlikte yola koyulmuştur. Hikâye kahramanları, birçok çöl geçip birçok dağ aşır onca ay onca gün yol kat ettikten sonra bir derya ile karşılaşmışlardır. Ucu bucağı görünmeyen bu denizin kenarında ne kanatlı ne de kanatsız tek bir hayvan da görememişlerdir. Deryadan geçemeyip bitap düşerler diye Bilbil kırk kişiye bir sandal yapılmasını emretmiştir. Bilbil'in askerlere karşıya sandalla geçeceklerini söylemesi onları korkutmuş, askerler Bilbil'in onları boşu boşuna peşinden sürüklediği fikrine kapılmışlar ve Gül'ün peşinden gitmeyi mantıklı bulmamışlardır. Bunun üzerine sabah yola çıkacakları günün gecesinde, yolun sonunu belirsizlik olarak görerek kaçmışlardır. Bilbil, Sala ve Zelili sabah uyandıklarında askerlerin kaçtığını görünce kalanlara isterlerse gidebileceklerini dile getirmişlerdir lâkin kalan askerler onun yanında olduklarını söyleyerek gitmemişlerdir. Bunun üzerine Feyzullah adlı askeri kalan seksen askerin kırkına komutan yapan Bilbil, onu olan biteni anlatması için İstanbul'a Mollagalandar'ın yanına yolladıktan sonra, diğer askerlerle birlikte deryaya açılmıştır. Burada hikâye kahramanı Bilbil'in askerleri tarafından yalnız bırakılması onu Gül'ün peşinden gitme isteğinde bir değişiklik gerçekleştirmemiş ve yoluna devam etmiştir.

3.2.3.5. Dördüncü Engel

Bilbil, yanında kalan askerleri ve dostlarıyla birlikte yola devam eder, kırk gün kırk gece Nil deryasında ilerler. Sonrasında bir dağ gören Bilbil ve dostları, dağa yaklaştıkça o dağın çok güzel olduğunu fark etmişlerdir. Hemen karaya çıkarak dağda olan her çeşit meyveden yedikten sonra bir kavak gölgesinde uyumaya başlamışlardır. Bu sırada üzerlerine dört bir yandan askerlerin geldiğini fark ederek onlarla savaşmaya başlamışlardır. Ancak kalabalık olan askerler, Bilbil'in askerlerinden öldürebildiklerini öldürerek öldüremediklerini bağlayıp götürmüşlerdir. Bunun yanında Bilbil'in Şasöyen atını ve Latif kılıcını da almışlardır. Bu olay üzerine Bilbil, Sala ve Zelili toplantı yaparak onların peşlerinden gitmeye karar vermişlerdir. Bir süre yol gittikten sonra İstanbul şehrinde daha yüce, kıızıldan ok gibi kızarıklık ışığı gökyüzüne ulaşan bir şehir gören kahramanlar, rast geldikleri birine buranın neresi olduğunu sorduklarında “– *Burası Küvhi-Salar dağıdır. Allah'ın kudreti ile korunur. Kızıl ve altından inşa edilmiştir. Onlar Kalmuk'lardır. Padişahları ise Günçabi adında bir kızdır. Burası Nil deryasının içinde bir dağdır ve kırk kale ile korunmaktadır.(s.77)*” cevabını almışlardır. Bunun üzerine kendilerine yol göstermesini isteyen Bilbil yola koyulmuştur.

Aşk hikâyelerinden beri olan Bamsı Beyrek'te, Beyrek'in Bayburt kalesindeyken düşmanlarının baskın yaparak onu tutsak etmesi, Usun Koca Oğlu Segrek hikâyesinde, Segrek'in uyuya kalması üzerine tekfur askerleri tarafından tutsak edilmesi, kahramanın amacı doğrultusunda yaşadığı bir engeldir (Ekici, 1995; 30). İncelenilen Gül-Bilbil hikâyesinde de tutsaklık durumu vardır ancak bu hikâyede tutsak düşen kahraman değil onun askerleridir. Bu tutsaklıktan kurtarılmaları ise yine hikâye kahramanı Bilbil tarafından aşağıda anlatıldığı şekilde gerçekleşmiştir.

Günçabi'ye giden askerler ise karşılaştıkları durumu anlatarak yakaladıkları askerleri Günçabi'ye teslim etmişlerdir. Yakalanan askerler Günçabi'ye buraya gelene kadar başlarına gelenleri ve buraya neden geldiklerini anlatmışlardır. Anlatılanlar sonrası Bilbil'in Gül'e olan aşkını şaşkınlıkla karşılayan Günçabi; Bilbil, Sala ve Zelili'nin diri olarak yakalanıp yanına getirilmesini emreder. Bilbil, Sala ve Zelili'yi almaya giden askerler onların saldırmalarına maruz kalmaları üzerine onlara durumu anlatmışlar ve zarar vermeyeceklerini söylemişlerdir. Buna rağmen Bilbil, Sala ve Zelili adamlara saldırarak çoğunu öldürmüş bir kaçını ise elinden kaçırmışlardır. Kaçanlar Günçabi'nin yanına gidip olan biteni anlatmışlardır. Bir vuruşta iki yüz kişiyi öldürmelerini iyi insanlardır diye yorumlayan Günçabi, Bilbil'i kendisine eş yapacağını

söyleyerek yakaladıkları yirmi kişiyi de yanlarına vererek tekrar Bilbil’le konuşmaları için adamlarını yollamıştır. Elçinin durumu Bilbil’e anlatması üzerine Bilbil gitmeye karar verir ve şehre girer. Günçabi Bilbil’e amacını, nereye gittiğini ve isteğini sorar. Bilbil, Gül’e olan aşkını ve arzusunu dile getirir. Bunun üzerine Günçabi aşkı için bu kadar engeli aşan Bilbil’e âşık olur ve Bilbil ile Günçabi arasında şu diyalog geçer;

“Günçabi: - Hiçbir peri var mıdır benim gibi?

Münasibim, nikâh kıy da al beni!

Sen Bilbilsin, ben bir açılan gonca,

Münasibim nikâh kıy da al beni!

Bilbil : Ben baştan beri bir şirin dilliye aşığım,

Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!

Bağ içinde biten Gül’e aşığım,

Nazar etme hanım, gözden çıkar beni!(s.89)

...

Bu konuşmadan sonra Günçabi, Bilbil’in Gül’e hakkıyla âşık olduğuna ikna olarak ona saygı göstermiştir. Bilbil, söylediği şiirde Gül’e olan aşkını anlatmış, ondan vazgeçmeyeceğini ve onun yolunda gideceğini dile getirmiş ve böylece Günçabi’yi ikna etmiştir. Ve böylece Bilbil’in askerlerinin tutsaklık süreci bitmiştir.

3.2.3.6. Beşinci Engel

Hikâye kahramanlarının karşılaştığı sınavlar hikâyelerde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kahraman sevdiğini bulduktan sonra onu alabilmek için babasının koyduğu şartları aşabilmek için belirli sınavlara tabi tutulur. Gül ile Sitemkâr hikâyesinde Gül bir şehre girer ve padişaha ulaşabilmek için onun âşıklarıyla yarışır ve kazandıktan sonra padişahı görebilir (Ekici, 1995; 139). İncelenilen hikâyede bunun gibi olmamakla birlikte bir sınav vardır. Lakin bu sınav sevdiği için yapılan bir sınav değil, esir düşülmesi üzerine kurtulmak için yapılan bir sınavdır.

Hikâye kahramanı Bilbil’in askerlerinin esir düşmesi üzerine gittikleri ve askerlerini kurtardıkları Günçabi’nin şehriden ayrılabilmek için Günçabi onlara bir şart koşmuştur. O, her ne kadar Sala Bey ile evlenmeyi kabul etmiş olsa da serbest kalabilmeleri için Kuvhi-Salar’ın binlerce vadisinden biri olan Kelezav vadisindeki altınları alabilmeleri için muhafız olarak duran ejderhayı öldürmeleri gerektiğini söylemiştir. Günçabi’nin bu isteği üzerine görevi üstlenen Sala Bey yola koyulmuştur.

Ejderhaya saldırmaya giden Sala, Zelili, Bilbil ve askerlerini Günçabi yüz binlerce askeriyle birlikte izlemiş ve hayretler içinde kalmıştır. Çünkü Sala Bey ejderhaya saldırarak onu ikiye bölmüştür. Sonra ejderha Bilbil ve Zelilin darbeleriyle dörde bölünerek ölmüştür. Bunu seyreden Günçabi durumu hayretle karşılayarak Bilbil'den ne istediğini sormuş Bilbil ise “– *Kendini Sala Beye bağışlayasın. Küvh-i Salar'ın kırk bin kalesine hâkim kılasın. Sonra ise Zelili ve benim Gül'ü aramak için yola çıkmamıza izin veresin!(s.96)*” demiştir. Böylece Günçabi Sala Beyle evlenmeyi kabul ederek onu Küvh-i Salar'ın hâkimi kılıp onları serbest bırakmış, kahramanlarımız ise yola koyulmuşlardır.

Bu bölümde karşılaşılan olağanüstü bir varlıkla mücadele etme bir alt engel olan altıncı engelde de bulunduğu ve orada açıklandığı için ayrıca bir açıklama yapılmamıştır.

3.2.3.7. Altıncı Engel

Olağanüstü bir varlıkla mücadele etme epizodu hikâyelerde karşımıza çıkan bir engeldir. Şah Yusuf hikâyesinde, Şah Yusuf'un padişaha yardım etmek amacıyla devlerle mücadele etmesi, Dede Korkut hikâyelerinden olan Tepegöz hikâyesinde, bir insanla perinin çiftleşmesinden doğan Tepegöz'ün insanları yemesi üzerine mücadeleler yapılması olağanüstü varlıklarla mücadeleye örnek teşkil eden unsurlardır (Ekici, 1995; 55). Andalıp'ın kaleme aldığı “Baba Rövsen” hikâyesinde de Hz. Ali'nin bir ejderhayla yaptığı mücadeleyi görürüz (Sağlam, 2015; 174). Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi hikâyesinde Kazan'ın ava çıkması sonrasında ışıkların süzüldüğü tarafa doğru gitmesi üzerine yedi başlı bir ejderha ile karşılaşması, lalasının ona ejderhanın üzerine gitmesi için telkinde bulunması sonucunda, ona bir ok atarak uyandırmasıyla başlar. Ejderha uyandıktan sonra etrafındaki her şeyi yok edecesine savurur. Bu sırada Kazan Allah'a dua ederek yardım ister. Sonrasında oklarıyla ejderhayı yorarak her yedi başını da kesmiş ve ejderhanın üzerine çıkararak oturmuştur (Ekici, 2019; 10-12). Görüldüğü gibi hikâyelerde olağanüstü varlıklarla mücadele söz konusudur.

İncelenilen hikâyede de ilk olarak bir üst engel olan beşinci engelde bir ejderha ile karşılaşılmış ve Kazan hikâyesinde olduğu gibi aşılmıştır. Bu engelde ise, Sala Bey ile Günçabi'nin toylarına katıldıktan sonra yola koyulan hikâye kahramanları Zelili ve Bilbil, birkaç menzil yol gidip birçok dağ aşip Dağıstan'a varmışlardır. Buraya geldikleri sırada birbirleriyle savaşan ak ve kara ejderhayı fark etmişler ve şaşkınlıkla izlemişlerdir. Bilbil, Zelili'ye hangisine yardım etmeleri gerektiğini sormuş, Zelili ise

aciz olana yardım etmeleri gerektiğini söylemiştir. Aciz olana yardım etmeye karar veren Bilbil ile Zelili ak ejderhanın yenildiğini fark etmiş ve kara ejderhaya saldırarak onu kılıçlarıyla üç parçaya bölmüşlerdir. Bu durumu gören ak ejderha Bilbil ve Zelili'ye hürmet göstererek nereye gittiklerini sormuştur. Tüm hayvanların dilini bilen Zelili başlarından geçen tüm olayları ak ejderhaya anlatmıştır. Bunun üzerine ejderha; “-Ey yiğitler, siz benim düşmanımı yok edip bana büyük bir iyilik yaptınız. Biz de elimizden gelen yardımı gösteririz. Dünyada her ne amacınız var ise ben yaparım. Gelin şimdi bizim meskenimize gidelim. Elbiselerinizi, hediyeleriniz alıp gidirsiniz.(s.97)” diyerek onları evine götürmüştür. Adı Zovkumar olan ak ejderha minnet ile Bilbil ve Zelili'ye yardım etmeye karar vermiştir. Onları cennet misali bir imarete götüren Zovkumar onlara; “- Benim adım Zovkumar'dır. Dört yıldan beri burada yaşarım. Benim hazinem hattu hesabı yoktur. Onca evler, türlü yakutlar, cevher ve elmasla, ak ve kızilla, pahalı taşlarla, kırmızı zümrütlerle doludur. Alınmaz çifte su verilen silah ve atlarım sayısızca durur. Dünyada her ne isterseniz burada vardır. Eğer burada kalırsanız ece gündüz hizmetkârınız olurum. Eğer giderseniz ne ihtiyacınız varsa alıp götürebilirsiniz!(s.97-98)” diyerek kalmaları için ikna eder. Zovkumar tarafından sabah olduğunda ardı ardına kapıların olduğu imarete götürülen kahramanlarımız açtıkları her kapıda başka bir hediyeyle karşılaşmışlardır. Ejderha kahramanlarımıza istedikleri her şeyi alabileceklerini söyleyerek, Bilbil'e Yıldırım At'ını, Zelili'ye El Atı'nı bağışlamıştır. Bu hediyelerden sonra açılan diğer bir kapının ardından dillere destan güzelliği olan peri kızını görmüşler ve bayılmışlardır. Ayıldıklarında ise ona duydukları hayranlıklarını söyledikleri şiirlerle dile getirmişlerdir. Ejderha ise birçok padişahın, yiğidin onu istediğini ve onun yolunda öldüğünü söyleyerek peri kızını Bilbil ve Zelili'ye bağışlamış ve onlara onun duasını verdikten sonra bu duayı okumaları durumunda ne isterlerse ona dönüşeceğini söylemiştir. Peri kızını verdikten sonra kendi saçından bir kıl veren Zovkumar her nerede başlarına bir zor durum gelirse toz çıkarmalarını kendisinin hemen yardımlarına geleceğini dile getirmiştir.

Bu mücadelede dikkat çeken iki unsur bulunmaktadır. Birincisi hikâye kahramanının iyiliği temsil etmesi açısından aciz ve zor durumda olan Zovkumar'a yardım etmesi, ikincisi ise son olarak üzerinde çalışılan Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi hikâyesinde Kazan'ın ejderhayı öldürdüğü gibi kahramanların iki karşılaşmada da ejderhayı öldürüş şekilleridir.

3.2.3.8. Yedinci Engel

Bilbil ve Zelili Zovkumar'dan aldıkları "El" atını gümüş ve altınlarla süsleyerek Aysülûv'ü de ata bindirip yola koyulmuşlardır. Birçok yol kat edip ilerlerlerken karşlarına bir grup asker çıkmış. O anda dua okuyarak Aysülûv'ü taşa çeviren kahramanlarımız bunların kim olduklarını öğrenmek için hareket etmişlerdir. Bilbil Yıldırım atını askerlerin üzerine sürünce, askerlerin ardından gönderdikleri kuşu takip ederek geyiği yakalamaya çalıştıklarını görmüştür. Bunun üzerine Bilbil'de geyiğin peşinden gitmiş ve askerlerden önce geyiği yakalamıştır. Kuştan önce geyiği Bilbil'in yakalamasına şaşırarak askerler Bilbil'e; *"- Ey yiğit! - Sen nasıl bir adamsın, atın nasıl bir attır ki bizim avımızı kuştan önce yakalayabildin? Sen nereye gidiyorsun? Bizim kovaladığımız avımızı geri ver!(s.101)"* demişler, Bilbil ise askerlere avı kendinin kovalayıp yakaladığını, avın yakalayıp tutanın olduğunu söylemiştir. Bu zıtlama sonrası askerlerin içinde bulunan Narın Bey ile Bilbil arasında bir konuşma geçmiş, bu konuşmada Bilbil kim olduğunu, buralara neden geldiğini, Gül'e olan aşkını anlatmıştır. Narın Bey ile Bilbil arasında geçen konuşmanın ardından adaleti sağlaması için Narın Bey, *"- Ey Bilbil, gel ikimiz padişahımızın yanına gidelim. Adına Şabaz Han Adıl derler. O Adalette bir kılı bile ikiye böler. Onun yanında padişahlar fakir biri gibi durur. İkimizin davasını çözer. Sen bir cihanperver yiğitsin. O senin ne arzun varsa çözer.(s.104)"* demiştir. Bu öneriyi Bilbil kabul etmiş ve kahramanlarımız Şabaz Han Adıl'ın yanına gitmek için yola koyulmuşlardır. Bilbil padişahın yanına varmış, padişahın sorularına cevap vererek kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini, Gül'e olan aşkını dile getirmiştir. Bunun üzerine padişah Bilbil'e; *"- Ey Bilbil senin işin ziyadesiyle büyük bir iştir. Senin âşık olduğun Gül ise o Şaalıcan denilen padişahın kızıdır. Şaalıcan Äyran perilerinin padişahıdır. Sen insanoğlu o ise peri kızıdır. Onun vuslatı sana neden müyesser olsun ki? Babası Şaalıcan'ın üç şartı varmış. Sen onları nasıl yerine getireceksin? Bütün Äyran yiğitlerinden Şaalıcan'ın isteklerini yerine getirebilen yoktur. Onun yolunda onca "ben" diyen yiğitler canlarını cellatlara kaptırdılar. Senin bu işin bitmesi gereken bir iştir. Gel sen ondan vazgeç. Gül'ün aşkını terk et. Bu yoldan çık!(s.105)"* diyerek Bilbil'in aşkının imkânsız olduğunu söylemiş ve ona başka bir öneri sunmuştur. Herkelan dağında Zovkumar adlı ejderhanın elindeki Aysülûv'ü alması gerektiğini söylemesi üzerine Bilbil onu aldığını dile getirmiş padişah ise şaşkınlıkla kalakalmıştır. Hayranca Bilbil'i dinleyen Şabaz Han Adıl yedi gün yedi gece toy düzenleyerek Aysülûv ile Zelili'yi nikâhlamıştır. Bilbil tüm dostlarının

evlenmesini mutlulukla karşılayıp Allah'a “– Benimde muradımı nasip eder mi ki?(s.107)” diyerek feryat etmiştir. Kendini söylediği şiirle dile getiren Bilbil sonrasında daldığı rüyasında sevdiğiyle ayrı ayrı yönlere giderek damla damla ağladığını görmüştür. O anda yanına gelen gök kıyafetli, kara atlı, yeşil asalı birinin yanına gelerek; “– Ey Bilbil elini ver!” demiş Bilbil elini vermiş ve adam onu kaldırıp bir ata bindirmiştir. Sonrasında “Gözünü aç!” demiş Bilbil gözünü açmış ve büyük bir bağda durduğunu görmüştür. Bağın içinde bülbüllerin şakıdığını, güllerin açılıp meyvelerin oluştuğunu, kırmızı cevherden yapılmış bir imaret olduğunu fark etmiş ve binanın penceresinden içeri bakmıştır. Başı süslü, gözleri naz ile bakan güzeller güzeli, zülüfleri halka halka, kirpikleri ok gibi, dudakları mutlu mu mutlu, yüzüyle şulesi bağı aydınlatan bir kız görmüş ve olduğu yere yıkılmıştır. Ayıldığında atının altında olduğunu fark etmiş ve adama; “– Ey baba, bu nasıl hikmettir ki benim aklımı başımdan aldı. Bu bağ nasıl bir bağdır ki böyle ziyadesiyle zengin!” deyince aksakal Bilbil'e bağın sahibinin Gül olduğunu dile getirmiş ve eklemiştir; “– Bu şehre Sınafam derler, Bize Hz. Ali derler.” Ve aksakal gözden kaybolmuştur. İhtiyar gittikten sonra Gül, Bilbil'in yanına gelerek; “– Ey yiğit hoş gelmişsin, sefa getirmişsin. Hangi bağın Bülbülüsün?” deyince Bilbil onu arayarak gezdiğini, onu istediğini söylemiş Gül ise; “– Doğrudur, ben Gül'üm. Ama ben ile kavuşmak sana nasip olmaz! Şabaz Han Adıl'ın şehrinde seksen bin medrese vardır. Birinde Şa-Emir Agzam durur. Benim haberimi ondan alırsın. O medresede benim yeğenim Salım, insanlar okuyup öğrenirler. O seni bana getirir.(s.108-109)” diyerek gözden kaybolmuştur. Titreyerek uyanan Bilbil kendine gelmiş ve gördüğünün düş olduğunu fark etmiştir. İç çekerek ağzından ateşler çıkararak Bilbil, Gül'e duyduğu aşka bir muhammes dile getirmiş ve Zelili'ye dönerek Şa-Emir Agzam medresesine gitmek istediğini söylemiştir. Böylece yedinci engeli aşan kahramanımız medreseye gitmek için yola koyulmuştur.

3.2.3.9. Sekizinci Engel

Hikâyenin başında ilk engel olarak kahramanın ailesinin kahramanın hayatı konusunda endişe etmesi sonucu ülkesinden ayrılmasını istememesi, sevdiğinin peşinden gitmemesi isteğiyle farklı bir şekilde bu bölümde de karşılaşmaktayız.

Medreseyi bulmak için Zelili ile yola koyulan Bilbil bir süre gezdikten sonra Şa-Emir Agzam medresesini bulmuştur. Medresenin hocasının ders verdiğini gören Bilbil ve Zelili, hocaya selam vererek sağlık sıhhat soruşmuşlardır. Muhabbetin ardından nereden gelip nereye gittiklerini, kim olduklarını soran hocaya Bilbil başından

geçenleri, nereden geldiğini, ne süredir yollarda olduğunu ve en önemlisi de Gül'ün durumunu sorduğu birkaç söz söylemiştir. O sırada Bilbil'in "Gül'e aşığım!" sözleri Salım'ın kulağına ilişince hemen Bilbil'in yanına giderek onu kendi evine davet etmiştir. Daveti kabul eden kahramanlarımız Salım'ın evine gittikten sonra Salım onlara Gül ile ilgili sorularını sorabilmeleri için birkaç söz söylemiştir. Yiyip içtikten sonra Bilbil Salım'a sırrını sormuş Salım ise sırrını kimsenin bilmediğini, aslında peri olduğunu bunu ise Gül'ün hatırı için onlara söylediğini dile getirmiş ve eklemiştir; "Benim peri soyundan geldiğimi burada hiç kimse bilmez. Vilayetimiz Sınafam şehridir. Şaalıcan bütün Äyran perilerinin padişahıdır. Şaalıcan'ın üç kızı vardır. Büyüğüne Nigar derler. O benim annemdir. Ortanca kızına Uzar, küçük kızına Gül derler. Ey Bilbil, Gül benim halamdır. O annemle doğdu. Benden ne isteğin olursa yaparım.(s.114)" Bunun üzerine Bilbil birkaç söz söylemiş Salım ise ona cevap vermiştir.

*Bilbil : - Salım, sen söyledin yârimin adını,
Söyle, kurban olayım şirin dillere,
Getirdin hoş verip, önlümün şahını,
Söyle kurban olayım şirin dillere.*

*Salım : - İşit bu destanı, âşık Bilbil,
Kul olmuşsun sen bağda güllere,
Gülşen içinde sevip seven sümbül,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.(s.114)*

...

Konuşmanın ardından Salım, Bilbil'e Gül'ün yanına gitmeye karar vermesi durumunda buradan oraya giden yolun yüz elli yıllık olduğunu söylemiş ancak bu yol perilere yirmi gündür diye de eklemiştir. Birlikte gitmeye karar veren kahramanlarımız yol hazırlıkları yapmış Bilbil ise Şabaz Han Adıl'dan izin almak üzere yanına gitmiştir. İlk engelde karşılaştığımız durum Bilbil'in Şabaz Han Adıl'dan izin istemeye geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Şabaz Han Adıl Bilbil'in gitmesini istemediği için onu engellemek istemiş, Gül'ün aşkından vazgeçmesini, eğer isterse kendi yurdundan gönlünün istediği bir kızı vereceğini söylemiştir. O Bilbil', Gül'ün yolunda öleceğini, yerine getirmesi gereken şartları yerine getiremeyeceğini söylemiştir lakin Bilbil bu teklifi kabul etmemiş ve Gül'e duyduğu aşkı bir kez daha şirin diliyle dile getirmiştir. Böylece izin alarak Gül'e kavuşma yolunda yoluna devam etmiştir.

3.2.3.10. Uzun Yol Engeli ve Salım'ın Yardımı ile Gül'e Ulaşma

Bilbil Şabaz Han Adıl'dan izin aldıktan sonra, Zelili'yi Şabaz Han'a emanet ederek Gül'ün yolunda Salım ile birlikte yola koyulmuştur. Ve Salım sayesinde yıllarca sürecek yolu yirmi günde kat ederek Gül'ün şehrine varmıştır. Salım'ı karşılayan ailesi insanoğlunun kim olduğunu sorması üzerine Salım olanları ailesine anlatmış ve Bilbil'i evine götürmüştür.

Bilbil'in şehre geldiği gece Gül, rüyasında Seyir bağında gezerken bir yiğidin karşısında nazlı bir şekilde durduğunu görmüş, iç çekerek ay yüzüne bakamamıştır. Yüreği coşarak olduğu yere yıkılmıştır. Bir süre sonra kendine geldiğinde gördüğü yiğide nereden gelip nereye gittiğini, kim olduğunu sormuş; yiğit ise, Turan padişahının oğlu Bilbil olduğunu, Gül'ü bulmak için uzun yollar aştığını dile getirmiştir. Gül, aradığı Gül'ün kendisi olduğunu söyleyerek Bilbil'in omzuna elini uzatmış ve ikisi yanak yanağa, dudak dudağa gelip öpüşüp kucaklaşmışlardır. Tek vücut olup yattıktan sonra Gül erken saatlerde irkilip uyanmıştır. Rüya gördüğünü fark eden Gül birden ağlamaya başlamıştır. Ağzından ateşler çıkarak cariyesine dönüp yârini rüyasında gördüğünü dile getirdiği bir gazel söylemiştir. Ve böylece kahramanlarımızın yakın mesafede ilk buluşmaları Gül'ün rüyasında gerçekleşmiştir.

Bu rüya sonucunda Salım, Gül'ün yanına Bilbil'in geldiğini dile getirmek amacıyla gelmiş fakat tam o anda Gül, Salım'a gördüğü rüyayı; “– *Ey Salım, insanların içinde çok kaldın, bu gün kaldın, sırrımı senden gizlemem. Benim insanların içinden Bilbil adında bir maşukum var. Rüyamda gördüm. Şimdi sabır ile beklemeye zamanım yok, gece gündüz ah çekerim. Hiçbir çare bulamadım. Sen bir çare bulabilir misin? Yoksa ben bu dert ile öleceğim. Derdimi hiç kimseye anlatamıyorum. Sadece sana anlattım. Sen benim Bilbil'imi hiç görmedin mi? Ya da onu görenleri iştmedin mi? Söyle?(s.120)*” şeklinde anlatmış ve Bilbil'i sormuştur. Gül'ün, rüyasını anlatarak Bilbil'i sorması üzerine Salım ona insanların arasında Gül diyerek gezen birisinin olduğunu, yanına gidip neden ah çektiğini sorduğunda ise Gül'ün maşuku Bilbil olduğunu dile getirdiğini söylemiştir. Gül, bunun üzerine bir ah çekmiş, ağzından duman çıkarmış, Sınafam şehri titremiştir. Salım'a onu neden alıp gelmediğini kızgınlıkla soran Gül'ün yüreği coşmuştur ve Gül ile Salım arasında bir diyalog geçmiştir.

*Gül : - Döneyim, evrileyim söylediğim sözümden,
Salım can, Bilbil'imi sen nerede gördün?*

*Şu canım dolansın gören gözünden,
Salım can, Bilbil'imi sen nerede gördün?*

*Salım : - Halam, bizden yarın haberini alsan,
Şabaz Han Adıl'ın şehrinde gördüm,
Yetişmez kararın, gel, haber alırsan,
Şabaz Han Adıl'ın şehrinde gördüm. (s.121)*

...

Gül bu konuşmanın ardından Salım'ın hangi sözüne inanacağını şaşırarak ah çekip yığılınca Salım, üzülmemesi gerektiğini söyleyerek Bilbil'i buraya yirmi gün yirmi gece yol aşıp getirdiğini, Bilbil'in de kendisini haberci olarak gönderdiğini dile getirir. Gül, buluşmalarını ayarladıktan sonra Salım'ı Bilbil'e haberci olarak gönderir. Bilbil'in yanına giden Salım, olanları ona anlatır ve aralarında bu durumla ilgili şu konuşma geçmiştir.

*Bilbil : - Sen gittin, kaldı gözlerim yolda,
Ne cevap verdin Gülümden, kardeş?
Söyle, gördün mü yârim ne haldedir?
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?*

*Salım : - Gül çekmiş onca yıl çok dert, cefa,
Seyirgâh bağını sözü eyledi,
Dedi: -Ben olmuşum yüzüne arzulu,
Seyirgâhbağını sözü eyledi. (s.124)*

...

Bu konuşmanın ardından Salım, Bilbil'e ondan Gül'e bahsettiğini, Gül onu duyunca hoş olduğunu, Gül ile hakiki âşık ve maşuk olduklarını, Gül'ün görüşmek istediğini ve bunun için bağda durmak üzere hizmetçi gönderdiğini dile getirmiştir. Bilbil keyiflenerek bir gazel söyler. Gül'ü beklemek Bilbil'e zor gelmiş bir gün bir yıl gibi geçmiştir. Günler geçip bilmezken uyuyamamıştır da. Çaresizce beklemiş ve sonunda seher vakti olmuştur. Cariyeyi beklerken tekrar eline sazını alıp bir gazel söyleyen Bilbil, haberin gelme isteğini söylemiştir. Bilbil bu durumdayken Gül'ün yanında da Nigar kalmış ve Bilbil hakkında sohbet etmişlerdir. Bilbil'in geldiğini kimsenin bilmemesi gerektiğini Nigar'a tembihleyen Gül, babasının yerine getirilmesini istediği şartların ağır olduğunu, Bilbil'in bunları nasıl yerine getireceğini, şimdiye kadar kimsenin yerine getiremediğini dile getirerek hüzünlenmiştir.

Bilbil'in, kimsenin yapmadığı, kendi ülkesini terk ederek onun için bunca yol aşmasını hayranlıkla düşünen Gül, birbirlerinin hakkıyla âşık olduklarını söylemiş, Bilbil'in yaptığı kahramanlıkları Nigar'a bir bir anlatmıştır. Aralarında geçen konuşmanın ardından imarete gitmek için hazırlanan Gül ile Nigar yanlarına hem çok güzel hem de çok iyi bir savaşçı olan cariye Safiye'yi da alarak, onu Bilbil'i alıp getirmesi için göndermişlerdir. Sonrasında Gül için değerli taşlarla bezenmiş bağa gitmişlerdir.

“Çalıştığımız destanın 130-131. Sayfaları eksik olduğundan dolayı Safiye'nin Bilbil'in yanına gittiği bölüm hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Eksik sayfalardan sonra Safiye'nin Gül'e söylediği şiir Bilbil'i alıp getirdiğini göstermektedir.”

...

*Gördüm Şemsi Kamar yüzlü güzeli,
İnsin, cinsin tamam insanın güzeli,
Yüzü Yusuf, misli boyu uzun,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!*

*Geldi Bilbil yar cemalini görmeye,
Arzu edip, gül harmanını toplamaya,
Safiye der, geldim haber vermeye,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!(s.132)*

Safiye sözlerini tamamladıktan sonra, Gül'ün gönül kuşu pervaz edip yerinde durarak aheste aheste sekip adımlamış, aç kurt gibi etrafına bakarak cilve ve naz ile Bilbil'e doğru yürümüştür. Muazzam görüntüsüne hayranlıkla bakarak Bilbil'in yanına varan Gül, hoşça ona baktıktan sonra ikisi de bayılmıştır. Ayıldıktan sonra Bilbil'e hayranlığını dile getiren gazelini söylemiştir

....

*Geldin yeşil giyip bezenip gül yüzlü,
Bakışın karçıgay, oturmuşsun, tugun,
Cemalin aydınlatır bahçe içini bu gün,
Gözlerin cevherdir, dişin incidir şimdi!*

*İşit sevgilim, bu arzu halimi,
Neşeli olup, tut ak kolumu,
Yar aşkından şeyda olan Bilbil'im,*

Konar olsan Gül yaprağı tazelenir şimdi!(s.133)

“Gül’ün Bilbil’e sevdasını dile getirdiği bu satırların ardından Bilbil’in Gül’e bir gazeli bulunmaktadır fakat 134-135. Sayfalar eserimizde olmadığından dolayı bu bölümü inceleyemiyoruz. Devam eden sayfa da ise Bilbil’in sözlerini tamamladıktan sonra Gül’ün cevap verdiğini “*Senin için saldırıp ben altından. / O imaret içinde yürü Bilbil!(s.136)*” sözlerinden almaktayız.”

Bilbil’i alarak kendisi için yapılan imarete götüren Gül, yanında gelen cariyelere burada olduklarını kimsenin bilmemesi gerektiği tembihler ve Salım’a da imaretin etrafında gezerek düşmanların duymasına engel olması gerektiğini emreder. Salım sayesinde kahramanlarımız sonunda kavuşmuşlar ve buldukları imarete kırk gün kırk gece birlikte olmuşlardır.

3.2.4. Sonuç (Düğün veya Ölüm)

Aşk hikâyelerinde genellikle kahramanın kimliğini açığa çıkararak olan biteni dile getirdiği bir bölümdür. “Şah Yusuf hikâyesi”nde, padişaha kimliğini bildiren Şah Yusuf, başından geçen durumları padişaha anlatarak karşılaştığı engelleri dile getirir. Önce Şah Yusuf’un dediklerine inanmayan padişah sonrasında yaptırdığı araştırmalarla ona inanır ve kızını ona vermeyi kabul eder. Böylece kırk gün kırk gece düzenlenen toy sonucunda hikaye kahramanları evlenirler. Padişahın yanında kalan Şah Yusuf bir süre sonra ülkesine dönmek için padişahın izin ister ve ülkesine döner (Ekici, 1995; 63). Huyrlukga Hemra hikâyesinde de bahsedilen durum gerçekleşerek padişaha olan durumlar anlatılmış ve izin istenmiştir. Hırov Padişah Huyrlukga ile Hemra için yedi gün yedi gece toy düzenleyerek onları evlendirmiştir (Ekici, 1995; 115).

İncelenen Gül Bilbil hikâyesinde de, Gül ile Bilbil kavuştuktan sonra birlikte vakit geçirirlerken düşmanlar bu durumu padişaha haber vermişlerdir. Padişah bu duruma çok sinirlenerek Gül ile Bilbil’i yakalamaları için yirmi bekçi ile dokuz cellât görevlendirmiş ve onları yakalamaları için göndermiştir. Gül ile Bilbil’in yanına gelen cellâtlar onları uyandırmasını söyleyince Gül buna karşı çıkmış ve cariyelerini çağırarak onları cellâtların üzerine yollamıştır. Cariyeler onlarla savaşarak imareten çıkarmışlardır. Bu duruma üzülen Gül’ün gözünden bir damla yaş düşmüş ve bu sırada Bilbil uyanmıştır. Onu üzen durumun ne olduğunu sorması üzerine kahramanlarımız arasında bir konuşma geçer. Gül ile Bilbil’in konuşmalarında Bilbil, padişahın onları neden istediği sormuş Gül ise cevap vermiştir. “138-139. Sayfaların olmaması aralarında geçen konuşmanın bir kısmının elimizde eksik olmasına sebebiyet

vermektedir.”Padişahın yanına gitmeye karar veren Bilbil’e Gül izin vermiştir. Bu sırada karaları giyinerek siyah saçlarını tarayan Gül ah ile feryat ederek imareten çıkar. Bilbil ise Salım ile Şaalıcan’ın yanına gider. “142-143. Sayfaların olmaması Gül’ün onları kurtarması için Allah’a dua ettiği bölümün elimizde olmamasına sebep olur. Aynı şekilde 144. Sayfada Şaalıcan Bilbil’in mertliğine karşılık onu affetmiş, şartları geçtiğini söyleyerek Gül ile o imarete yaşamasına izin vermiştir. Maalesef bir önceki sayfa olan 143. Sayfada geçen engellerin aşılması yahut Bilbil’in kendisini Şaalıcan’a açıklaması bölümünü eksikliğinden dolayı inceleyemiyoruz.”

*İnsanoğlu ehlinin şeyda Bilbil’i,
Eriv er murada bu gün Gül ile,
Şanın bu dünyada ekendir Gül’ü,
Okşayıp tutuver nazik el ile.*

...

...

*Üç şartım vardı asla yapılmaz,
Birisini yapsan, diğeri yapılmaz,
Yine biri paha biçilip yapılmaz,
Cevher ile ya da inci ile, para ile!*

...

*Terk edip sen malı mülkü, tahtını,
Ateşe salıp eşini dostunu, hayalini,
Şaalıcan der Allah açtı bahtını,
Takdir ile tedbir ile dil ile.(s.144-145)*

Şaalıcan’ın bu sözlerini duyduktan sonra mutluluktan yerinde duramayan Salım Gül’ün yanına haber vermeye gitmiştir. Bu güzel haberi duyan Gül, yerinde duramayarak Bilbil’in gelmesini bekler. Padişahın izin vermesi üzere mutlulukla yola çıkan Bilbil imarete gelir. Bağa girdiğinde göz göze gelen kahramanlarımız ilk kez doğmuşçasına onlar sevinç ve mutluluk ile dolmuşlardır. İmarete giren kahramanlarımız sarılıp yatmışlardır. Padişah, kahramanlarımızı kırk gün kırk gece toy yaparak evlendirmiştir.

3.2.5. Gurbetten Dönüş

“Tahir ile Zühre hikâyesi”nde “... Tahir’i Horosan’a hükümdar yaptı. Bir mübarek Perşembe akşamı Tahir ile Zühre’nin toyunu tuttu. Bu iki civanı bermurat

eyledi. Hak bizleride sevdiklerimize kavuştursun! ... Hükümdar (Tahir) kırk gün Horosan'da misafir oldu, kırk birinci günü "hoca Allah'a ısmarladık sizi, duadan unutmayın bizi" deyip ordusunu çekip ülkesine döndü. Tahir iki padişah kızıyla muradına nail oldu." (Türkmen, 1998; 262) şeklinde geçen gurbetten dönüş epizoduyla Gül Bilbil hikâyesinde de karşılaşılmaktadır.

Bilbil ile Gül düğünlerini yapıp birkaç gün birlikte vakit geçirdikten sonra Bilbil; "*Bende bir padişahıtan doğan birisiyim. Babam ve annem arkamdan öldüm mü kaldım mı diye merak ederler. Kaygı ve merakla gözleri yaşlı bağırlarına taş basıp devamlı ağlarlar. Eğer şimdi razı olursan bizim vatanımıza gidelim. Babamın benden başka evladı yok. Babam ölürse taç ile tahtı yabancılara kalmasın!(s.147)*" diyerek Gül'e arzusunu dile getirmiştir. Gül ise; "*Ey Bilbil doğru söylersin. "Tavşana doğduğu toprak" derler ve yine "Mısırdaki padişah olacağına, Kenan'da fakir ol!" derler. Şimdi sen babamdan izin al. Eğer izin verirse gidelim.(s.147)*" demiştir. Bu konuşmanın üzerine Bilbil padişahıtan vatanına dönmek için izin istemeye gider. Padişahın karşısında el pençe divan durarak saygısını gösterir ve bir gazel dile getirmiştir;

*"İşit arzumu ey padişahım,
Kara biz misafire karşı,
Cömert kıblegâhım,
Yüz tuttum divana karşı.*

...

*Benim için annem babam,
Kara giyip, tuttu matem,
İzin ver, padişahım Bilbil'e,
Mutlu olup çalışmama karşı."(s.147-148)*

Bilbil'in bu isteğini makul karşılayan padişah eğer kalmak isterse taç ile tahtını ona vereceğini lakin giderse de gidebileceğini dile getirmiştir. Bilbil'in Gül ile birlikte yola çıkacaklarını, dualarını esirgememelerini söylemesi üzerine padişah yanına vezirlerini çağırarak altı üstü keçeden, on dört bölümlü, zümrüt ve cevherlerle bezenmiş bir taht yapmalarını emretmiştir. Her birine beş deve vererek develeri değerli taşlarla bezemiş, Gül'ün yanına cariyeler, Bilbil'in yanına ise askerler tayin etmiştir. Gül ile Bilbil'in yola çıkma zamanı geldiğinde hüznlenen Şaalıcan, Gül'ü nasıl besleyip büyüttüğünü, ondan ayrılmanın çok zor olduğunu, onu çok sevdiğini dile getirmiş, Bilbil ise vatanına gitmeleri gerektiğini, anne ve babasının çok üzülüğünü Gül'e çok iyi bakacağını söylemiş ve yola koyulmuşlardır.

Gül ile Bilbil bir süre yol gittikten sonra Şabaz Han Adıl'ın şehrine varmışlar Adıl ise onları tanımıştır. Gül'ü aldığını öğrenince Zelili ve birkaç asker ile Bilbil'i karşılamaya giden Şabaz Han Adıl gördüğü görkem karşısında şaşırmıştır. Hal hatır sorduktan sonra hep birlikte şehre girmişler, Adıl onları ak otağa götürmüştür. Bilbil'in onun yanından ayrıldıktan sonra neler yaptığını merak eden Adıl, ona sorular sormuş, Bilbil ise olanları anlatmıştır. Bilbil, olanları anlatınca Şabaz Han Adıl, çok mutlu olmuş ve yedi gün yedi gece Bilbil için toy düzenlemiştir. Bilbil bu şehirde kırk gün kaldıktan sonra Salım ile birlikte padişaktan izin istemişlerdir. Şabaz Han Adıl kırk deveyi altın ve gümüşlerle süslemiş, bir beyaz deveyi ise güllerle bezeyip Gül'ü tahtıyla ona bindirmiştir. Aysülv'ü de süslenmiş bir deveye bindirip yola koyulmuştur. Bir süre birlikte yol gittikten sonra Adıl'dan söylediği gazelle helallik istemiş ve ayrılarak yola koyulmuştur.

Gül ile Bilbil bir süre yol gidip birçok dağ aşttıktan sonra Herkelan dağına ulaşmışlardır. Zovkumar'a haber gidince birçok ejderhayla birlikte yola çıkan Zovkumar kahramanlarımız karşılayarak hal hatır sorduktan sonra Bilbil'e ne işler yaptığını sormuştur. Zovkumar'ın bu sorusuna eline sazını alıp gazel söyleyerek cevap veren Bilbil başına gelenleri bir bir anlatır. Bir gece burada kalan kahramanlar ertesi gün Zovkumar'dan izin alarak yola koyulmuşlardır.

Bir gün bir gece yol gittikten sonra Talus şehrine ulaşan Bilbil, Zelili'yi Sala Bey'e haberci olarak göndermiştir. Sala Bey ve Günçabi çok mutlu olarak sayısız askerle Bilbil'i karşılamaya gider. Selam verip, hal hatır sorduktan sonra Bilbil'i şehre götürerek onu tahta oturturlar. Sala Bey sazını eline alarak bir gazel söyle ve Bilbil'e başından geçenleri sorar: Bilbil de tekrar eline sazını alıp gazel söyleyerek olanları anlatır. Olayların anlatılmasından sonra Sala Bey, Günçabi ve halkı çok mutlu olarak Bilbil'e yedi gün yedi gece toy düzenlemişler ve onu misafir etmişlerdir. Bilbil Sala Bey ve Günçabi'ye sizi de götüreceğim demiş bunun üzerine Günçabi ve Sala Bey doğan çocuklarını şehre padişah yaparak yola koyulmuşlardır.

Bir süre yol giden kahramanlarımız yüz kişiyi Mollagalandar'a haber vermesi için göndermişlerdir. Haber ulaşınca çok mutlu olan Mollagalandar yüz bin asker toplayarak Bilbil'i karşılamış ve selam verip hal hatır sormuşlardır. Saz ve söz eşliğinde şehre giren kahramanlarımıza Mollagalandar, Bilbil'e ne işler yaptığını, başına neler geldiğini sormuş Bilbil ise sazı ve sözüyle cevap vererek olanları anlatmıştır. Bu sözlerden oldukça mutlu olan Mollagalandar kırk gün kırk gece düğün yaparak kahramanlarımızı ağırlamıştır. Daha sonra ise Bilbil yanına, Mollagalandar'ı, Sala

Bey'i, Zelili'yi ve birkaç yoldaş yiğit alarak yola koyulmuş bu ülkede ise güzel bir yiğidi padişah yapmıştır. .

Bilbil, dört tarafına kırmızı yeşil bezenmiş Gül'ün, Aysülv'ün, Günçabi'nin ve Aycemal'in olduğu ak devesi ile biraz yol gidip birkaç dağ aşır, çöller geçip kendi ülkesine üç günlük mesafeye ulaşmıştır. Bilbil, yüz atlısını babasına haber vermesi için göndermiştir. Askerler olanları padişaha anlattıktan sonra Bilbil babasının yanına gelmiş, el ayak kavuşturup saygı gösterdikten sonra selam vermiştir. İzzet ve ikramlarda bulunmuştur. Hal hatır sorduktan sonra büyük bir şöenle şehre giren kahramanlarımız köşke varmışlardır. Babası Bilbil'e neler yaptığını, başına neler geldiğini anlatmasını isteyince eline sazını alan kahramanımız olanları babasına şu şekilde anlatmıştır;

*“Çıktım o yar aşkına ruhumu feda etmek isteyip,
Sayısız asker toplayıp, Allahu Teâlâ'dan isteyip,
Onca ili ben geçip, zevki sefadan isteyip,
Aldım o gonca Gül'ümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.*

*Suratını nakşedip İstanbullu şahı şahane,
Kıskanıp, şahı yakalayıp, yolladım genç piri,
Kızını mollamız aldı, Aycemal adında genç,
Hâkim kıldım Kalender, ben yine yola koyuldum,
Aldım gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.*

...

*Aysülv'ü Zelili'ye verip, gördüm kavuşma da Gülümü,
Pirimiz verdi haber ben aramışım o Salımı,
Verdi o bize nasihat, sorup bu halimi,
Medreseyi gezdim o, çoktur imaret âlimi,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.*

...

*Salım o bizi alıp, şahım Adil'agötürüp,
Hem Zelili'yi alıp hem de Sala Beye at koşturup,
O kalenderi alıp önüne çıkıp oturduk,
Devletin dâhil olup sen toy silahını tutturup,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.*

Bilbil'im dört yar olup biz düştük aşkın yoluna,

*Dinmedi gözüm benim yârsız bu dünya malına,
Bağışlayıp âşıklara baktı Allah'ım haline,
Gül yüzünden posa eyleyip dudakta şeker balına,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.(s.163-164-
165)”*

Bunu işiten Nasır padişahın vakti hoş olup mutlu olarak kırk gün kırk gece sürecek, daha önce halkının görmediği şekilde toy düzenlemiş, Âşık ve Maşuk'umuz ise muratlarına ermişlerdir.

Âşıklarımızın muradına ermesi üzerine destanımızın yazarı Şabende de son sözü aşağıdaki şekilde dile getirmiştir.

*“Aşk yolunda ben oldum yoldaşa serdar,
Ben de bu yolların aşığıyım, beyler!
Çok sözümü sarf ettim, aramam hevesli,
Söylemişim birçok destanı, beyler!*

*Görüp bildim var mı Şam'da, Irak'ta,
Görüp muska aldım parası altında,
Bin iki yüz on dört oldu tarihte,
Bicin yılı kurdum kıssası, beyler!*

*Yirmi üç yarımı desem yarıdır,
Kırk yedi kapıya onun gittiler,
İşit, her sözümü cana deridir,
Ölü dirilir, bitir hastanı, beyler!*

*Neşe versen saz ile neşesi artar,
Hançerdir, aşığın bağına dürter,
Keyfini çok eder, mestliğe uğratur,
Akıl onun hayranı kalır, beyler!*

*O Bilbil, Galandar, Sala, Zelili,
Aysülüv, Aycemal, o Gonca, Gülü
Şüphe duymaya yoktur onun delili,
Dört yar ile o dört cananı, beyler!*

*Dördünü getirdim üstadım pirim,
Bağladım, düğümledim o aşkın serin,
Siz deyin: “Öldürmüştür her gece birini.”,
Bitmez bu dişin ağrısı, beyler!*

*Dersiniz: “Şabende kendisinden demiş.”,
Dertli cana derman sözünden demiş,
Mey içmiştir, aşkın gözünden demiş,
Hak vermiştir genci bu şehrin, beyler!(s.165-166)”*

ŞABENDE

Hikâyenin sonunda Şabende tarafından yazılan yukarıdaki mısralarda da görüldüğü üzere Gül-Bilbil hikâyesinin genel manada anlamını vermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI

4.1. Motif Nedir?

Güncel Türkçe sözlükte Fransızca kökenli olan motif teriminin için üç açıklama bulunmaktadır. “1.İsim; Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri “Halı motifi, Danteldeki motifler”, 2. Edebiyat; Kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerden her biri, 3. Müzik; Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim “Melodi motifi”(TDK, 2019). Üç açıklamadan bizim alanımızla ilgili olan görüldüğü üzere ikinci açıklamadır.

Antti Aarne hocası Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif ederek üç bölüm altında incelemiş ve incelemesine birçok masalı dâhil etmiştir. Bu incelemeden hareketle daha sonra Aarne'nin öğrencisi olan Thompson masalları günümüzde de kullanılan şekliyle bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bu tasnifiyle masalları beş ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu araştırmadan yola çıkarak Thompson masalar sınıflandırmasını geliştirmesinin yanında bir de “*The Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)*” adlı çalışmasını ortaya çıkarmıştır. Ortaya koyduğu altı ciltlik bu çalışma günümüzde özel olarak sadece masalları değil edebiyat alanında tüm çalışmaları ilgilendirmesi açısından oldukça önemlidir (Ekici, 2011; 71).

Thompson'un motifi şu şekilde açıkladığını görülmektedir;

“Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekle sürekli varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı ir özelliğe sahip olmak zorundadır.”
(Ekici, 2011; 71).

Bu açıklamaya bağlı olarak Thompson motifleri üç ana başlık altında incelemiştir;

“Birinci grupta tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterleri de içine alan masalların aktörleridir. İkinci grupta ise, bir hareketin arkasındaki büyülü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise; tek tek olaylar yer alır.”

Yine Thompson “Standart Dictionary of Folklore, Mythology and Legend” adlı sözlükte yer verilen tanımında, motifin kullanımı ve tiple motif arasındaki ayrımın ne olduğu konusunda şunları söyle; “Anlatmaya ait motifler bazen çok basit kavramlardan oluşup, geleneksel anlatmalarda devamlı şekilde yer alırlar. Bunlar periler, cadılar, devler, ejderhalar, hain üvey anneler, konuşan hayvanlar vb. gibi görülmemiş yaratıklar olabilir. Motifler şahane dünyaları içine alırlar ki orada büyü her zaman güçlüdür. Büyü ise görülmemiş fiziki meydana gelişler ve oluşlardır. Bir motif özü itibariyle kısa ve basit bir anlatmada olabilir. Motif, seyirci halindeki dinleyiciye yeteri kadar çarpıcı gelen veya onları cezbedecek kadar şaşırtıcı olan bir oluşumdur.” (Ekici, 2011; 71).

Tüm bunlardan yola çıkarak Thompson anlatıdaki bir unsurun motif olabilmesi için bir özelliğe sahip olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir;

“Motif terimi çok esnek bir şekilde bir masaldaki herhangi bir unsur için kullanıldığında kesinlikle unutulmamalıdır ki, geleneğin bir parçası olabilmesi için, bir unsur insanların onu hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olmak zorundadır. Masalda bir anne olmak motif değildir. Hain üvey anne ise bir motif olabilir, çünkü o en azından görülmemiş bir şey olarak düşünülmüştür. Hayatın gelişigüzel olayları motif değildir. ‘John giyindi ve kasabaya doğru yürüdü’ demek, hatırlamaya değer bir tek motif bile ihtiva etmez. Fakat ‘kahraman kendisini görünmez yapan şapkasını giydi; büyü, uçan halısına oturdu ve güneşin doğusundaki, ayın batısındaki ülkeye gitti’ demek en azından dört motifi; yani şapkayı, büyü, uçan halıyı, şahane ülkeyi ve büyü hava yolculuğundan oluşan motifleri ihtiva eder.” (Ekici, 2011; 71-72).

Bu alanda önemli çalışmalar yapan A. N. Veselowsky sözlü anlatılarda motif için “Bölünemeyen en küçük parçadır.” yorumunu yaparak motifin özelliklerini şu şekilde belirlemiştir;

1. Motif olarak, ilk basamakta tabiatın örtülü olaylarına cevap arayan bir formülü ve gerçeğin en çarpıcı, en önemli olarak görünen veya sık sık tekrarlanan izlenimini anlıyorum.

2. *Motif kavramı olarak, ilkel zihnin ve hayat şartlarının izlenimlerine canlı bir şekilde cevap arayan basit anlatı birimini anlamaktayım.*
3. *Motifin en önemli özelliği, onun basit mitoloji e masallarda yer alan bölünmeyen unsur olarak bulunmasıdır.*
4. *En basit motif a-b formülü ile ifade edilebilmektedir.*
5. *Motifler, farklı çevrelerin benzerliklerinin oluşumunu, hayat standartlarının ortaklığı ve onlardaki psikolojik süreçlerinin oluşumlarıyla şekillenmektedir.” (Diykanbaeva, 2004; 127).*

Veselowsky'den farklı olarak motiflerin hemen hemen tüm sözlü anlatılarda daha küçük yapılarda bulunduğunu ve bölünmesinin imkânlı olduğunu Vladimir Propp şöyle açıklamıştır;

“Motiflerin bölünmez halde olmaları elbette çok iyi olurdu. ‘Ejderha kralın kızını kaçıtır’ motifini aldığımızda, her biri diğerinden bağımsız olarak gelişmeye meyilli dört ayrı unsura bölündüğünü görürüz. Bu bakımdan Veselowsky ne derse desin, motifin bir bütün olmadığını ve her zaman bölünmesinin mümkün olduğunu görmek gerekir.” (Propp, 1987; 26).

Bahsi edilen bölünebilme, anlatılarda bazı fonksiyonları da üstlenmektedir. Sözlü anlatılardaki konuların belirlenmesi durumu tarihi süreçte oluşan milli fikirler, inanç, mitolojik, efsanevi anlayışla, tarihi olaylar, siyasi ve sosyal durumlar etrafında şekillenerek her birinin bütünleşmesiyle meydana getirilmiştir. Bu bütünleşmeyi ortaya çıkarmaları açısından motiflerin genel önemi dört başlıkta açıklanabilir.. Birincisi, kahramanın olağanüstü doğumu, çabuk büyümesi, eş araması vb. durumlarda ortaya çıkan semantik anlamı açısından benzer motiflerdir. İkinci grupta ise anlam açısından benzer motifler bulunmaktadır ancak bu motiflerde benzerlik gösteren unsurlar her anlatıda aynı değildir. Burada değişimi sağlayan anlatılan tipin özellikleridir. Üçüncü olarak birbirine anlamsal açıdan benzemeyen motiflerdir. Bu motiflerin çeşitlenmesi tamamen coğrafya ve tarihi süreçle alakalıdır. Genellikle yaşanan gerçeklikleri yansıtmak için uygulanan veya eski zamanlardaki unutulmuş inançların etkilerini taşıyan motif türlerinde görülen bir durumdur. Dördüncüsü ise, motiflerin taşıdığı fonksiyonu geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki türdür (İbrayev, 1998; 270).

4.2. Birinci Epizota Bağlı Motifler

Sosyal hayatla ilgili epizotta, çocuksuzluk, çare arama, ad verme gibi motifler yer almaktadır. Hikâyelerde çocuğun olağanüstü şekilde dünyaya gelerek olağanüstü özelliklere sahip olması daha sonrasında yaşanacak ve karşılaşılabilecek durumlara zemin hazırlayan bir yapıdır. Hızır, Hz. Ali, evliya, pir gibi olağanüstü yardımcıları tarafından dünyaya gelen hikâyeye kahramanı daha sonrasında karşılaştığı engelleri onların yardımlarıyla aşmakta, bu yapı kendi arasında bir bütün oluşturmaktadır.

4.2.1. Çocuksuzluk Motifi

Sözlü anlatılarda kahramanın etrafında gerçekleşen olaylar toplumun sosyal hayatıyla ilgili bilgiler barındırmaktadır. Hikâyelerde karşılaştığımız ilk motif toplumda statü sahibi olan padişah, bey, vezir vb. yöneticilerin çocuk sahibi olamamalarıdır. Bu durum hem toplumun kendilerine bakış açıları hem de yönetimi, malı, mülkü bırakacakları bir çocuklarının olmaması açısından oldukça önemlidir.

Çocuksuz olan kişinin eksik görülmesi ve toplumdaki yerinin en güzel örneklerinden birisine “Dede Korkut Hikâyeleri”nden “Dirse Han hikâyesi”nde rastlamaktayız. Evladı olmadığı için Dirse Han, toyda Bayındır Han tarafından siyah çadira oturtulmuştur. Bu, Oğuz toplumunun evlat sahibi olmaya verdiği önemi gösterir (Ergin, 1969; 8).

Çocuksuz olan yöneticiler bunu aşabilmek için çeşitli yollara başvurmaktadır. Çoğunlukla Tanrı’ya yapılan dua sonucu çocuk sahibi olunan bir durum söz konusudur (Çobanoğlu, 2015; 342). Bu yollardan ikincisi Hızır, Hz. Ali, evliya, pir, derviş gibi kişilerden medet umulmasıdır. Genellikle olağanüstü güçlerin yardımıyla çocuk sahibi olunması bu durumun olumlu sonuçlandığını göstermektedir. Üçüncü yol ise fakir ve fukaraya yemekler, ihtiyaçları dağıtılarak dua edilip çocuk sahibi olunabileceğine inanılmasıdır.

Çocuksuzluğa çare arama konusunda “Dede Korkut Hikâyeleri”nin “Bamsı Beyrek” kolunda yer alan yemek yenildikten sonra Pay Püre Bey’in, Bayın Han’ın yanında duran evlatlarını görmesi üzerine ah çekerek ağlamasıdır. Pay Püre Bey ah çekince Salur Kazan tarafından bunu neden yaptığı sorulur. O ise Allah’ın ona beddua ederek çocuk vermediğini, malını mülkünü bırakacağı kimsesinin olmadığını ve böylece öleceğini söylemiştir. Bunun üzerine Oğuz Beyleri yüzlerini gökyüzüne çevirerek Pay Püre Bey’in ve yine çocuğu olmayan Pay Biçen Bey’in çocuk sahibi olabilmeleri için

dua etmişlerdir. Yapılan bu dua neticesinde her ikisi de olağanüstü şekilde çocuk sahibi olmuşlardır (Ergin, 1969; 54).

Aslı ile Kerem Hikâyesi'nde aynı şekilde çocuk sahibi olmayan bir padişah ve bir Vezir çıkmaktadır. Bir evliyanın yardımıyla olağanüstü bir şekilde çocuk sahibi olurlar (Duymaz, 2001; 146). Tahir ile Zühre Hikâyesi'nde de çocuk sahibi olamayan bir padişah dikkat çekmektedir. Padişah çocuk sahibi olabilmek için bir evliyadan yardım ister ve çocuk sahibi olur (Türkmen, 1998; 178).

Yukarıda görülen çocuksuzluk durumu incelenilen Gül Bilbil Hikâyesi'nde de geçmektedir. Nasır adındaki padişah her türlü imkân, şan, şöhret, para gibi maddi unsurlara sahip olsa da çocuk sahibi olamamaktadır. Padişahın çocuk sahibi olma isteği, “– Yazık, dünyadan çocuğum olmadan göçeceğim. Biz bu dünyada malı mülkü kim için kazandık?” sözlerinden anlaşılmaktadır. Çocuk sahibi olamayan padişah her ne kadar bu isteğine bir çözüm yolu bulmak istese de sonuç alamamıştır. Lakin bir gün rüyasında çocuk sahibi olacağını görmesi üzerine çıktığı yolculuk sonucu çocuğu olmuş ve hikâye kahramanı Bilbil, olağanüstü şekilde dünyaya gelmiştir. Bilbil, rüya görme sonucu dünyaya geldiği için bu olay Rüya motifinin içerisinde tekrar incelenmiştir.

4.2.2. Çare Arama Motifi

Bu bölümde karşılaşılan, çocuk sahibi olamayan yöneticinin olağanüstü özelliklere sahip Hızır, Hz. Ali, Evliya, Derviş vb. kişilerden medet ummasıdır. Bunun yanı sıra Ölen bir zatın mezarına gidip ondan çocuk dilemekle de çocuk sahibi olunabilir. Bu motifte, padişah genellikle kılık değiştirerek ülkesindeki bütün tabiplerden, hocalardan bu dertlerine çare bulmalarını isterler. “Dede Korkut Hikâyeleri”nin bazı türlerinde bu durumla karşılaşılmaktadır (Türkmen, 1998; 178).

Gül Bilbil Hikâyesi'nde bu motif türüne rastlanılmaktadır. Ancak bu çare arama kılık değiştirme yöntemiyle değil doğrudan evliyanın yanına giderek gerçekleşmiştir. Çocuk sahibi olamayan Nasır rüyasında gül ile bülbül görmüş ve durumu hanımına anlatmıştır. Gördüğü rüyayı yorumlatmak amacıyla nerede yaşadığını bildiği evliyanın yanına doğrudan gitmiştir. Burada her ne kadar kılık değiştirme durumu olmasa da olağanüstü şekilde bir evliyadan medet umarak çocuk sahibi olacağını müjdesini olmak istemesi çare arama motifi içinde değerlendirilmiştir.

4.2.3. Fal Motifi

Fal, masal, halk hikâyesi ve destanlarda ulaşılamayan bölgelerden haberdar olmak, ulaşılmak istenen kişilerin nerelerde olabileceğini bilmek gibi çeşitli sebeplerle başvurulan bir yoldur (Şahin, 2010; 351). Çoğu zaman sonucunda bilinmek istenilen olayla ilgili bilgiler alınmakta ve destanın olay örgüsü ona göre şekillenmektedir. Türk ve Türkmen destanlarında bunun gibi birçok durumla karşılaşmaktayız. Köroğlu'nun Türkmen destanında birçok falcı ile karşılaşmaktayız. Aynı şekilde Şah Senem'de de haber alınmak için falcılara başvurulmaktadır. Bu destanlarda olduğu üzere bizim destanımızda da kahramanımızın müjdesi olan rüyanın tabiri için padişah bir falcı, tabirci, kâhin gibi özelliklere sahip olan birisini aramış ve bulmuştur. Bulduğu dindar özelliklere sahip bir pirdir. O, rüyanın tabirini yaparak padişaha çocuğu olacağı müjdesini vermiştir. Bunun üzerine padişahın bir çocuğu olmuş adını Bilbil koymuş ve Bilbil de rüyasında Gül'e âşık olmuştur. Padişah, Gül'ün kim olduğunu öğrenebilmek adına ülkesindeki tüm pir, tarihçi, tabirci, büyücü, falcı gibi özellikleri bulunan kişilere haber yollayarak onları çağırmıştır. Kırk günün sonunda toplanan kişilere Şaalıcan'ın, yani Gül'ün ülkesinin yerini öğrenmelerini emretmiştir. Lakin herhangi bir falcı değil, tarihçi bir karakter Gül'den haber vermiştir. Her ne kadar fal yoluyla Gül'ün yeri yahut uzak diyarlardan haber alınamamış olsa da bu yolla bulma girişimine girişildiği için destanımızda fal motifinin geçtiği kanaatindeyiz.

4.2.4. Ad Verme Motifi

Tüm sözlü anlatılarda değişik şekillerde, ortak olarak karşımıza çıkan ad koyma meselesi sadece insanlar için geçerli olan bir olay değil doğadaki her canlı için karşılaştığımız bir durumdur. Eskiden sadece basit bir durum olan ad verme, insanla birlikte evrimleşerek basit bir ad koyma ritüelinden çıkmış ve yaşanan toplumun kültür birikimine eş olarak birden çok aşaması olan ve her aşamada sayısız kültür öğeleri barındıran büyük bir folklorik olay halini almıştır. Bu olay ise halkbiliminin içinde barındırdığı “onomastik/halkbilim” dalının içinde “antroponomi/insan adı” kavramını doğurmuştur. Bu dal incelediği adın, belirleyici özelliklerini, ad koymanın ya da seçiminin içinde bulunan dinsel, büyüsel, toplumsal inanç ve olguları incelemeye çalışır (Acıpayamlı, 1992; 1). Buna bağlı olarak toplumların kültürel değerleri çerçevesinde bu ritüel değişik şekillerde karşımıza çıkar.

Dünyanın farklı kültür ve coğrafyalarında karşımıza çıkan durum hemen hemen her kültürün arkaik inançlarında yeni doğan çocukların toplumun bir parçası, birey olarak kabul edilmedikleri yönündedir. Bunun temelini oluşturan fikir ise çocuğun doğduğunda henüz o grubun üyesi olmadığı inancıdır. Bu sebeple ad, sadece bir isim olarak algılanmamış, aynı zaman da ruha eklenerek onunla bütünleşen, kişiliği oluşturarak insanın yaşamında özgün belirleyici özellikler oluşturan bir kavram olarak algılanmıştır. Anadolu sahasında da karşımıza çıkan “Adı gibi yaşasın!”, “adı gibi olmak”, “adıyla anılmak”, “adına yakışır davranmak”, “adının hakkını vermek”, “adını korumak”, “ismiyle müsemma olmak” gibi kavramlar kişinin taşıdığı ada ithaf edilen özel durumu açıklar niteliktedir. Yani bireyin adı onun hayatını belirleyici temel unsurlardan biridir. Dinlerden ve kutsal inançlardan beslenen çoğu adın verilme sebebi inanılan tanrıya yakınlık olgusu, atfedilen koruyuculuk düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Yeşildal, 2018; 49-50).

Türk Halk Hikâyelerinin ortak motiflerinden biri olan ad verme motifi, kahramanın geçtiği sınav sonucu ad verme, kahramanın doğacağına müjdesini veren olağanüstü kişi tarafından ad verme gibi şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Kahramanlık konulu anlatılarda bu durum, kahramanın belli bir yaşa geldiğinde kendinden beklenen davranış kalıplarını yerine getirmesi, alplık göstermesinden sonra olur. Genellikle bir tören vasıtasıyla konulan ad, kahramana yön verecek bir manaya sahip olmalıdır. Bu sebeple bir toy kurularak kalabalık bir topluluğun önünde isim konulur. Geleneksel hale gelmiş olan bu motife Dede Korkut Kitabı’nda da rastlamaktayız. Dede Korkut Kitabı’nda alplar, gençler ya da kahramanlar ad alabilmek için bir yiğitlik göstermeleri gerekmektedir. Gösterdikleri bu yiğitlik sonrasında alp sıfatına bürünerek ad almaya hak kazanırlar.

Bu yaşanan toplumun kahramandan beklentisini de ortaya koyan bir tutumdur. Bu beklenti neticesinde gençler bir kahramanlık yapma ihtiyacı duyarak yaşadıkları topluma hem faydalı olmaya hem de kendilerini kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Bu durum Dede Korkut Hikâyeleri’nde; “*Ol zamanda bir oğlan baş kesme kan dökmese ad vermezler idi.*” şeklinde geçmektedir. Boğaç Han kolunda ad koyma işlemi bu şekilde gösterilen kahramanlık sonucu gerçekleşmiştir. Bayındır Han’ın boğası ile devesini yarıştıran eğlenen beyler, bir gün altı kişinin zor zapt ettiği boğayı meydana getirmişlerdir. Meydanda bulunan üç kabile çocuğuna oradan kaçmalarını söylediklerinde ikisi kaçmış Dirse Han’ın oğlu ise kaçmamıştır. Boğayla savaşılan çocuk onu yenerek kahramanlığını göstermiştir. Bu kahramanlık üzerine Dede Korkut’a haber

verilmiş ve meydana çağırılmıştır. Dede Korkut, Dirse Han'a; *"Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlu, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin."* Demiştir (Ergin, 1969; 12-14). Burada dikkat çeken unsur hem bir kahramanlık yapılmış olması hem de adın doğrudan Dede Korkut tarafından verilmiş olmasıdır.

Aşk konulu anlatmalarda da durum genellikle doğacak kahramanın müjdesini veren evliya veya ad verme toyuna çağırılan olağanüstü özelliklere sahip kişiler tarafından ad konulmaktadır.

Tahir ile Zühre hikâyesinde padişah ve veziri çocuksuzluklarına çare aramak için yanına gittikleri dervişin onlara elma vermesi, elmayı yedikten sonra çocuklarının olacağını söylemesi, padişahın doğacak çocuğunun adının Zühre, vezirinkinin ise Tahir olacağını söylemiştir. Nitekim çocuklar doğduktan sonra isimleri dervişin verdiği isimler olmuştur (Türkmen, 1998; 210). Aslı ile Kerem hikâyesinde de durum aynıdır. Çocuk sahibi olamayan padişah tebdili kıyafet ile dolaşırken bir dervişe rastlar. Derviş onlara bir elma verir ve çocuklarının olacağını müjdeler. Sonrasında ise doğacak çocukların adının Aslı ile Kerem olacağını söyler (Duymaz, 2001; 146). Bu iki hikâyede de Dede Korkut'tan farklı olarak gerçekleşen durum çocuğa isim koymaya dervişlerin gelmemesi ancak doğmadan önce adlarının ne olacağını söylemesidir.

Ali Berat Alptekin ad konulması konusunu yazdığı tebliğinde sekiz grupta inceleyerek ikinci grubu "Ad verme işini derviş yapmaktadır" şeklinde başlıklandırmıştır. Beyböyük, Eşref Bey, Elif ile Mahmut, Varaka ile Gülşah, Kirmanşah ve Latif Şah gibi anlatmalarda da durum aynıdır (Duymaz, 2001; 147).

Türk Dünyası sözlü anlatmalarında karşımıza çıkan bu durumdan yola çıkarak incelenilen hikâyede de ad koyma motifine rastlanmıştır. Nasır çocuksuzluğuna çare bulması, rüyasını yorumlatması için gittiği evliyanın tabirden sonra adını koymasıyla doğan çocuğuna Bilbil adını koymuştur. Hikâyedeki ad koyma şu şekilde gerçekleşmiştir; *"... Kırk gün kırk gece düğün dernek devam etti. Açlar doyurulup çıplaklara kıyafetler verildi. Halkın çoğu bu durumdan memnun oldu. Sonra padişah ulemalarını otağına çağırıp -Benim oğluma isim koyun! dedi. Ulemalar ise birbirlerine danışarak oğluna Bilbil ismini koydular. (s.49)"* Burada dikkat çeken durum ulemaların dervişin doğacak çocuğun adının Bilbil olacağını söylemesinden haberdar olmamalarıdır. Buna rağmen çocuğa Bilbil adını koymuşlardır. Tahir ile Zühre, Aslı ile Kerem hikâyesiyle ortak olan yön ise dervişin ad verme toyuna katılmaması, müjdeyi verdiği çocuğa ad koymasındır.

4.2.5. Toy Motifi

Türk kültüründe oldukça önemli bir yeri olan potlaç geleneği, yüksek maliyetli, davetlilerin yiyebileceklerinin üzerinde sofralar kurulan, ihtiyaçlarının üzerinde kıyafetler dağıtılan muhteşem ziyafet yemeklerine denilmektedir. Başlangıcından itibaren daha da katlanarak artan bu ziyafetlerde davetliler yiyebildikleri kadarını yer, yiyemediklerini ise götürürler. Bir önceki potlaça nazaran daha bol olmaz ise, potlaçı veren himaye altına alınır düşüncesi nedeniyle toplumsal bağlamda potlaçın yeri oldukça önemlidir. Türkmenlerde mevcut olan bu durum, Kürtlerde kirvelik, Anadolu'da ise sağdıçlık adı altında devam eden bir unsurdur (Gökalp, 1974; 63-64).

Eski Türklerde toy adı altında düzenlenen bu etkinlik, arkaik Türk destanlarında ve günümüze ulaşan halk hikâyelerinde yer alan bir motiftir. “Dede Korkut Hikâyeleri”nin “Dirse Han” kolunda; “*Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. İç Oğuzun Dış Oğuzun beylerini başına topla, aç görsen doyur, Çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır, büyük ziyafet ver.*” (Ergin, 1969; 8-11), Salur Kazan kolunda; “*Seksen yerde büyük kaplar kurulmuştu. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti.*” (Ergin, 1969; 28) şeklinde geçmektedir. Eski Oğuzlarda ise her gün obaların har hangi birinde düzenlenen şöenlerde bunun bir örneğidir. Büyük beylerin şöenlere gelerek verilen ziyafetlere ortak olmaları, yiyip içerek giyininip kuşanmaları ve borçluların borçlarını ödemeleri potlaçın bir devamıdır (Ergin, 1969; 67).

Toy kelimesinin yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak geçmişteki oldukça geniş kullanım alanına rağmen, tören kelimesinin kullanılmaya başlanmasıyla, anlamında bir daralma meydana gelmiştir. Eski Türklerde karşımıza çıkan toy geleneği devlet meselelerinin görüşüldüğü ve ardından ziyafetlerle kutlamaların yapıldığı anlamı oldukça geniş olan bir kavram olsa da güncel sözlükte bu ziyafet olarak adlandırılmaktadır (Çelepi, 2017; 20).

İlk başlarda devlet kararlarının alındığı bir kavram olan toy, fikir alışverişlerinin yapılması bakımından da dikkat çekicidir. Türk kültüründe oldukça önemli bir yeri olan istişare, toplumun yapısının, maddi ve manevi bütünlüğünün devamlılığı ve halkın bir arada tutulması açısından oldukça önemlidir. Devletin üst tabakasının katıldığı toylarda alınan kararlar, ziyafetler eşliğinde halka duyurularak dini kutsiyetlerinde atfedilmesiyle kalıcılığının artması sağlanmıştır. Aynı zaman da bu ziyafetlerde halkında düşüncelerini dile getirebiliyor olması toplumsal bütünlüğün sağlanmasını kolaylaştıran bir durum

halini almıştır. Hükümdarın düzenlemesiyle gelecekle ilgili de planlamaların paylaşıldığı toy örneğine Oğuz Kağan destanında rastlamaktayız. Çocukları olduktan sonra gelecek ile ilgili planları Oğuz Kağan düzenlediği toyla halkına duyurmuştur (Çelepi, 2017; 22-23).

Yapılan bu toyların toplumun düzenine ve işleyişine katkı sağlayan birçok işlevi de bulunmaktadır. İlk olarak katılanların eğlenmesi, güzel vakit geçirmeleri sağlanırken ikinci olarak toplumun değerlerine, kurum ve kurallarına destekleyici rol oynaması gerçekleşmiş olur. Gerçekleşen toylarda alınan kararlar, düzenlenen etkinlikler toplum ile birlikte toplum onayıyla yapılarak ortak kararlar alınmasına neden olur. Üçüncü olarak ise düzenlenen toyların kültürel özellikleri yeni kuşaklara aktarılır ve bu değerlerin kalıcılığına katkıda bulunulur. Bu değerlerin toplumda oldukça önemli bir yer bulmasının sebebi uzun bir tarihsel süzgeçten geçerek o güne aktarılmış olmasıdır. Aynı zamanda kişinin toplumsal ve kişisel baskılardan kaçarak bireye davranış olanağı sağlıyor olmasıyla da önem arz eder. Bunun dışında politik, bütünleştirici, kültürel özellikleri koruma ve inşa etme gibi işlevleri de içinde barındırmaktadır (Çelepi, 2017; 394).

Türk dünyası destancılık geleneğinde de kendine geniş yer bulan toy kavramının her ne kadar günümüzde karşılığı değişse de o hala bir araya getirici, birleştirici özelliği olan bir etkinliktir. Hemen hemen her Türk destanında kahramanın etrafında bir toy düzenlemesine rastlanır. Birçok farklı amaca hizmet eden bu kavramın destanlarda faaliyet alanı oldukça geniştir.

Kültürümüzde önemli bir yer tutan toy geleneği doğum, ölüm, evlenme, isim koyma, av, akına çıkma, akından dönme gibi faaliyetler öncesi yahut sonrası düzenlenmektedir. Yaşanılan toplumun büyük çoğunluğunun katılımıyla gerçekleşen bu toylar kutlama amacıyla yapılarak insanların birlikte yiyip içtikleri, sohbet ederek zaman geçirip eğlendikleri etkinliklerdir. Toplumsal kazanımların sonucunda kurulan toy merasimleri aynı zamanda toplumun paylaşımlarını yaptığı, değerlerini diri tuttuğu, birlikteliklerini güçlendirdiği etkinliklerdir. Bu geleneğe destanımızın birçok yerinde rastladığımız gibi Oğuz Kağan Destanı yahut Dede Korkut Kitabı gibi kadim eserlerde de rastlarız (Şahin, 2010; 325).

İncelenilen “Gül-Bilbil” hikayesinde birinci epizota bağlı olarak, biri doğum ve ad verme toyu diğeri geñeş / sohbet toyu olmak üzere iki toy düzenlenmiştir.

4.2.5.1. Doğum ve Ad Verme Toyu Motifi

Türklerde doğum ile ilgili birçok inanç bulunmaktadır. Hayat şartları sebebiyle birçok gebeliğin düşükle sonuçlanması, çocuğun doğduktan sonra ölmesi gibi sonuçlar doğum ile ilgili birçok inanç ve ritüeli de beraberinde getirmiştir. Bunu engellemek amacıyla gerçekleştirilen doğum törenleri aynı zaman da bebekleri kötü ruhlardan koruma güdüsünü de tetiklemiştir. Kötü ruhların, bebeklerin hayatta kalmalarına olumsuz etki etmemeleri için belli törenler çerçevesinde memnun edilmeye çalışılarak hayatın devamlılığı sağlanmak istenmiştir. Saha Türklerinde karşılaştığımız yeni geline “Naa bala” denmesi yeni bir hayatın başlamasını vurguladığı gibi, Türklerde ölümden yeni bir doğumun habercisidir. Hayatlar arası geçiş sadece fiili olarak dünyaya gelmekle sınırlı kalmamış aynı zamanda evlilik yahut ölümlerle de ilişkili hal almıştır. Her zaman din ile yakın ilişkili olan doğum olgusu, uzun süreli inançlar sonucunda Tanrıların elinde olduğu düşüncesini doğurmuş, bu ise belirli dönemlerde dua ve kurban adama yoluyla bebeklerin ruhlarının kutsanması gibi törenleri beraberinde getirmiştir. Böylece hem çocuk doğmadan hem de çocuk doğduktan sonra zaman ve mekân kavramı arasında bağlantılı olarak ritüeller geliştirilmiştir. Birçok Türk sözlü anlatısında karşılaştığımız doğum motifi, toplum belleğinde önemli bir yer tutmuştur. Doğum ile doğanın canlanarak yenilenmesi arasında ilişkinin kurulması çocuksuzluk üzerine de olumsuz düşüncelerin doğmasına sebep olmuştur. Dede Korkut Kitabında karşılaştığımız Dirse Han destanında çocuksuz olan kişilerin kara otağa oturtulması meselesi, toplumda çocuksuzluk ile ilgili gelişen tutumun göstergesidir (Çelepi, 2017; 215).

Türk dünyası sözlü anlatı geleneğinde yukarıda bahsettiğimiz gibi çocuk sahibi olamayanların, kara otağda kaldıkları uygulamalara rastlamaktayız. Köroğlu destanında Köroğlu'nun çocuğu olmaması üzerine bir aksakalın “*Çocuksuz insan kuru bir ağaçtır.*” demesi, “*Çocuksuz ev Pazar, çocuksuz ev mezar.*” gibi atasözlerin bulunması kültürümüzde çocuğa verdiğimiz önemi göstermektedir (Şahin, 2010; 326).

Türk kültür evreninde karşılaştığımız evlat sahibi olmaya verilen önem “Gül Bilbil” hikâyesinde de bulunmaktadır. Uzun bir çocuksuzluk dönemi geçiren padişah, bu durumdan hayıflanarak Allah'a yalvarıp, eşi ile konuşurken bir rüyaya dalmıştır. Rüyasını yorumlatmak için gittiği evliya çocuğunun olacağını müjdeleyerek adının Bilbil olacağını dile getirmiş, yanından ayrıldığında sarayına giderek hanımıyla münasebet kurması gerektiğini söylemiştir. Bu durum üzerine hemen sarayına dönen

padişah küçük hanımıyla münasebet kurmuştur. Dokuz ay on gün şöyle böyle geçtikten sonra padişah bir çocuk sahibi olmuştur. Bu müjdeyi veren evliyaya birçok hediye bahşeden padişah, çocuksuzluğunun ortadan kalmasını tüm ülkesine haber yollayarak büyük bir toy eşliğinde kutlamıştır. Diğer Türk ve Türkmen destanlarında karşımıza çıkan doğum ve ad verme adı altında düzenlenen toy incelediğimiz destanda da bulunmaktadır. Padişah çocuğu olduktan sonra ülkesinin dört bir yanına haber göndererek atlılara silahlar ateşletmiş, şehrin muhafızlarını teçhizatla donatmış, tüm halkı toya davet etmiştir. Türkmen destanlarında karşılaştığımız diğer toylarla içerik olarak aynı olan doğum ve ad verme toyu destanımızda da aynı yapıda kutlanmıştır. Tıpkı diğer destanlarda olduğu gibi bizim destanımızda da toy süresi kırk gün kırk gecedir. Kırk gün kırk gece boyunca yemekler dağıtılarak açlar doyurulmuş, kıyafetler dağıtılmıştır. Halkın çoğu için bir imkân vesilesi olan toyda padişah ulemalarına çocuğuna isim koyulmasını isteyince, rüyanın tabirini bilmemelerine rağmen ulemalar kahramanımızın adının Bilbil olması fikrinde hemfikir olmuşlardır. Bunun üzerine kırk gün kırk gecenin sonunda kahramanımıza Bilbil adı konmuştur. Dede Korkut Destanında karşılaştığımız toy düzeni destanımızda aynıdır fakat farklı olarak orada kahramanın ad alması için bir kahramanlık göstermesi gerekirken bizim destanımızda bu durum söz konusu değildir.

Şahin, bu toyun halk huzurunda yapılmasının sebebi adının büyük kitleler önünde duyurularak çocuğa kültürel ve toplumsal kimlik kazandırılması düşüncesinden kaynaklandığını söylemektedir. Böylece toplum huzurunda çocuğun dünyaya gelişi kutlanarak hem yoksullara fayda sağlanmış olmakta hem de birlik beraberliği destekleyici bir eylem bu vasıtayla gerçekleştirilmiş olmaktadır (Şahin, 2010; 327).

4.2.5.2. Geñeş / Sohbet Toyu Motifi

Türk devlet geleneğinde, devlet yönetiminde karar alma, savaş hakkında karar alma, anlaşmalar yapma, tahta çıkma, ava çıkma, evlilik vb. birçok kavram için düzenlenen bu toy, kültürümüzde istişare etmeninde ne kadar önemli olduğunu vurgular niteliktedir. Devlet yönetimiyle ilgili alınan her karar öncesi yönetim kadrosundan oluşan bir toy kurulur, kararlar konuşulur ve kararlar alındıktan sonra halka duyurmak için de ayrıca bir toy kurulurdu. Bu toylar yönetim ve halk arasında bağlılığı artırarak, halkın devlete karşı tutumunda olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Gerçekleştirilmesinin sebebi ne olursa olsun toyların asıl amacının sohbet ederek fikir alışverişi yapmak olduğunu söyleyen Şahin, bu toyların bir meclis havasında bilgi

alışverişi yapmaya imkân sağladığını dile getirmiştir. Aynı zamanda verilecek önemli kararlar da toplanılarak bu toylarda alınabilir (Şahin, 2010; 329).

Dede Korkut Hikâyeleri'nin bazı kollarında kurulan sohbet toylarının örneklerine rastlamak mümkündür. Dirse Han kolunda; *“Hanlar hanı Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi. ... Dirse Han yerinden doğrulup, kırk yiğidini beraberine alıp Bayındır Hanın sohbetine katıldı.”*(Ergin, 1969; 8-9), Bamsı Beyrek kolunda; *“İç Oğuz, Dış Oğuz beyleri Bayındır Hanın sohbetine toplanmıştı. Pay Püre Bey de Bayındır Hanın sohbetine gelmişti.”* (Ergin, 1969; 53), Yigenek kolunda, *“İç Oğuz, Dış Oğuz beyleri sohbe te toplanmıştır.”* (Ergin, 1969; 159) şeklinde geçmektedir.

Köroğlu anlatmasında da örneklerine rastlanan bu toy türüne İncelenilen Gül Bilbil destanında da rastlanılmaktadır. Bilbil doğduktan sonra, *“... sonra padişah ulemalarını otağına çağırıp; -Benim oğluma isim koyun! Dedi (s.49)”* şeklinde geçen konuşma Bilbil'e ad koyulması adına bir sohbet toyu düzenlendiğini göstermektedir. Düzenlenen bu toy sonucunda doğan çocuğa Bilbil adının verilmesi ortak kararla alınmıştır. Bilbil ile Gül bir araya gelip evlendikten sonra Bilbil kendi ülkesine dönme isteğini padişaha söylemiş ve izin almıştır. Dönüş yoluna koyulduklarında daha önceden fethederek aldığı ve dostlarını bıraktığı şehirlere uğramıştır. İlk durağı olan Şabaz Han Adıl'ın şehrine geldiğinde büyük bir törenle karşılanmış ve hasret gidermişlerdir. Daha sonrasında iki saat sohbet ederek bir toy düzenlenmiş ve Bilbil bu toyda başına gelenleri anlatmıştır. Yapılan toy yedi gün yedi gece sürmüş ve kahramanlar yiyip içip eğlenerek dinlenmişler ve sohbet etmişlerdir. Bir müddet yol gittikten sonra Sala Bey'in şehrine varmışlardır. Zelili'nin haber vermesi üzerine Sala Bey askerlerini de yanına alarak Bilbil'i karşılamak için yola koyulmuştur. Askerleriyle birlikte Bilbil'i karşılayan Sala Bey, yedi gün yedi gece büyük bir toy düzenlemiş ve tüm halkıyla Bilbil'in dönüşünü kutlamıştır. Toy sırasında Bilbil başına gelenleri bir bir anlatmıştır. Günçabi ve Sala Bey'i de yanına alan Bilbil tekrar yola koyulmuş ve Mollagalandar'ın şehrine ulaşmıştır. Yüz bin askerle beyi Bilbil'i karşılayan Mollagalandar başına neler geldiğini anlatmasını dile getirmiş ve dönüşü şerefine kırk gün kırk gece büyük bir toy düzenlemiştir.

4.3. İkinci Epizota Bağlı Motifler

4.3.1. Rüya Motifi

Geçmişten günümüze insanların ilgi alanına giren rüyalara her dönemde önem verilmiştir. Rüya en kısa şekilde; “bir kimsenin uykusu sırasında zihninden geçen hayal dizisi” olarak açıklanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi rüya durumunun oluşabilmesi için uyku halinde olmak gerekir. Bu alanda çalışma yapanlar ilk olarak uyku durumunu incelemişler daha sonra ise uyku durumunun hangi safhasında rüyaların görüldüğünü araştırmışlardır (Günay, 1993, 78).

Uyku sırasında sanatçı kimliğe sahip olma ve bade içme durumuna şamanlarda da rastlanmaktadır. Bu yüzden bade içen kişinin sadece sanatçılık kişiliği değil aynı zamanda sihir ve şamanlık özellikleri de vardır. Buda bizlere Türk halk anlatılarında bulunan düş motifinin, İslamiyet öncesi Türk halk inanç ve törenleriyle yakından bağlantısı olduğunu göstermektedir Bahşılar, Akınlar ve Manas destancılarında bade içme motifi bulunmaktadır. Bahsini ettiğimiz konu sadece Asya halklarında değil Batı halklarında da karşımıza çıkmaktadır (Başgöz, 1986; 33).

Türk ve Türkmen hikâyelerinin birçok bölümünde karşılaştığımız bu motif ayrı bir inceleme konusu olarak özel bir yere sahiptir. Her hikâyenin başında, ortasında yahut sonunda olmak şartıyla herhangi bir kısmında bulunan rüya motifi, bazen uzak bölgelerden haber almak, bazen âşık olunan kahramanı görerek rüyada âşık olmak, bazen gelecekte haber almak bazen ise geçirilecek yani başa gelebilecek sıkıntılı durumlardan haberdar olmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2010; 348).

Motifin özelliği normal şartlarda öğrenilemeyecek yahut engel olunamayacak şeylere rüyalar sonucunda kahramanların etki edebilmelerine imkân sağlamasıdır. Şahin eserinde rüyanın İslami olarak da önem taşıdığını “*Oğuz Kağan dünyaya geldiğinde annesinin sütünü üç gün emmez. Oğuz için kaygılanan annesi üç gece rüyasında oğlunun kendisine “Eğer sütünü emmemi istiyorsan biricik Tanrı’yı ikrar ve itiraf et; üzerine olan hakkını olduğu gibi farz bil.” Dediğini görür. Bu rüyalardan sonra Oğuz’un annesi Tanrı’ya iman eder ve Oğuz da annesini emmeye başlar.*” şeklinde açıklamıştır (Şahin, 2010; 348).

Kerem ile Aslı hikâyesinde, Gülşen Meryem’i görmek için kapısına gider ve camına taş atar. Gülşen taşı atanın kim olduğunu öğrenmek için cama çıkan Meryem’i görünce düşer ve bayılır. Bunun üzerine Gülşen rüyasında kırkların sofrasında olduğunu, kendi doğumunu sağlayan dervişinde masada olduğunu görür. O derviş

kırlara Gülşen'in kendi oğlu olduğunu ve ona dolu vermeleri ister. Gülşen doluyu içtikten sonra derviş Meryem'in artık onun olduğunu söyler. Bunun üzerine ağzından köpükler çıkararak tekrar bayılır. Yoldan geçen bir kadının Meryem'in memesini Gülşen'in ağzına vermesiyle ayılmasını sağlar. Ve Gülşen bu andan itibaren artık saz çalıp şiir söyleme yetisine sahiptir (Günay, 1993; 100).

Âşık ile Garip hikayesinde, Maksud annesine üzülerken dışarı çıktığında arkadaşlarının yanına gitmiş ve orada Keloğlan ile karşılaşmıştır. Keloğlan'ın ondan saz çalmasını istemesi üzerine çalamayacağını söylemiş ve arkadaşları bu durumla alay etmiştir. Üzülerken evine dönen Maksud Allah'a yalvararak ondan şairlik istemiş ve uykuya dalmıştır. Kulağına gözünü açması yönünde bir ses gelmesi üzerine açar ve karşısında piri görür. Civan'ın elindeki doluyu içmesini söyleyerek Allah'ın onları birbirlerine nasip ettiğini dile getirir. Maksud uyandığında koynunda altın bir tas görür. Artık ona bahşılık verilmiştir. Bunun üzerine giyinerek kahveye saz ustalarının yanına gider (Günay, 1993; 103).

Hikayelerde karşılaşılan rüyaları uzak yerlerden haberdar olunan rüyalar, sevgiliyi görerek aşık olunan rüyalar, karşılaşılabilecek tehlikelerden haberdar olunan rüyalar olarak sınıflandırabiliriz.

İncelenilen hikâyenin başlangıcı olma özelliğini taşıdığından dolayı ilke olarak gelecekte haber veren rüyalar grubunu ele alabiliriz. Bu motifin tam olarak işlevi gelecekte haber vermesidir ve hikâyenin henüz başlangıcında olayların seyrini değiştirmektedir. İslamiyet öncesi dönemde rüyalarda bazı unsurların görülmüş olması, gelecekle ilgili gerçekleşecek olan kötü durumlara işaret ederken; İslamiyet sonrası rüyalarda görülen Hz. Muhammet, Dört Halife, Hızır, pirlar veya kırklar gibi karakterler görünerek gelecekle ilgili olabilecek olumlu durumları bildirir. Bu rüyaların görülmesi destan kahramanının işini kolaylaştırdığı gibi atacağı adımlarda da ona yardımcı olan bir görev üstlenir. İncelediğimiz destanda olduğu gibi Türk destanlarında rüyaların gelecek ile ilgili bilgiler vermesi anlatılan destandaki olayların rüya olgusu üzerine kurulduğunu bizlere göstermektedir. Bu grubun bir alt kademesi olan müjdeli haberler veren rüyaların görülmesi destan kahramanının ne yapacağını yolunu çizer ve destan bu yol üzerinde gerçekleşen olay örgüsüyle şekillenir (Çelepi, 2017; 86-87).

Ele alınan hikâyede de olduğu üzere hikayenin eski devirlerde gerçekleştiğini ifade eden cümleler kurulduktan sonra padişah çocuksuzluktan hayıflanır ve eşinin dizinde uykuya dalar. Rüyasında bir gülün açıldığını ve üzerine bir bülbülün konduğunu görür. Neşe ile uykusundan uyanarak durumu eşine anlatır ve tabir ettirmek üzere

mağarada yaşayan bir evliyanın yanına gitmek için yola koyulur. Evliyaya rüyasını anlattıktan sonra rüyasının tabirini çocuğu olacağı yönünde yaparak ona müjdeli bir haber vermiştir. Burada karşılaştığımız durum, padişahın rüyasında tam olarak çocuğunun olacağını görmemesi rüyanın tabirini evliyanın bu şekilde yapmasıdır. Evliya aynı zamanda doğacak olan çocuğun adının rüyasında gördüğü gibi Bilbil olacağını da bildirmiştir. Bu duruma Manas, Battal Gazi, Alpamış, Rüstem Han, Köroğlu gibi büyük destanlarda da rastlarız.

Destanın başlangıcının gerçekleşmesinde rol oynayan ve kahramanın doğumunu müjdeleyen rüya motifinin ardından, bir diğer gurupta incelediğimiz sevgiliye rüyada âşık olma motifi rüyası görülmektedir. Aşk-kahramanlık konulu destanlar başlığı altında incelenen anlatmaların temel konusu sevgiliye âşık olma ve kahramanın, sevgilileri yolunda çektikleri cefalardır. Bu sıkıntılı ve zorlu süreç kahramanı kutsallaştırmaktadır. Hz. Muhammed, Hz. Ali, pirlar, dervişler, kırklar ya da evliyalar tarafından ana kahramana bade içirilerek âşık olması halk nezdinde kahramanın çektiği sıkıntılardan bazılarının Allah'ın armağanı olduğu düşüncesini doğurmaktadır. Bu ise aşkın ilahi kaynaklı olduğunu vurgular (Çelepi, 2017; 174).

Halk hikâyeleri ve destanlarda en çok âşık olma yolundan biri olan rüyada bade içerek âşık olma motifi, incelediğimiz destanda da bulunmaktadır. Rüyalarda bade içme kahramanın bazı ilimlere, yeteneklere, olağanüstü özelliklere sahip olmasına neden olan bir olaydır. İran kaynaklı şarap bade içme motifi İslami tasavvuf edebiyatında kendisine yer bularak bade sadece şarap kastından çıkmış şerbet, su, ekmek, nar, üzüm gibi herhangi bir madde özelliğini kazanmıştır (Çelepi, 2017; 175). Ahmet Yesevi menkıbelerine baktığımızda Ahmet Yesevi'ye hurma getirme görevini üstlenen Arslan Baba'ya yere düşen hurmayı Hz. Muhammed mübarek tükürüklerinden hurmaya sürerek yedirir ve verdiği görevi yerine getirmesini ister. Bunun üzerine Yesevi'yi nasıl bulacağını söyleyerek onu Sayram'a gönderir. Burada bade olgusu, bade içme olgusuyla birebir örtüşmektedir. Buradan hareketle bizim destanımızda da karşımıza çıkan olgu şarap içmek değil evliya tarafından kahramanımızın ağzına tükürülerek bade içme olayının (âşık olmanın) gerçekleşmiş olmasıdır.

Destan kahramanımız Bilbil babasının bağı olan bahçeye dostlarıyla girmiş, bağıın nakışlarla işlenmiş görüntüsü, çiçekleri karşısında hayranlıkla kalmış, kusursuzca görünen Erguvan havzasının içinde bulunan servi ağacının dibinde zayıf düşmüş ve altında bulunan banka oturmuştur. Dinlenirken burada uyuyakalan Bilbil rüyasında, koyu yeşil kuş tüylü, başı sarıklı, üzeri derviş elbiseli, sakalının kenarı aklaşmış bir

kişinin bağı seyrettiğini görmüştür. Bunun üzerine aksakal Bilbil'e dur diyerek selam vermiştir. Bilbil'e onu Dilaram bağına götürebileceğini söyleyerek asasını uzatmış ve ucundan tutmasını söylemiştir. Asanın ucundan tutan Bilbil'e gözlerini kapatmasını söylemiş ve ardından aç demiştir. Gözlerini açan Bilbil kendisini gökteki cennette gibi hissederek muazzam bir yerde olduğunu fark etmiştir. İhtiyar Bilbil'i orada bulunan çatısının gökyüzüne değdiği bir imarete götürerek penceresinden içeriye baktırmıştır. Güneşin doğduğunu ve içerideki peri kızının simasıyla bağı aydınlattığını gören Bilbil'in gözleri kamaşmış ve kendini kaybetmiştir. Bir süre sonra kendine gelen Bilbil onun kim olduğunu sormuş, aksakal ise onun Äyran ülkesinin padişahının üç kızından bir olan Gül olduğunu, İstanbul şehrinin padişahının Gül'e olan aşkıdan bu imareti inşa ettirerek Gül'ün simasını nakşettirdiğini ve kimselere âşık olurlar diye göstermediğini söylemiştir. Lakin o senindir, sen Bilbil'sin o Gül, sen âşıksın o ise maşuktur diyerek onların sevdalarını dile getirmiştir. Bilbil'in Gül'ü alacağını söyleyerek Bilbil'e ağzını açmasını söylemiş açınca ise ağzına tükürerek âmin demesini söylemiştir. Aksakal Bilbil âmin dedikten sonra içten dua ederek ona üç yol çizmiş ve git şimdi bize Hafız hoca derler diyerek gözden kaybolmuştur. Bilbil kendine geldiğinde aşkı şeyda olup yüreği neşe ile dolmuş ve ağzından kırmızı yeşil duman çıkmıştır. Akli başından gitmiş şekilde yerinde duramayan Bilbil yürümeye başlamış ve ailesini görmüştür. Destanın bu bölümüne kadar karşılaşmadığımız saz eşliğinde şiir söyleme durumu ailesini görünce devreye girmiş ve Bilbil gördüğü rüyayı sazi eşliğinde şiirler söyleyerek dile getirmiştir.

Yukarıda bahsini ettiğimiz örneğe Ahmet Yesevi anlatmalarında da bulmamız mümkündür. Aynı zamanda anlattığımız gibi destanların rüya ile başlayarak görülen rüyanın olay örgüsünü şekillendirdiği incelediğimiz destanda da bulunan bir yapıdır. Hem padişahın çocuğunun olacağını görmesi hem de çocuk olduktan sonra âşık olduğu karakter için yaptıklarının anlatılması destanımızın ana olay örgüsünü oluşturmuştur.

Bir diğer rüya motifine gelecek olursak kahramanlarımızdan bir diğeri olan Gül, bağ seyretmeye gittiği sırada gonca güllerin içinde bir süre dolaştıktan sonra maziye hatırlayarak uzanmış ve uykuya dalmıştır. Rüyasında maşuku olan Bilbil'i görmüş ve eğer düşümde gördüğüm maşukuma ulaşamazsam gözlerim açık giderim demiştir. Bunun üzerine uykusundan uyanmış ve gördüğü yiğidi tarif etmek için bir gazel söylemiştir. Belirtmek gerekir ki destanın bu bölümüne kadar Gül'ün gazel yahut şiir söylediği bir bölüm bulunmamaktadır. Gül rüyasından sonra şiir söylemeye başlamıştır lakin şiir söylediği sırada saz veya bir çalgı aleti çaldığına dair bir bölüm bulunmamaktadır.

Kahramanımız Bilbil, yoluna devam ederken karşılaştığı Şabaz Han Adıl'ın şehrine vardığında ona durumunu anlatmış ve oda onun için dua etmiştir. Dikkat çekici bir diğer durum ise destanımızda kahramanlarımız dertlerini şiirle anlatırken karşılaştıkları karakterlerde aynı şekilde şiirle karşılık vermişlerdir. Bu bölümde olduğu gibi Şabaz Han Adıl Bilbil için Allah'ı anarak onun aşkı ile ilgili bir şiir söylemiş, bu şiirinde Erenlerden, evliyalardan, Hz. Ömer, Hz. Abubekir, Hz. Osman, Hz. Ali gibi dini kişiliklerden bahsetmiştir. Bu olay üzerine dinlenmeye çekilen Bilbil uykuya dalmış ve rüyasında yârinden ayrı düştüğünü, nereye gideceğini bilmediğini görmüştür. Ağlaya ağlaya sersem bir şekilde gezdiği sırada gök kıyafetli, kara atlı, yeşil asalı bir kişinin yanına gelerek, Ey Bilbil elini ver demesi üzerine elini vermiş, Bilbil'i elinden kaldırarak ata bindirmiş ve gözünü açmasını söylemiştir. Bilbil gözünü açtığında bülbüllerin şakıdığı, kanaryaların öttüğü, güllerin açılıp meyvelerin olduğu bir bağ gördü. Bağın içinde kırmızı cevherden oluşmuş bir imaret olduğunu gördü. Bu imaretin penceresinden baktığında ise başı süslü, gözleri naz ile bakan, zülüfleri halka, kirpikleri ok, dudakları mutlu, yüzüyle bu bağı gün doğana dek aydınlatan bir güzel olduğunu fark etti. Bilbil onu görerek yıkılmış ve hemen aklını başından alan güzelin kim olduğunu sormuştur. Sorusu üzerine kendisinin Hz. Ali olduğunu söyleyen kişi ona onun Gül, şehrinin Sinafam olduğunu söyleyerek gözden kaybolmuştur. O anda Gül evden çıkıp gelerek Bilbil'e kim olduğunu sormuş Bilbil ise kendisini tanıtarak ona olan aşkını dile getirmiştir. Gül kendisine kavuşmanın ona nasip olmayacağını söyleyerek Şabaz Han Adıl'ın medresesinde bulunan seksen bin medresenin birinde Şa-Emir Agzam'ın durduğunu ve orada yeğeni Salım'ın olduğunu söyleyerek haberini ondan alabileceğini dile getirmiştir. Bilbil, titreyip uyanarak gördüğün düş olduğunu fark etmiştir ve ayrılığın acısıyla ağzından ateşler çıkararak bir gazel dile getirmiştir.

Burada ki rüyayı; gerçekleşen durumu müjde veren yahut rehberlik eden rüyalar içerisinde alabiliriz. Kahramanımız, Gül'ün aşkından bitap düşmüş şekilde ona kavuşma isteğini gönülden yaşar. Karşısındaki ona dua eder. O an daldığı rüya içerisinde sevdiğini Hz. Ali sayesinde görür. Rehberlik eden rüyaların içeriğine baktığımız zaman çaresizliğe düşmüş kahramana dinî bir karakterin yardım ettiğini görmekteyiz. Müjdeli haber veren rüyaların içeriğinde de aynı şekilde dini karakterler kahramana haberler veririler (Çelepi, 2017; 216). Bu rüyada da Hz. Ali sayesinde sevdiğiyle kavuşan Bilbil onunla sohbet etme imkânı bulmuş ve sonrasında ise ona nasıl ulaşacağını müjdesini âşık olduğu Gül'ün ağzından direkt olarak duymuştur. Bilbil yola çıkarak müjde alacağı Salım'ı bulmuş ve sevdiğinin haberini ondan almıştır. Yani rüyası Bilbil'e hem ne

yapacağıyla ilgili rehberlik etmiş hem de haberi Salım'dan alabileceği hakkında müjdeli bir haber vermiştir.

4.3.2. Sihirli Asa Motifi

Daha çok masal unsurları barındıran, efsane, hikaye gibi Türk dünyası sözlü anlatı örneklerinde karşılaşılan tayyimekan Şeh Bilecen, Memik Dede gibi efsanelerde geçmektedir. Şeh bilecen efsanesinde yanında çalıştığı ustasının hacda olduğu sırada eşinin çok sevdiği içli köfteyi yapması üzerine Şeh Bilecen dayanamaz ve içli köfteleri sararak hacdaki ustasına götürür. Yine Memik Dede hikayesinde de aynı konu geçmektedir (Sakaoğlu, 2003; 126-127).

Anadolu sahasında genellikle evliyalar etrafında şekillenen anlatmalarda karşılaşılan tayyimekan ve tayyi zaman motifi yardımın ihtiyaç duyulduğu sırada olağanüstülikle yaşanan olayla bütünleşir ve gerçekleşir. Gül Bilbil hikayesinde bir asa motifi ile birlikte karşımıza çıkan tayyimekan ve tayyizaman motifi yine ihtiyaç duyulduğu sırada vuku bulmuştur.

Şābahram destanında Hz. Süleyman'ın asası kahramana verilerek sevgilisinin tutsak tutulduğu kapının açılması sağlanmıştır (Şahin, 2010; 371). Böyle bir asa incelenilen Gül Bilbil hikayesinde her ne kadar bulunmasa da, Bilbil rüyasında elinde asası olan bir evliya görmüş, evliya gözlerini kapatarak asasının ucundan tutmasını söylemiş Bilbil ise tutmuştur. Bunun sonucunda gerçekleşen mekân ve zaman değişimini asanın sihirli olduğunu ve hikayede tayyimekan ve tayyizaman motifinin olduğunu göstermektedir.

4.3.3. Büyü Motifi

Türkmen hikâyelerinde daha çok kahramanların düşmanlarının kahramana karşı kullandığı bir motif olarak karşımıza çıkan büyü motifi incelenilen hikâyede de geçmektedir. Lakin incelediğimiz destanda Koroğlu destanında olduğu gibi düşmanların ana karaktere karşı kullandıkları büyü gibi bir motif yoktur. Bizim destanımızda Bilbil'in babası Bilbil doğup rüyasında Gül'e âşık olduktan sonra Gül'ün yerini bulmak için büyücülere başvurmuş lakin olumlu bir dönüş alamamıştır.

4.4. Üçüncü Epizota Bağlı Motifler

4.4.1. Yardımcı Unsurlar Motifi

Halk hikâyelerinde, hikâye kahramanının yolculuğu sırasında rastladığı insanlar yahut varlıklar ona amacı doğrultusunda yardımcı olurlar. Dede Kotkut ve Tahir ile Zühre hikayelerinde yardımcı çoban olarak karşılaştığımız motif Kerem ile Aslı hikayesinde de bulunmaktadır (Duymaz, 2001;152). Azerbaycan ve Türkmen varyantlarında yolculuğu sırasında karşılaştıkları ülkelerin padişahları ordular kurarak yardımcı olmaları için Tahir'e verirler. Leyla ile Mecnun hikâyesinde Nevfel adındaki boy reisi, Mecnun'un şiirleri duyunca Leyla'nın babasına savaş açar (Türkmen, 1998; 189). Dede Korkut Hikâyelerinin Bamsı Beyrek kolunda, Beyrek'e bezirgânlık kılavuzluk ederek yardımcı olmuşlardır (Duymaz, 2001; 152).

Bilbil yolculuğu sırasında ilk olarak İstanbul şehrine vardığında, şehrin görüntüsü karşısında şaşırarak dostlarıyla toplantı yapmıştır. Bu sırada oradan geçen şair ona İstanbul şehri ve padişahı hakkında bilgiler vererek, şehri fethetmesine yardımcı olmuştur. Bilbil yoluna devam etmiş bir ava şahit olmuş ve Şabaz Han Adıl adında bir padişah ile tanışmıştır. Bu şehirde Gül'ün yeğeni Salım ile tanışmıştır. Salım ise Bilbil'e Gül'e ulaşma yolunda yardımcı olmuştur. Ne için yola çıktığını anlatması üzerine padişah ona, Gül'ü nasıl ve nerede bulacağını söylemiştir. Sonrasında bir ejderha ile karşılaşan Bilbil ona yardım etmiş ve karşılık olarak onunda yardımını almıştır. Ejderha ona saçından bir kıl vererek başına kötü bir durum geldiğinde hemen kendisini çağırmasını ona yardım edeceğini söylemiştir.

Bu ve bunun gibi hikâyelerde, evliya, pir, Hızır gibi dini tipler, olağanüstü hayvanlar, derviş ve yolcular kahramanlara yardım etmektedirler. Aynı ayrı başlıklar altında incelenilen bölümlerde bu tiplerin işlevleri incelendiğinden bu bölümde tekraren incelemek uygun görülmüştür.

4.4.2. Erenler / Pirlar Motifi

Hikâyelerde baba, eren, pir, evliya olarak karşımıza çıkan tipler destanın başlangıcından sonuna kadar kahramana yardımcı olma, zor durumdan kurtarma, amacına ulaşması için yol tayin etme gibi görevler üstelenerek koruyucu bir yapıda karşımıza çıkarlar. Beyaz elbiseli, yeşil sarıklı, nur yüzlü görünümde olan bu tipler bazen aksakal kılığında da görülebilir. Destanın başlangıcında dünyaya gelmesi için dua edilen kahramanın doğumlarına katkı yaparken görülmesinin yanında kahramanı mücadeleye hazırlama, düşmanla karşılaştığında yardım etme yahut yolunu

kaybettiğinde yol gösterme gibi çeşitli görevlerle olağan üstü şekilde destan boyunca kahramanı yalnız bırakmazlar. Köroğlu destanında bu tipin birçok örneği bulunmaktadır. Bazı tarihi kaynaklarda Hz. Ali, Hızır gibi isimler bu tiplerden bazılarıdır.

Gül-Bilbil destanının başında çocuk sahibi olamayan Nasır padişah evliyalarını çağırarak onlardan yardım istemiştir.

Bilbil yedi yaşında babasının bağına girip uykusuna daldığında rüyasında bir aksakalla karşılaşmış ve Gül'ü görerek aksakala onun kim olduğunu sormuş aksakal ise onun maşuku olan Gül olduğunu söylemiştir. Burada aksakal olarak karşımıza çıkan tip bahsettiğimiz tipin tüm özelliklerini taşımaktadır. Gül'ü görerek ona âşık olmasını sağlayan aksakal rüyanın sonunda Bilbil'in ağzına tükürerek ona bağlılık yeteneği de yüklemiştir.

Destanın ilerleyen bölümlerinde kahramanımız Bilbil Gül'ü aramaktan lakin bulamamaktan yorulduğu ve uykuya daldığı sırada tekrar aksakal kılığında bir tiple karşılaşmıştır. İhtiyar Bilbil'e Gül'ü nasıl bulacağını söyleyerek kahramanımıza yol gösterici olmuştur. Onu Gül'ün yeğeni olan Salım'a yönlendirerek kavuşma yolunda yardımcı olmuştur.

Bilbil dostu Zelili ile Aysülv'ü evlendirdikten sonra tüm dostlarının evlendiğini kendisinin ise hala sevdiğine kavuşamadığını söyleyerek “Bey medet, kırk erenler, doğru yol gösterin bana! / Ya Bahavetdin veli, döndüm, sığındım ben sana! / Gül Süleyman, dahi kıl bir medet benden yana! / Hoca hafız veli, sen yine ilham kıl bana! / Bilmem ben, gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?” diyerek hem pirlere hem de Hz. Süleyman'dan yardım isteyerek dua etmiştir. Aynı şekilde Gül'e kavuşmak için bir başka bölümde yine erenlerden yardım istediği görülmektedir.

İncelediğimiz destanda Bilbil Gül'e kavuşup evlendikten sonra Gül'ün ülkesinden ayrılmak için Şaalıcan'dan izin alıp yola çıkarken “Benim pirim şahımerdan erenler / Herkesin başına yazılan gelir.” Diyerek pirine yani yol göstericisine atıfta bulunmuştur. Aynı zamanda Bilbil Gül'ü alıp ülkesine döndüğünde babası başına ne işler geldiğini sormuş Bilbil ise “Pirimiz verdi haber ben aramışım o Salımı, / Verdi o bize nasihat, sorup bu halimi.” Diyerek Gül'ü piri sayesinde bulduğunu söylemiştir.

4.4.3. Gurbete Çıkma Motifi

Halk hikâyelerinde genellikle kahramanın rüya görmesi üzerine sevdiğinin arkasından gitmek için ülkesinden ayrılma isteğini dile getirir. Bu isteği karşısında ailesi

tarafından engellenmeye çalışılan kahraman onlara isteğini şiir söyleyerek gösterir. Aşık Garip, Hurşit, Kirmanşah gibi halk hikâyelerinde rüya sonrası sevgiliyi aramak amacıyla gurbete çıkma motifi bulunmaktadır. Burada farklılaşan durum bu hikâyelerde daha önce görüşmeden doğrudan sevgiliyi aramak amacıyla gurbete çıkmaktır. Aslı ve Kerem hikâyesinde ise durum farklıdır. Daha önce görüşerek aşık olduğu, nişanlandıkları sevgilisi babası tarafından kaçırılınca Kerem gurbete çıkar. Gurbete çıkmaya karar veren Kerem'e ailesi engel olmaya çalışır. Ancak Kerem düşüncesinden vazgeçmez ve gurbete çıkar (Duymaz, 2001; 150).

Gül Bilbil hikâyesinde Bilbil rüyasında Gül'ü gördükten sonra mollası ve arkadaşlarına durumu anlatır ve onların desteğini alır. Sonrasında durumu Ailesine anlatması üzerine, başına kötü şeyler gelebileceği, Gül'e ulaşmadan öleceğinin düşünülmesi, uzun bir çocuksuzluk döneminden sonra Bilbil'e sahip olunabilmesi gibi gerekçelerle ailesi onu engellemeye çalışır. Lakin Bilbil sevgisini söylediği şiirle dile getirir ve ailesini ikna eder. Bunun üzerine sevdiğini bulmak için yola koyulur.

4.4.4. Arkadaşlık Motifi

Halk hikâyelerinde rüyasında sevdiğini gören kahramanın gurbete çıkma isteğini dile getirdiği sırada çocukluktan beri beraber büyüdüğü arkadaşı ona eşlik eder yahut babası tarafından yanına verilir. Aslı ile Kerem hikâyesinde Kerem gurbete çıktığı sırada birlikte büyüdüğü arkadaşı Sofu, hikâyenin sonuna kadar Kerem'e eşlik eder. Turfanganlı Abbas'ın yanında Kul Kamber, Aşık Garip'in yanında Deli Mehmet, Latif Şah hikâyesinde Goca Lele, Ercişli Emrah ile Selvi Han'da babasının kahramanlarının kahramanların yanında oldukları görülmektedir (Duymaz, 2001; 151).

Gül Bilbil hikâyesinde Bilbil sevgilisin ardından gitme isteğini dile getirince durumu kabul etmek zorunda kalan babası Nasır, onun yanına doğumundan beri birlikte büyüdükleri, Sala, Zelili, Mollagalandar'ı verir. Yolculukları boyunca karşılaştıkları engelleri birlikte açan kahramanlar arkadaşlık motifini hikâyeye yansıtmış olurlar.

4.4.5. Peri Motifi

Türk mitolojisi ve Türk destanlarında karşımıza çıkan, kılık değiştirebilen, güzel kız yapısında karşılaşılan periler bazen insanlarla bir arada olabilen karakterlerdir. Bazı destan anlatımlarında insanlarla evlendikleri de görülebilir. Türkmen destanlarında Köroğlu'nun eşini aradığı sırada 360 peri kızından yardım istemiştir. Aynı zamanda eşi Aga Yunus da peri kızıdır. Tulum Hoca destanında da perilerle karşılaşmaktayız.

Hüylukga Hemra destanında Hemra'nın sevgili olan Hüylukga da bir peri kızıdır (Şahin, 2010; 356-357).

İncelediğimiz destanda da kahramanımız Bilbil insanoğlu, âşık olduğu karakter Gül ise Äyran vilayetinin padişahı Şaalıcan'ın üç kızından biri olan Gül'dür ve bu vilayette yaşayanlar peridir. Bilbil, rüyasında Gül motifiyle gördüğü sevgilisine âşık olur ve onu aramak için yollara düşer. Fakat yola düşmeden önce babası başta olmak üzere tüm dostları onun insanoğlu, Gül'ün ise peri kızı olduğunu ve ona yar olmayacağını vurgular. Tüm bu olumsuz konuşmalara rağmen kahramanımız yola koyulur ve sevdiğini aramak için maceralarına başlar. Bu yolculuk sırasında karşılaştığı Zovkumar adındaki ak ejderha onun kara ejderhaya karşı yaptığı savaşta ona yardım ettiği için dillere destan güzelliği olan Aysülöv adındaki peri kızını ona armağan eder. Bilbil'in dostu Zelili ise bu peri kızıyla evlenir. Yine kahramanlarımızın karşılaştığı bir engelde, peri kızı olan Aysülöv'ü dua okuyarak taşa çevirmeleri destanda geçen bir peri özelliği olan şekil değiştirmeye örnektir. Yine yaptığı yolculuk sırasında Şabaz Han Adıl'ın şehrine geldiğinde Bilbil'e Gül'ü bulması yolunda yardım eden Salım adında bir peridir. Gül'ün yeğeni olan Salım, Bilbil'e yardım edip aracı olarak Gül'e ulaşmasını sağlar. Bunu, Bilbil'in normalde yüz elli yılda aşabileceği yolu yirmi günde aşılması şeklinde yapar.

Yukarıda ki açıklamalardan yola çıkarak perileri saçları uzun, olağanüstü güçlere sahip, kanatları olan ve uzun yolları kısa zamanda yol alabilen karakterler olarak görmekteyiz. Bunlar ya perilerin padişahı ya Köroğlu yahut Hemra gibi asıl karakterlerin eşidirler ya da kahramana yolculuğunda yardımcı olan tiplerdir. Bu açıdan incelediğimizde Türkmen destanlarında perilere destan kahramanların eşi yolma ya da onlara yardımcı olma görevi üstlenmiştir diyebiliriz.

4.4.6. Dua Motifi

Türkmen destanlarında pata olarak adlandırılan dua motifine rastlamaktayız. Çocuksuz olan padişahın çocuğunun olması için, kahramanın tutsak düştüğünde bu durumdan kurtulması için, kahramanın düşmanlarına karşı vereceği savaşta galip olması için yaptıkları görülmektedir. İnanıkları ilaha dua eden kahramanlar içinde buldukları durumlar için bunu yaparlar. Bu durumlarda yapılmasının yanı sıra kahramanın anne, baba yahut dostları da yolculuğa çıkma, engelleri aşma vb. durumlarda kahraman için dua motifine başvurmaktadırlar. Köroğlu, Tulum Hoca gibi destan türlerinde bu tür dualar bulunmaktadır. Kahramanlık destanlarının yanı sıra aşk

destanlarından olan Aslı-Kerem, Necep Oğlan gibi destan türlerinde de bu durum bulunmaktadır. Ak pata olarak adlandırılan hayır duanın ise ayrı bir yeri bulunmaktadır. Kahramanın yolculuğunda ve hayatında onu koruyucu özelliğe sahip olan bu dua türünün ona uğur getireceğine, işlerini kolaylaştıracağına, engelleri hemen aşacağına inanılır. Pata verme yani dua verme olarak karşımıza çıkan durum ise bahşılık geleneğinde yetiştirilen çırağın usta olduğunda ustası tarafından ona verilen el anlamına gelir ki bu da destanlarda görülen bir durumdur. Şah Senen-Garip destanın da bu durum geçmektedir. Görüldüğü üzere tüm destanlarda bulunan pata, ak pata aynı zamanda toplumsal tutumun ve kararında bir göstergesidir (Şahin, 2010; 379-381).

Destanımızda ilk olarak çocuk sahibi olamayan Nasır çocuk sahibi olabilmek için dua eder ve rüya görür. Bu rüyayı gördükten sonra tabir ettirmek için gittiği veliyullah ona çocuk sahibi olabilmesi için dua etmiştir.

Bilbil doğup yedi yaşına geldiğinde babasının bağında uykuya dalmış rüyasında bir aksakalı görür. İhtiyar ona Gül'ün suretini gösterdikten sonra ona üç yol çizerek Gül'ü bulması için ona dua etmiştir.

Kahramanımız Gül'ü bulmak için yola çıkmak üzereyken anne ve babası ona hayır dualar ederek yolcu etmişlerdir.

Bilbil Zovkumar adlı ejderhadan Aysülöv adındaki peri kızını aldıktan sonra Zovkumar ona herhangi kötü bir durum gelmesi koşulunda Aysülöv'ün şekil değiştirebilmesi için gerekli olan duayı söylemiş ve onları yolcu etmiştir. Görüldüğü gibi dua motifi sadece hayır ve koruyucu şekilde değil aynı zaman da şekil değiştirmek içinde başvurulmuş bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilbil ile Gül kavuştuktan sonra Gül'ün babası Şaalıcan durumu öğrenmiş ve Bilbil'i yanına çağırmıştır. Bu sırada Gül Bilbil'i babasının gazabından koruyabilmek için duaya başvurmuş ve onun korunmasını dilemiştir.

Kahramanlarımız evlenip Bilbil'in ülkesi olan Turan'a yola çıkmak üzereyken hayırlı bir şekilde gidebilmek adına dua etmişlerdir.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere incelediğimiz destanın birçok bölümde dua motifi yer almaktadır.

4.4.7. Bahşılık Motifi

I.Bölümde bahsettiğimiz üzere sadece Türkmen sahasında değil Türk Dünyasının her coğrafyasında bahşılığın ayrı ve özel bir yeri vardır. Bu yeri hemen hemen tüm Türk Destanlarında görebilmekteyiz. Köroğlu ve onun çeşitli kollarında,

Necep Oğlan, Garip, Kerem gibi adını sayacağımız birçok anlatmada kahraman saz eşliğinde çeşitli toylarda fikir ve duygularını bağı/ozan olarak şiir ile dile getirir. Bazı anlatmalarda bağılığa geçişin, kahramanın bir usta tarafından yetiştirilerek gerçekleştiği bazılarında ise rüya sonucu bade içmesi ve âşık mertebesine yükselmesine şahit oluruz. Gül-Bilbil hikâyesinde de görüldüğü üzere kahramanımız daha yedi yaşındayken mollalarının onları serbest bırakması üzerine arkadaşlarıyla babasının gezintiye çıkmak için yaptırdığı bağa gzmeye gitmişlerdir. Bağın muazzam ve her köşesi nakşedilmişcesine güzel görüntüsünün tesiri altına girip her biri bir yana gitmişlerdir. Bunun üzerine kahramanımız Bilbil, kızıl ve gümüşlerle süslenen Erguvan havzasına doğru yürümüş, ucu gökyüzüne değen bir servi ağacının altında uyuya kalmıştır. Bu bölümü ayrıntılı olarak rüya motifi içerisinde inceleyeceğimizden dolayı çok fazla detaya girmeden geçeceğiz. Kahramanımız Bilbil rüyasında aksakal biriyle tanışmış, aksakalın ona Dilaram bağındaki Gül'ü göstermesi ve ağzına tükürmesi sonucu uykusundan uyanmıştır. Gül'ün suretinin etkisiyle aklı başından gitmiş bir şekilde yürümeye başlamıştır. Babasının onu bulmasıyla da destanın bu kısmına kadar karşılaşmadığımız saz alma kabiliyeti devreye girmiş ve gördüğü rüyayı, Gül'e olan aşkını sazı eşliğinde söylediği şiirlerle dile getirmiştir.

Bu durum Aslı Kerem hikayesinde geçmektedir. Saz alma kabiliyetine sahip olmayan Kerem rüyasında Aslı'yı görerek ona âşık olduktan sonra uyanmış ve aşkını sazı eşliğinde söylediği şiirlerle dile getirmiştir. Arkadaşı Sofu ile diyar diyar dolaşarak Aslı'yı bulma yolunda aşkını ve derdini kahramanımız Bilbil gibi sazı ve şiirleriyle söylemiştir. Dolayısıyla rüyadan sonra şairlik kudretini kazanma motifi Türk halk hikâyelerine mahsus bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Boratav; 2002;22).

Hikâyede ilk kez bir şiirle duygularını dile getiren Bilbil karşılaştığı dört engelde, engelleri açarken kurduğu diyaloglarda, Gül'ü bulup muradına erdiğinde Gül'e karşı, evlenip gurbetten dönüş motifinde, dostlarının yanına uğradığında, ülkesine döndüğünde, en önemlisi de Gül ile kurduğu muhabbette aşkını dile getirmek için hep sazı ve sözüyle, düşünce ve duygularını şiirler söyleyerek dile getirmiştir.

4.4.8. Türkü Söyleyerek Kendini Tanıtma Motifi

Türk halk hikayelerinde karşılaşılan bir motif olan türküyü kendini tanıtma motifiyle Alpamış, Bamsı Beyrek, Aşık Garip, Tahir ile Zühre gibi hikayelerde

karşılaşmaktadır. Burada önemli olan duyulan sevginin türkü ile dile getirilmesidir (Türkmen, 1998; 191).

İncelenilen Gül Bilbil hikayesinde Bilbil Gül'e ulaşma yolculuğuna çıktığında ilk olarak rüyayı gördükten sonra dostları ve pirine, ikinci olarak ailesine, üçüncü olarak İstanbul şehrinde karşılaştığı yolcuya, dördüncü olarak Günçabi'ye, beşinci olarak Şabaz Han Adıl'a, altıncı olarak Gül'ün yeğeni Salım'a, yedinci olarak ise Gül'ün babasına Gül'e karşı duyduğu sevgili söylediği türkülerle dile getirmiştir. Bilbil'in Günçabi ile arasında geçen konuşma sırasında kendi tanıttığı şiirinin bir bölümü aşağıdaki gibidir;

*O vatandan eylediğim azmime gülistanım gerek,
Gelmişim güzelliğini yayıp âleme destanım gerek,
Taze açılmış yenibaharım, taze bostanım gerek,
Var güzeller sultanı, o şahı güzelim gerek,
Maksadım budur benim dünya da cananım gerek.*

*Ah ile efkârım yakmıştır arşı, gökyüzü Âl-sera,
Ateşine pervane oldum, yanıp bu aşk Âra,
Gül yüzü bir yeni ay, saçları geceden kara,
Hançeri ayrılıkla çekip, sinemi etti yara,
Cümle âlem gördü ki bir içte husi yara.*

*O hazinem, genci-kenim, türlü cevher madeni,
Bulamadım, Ayran'da gezdim, nerede menzil meskeni,
(s.82)Bağ içinin Gülizarı, taze menekşe gülşeni,
Cümle âlemi yaratan yağdırdı didem aydınlığı,
Dolan on dört gece yeni ayım gerek.*

*Bu benim aşüfte gönlümün köyü de gam evidir,
Ayrılınca vurulmuş binası, bir bozuk viranedir,
Bu şirin canım benim ateşin için pervanedir,
Kırmızı taş inci gibi dizilmiş, dişleri değerli taşır,
Saçı sümbül, yüzü gül, almaya gerdanım gerek. (s.83)*

...

4.4.9. At Motifi

Türklerin kültürel hayatı ve toplum yapısında at her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Türk Dünyası destan ve halk hikayesi geleneğine baktığımızda kahramanların pek çoğunun özel adlar taşıyan atlara (Köroğlu Kırat, Manas Ak Kula, Alpamış Baysubar, Bamsı Beyrek Boz Aygır, Ural Batır Ok Buz At vd.) sahip oldukları görülmektedir (Tavkul, 2007; 198).

Türk Kültürüne ait sözlü anlatmalarda at, destan kahramanının en yakın arkadaşı ve yardımcısıdır. At kahramanın zafer, kader ve dert ortağıdır. Bamsı Beyrek'in Boz Aygır'ına seslendiği şu sözler bunun en güzel örneğidir:

*At demem sana kardaş derim,
Kardaşımdan yeğ!
Başım beraber,
Başıma iş geldi yoldaş derim,
Yoldaşımdan yeğ! (Gökyay, 1973; 45)*

Türk kültür evreninde atın önemini, kıymetini anlatan en veciz söz Kaşgarlı Mahmut'un "*Kuş kanadıyla, Er (Türk) atıyla*" sözüdür.

Gül-Bilbil hikayesinde ilk olarak Bilbil babasının verdiği Şasöyen atı ile yolculuğuna başlamış ve yolculuğu sırasındaki ilk engelle İstanbul şehrine geldiğinde karşılaşmıştır. İstanbul şehrini koruyan kaleler çok yüksektir. Ancak Şasöyen atına Binen bilbil ona bir kamçı vurmuş ve kanatlanırcasına uçan atıyla kalenin surlarını aşmıştır. At motifi içerisinde ele aldığımız Şasöyen, olağanüstü özelliklerde barındırdığı için, olağanüstü varlıklar motifi içerisinde de incelenebilir.

İncelenilen hikâyede Bilbil'in Gül'ü arama yolculuğu sırasında Zovkumar adlı ejderhayı kurtarmıştır. Bilbil'in bu yiğitliğine karşılık Zovkumar ona Yıldırım atını, dostu Zelili'ye ise El adındaki atı bağışlamıştır. Olağanüstü özelliklere sahip olan atlar böylece kahramanlarımızın yolculuklarında onlara yarenlik etmiş ve mücadelelerinde onların galip gelmesini sağlamıştır.

Hikayede atın bu şekilde işlenmesinin ve motif olarak karşımıza çıkmasının sebeplerinden en önemli olanı, destan yazarı Şabende'nin gerçek hayatında tanınmış bir

seyis olması ve atlara özel bir ilgi duymasındır. Bu ilgi neticesinde hikayede olağanüstü özelliklerle birlikte at motifi yer almıştır.

4.4.10. Kılıç Motifi

Türk Dünyası Destancılık geleneğinde üslup özelliği olarak kahramanların tipolojisine baktığımızda onların techizat bakımından da olağanüstü eşyalara sahip olduğunu görürüz. Bu bir bakıma kahramanın ileride karşılaşacağı mücadeleler esnasında onu galibiyete götüreceği bir hazır bulunma durumudur. Köroğlu'na Hz. Ali tarafından kılıç verilmesi, Bamsı Beyrek'in kimsenin çekmeye gücünün yetmediği on batmanlık yayı çekebilmesi gibi örnekler bunlardan bazılarıdır.

Hikâye kahramanı Bilbil'in kılıcı da özel bir kılıçtır ve özel bir adı vardır. Babası tarafından gurbete çıktığı sırada verilen Latif kılıcı ile hikâye boyunca karşılaştığı tüm engellerin üstesinden gelerek Gül'e ulaşmıştır.

4.4.11. Olağanüstü Mekânlar / İrem Bağı Motifi

Destanlara konu olan bu bağ olağanüstü özellik ve niteliklere sahip, olağanüstü varlıkların mekânı, hemen hemen her destanda varılması zor olan, duvarları altın ve değerli taşlarla yapılmış, yüksek, içinde değerli ve göz alan bir imaretin bulunduğu şeklinde tasvir edilen bu bağa Türkmen destanlarında Bağı-Erem olarak rastlamaktayız (Şahin, 2010; 364). “Hüyrlukga-Hemra”, “Serpelmelek-Medhalemal”, “Gül-Senuber” gibi destanlarda adıyla karşımıza çıkan bu bağ incelediğimiz destanda adı verilmeyen Turan ülkesinde bulunan Bilbil'in babasının bağı, İstanbul şehrinde bulunan Dilaram bağı, Bilbil'in rüyasında gördüğü İrem bağı, seyir bağı olarak karşılaşmaktayız. Karşılaştığımız bu bağların özelliği tıpkı İrem bağında bahsettiğimiz gibi yüce görüntüye sahip, mücevherlerle kaplı, her çeşit meyvenin ve çiçeklerin bulunduğu, değerli taşlarla imar edilmiş bir imaretin bulunduğu bir mekân olarak tasvir edilmiştir. Bu sebepten destanımızda İrem Bağı motifi geçmektedir.

4.4.12. Olağanüstü Mekânlar / Kaf Dağı Motifi

Efsane, masal, rivayet, destan gibi türlerde karşılaştığımız Anka Kuşu ve perilerin yaşadığı yer olarak bilinen Kaf Dağı görüntüsü itibariyle değerli taşlarla kaplı sularla örtülü bir yer olarak tasvir edilmektedir (Şahin, 2010; 363). Köroğlu, Seypelmelek-Medhalemal gibi Türkmen destanlarında karşımıza çıkan bu motif

incelediğimiz Gül-Bilbil destanında karşımıza çıkmamaktadır. Lakin bizim destanımızda geçen Küvhi-Salar dağı da bu dağa benzerliğiyle dikkat çekmektedir. Allah'ın kudreti ile korunan, kızıl ve altından nakşedilmiş, ucu göğe degen, her türlü meyvenin bulunduğu Nil deryasının ortasında bir adada yer alan Küvhi-Salar olağanüstü görüntüsüyle dikkat çekmektedir. Adı Kafdağı olmasa da içinde Anka kuşu yaşamasa da tasviri itibariyle benzerlik bulunduğu için bu bölümde işlenebilir olduğunu kanaatine varılmıştır.

4.4.13. Tuzaklar / Tutsaklık Motifi

Dede Korkut Hikâyeleri'nde rastlanılan kahramanın tutsak düşmesi olayı hemen hemen Türk hikâyelerinin hepsinde karşımıza çıkan bir durumdur. Kahramanın birçok düşmanla savaştığı ve birçok düşmana karşı geldiği durumlarda zaman zaman destan kahramanı tuzağa düşerek tutsak olma dönemi geçirebilir. Bu tutsaklık durumunda kahraman düşman elindeyken genelde ona yardım eden olağan ya da olağanüstü durumlar meydana gelir. Şahin, bu durumun Türkmen destanlarında karşılaşılan sık durumlardan biri olduğunu dile getirir. Tutsaklık döneminin önemli olmasının sebebi ise kahramanın ya da yanındakilerin bir sınavdan geçmesidir. Bu sınav neticesinde ya kahraman yiğitliğini yahut kahramanın dostu ona vefasını gösterir. Bu açıdan incelendiğinde bu dönemi Bilbil ve dostları adına kendilerini göstermeleri için bir fırsat olarak ele alınabilir (Şahin, 2010; 338).

Nitekim Gül Bilbil hikâyesinde de böyle bir durumla karşılaşılmaktadır. Bilbil ile dostları İstanbul şehrini fethettikten sonra yollarına devam etmişler ve Nil deryasının ortasında bulunan bir adada Küvhi-Salar denilen bir dağ yamacına gelmişlerdir. Burada bir ağaç gölgesinde uyuya kaldıkları sırada dört bir yandan gelen düşman askerlerinin saldırısına uğramışlar, Bilbil'in çoğu askeri ölmüş ölmeyenlerde esir edilerek götürülmüştür. Bilbil durumu anlamaya çalışırken oradan geçen bir adam görmüşler ve ona durumu anlatarak ne olduğunu, oranın nasıl bir yer o askerlerin nasıl askerler olduklarını sormuşlardır. Durumla ilgili bilgi aldıktan sonra Bilbil intikam olarak askerlerini kurtarmak için saldırmak istemiş, bu sırada ise oranın padişahı Günçabi, Bilbil'in aşkını öğrenmek adına onun yanına asker göndermiştir. Bilbil gelen askerleri öldürünce Günçabi kendi adamlarını yollayarak Bilbil'in gelmesini sağlamıştır. Yapılan sohbet sonucunda durum anlaşılmış lakin Günçabi onları salmamıştır. Özgür kalmalarını sağlayacak şeyin bir ejderhayı öldürmeleri gerektiği olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine yukarıda bahsettiğimiz gibi bu görevi vefa borcunu ödemek isteğiyle

Sala Bey kabul etmiş, ejderhayı öldürmüş ve Günçabi ile evlenmiştir. Ve böylece kahramanlarımızın tutsaklığı da sona ermiştir.

4.4.14. Sınavlar Motifi

Bütün Türk hikâyelerinde karşımıza çıkan bu motif kahramanların aşmak zorunda oldukları engelleri, içinden çıkılması zor durumları ifade eden yapıdır. Olağan durumların dışında olağanüstü durum ve düşmanlarla karşılaşan destan kahramanları bu durumları aşabilmek için bazen büyüye bazen sihirli eşyalarla ihtiyaç duyarlar. İhtiyaç duydukları sırada bazen yardım ettikleri kişiler, bazen dostları, bazen Hızır olarak karşımıza çıkan karakterler kahramanlara yardım ederek bu eşyaları kahramana verirler. Aynı zamanda kahraman bu tip durumlardan çıktıklarında ödüllendirilirler de. Sadece bizim destanımızda değil diğer Türkmen destanlarında bu tür durumlarla karşılaşmaktayız. Bazı destanlarda bu sınavlar sadece savaş yoluyla değil bağlılık yeteneği ile ilgili de karşımıza çıkabilir.

Köroğlu destanında kahramanların ilk olarak silahlara sahip olabilmek için bazı sınavlardan geçtiklerini vurgular. Köroğlu almak istediği oka ve yay demirci ustalarının belirlediği sınavlardan geçerek sahip olur. Bu sahip olma sürecinde ilahi olarak yardım söz konusudur. Aynı şekilde Köroğlu'nun Harmandäli kolunda da kız olan kahraman Harmandäli kendisiyle evlenmek isteyenlere sınavlar yapar. Devletyar hikâyesine baktığımızda ise yine kızlarını vermek için padişah kahramanları çeşitli sınavlara tabi tutar. Sadece silah ve âşık olunan karakteri almak için değil aynı şekilde tutsak düşüldüğünde de çeşitli sınavlar görebilmekteyiz. Bizim destanımızda bu durum söz konusudur. Bunlara ek olarak Türkmen Destanlarında bir de âşıkların aralarında yaptıkları atışmalar söz konusudur. Âşık usta olduğunu ispatlamak ve ustalık mertebesine yükselebilmek için ustasına karşı bir sınav verir.

Söz konusu sınavların bizim destanımızda da birçok kez karşımıza çıktığını görebilmekteyiz. Şimdi sırasıyla onları inceleyeceğiz. Bilbil ilk sınavını babasına karşı vermiştir. Bilbil rüyasında Gül'ü görüp âşık olduktan sonra onu aramak için peşinden gitmeye ülkesinden ayrılmaya karar vermiş lakin babası bu durumu hoş karşılamamış ve Bilbil'i düşüncesinden caydırmak için çeşitli yollara başvurmuştur. Ancak her şeye rağmen Bilbil Gül'e hakkıyla âşık olduğunu bağlılık yeteneğiyle güzel gazeller ve muhammesler söyleyerek dile getirmiş babasını ikna etmiştir. Kahramanımızın atı olan Şasöyen'e ve kılıcı olan Dembermez'e nasıl sahip olduğu destanımızda geçmemektedir. Kahramanlarımız Bilbil, Mollagalandar, Sala, Zelili ve yanındaki askerler yurtlarından

ayrılıp yedi yıl yol gittikten sonra İstanbul şehrine ulaşmışlar ve ilk sınavları da böylece başlamıştır. Gül'e aşık olan İstanbul şehrinin padişahı Gül'ün suretini Dilaram bağında bulunan bir imarete nakşettirmiştir. Bilbil Gül'e ondan başka kimsenin âşık olamayacağını düşündüğünden adamlarını toplamış, padişahın her hafta Gül'ün suretini izlemeye gittiği Cuma günü şehre saldırmıştır. Kuş gibi kanatlanan atıyla surları geçerek bir darbeye insanı ikiye bölen Dembermez kılıcıyla padişaha saldırarak onu öldürmüş ve İstanbul şehrini fethetmiştir. Bu engelin aşılması ve sınavın geçilmesiyle İstanbul şehrini Mollagalandar'a bırakarak yoluna devam etmiştir.

Kahramanımız yoluna devam ederken büyük bir derya ile karşılaşmışlar ve bunu aşılması için Bilbil sandalların yapılmasını emretmiştir. Lakin deryadan korkan askerlerin çoğu kaçarak Bilbil'i yalnız bırakmışlar ve ikinci sınav başlamıştır. Bu durum karşısında şaşırان kahramanlarımız kalan askerlerle yola devam etme kararı alarak deryaya açılmışlardır. Nil deryasında uzun bir yol gittikten sonra karşılaştıkları yer cennet bahçeleriyle bezeli kırk bin kalesi olan göğü gökyüzüne değen Küvhi-Salar dağı olmuştur. Bölgede ilk olarak askerlerin saldırılarına uğramışlar sonrasında ise padişah olan Günçabi esir aldığı Bilbil'in askerlerini yollayarak onu da almıştır. Bilbil'in atı ve kılıcına el koyan Günçabi onunla evlenmek istediğini söylemiş lakin Bilbil kabul etmemiştir. Bu durum üzerine onları salmak için hazine dolu Kelezav vadisinin kapısında durarak orayı kapatan ejderhayı öldürmesi gerektiğini dile getirerek sınavı başlatmıştır. Küvhi-Salar'dan kurtularak yoluna devam etmek isteyen Bilbil bu şartı kabul ederek Ejderha üzerine yürümüş lakin dostu Sala Bey bu savaşı kendisi vermek istediğini söylemiştir. Sala Bey ejderhanın üzerine at sürerek bir kılıç darbesiyle ikiye bölmüş ikinci darbeye Bilbil üçüncü darbeye ise Zelili ejderhayı dört parçaya bölmüşlerdir. Böylece Günçabi, Sala Bey ile evlenmeyi kabul etmiş ve kalan kahramanlarımız yollarına devam etmişlerdir.

Bilbil, Zelili ve kalan askerleriyle yoluna devam ederken iki ejderhanın savaştığını görmüş ve böylece üçüncü sınavları başlamıştır. Kahramanlarımız yardıma ihtiyacı olana yardım etmeye karar vererek kara ejderhaya saldırıp onu öldürmüşler ve adı Zovkumar olan ak ejderhayı kurtarmışlardır. Bu durum üzerine kahramanlarımıza minnet duyan Zovkumar onları ağırılarak sabah olduğunda bir imarete götürmüş ardı ardına açılan kapılardan istediklerini alabileceklerini dile getirmiştir. Diğer destanlarda genellikle başlarda olan ata ve silaha sahip olma durumu bizim destanımızda bu bölümde yer almaktadır. Bilbil ve Zelili ejderhaya yardım ettikleri için Zovkumar

Bilbil'e Yıldırım atını Zelili'ye ise El atını bağışlamıştır. Ve ardından güzelliği dillere destan olan peri kızı Aysülöv'ü onlara bağışlamıştır.

Kahramanlarımız yoluna devam ederken bir ava şahit olmuşlar, Bilbil buna müdahale etmiş ve sonunda Şabaz Han Adıl adında bir padişahla tanışmıştır. Aslında adalet için yanına gitmiş olsa da ondan Gül hakkında bilgi alarak yoluna devam etmiştir.

Gül ile kavuştuktan sonra düşmanların bu durumu Gül'ün babasına haber vermesi sonucu kahramanımızın bir sınav daha verdiğini anlıyoruz lakin destanımızda bazı sayfaların eksikliğinden dolayı hangi sınavı ne şekilde verdiği bilgisine ulaşamıyoruz. Ve böylece kahramanlarımızın verdiği sınavlar sona ermiş, kavuşmuşlar ve Bilbil'in yurduna dönmüşlerdir.

4.4.15. Olağanüstü Varlık / Ejderha Motifi

Çin'den geçen bir yapı olarak bilinen ejderha, Hunlarda bir başkent ismi, Dede Korkut kitabında ise yılanlara verilen ad olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişik yapılarda karşılaştığımız ejderhaya Türk mitolojisinde de rastlamaktayız. Kazak, Özbek, Türkmen, Batı Sibiry Türkleri, Azerbaycan, Altay gibi Türk topluluklarının anlatmalarında yer alan ejderha bazen Simurg'un yavrularını yiyen bir karakterken, bazen hazineleri koruyan bazen kahramanları sütüyle besleyen bir karakterdir. Daha öncesinde iyi anlamlara gelen bu simgenin sonrasında kötü anlamalara girdiği bilinmektedir (Şahin, 2010; 352). Buradan hareketle Türkmen destanlarında da bu yapıyla karşılaşmaktayız.

Son olarak incelemesi yapılan 13. Dede Korkut Hikayesi olan Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi kolunda, Kazan'ın karşılaştığı ejderhayı öldürmesi de olağanüstü o9lağanüstü varlık motifi içerisine girmektedir (Ekici, 2019; 10).

“Gül-Bilbil” hikeyesinde de bulunan ejderha motifini anlatırken dikkat çekeceğimiz unsur hem eski anlamıyla iyi rolde hem de yeni anlamıyla kötü rolde karşımıza çıkmış olmasıdır. Bilbil, Gül'ü arama yolculuğunda kara ve ak olmak üzere iki ejderhanın savaşına rast gelir. Bunun üzerine dostlarıyla hangisine yardım edeceklerini konuşurken mağlup olana yardım etme kararı alırlar ve kara ejderhayı öldürürler. Bunun üzerine adı Zovkumar olan ak ejderha kahramanımıza yardım ederek onu evine götürür. İzzet ve ikramlarda bulunduktan sonra kahramanımız ve dostlarını misafir eder. Gün aydıığında onlara hediyeler sunarak Yıldırım ve El olmak üzere üstün yeteneklere sahip iki atı hediye eder. Bu hediyein yanı sıra Aysülöv adında güzelliği

dillere destan bir peri kızını onlara armağan ederek başlarına kötülük geldiğinde onun şeklini değiştiren büyüü onlarla paylaşır. Bütün bunların yanında bir de kendi saçından bir kıl vererek her nerede başlarına kötü bir durum gelirse bunu yakmasını o anda bütün ejderhalarla ona yardıma geleceğini söyler. Burada karşımıza çıkan eski anlamıyla kahramana yardımcı olan ejderha motifidir. Bir diğer motifte ise, Günçabi Küvhi-Salar dağının yüz bin vadisinden birinin önünde durarak oradaki hazineleri kimseye vermeyen bir ejderha olduğunu ve onu öldürmesini Bilbil'den ister. Bu sırada Bilbil'in dostu olan Sala Bey ona olan minnetini göstermek amacıyla öne çıkar ve kendisinin o ejderhayı öldürmek istediğini söyler. Böylece kahramanlarımız bu ejderhanın üzerine yürüyerek ilk kılıcı Sala Bey ve sonrasında diğerleri olmak üzere ejderhayı dört parçaya bölerek öldürürler. İkinci yani kötü bir karakter olan ejderha motifi de destanımızda bu şekilde işlenmiş ve engel geçilmiş olur. İncelediğimiz destanda öne çıkan her iki türünde işlenmiş olmasıdır.

4.4.16. Ödül Motifi

Türk destanlarında ve Türkmen destanlarında karşımıza birçok ödül ve cezalar çıkmaktadır. Kahramanın veya dostlarının cesurluk ve yiğitliklerini taçlandırmak adına belirli ödüller bahşedilerek onlar üzerinde tetikleyici rol oynamıştır. Bu ödülleri kahramanı harekete geçirici olarak değerlendirebiliriz. Köroğlu kolunda müjdeli haber getiren elçiye at ve elbise verdiği bilinmektedir. Bu da sadece kahramanlar için değil bu tarz güzel haber getiren elçilerinde ödüllendirildiğini göstermektedir. Müjde getirenlere ödüller verilmesinin yanı sıra düzenlenen toylarda da belirli ödüller verilmektedir. Toylarda düzenlenen oyunları kazananlara ödüller verilir. Bağşların atışması sonucu galip olana hediyeler verilir. Bu ödüllerin yanı sıra destanlarda cezalarla da karşılaşmaktayız. Esir düşen kahramanlara verilen cezaların yanı sıra Köroğlu'nda olduğu gibi kahramanın dedesi Cıgalı Bey'in gözlerinin kör edilmesi gibi haksız cezalarda verilebilir (Şahin, 2010; 343-345).

Bu açıklamalardan yola çıkarak bizim destanımızda da belirli ödüllere karşılaşmaktayız. Kahramanlarımız Bilbil, Sala Bey ve Zelili Günçabi'nin isteği olan ejderhayı öldürme görevini gerçekleştirdiğinde Günçabi onlara birçok hediyelerin yanı sıra Sala Bey'le evlenerek ona şehrini hediye etmiş, yönetimi ona devretmiştir. Bilbil ve Zelili Sala Bey'e veda edip yollarına devam ederken karşılaştıkları ejderha savaşına mücadele etmişler ve bunun sonucunda Zovkumar onlara Yıldırım ve El atının

yanında Aysülöv adında peri kızını, kendi saçından bir kılı ödül olarak vererek çeşitli değerli armağanlar sunmuştur.

4.4.17. Şekil Değiştirme Motifi

Türk halk anlatılarının pek çok türünde (masal, hikaye, efsane, destan vb.) şekil/suret değiştirme motifi ile karşılaşmaktadır. Genellikle şekil değiştirme kahramanın iradesine bağlı bir özelliktir veya herhangi bir sihirli obje aracılığıyla gerçekleşen olağanüstülüktür. Özellikle evliya menkıbelerinde “don değiştirme” diye adlandırılan şekil değiştirmeler kahramanın iradesi dahilinde gerçekleşir. Bu, kahramanın dini-mistik bir meziyete sahip olduğunun göstergesidir. B. Ögel (Ögel, 1993; 29), A. İnan (İnan, 1987; 462), A. Y. Ocak (Ocak, 1983; 154-172) gibi bilim insanları tarafından İslam öncesi Türk inanç sisteminin bir uzantısı olarak yorumlanmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin güvercin, şahin donuna girmesi, Ahi Evran'ın yılan donuna girmesi, Dede Korkut hikayesinin Deli Dumrul boyunda Azrail'in Güversin şekline dönüşmesi bu motifin en bilinen örnekleri arasında gösterilebilir.

Daha çok masallarda karşımıza çıkan bu motif türüne Türkmen destanlarının bazılarında, Güney Sibiryta Bölgesi destanlarında, Altay Türklerinin Alıp-Manaş destanında, Tuva kahramanlık destanlarında geçmektedir. Destan kahramanının düşmanlardan korunmak için yaptığı, kahramanın kendi ülkesine kendi hakkında neler konuşulup neler düşünüldüğünü öğrenmek amacıyla yaptığı, kimliklerin gizlenmek amacıyla yapıldığı bir fiildir. Kılık değiştirmeden farklı olarak şekil değiştirme de kahraman bir hayvan yahut bir nesneye dönüşebilir (Şahin, 2010; 366).

Gül Bilbil hikayesinde olağanüstü bir yaratık lan Zovkumar'ın Bilbil'e Aysülöv adında bir peri kızı armağan etmiş ve zor bir durumda kaldığında onu koruması için şekil değiştirmesini sağlayan duayı öğretmiştir. Karşılaşılan durum neticesinde Aysülöv taşa dönüştürülmüş savaş bittiğinde ise tekrar eski haline dönüştürülerek yola devam edilir. Kılık değiştirmeden farklı olarak burada peri başka bir kılığa değil direk bir nesne olan taşa çevrilerek şekil değiştirme olayı tamamlanmış olur.

4.4.18. Sihirli Saç Motifi

Olağanüstü bir anlatma olan masala ait bir motif olarak karşımıza çıkan sihirli saç destan kahramanlarına zor bir duruma düştiklerinde kullanmaları için olağanüstü yeteneklere sahip insan ya da bir hayvan tarafından hediye edilir. Genellikle peri yahut

devlerin hediye ettikleri saç yakıldığında sahibinin yardıma gelmesini amaçlar (Şahin, 2010; 370).

Sihirli saç incelediğimiz destanda bir peri yahut bir devden değil kara ejderhaya karşı savaşan ak ejderha yani Zovkumar'a yardım ederek düştüğü zor durumdan onu kurtarması sonucu Bilbil'e hediye edilmiştir. Zovkumar herhangi bir şekilde zor veya içinden çıkılmaz bir duruma düştüğünde saçı yakmasını, saçı yaktığından ejderha ordusuyla birlikte yardıma geleceğini Bilbil'e telkin ederek saç telini hediye etmiştir.

4.4.19. Av ve Avcılık Motifi

Tabiat ve insanlığın rekabetinin önemli bir sonucu olan av merasimi Türklerde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik özelliğinin yanında savaşa hazırlık ve askeri olarak bir ön prova değerinde olan avlar, büyük toylara da sahne olmuşlardır. Dinî olarak yapılan avlar kutsala bir adak adama yoluyla gerçekleştirilirken buna ithafen büyük toylar tertip edilirdi. Bu toy etrafında toplanan halkın paylaşımlarda bulunması ve sosyal açıdan bütünleşmenin olması bir toparlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişiselden ziyade ortaklaşa düzenlenen avların başında yöneticiler bulunur ve bir düzen etrafında gerçekleştirilirdi. Tabiatın ruhunu incitmemek adına oldukça özen gösterilen bu törenlerde ilk yakalanan av Tanrı ve tabiata kurban edilerek fiilin dinî olarak da harcı ödenmiş sayılırdı. Savaş olmadığı zamanlarda yapılan sürgün avları çeşitli av oyunları ve taktiklerine sahne olurdu. Görüldüğü üzere av motifinin Türklerde hem ekonomik hem askeri, hem savaşçı, hem eğlence hem de dini yönü olması gibi birçok özelliği bulunmaktadır (Çelepi, 2017; 28).

Genel manada Türk kültüründe olan konargöçer yaşam sonucunda ağırlıklı olarak hikâyelerde karşılaşılan av ve avcılık motifi Gül Bilbil hikâyesinde de yer almaktadır. Şahin bazen destanlarda kahramanların ava şahit olduklarını yahut kendilerini bir avın ortasında bulduklarını dile getirir. Bunu yanı sıra bu av sırasında gerçekleşen olaylar asıl destanın ana konusunun gidişatı üzerinde etkili de olabilir. Bazı hikâyelerde, hikâye kahramanları av yerinde de karşılaşabilirler. Kerem ile Aslı av sırasında birbirlerini görmüşler ve âşık olmuşlardır (Şahin, 2010; 330).

Aslı ile Kerem hikâyesinde, Kerem Aslı'nın peşindeyken bir ceylan ile karşılaşmıştır. Bu motif hikâyelerde dost hayvan olarak oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. En yaygın şekilde Leyla ile Mecnun hikâyesinde kullanılan ceylan motifi, Gül ile Bilbil hikâyesinde de bulunmaktadır. Mecnun, bir avcının ceylanı avlamak üzereyken üzerindeki hepsini vererek onu bağışlaması isteğini dile getirir.

Muhtemeldir ki u motif Kerem ile aslı hikayesine Leyla ve Mecnun hikayesinden geçmiştir. Mehmet Kaplan, ceylan motifinin halk hikayelerimize Budizmin etkisiyle girdiğini vurgulamıştır. Türk mitolojisinde, İslami dönem eserlerinde, Türk destanları ve sözlü anlatılarında sıkça karşılaşılan bu motif aynı zaman da Ercişli Emrah ile Selvi Han hikayesinde de bulunmaktadır (Duymaz, 2001; 157).

Av yerinde kahramanların birbirlerine âşık olması durumu incelenilen Gül Bilbil hikâyesinde söz konusu değildir. Ancak hikâyede Bilbil Gül'ü arama yolundayken, bir geyiğin peşinden tazı ve kuş göndererek onu avlamaya çalışan askerleri görünce Yıldırım atına binerek bir koşuda geyiği yakalar. Avı istemelerine rağmen geri vermez. Böylece olaylar zincirini tetiklemiş olur. Avı vermemesi üzerine askerlerden olan Narın Bey, Bilbil'e padişahları olan Şabaz Han Adıl'ın yanına gidip sorunu ona çözdürmeleri gerektiği önerisini sunar. Narın Bey, Bilbil ve dostları Şabaz Han Adıl'ın yanına giderler. Durumu anladıktan sonra Gül'ü tanımak adına nereden gelip nereye gittiğini, macının ne olduğunu soran Şabaz Han Adıl'a Bilbil, şiirler söyleyerek cevaplar verir. Burada dikkati çeken unsur aslında karşısına çıkan avı yakalaması sonucunda yanına gittiği Şabaz Han Adıl Bilbil'e Gül'ü nasıl bulacağını söylemiş olmasıdır. Yardımcı unsurlar arasına alınabilecek olan Şabaz Han Adıl, Gül'ün Şaalıcan adında bir padişahın kızı olduğunu, babasının şartlarını yerine getiremeyeceğini dile getirmiştir. Av olarak karşılaştığımız durum Bilbil'e yol gösteren bir durum konumuna girmiştir. Böylece av sonrası kahramanımızın yolculuğu de devam etmiştir.

4.4.20. Allah / Huda / Hak Motifi

Türk ve Türkmen destanlarının hemen hemen her bölümünde karşılaştığımız Allah, bazen kahramanların doğumundan önce edilen dualarda, bazen kahramanın aşkına kavuşmak için edilen dualarda, bazen başına gelen durumlardan kurtulmak için ettiği dualarda, bazen düşmanlardan kurtulmak için yapılan dualarda ve bunlara benzeyen destanın başlangıcından sonunca kadar yapılan her duada muhatap olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanlar Allah'a sığınarak ilk olarak ondan yardım isterler. Bizim destanımızda da olduğu gibi çocuğu olmayan yöneticiler Allah'ın onlara çocuk vermediğini düşünerek ondan yardım umarlar (Şahin, 2010; 372).

İncelediğimiz hikayede direkt olarak Allah'a yapılan dualardan yola çıkarak dini bir motif olarak bu yapı incelenmiştir.

İlk olarak Bilbil'in babası Nasır padişah çocuğu olmaması sonucu bir rüya görmüş bu rüyayı yorumlatmak için gittiği evliya Allah'ın ona bir çocuk vereceği

müjdesini vermiştir. Ve doğacak çocuğun Gül'e âşık olacağını, onun peşinden gideceğini ve sonucunun ise yalnızca Allah tarafından bilindiğini söylemiştir.

Bilbil rüyasında gördüğü Gül'ü dostu olan Sala Bey'e anlatmış o ise Allah seni ona kavuşturmayı nasip etsin diye dua etmiştir. Bilbil ise bu aşkı yüreğine Allah'ın saldığını vurgulamıştır.

Bilbil ülkesinden Gül'ü bulmak için ayrılacağı vakit babası Nasır onu Allah'a emanet ederek dua etmiştir.

Bilbil İstanbul şehrini kuşattığında bir şairle karşılaşmış şair ona Allah yardımcın olsun diye dua etmiştir. Bilbil ise şehri Allah'ın yardımıyla alacağını dile getirmiştir. Dostları ile at koşturmadan önce Allah nidasıyla saldırıya geçerek ondan beklediği yardıma vurgu yapmıştır.

Bilbil yolculuğuna devam ettiği sırada Nil deryasının ortasında bir ada üzerinde ihtişamı ve boyutuyla göz dolduran Küvhi-Salar dağı görmüştür. Dağın görüntüsü karşısında hayrete düşen kahramanlarımıza oradan geçen bir kişi oranın Allah'ın gücüyle korunduğunu söyleyerek alınmasının zor olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda burada karşılaştığı Günçabi Bilbil'in isteğine İnşallah yerine getiririz diyerek Allah'ın yardımıyla yerine getirebileceğini söylemiştir.

Bilbil'in dostu Sala Bey bir şiirinin dizesinde Allah'a karşı durup tövbe ederim diyerek Tövbe etmeyi söylemiş aynı şiirin son dizesinde ise yapacağı savaşta Allah'ın ona yardım edeceğini söylemiştir. Yine Sala Bey aynı bölümde bir başka şiirinde Allah'ın Aslanı bana yardım eder diyerek Hz. Ali'ye gönderme yapmış ve yapacağı savaşta Allah'ım bana yardım eder diyerek galip olacağını söylemiştir.

Bilbil ve dostları girdikleri birçok savaşta birbirlerine Allah kuvvet versin diyerek dua etmişlerdir.

Bilbil destanın ilerleyen bölümlerinde tüm dostlarını evlendirdikten sonra Allah'a hepsini muradına erdirdin mutlu ettin acaba benim muradımı da kabul eder misin? Şeklinde bir duada bulunmuştur.

Bilbil ile Gül kavuştuktan sonra Gül'ün babası Bilbil'i öğrenmiş ve onu yanına çağırmıştır. Babasının Bilbil'i öldürmemesi yahut ona zarar vermemesi için Gül'ün dua ettiği bir şiir bölümü bulunmaktadır.

İncelediğimiz destanda Allah, Tanrı, Huda, Hak adlandırmaların yanında Allah için Pervendigar adlandırılmasının da kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere Allah'a dua ve şükür etme, ondan medet umma, ona yakarış gibi birçok Allah motifi destanımızda görülen bir yapıdır.

4.4.21. Peygamberler Motifi

Allah'a edilen duaların yanında peygambere edilen dualarda bulunan Türkmen destanlarında ilk akla gelen Hz. Muhammed'dir. Yardım ve koruma istenilen dualarda Hz. Muhammed'de geçmekte ondanda medet umulmaktadır. Allah'ı anmak gibi Hz. Muhammed'i anmakta normal bir durumdur. Ali Bey-Balı Bey destanında, Aslı-Kerem destanında bu motif yapısıyla karşılaşmaktayız. Sadece Hz. Muhammed ile sınırlı olmayan peygamberler olgusu içine diğer peygamberi de almaktadır (Şahin, 2010; 374).

Diğer Türkmen destanlarında olduğu gibi ele aldığımız Gül-Bilbil destanında da Bilbil dostlarını evlendirdikten sonra kendisi adına yaptığı duada Allah'ın yanında Hz. Muhammed'i de anarak ondan da yardım istediğini dile getirir.

4.4.22. Hz. Ali Motifi

Önceki bölümlerde bahsini ettiğimiz baba, eren, pir, evliya tiplerinden daha hacimli olarak karşımıza çıkan Hz. Ali motifine hem kahramana yardımcı olan şekilde hem de savaşçı yönüyle örnek alınıp onun gibi olunması duasıyla karşılaşmaktayız. Bu konuda Boratav, Köroğlu destanında Türklerin milli destan kahramanı olarak ortaya koydukları tipin Hz. Ali olduğunu söylemektedir. Hz. Ali'nin savaşçı, cesur ve yiğit tarafı Türk destanlarında örnek alınarak kahramanlara yüklenilmiş bir özelliktir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte karşılaştığımız Hz. Ali tipinin cenk namelerinin uzun yıllar Türk anlatılarında görmemiz mümkündür. Türkmen destanları olan Köroğlu, Hüyrlukga-Hemra, Yusuf-Ahmet, Dövletyar, Baba Rövşen, Zeynel Arap gibi destanlarda bu tiplerle karşılaşmamız olağan bir durumdur. Hz. Ali bu destanlarda kahramana bazen savaşçı özelliğiyle yardımcı bazen ise yol gösterici yoluyla onların piri olarak işlenmiştir. Olağanüstü güçlere sahip olan Hz. Ali destan kahramanını kutsayarak ona yenilmez bir özellikte katabilir (Şahin, 2010; 377-378).

İncelediğimiz destanda Bilbil İstanbul şehrini kuşattığı sırada bir şair ile karşılaşır ve durumunu ona anlatır. Aralarında saz ve söz eşliğinde geçen konuşmada şair Bilbil'e "Allah" deyip atlansın meydan bilen, / Şahımerdan Ali olsun rehberin, / Hallı der, kuvvetin çoktur, azdır askerin, / Hocam kuvvet versin kuvvetine senin." Şeklinde dua etmiştir. Ettiği duada rehberinin Hz. Ali olması isteğini vurgulayarak ondan medet ummuştur.

Bilbil, Şabaz Han Adıl'ın şehrine vardığında onunla gagesini anlattığı bir konuşma geçmiştir. Bu konuşmada Bilbil, "Çağırıp önce bir Allah, ya da Muhammed

sevgili, / Canı dilden sevmişim bağ içinde biten sümbülü, / Dört yardır o: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, / Kuvvet eyleyip yedi sultan, haber ver, yedi veli, / Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?” şeklinde hem Allah hem Hz. Muhammed, hem dört halife içinde Hz. Ali’den hem de pirllerinden Gül’ü bulma yolunda medet umduğunu dile getirmiştir.

Bilbil, Şabaz Han Adıl ile yukarıda gerçekleştirdiği muhabbetin gecesinde daldığı uykusunda bir rüya görmüştür. Rüyasında Hz. Ali ona Gül’ü bulma yolunda Gül’ün yeğeni olan Salım’ı işaret ederek ona yardımcı olmuştur.

Bilbil, kendi vatanına döndüğünde babası Nasır neler yaptığını, başına neler geldiğini anlatmasını istemiştir. Kahramanımız ise söylediği şiirde “Evvel o etti tevekkül: “Gitme, Gül’e kim varıp, / Senin gibi hiç aramam ben yedi iklim geçip.”, / Hükmedip sürdür silahını Kelezav’a varıp, / Çekti Sala Bey kılıcını ejderhayı öldürüp, / Kolladı Hafız Veli de dört dostu ulu Ali.” Diyerek Hz. Ali ve Hafız Velinin onu koruyup kolladığını söylemiştir.

Görüldüğü üzere destanımızda Hz. Ali hem savaşçı hem yardımcı hem koruyucu hem de yol gösterici yönüyle motif olarak işlenmiştir.

4.4.23. Azrail Motifi

Gül Bilbil hikâyesinde diğer Türk dünyası destanlarında karşılaştığımız gibi bir can alma vesilesiyle Azrail motifiyle karşılaşsak da, kahramanımız ve karşılaştığı kişilerin söyledikleri şiirlerde isim olarak geçmektedir

4.4.24. Haber Gönderme Motifi

Türk halk hikâyelerin hepsinde sevgiliye haber gönderme motifinin yanında sevgilisinden haber bekleyen maşuk motifi yer almaktadır. Zühre ile Tahir hikayesinde, Tahir sürgüne gönderildiğinde Zühre uzun süre ondan haber alamamış, kervancılar vasıtasıyla Tahir’e haber göndermiştir. Âşık Garip hikâyesi ve Dede Korkut hikayesinin Bamsı Beyrek kolunda da bu motif bulunmaktadır. Yine aynı şekilde Tahir ile Zühre hikayesinde Zühre’nin Tahir’i beklemesi bir motiftir (Türkmen, 1998; 187).

İncelemesi yapılan Gül Bilbil hikâyesinde de haber gönderme ve sevgiliye bekleme motifi yer almaktadır. Bilbil Gül’ü bulma yolculuğu sırasında son olarak Şabaz Han Adıl’ın yol göstermesiyle Gül’ün yeğeni Salım’ın okuduğu medreseye gitmiş ve ona derdini anlatarak Gül’den haber almak istemiştir. Bunun üzerine Salım sevdiğini

bekleyen Gül'ün yanına giderek ona aşığından haber getirmiş, onu aradığını dile getirmiştir.

4.5. Sonuç Epizotuna Bağlı Motifler

4.5.1. Evlilik Toyu Motifi

Türk kültüründe önemli bir temel yapı taşı konumunda bulunan evlilik kavramı aslında Türklerin aile olmaya verdiği önemin büyüklüğünü vurgular niteliktedir. Sadece iki kişinin bir araya gelmesi olarak görülmemeyen, aynı zamanda ailelerin, boyların bir araya gelmesi, soyun devamının sağlanması olarak görülen evliliğe, bu kadar önem atfedilmesinin sebebi toplumun hayat ve bereketini sağladığı düşüncesiyle ilişkilidir. Bu sebeple evlilik toyları; eğlence, ziyafet, yarışmalar, sözlü atışmalar gibi etkinlikler yapılarak geniş bir çerçevede düzenlenirdi. Bunun yanında evlenmek için yerine getirilmesi gereken bir takım kurallarında olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin en eski olarak Hunlarda çok yakın kan bağı olanların evlenmesi uygun karşılanmamıştır. Yerine getirilmesi gereken bir takım adetlerin olduğu da görülmektedir. Bu adetler sonrası evlilik için toyun düzenlenmesi uygun görülmüştür. Yapılması gereken adetlerin yerine getirilmemesi sonucunda kötü ruhların etkisi altında kalabileceği düşüncesi adetlere bağlılığı arttırmış ve hem evlilik öncesi hem de evlilik sürecinde bunlar yerine getirilmiştir. Her ne kadar incelediğimiz destanda karşımıza çıkmasa da eski Türklerde evlilik yaşına gelen delikanlının evlenmek için bir kahramanlık göstermesi koşulu bulunmaktadır. Bu koşul yerine getirildiği takdirde ad alan delikanlı haklarına sahip olur ve evliliğe hazır bir duruma gelirdi (Çelepi, 2017; 276-277).

Dede Korkut, Köroğlu, Alpamış, Manas, Gül-Bilbil gibi birçok Türk destanında karşımıza çıkan toylar her ne kadar ad verme, kutlama, zafer gibi vesile yahut neticeler sonucunda yapılmış olsa da daha çok toylar evlilik için yapılmaktadır (Şahin, 2010; 327). Aynı zamanda evlilik toyları destanlarda daha büyük çaplı bir yer bulmaktadırlar. Köroğlu'nun birçok kolunda karşılaştığımız evlilik toyuna destanımızda da birçok defa karşılaşmaktayız. Evlilik toyu her ne kadar diğer toylarla aynı çizgide kutlanıyormuş gibi görünse de ayırıcı özelliği daha büyük çaplı, daha büyük katılımlı, daha büyük eğlence havasında geçmesidir.

Hikâyemizde kahramanımız Bilbil'in yola çıktığı dostları olan Mollagalandar, Sala, Zelili'nin toyları ve kendi toyu olmak üzere dört büyük evlilik toyu ile karşılaşmaktayız. Dostlarıyla birlikte Gül'ü bulmak amacıyla yola koyulan kahramanımız birinci engeli aşip İstanbul şehrini aldıktan sonra şehri üç ay adalet ve

ilimle yönetmiş, sonrasına öldürdüğü İstanbul şehrinin padişahının kızı Aycemal ile dostu Mollagalandar'ı kırk gün kırk gece düzenlenen düğün ile evlendirmiştir. Toydan sonra şehrin yönetimini Mollagalandar'a bırakarak yola koyulmuştur.

Yola devam eden kahramanlarımız karşılaştıkları ikinci engeli de aştıktan sonra başta kabul etmemesine rağmen Günçabi'yi Sala Bey ile aştıkları üçüncü engel neticesinde evliliğe ikna etmişlerdir. Halkın katılımıyla yapılan toyun ardından Sala Bey şehrin kırk bin kalesine hâkim kılınmış ve yönetim ona devredilmiştir.

Kahramanlarımız bu toydan sonra tekrar yola çıkmışlar karşılaştıkları dördüncü engeli aşmışlardır. Bu engel aşıldıktan sonra Bilbil, dostu Zelili'yi Ak Ejderha'dan aldığı Aysülöv ile evlendirmiştir. Bilbil'e önce Aysülöv ile evlenmesi gerektiğini söyleyen Şabaz Han Adıl daha sonra onun Zelili ile evlenmesi fikrini kabul etmiş ve onlar için yedi gün yedi gece toy düzenleyerek onları nikâhlamıştır.

Zelili ve Aysülöv'ün toyundan sonra yola koyulan Bilbil tüm dostları evlendiği için oldukça mutlu olmuş, ardından kendi evlenme isteğini dua yoluyla dile getirmiştir. Destanımızda son düğün toyu asıl kahramanlarımız Gül ile Bilbil arasında gerçekleşmiştir. Engel olarak görülen padişahın Bilbil'i denemesi üzerine kahramanlarımızın evlenmesine izin vermiştir. Bunun üzerine kırk gün kırk gece toy düzenleyen padişah büyük bir törenle kahramanlarımızı evlendirmiştir.

4.5.2. Akından Dönüş Toyu Motifi

Halil İbrahim Şahin, akından dönüş toyunu kahramanın akın için yurdundan ayrıldığını, amacına ulaştıktan sonra yurduna döndüğünü ve dönüşü sonrasında kutlandığını dile getirmiştir (Şahin, 2010; 329). Bu toy türüne Oğuz Kağan Destanı ile Dede Korkut Kitabında da rastlamaktayız. Kahraman yurduna amacına ulaşmış ganimetle dönerse, dönüşü tüm halk ile birlikte büyük bir toy düzenlenerek kutlanır. Bizim destanımızda kahramanın asıl amacı her ne kadar Gül'e kavuşmak olsa da bu kavuşma çabası sırasında üç adet ülke fetih etmiş, aştığı iki engelle birçok ganimet elde etmiş, Gül'ü bulduktan sonra yaptığı toy ile Gül'ün babası ona birçok ganimet hediye etmiştir. Her ne kadar akından dönüş toyu, baştaki asıl amacıyla paralel değilmiş gibi görünse de ilerleyen süreçte amaçlar bizim destanımızda yaşanan olaylarla örtüşmektedir. Bilbil, kahramanlıklarını gösterip yukarıda bahsini ettiğimiz kazanımları sağlayarak Gül'e ulaştıktan sonra, Gül'ün babasına kendi yurduna dönüş isteğini dile getirmiştir. Padişah tarafından bu istek olumlu karşılanmıştır. İsteğin olumlu karşılanması üzerine Gül ile Bilbil birçok ganimet, asker, hayvan ile birlikte dönüş

yolculuğuna da başlamıştır. Dönüş yolunun tamamlanmasına üç günlük mesafe kaldığında yüz askerini babasına haber vermeleri için göndermiştir. Durumdan haberdar olan babası büyük bir şölenle kahramanlarımızın şehre girmesini sağlamış ve sonrasında halkının daha önce görmediği şekilde kırk gün kırk gece süren yine tüm halkın katılıp eğlendiği, yemeklerin ikram edildiği, açların doyurulup çıplakların giydirildiği büyük bir toy düzenlemiştir. Bu toy neticesinde ise kahramanlarımız Gül ile Bilbil'de muratlarına ermiş olmuşlardır.

4.5.3. Tahta Çıkış toyu Motifi

Türk kültüründe tahta yeni çıkan hükümdarların büyük bir toy düzenlemesi onların cömert ve halka karşı tutumlarının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Hanedan üyeleri arasında kan bağı yoluyla geçen hükümdarlık sisteminin bir yansıması olarak tahta çıkan hükümdar aynı zamanda Tanrının yeryüzündeki gölgesi konumundadır. Bu sebeple şanına yakışır, tüm halkın faydalanabileceği, herkesi etki edecek derecede büyük bir toy düzenlenmesi geleneği süregelmiştir (Çelepi, 2017; 24).

Diğer toylardan aslında çok farklı olmayan bir toy çeşididir. Tahta çıkış durumu gerçekleşmeden önce bunun için hazırlıklar yapılarak o an kutlanır ve uzun süren bir kutlama töreni başlar. Nitekim bizim destanımızda da kahramanımız tüm dostlarını yanına aldıktan sonra artık kendi ülkesine gitmek için yola koyulmuştur. Ülkesine yaklaştığında babasına haber vermesi için yüz atlısını göndermiştir. Babası Nasır oğlunun geldiğini duyunca mutlulukla dolmuş ve huzuruna kabul etmiştir. Bilbil babasına izzet ve ikramda bulunduktan sonra onları köşke götürmüş ve ağırlamıştır. Başına neler geldiğini soruştuktan sonra Bilbil başına gelenleri anlatmış. Nasır toy hazırlıkları başlatarak şimdiye kadar hiçbir halkın görmediği şekilde bit toy düzenlemiş, görülmeyen aşiretler görülmüş, kırk gün kırk gece süren bir toy olmuştur. Nasır da Bilbil'i böyleye tahta çıkarmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türk dünyası, İslamiyet öncesinde bünyesinde barındırdığı sözlü kültür geleneğini İslamiyet sonrasında da zenginleştirerek sürdürmüştür. Bu zenginliğin ürünü olan çoğu eser günümüze kadar ulaşmıştır. Hem Anadolu hem de Türk soylu halkların yaşadığı alanlarda geniş bir sözlü ve yazılı edebiyat zenginliği bulunmaktadır. Türkmenistan sahasında XVIII. Yüzyıl sonralarında yazılı edebiyatın gelişmesiyle Andalıp, Magrupı, Mollanepes, Şabende vb. gibi isimler sözlü edebiyat ürünlerini yazıya geçirmişlerdir. Bu şairlerin ortaya koyduğu eserler, sözünü ettiğimiz sözlü geleneğin önemli özelliklerini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Türkmen destancılık geleneği çerçevesinde ortaya koyulan eserler karakteristik özellikler de barındırırlar. Bu açıdan bakıldığında, Türkmenistan sahasında günümüzde de devam eden bahşılaların icralarını ortaya koyma şekilleri ve ortamları oldukça zengin ve önemlidir.

İncelenen eser de bu dönemde Şabende tarafından kaleme alınmış sözlü geleneğin ürünü olan bir aşk-kahramanlık konulu destandır. Türkmenistan sahasında destan türünün avtorlu destan alt başlığı altında incelenen eser, Anadolu sahasına geldiğinde halk hikâyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Adlandırmanın farklı olması türün farklı olduğu anlamına gelmemektedir. Özbekistan, Türkmenistan, Anadolu sahasında çeşitli varyantları olan Gül Bülbül anlatısı, anlatıldığı coğrafyaya göre çeşitli adlandırmalar ve özellikler barındırmaktadır.

Günümüze kadar Türkistan, Anadolu, Hindistan, İran, Avrupa gibi birçok farklı coğrafyada türleri bulunan Gül Bülbül teması, farklı anlamlar yüklenen zengin bir temadır. Bu bağlamda çeşitliliğin olması olağan bir durumdur. Çalışmada bu duruma ithafen ikinci bölümde geniş bilgiler verilmiştir.

Kaynakça, sonuç, metinler, metin içi sözlük ve ekler bölümlerinin dışında dört ana bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde Türkmenistan'ın tarihi ve edebi birikimi hakkında bilgi verilmiştir. Gül Bülbül destanının yazarı Şabende'nin hayatı hakkında bilgiler derlenirken, yaşadığı bölgede tanınan, sevilen ve başarılı bir seyis olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Eseri incelerken karşılaştığımız at ile ilgili bölümler Şabende'nin gerçek hayatından bölümleri esere işlediğini göstermiştir Destan anlatıcılarının icralarını gerçekleştirirken kendi hayatlarından ve yaşadıkları coğrafyalardan bazı parçaları destana işlediği bilinmektedir. Bu açıdan Şabende'nin de

kendi hayatından at ile ilgili bölümlere eklemeler yapmış olması oldukça olağandır. Hikâye hakkında yapılan çalışmaları derlerken birçok coğrafyada yazılmış ve sözlü gelenele anlatılmış olmasıyla karşılaşmamız, temanın zenginliğini gösterir niteliktedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yukarıda sözünü ettiğimiz destan ve halk hikâyesi olmak üzere, Türkmenistan ve Anadolu sahasında farklı adlandırmanın kullanılmasına ithafen, öncelikle Türkmen edebiyatının bir parçası olan destan ve türleri ayrı ayrı açıklanmış sonrasında ise halk hikayesinin açıklaması yapılmıştır. Eser ile ilgili, bu açıklamadan elde ettiğimiz sonuç ise farkın sadece adlandırmada olup içerikte bir farklılığın olmadığıdır. Bu da her ne kadar coğrafyalar uzak olsa da bütüncül bir geleneğin sürdüğünü bizlere göstermektedir. Nitekim sonrasında Türkmen hikâyelerinin tasnifi ve yapısı altında verdiğimiz özellikler her iki coğrafyada da örtüşmekte bir farklılık görülmemektedir.

Köprülü, Ekici, Günay gibi isimlerin açıklamalarından yola çıktığımız Türkmen bahşılık geleneği bölümünde karşılaştığımız unsurlar, Anadolu sahasında devam eden ozanlık geleneği ile örtüşmektedir. Tekraren söylenmesi gerekir ki binlerce yıllık geleneğin bir parçası olan sözlü anlatı ve âşıklık geleneği her ne kadar iki coğrafya da farklı isimlerle adlandırılrsa da, özü ve icrası aynıdır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Metin Ekici'nin epizot şemasından yola çıkılarak Gül-Bilbil Destanı'nın epizot yapısı ortaya çıkarılmıştır. Epizot yapısı ortaya çıkarılırken karşılaşılan zaman, mekan, anne-baba, çocuksuzluk, çocuksuzluğa çare arama, ad verme, eğitim, kahramanların aşık olmaları, sevgiliyi isteme ve engeller, gurbete çıkma, birinin yardımı ile sevdiğine ulaşma, karşılaştığımız sekiz engel, düğün ve tahta çıkma yapıları, Dede Korkut Hikayeleri'nin ayrı ayrı bazı kollarıyla, Tahir ile Zühre, Manas, Alpamış, Aslı ile Kerem, Baba Rövsen, Aşık garip ve incelemede verilmiş birçok sözlü gelenek ürünüyle örtüşmektedir. Bu örtüşme bizlere her ne kadar uzak coğrafyalarda farklı icracılar tarafından icra edilmiş olsalar da eserlerin zengin ve aynı geleneğin ürünü olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, incelenen hikâyenin motif yapısı ortaya çıkarılırken herhangi bir temel eser kullanılmamış, bir çok eserin motif yapısı incelenerek genel bir motif şeması çerçevesinde inceleme yapılmıştır. Morif nedir sorusuna cevap verildikten sonra eserde karşılaşılan motifler ele alınmıştır. Bu motifler

ele alınır. Bir önceki bölümde ortaya çıkarılan dört epizot bölümünde bulunan motifler, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü epizota bağlı motifler şeklinde ortaya çıkarılmıştır. Burada karşılaştığımız motifler her biri ayrı ayrı olmak üzere herhangi bir Türk halk hikâyesi ürününde bulunan motiflerdir. Öncelikle motiflerin işlevleri üzerinde durularak karşılaştırılan metinlerdeki örneklerine yer verilmiş ve ardından çalışılan eserdeki örneği üzerinde durulmuştur. Burada önemli bulduğumuz birkaç motiften birincisi Dede Korkut hikâyelerinde de geçen çocuk sahibi olmayan bir yöneticinin olmasıdır ki incelenilen eserde de mevcuttur. Şabende'nin hayatıyla ilgili olarak eğitim motifi göze çarpmaktadır. Zira Şabende'de Hive ve Buhara'da önemli medreselerde eğitim görmüştür. Üçüncü olarak at motifidir ki yukarıda da bahsettiğimiz gibi Şabende ülkesinde tanınmış, yetiştirdiği atlar şampiyon olmuş bir seyistir. Bu sebeple kahramanın düşmanlarla karşılaşması sırasında görevin ata yüklenmesi hem Türk kültürünün ata verdiği önemden hem de Şabende'nin gerçek hayatında seyis olmasından kaynaklanmaktadır. Dördüncü dikkat çeken motif ise rüya motifidir. Bu motif, Dede Korkut, Aşık Garip, Aslı ile Kerem, Tahir ile Zühre vb. birçok Türk anlatı geleneği ürününde sık sık karşılaştığımız bir motif türüdür. Ek olarak, Türk yönetim sisteminin istişare ederek karar vermeye önem vermesinin bir ürünü olan toy geleneğinin bir türü olan geñeş / sohbet toyu motifinin eserde bulunmasıdır. Bunlar dışında, doğum ve ad verme, sihirli obje, büyü, yardımcı unsurlar, erenler/pirler/Hz. Ali, Hızır, gurbete çıkma, arkadaşlık, peri, dua, bahşılık, olağanüstü mekânlar, tuzaklar, tutsaklık, sınavlar, ödül, şekil değiştirme, sihirli saç, av ve avcılık, Allah, peygamberler, evlilik, tahta çıkma motiflerine ek olarak son dönemde bulunan ve çalışılan Dede Korkut hikayelerinin 13. boyunda da geçen ejderha motifi bulunmaktadır.

Bahsini ettiğimiz adlandırmanın farklı olması durumu, bu denli çok ortaklığın bulunduğu bir eserde önemli değildir. Dört ana bölümde yapılan çalışmanın sonucu olarak, Türk dünyası sözlü ve yazılı edebiyat ürünleriyle ortaklıkların bu nebze fazla olması eserin zengin bir geleneğin ürünü olduğunu göstermektedir. Bu örnekler bizi, uzak coğrafyalarda icra edilen ve okunan eserin ortak bir gelenek ürünü olduğu hakkında çok daha kesin ve sağlıklı sonuçlara ulaştırmıştır.

METİNLER

GÜL-BİLBİL HİKÂYESİNİN TÜRKMEN KİRİLİNDEN TÜRKMEN LATİN HARFLERİNE AKTARILMIŞ METNİ

(s.47)Ämma ravıyanı-ahbar ve nakılanı-asar, muhaddısanı-dastanı-bustanı-suhanı-kühen ve huşaçınanı-harman, suhanra besuhan zamm küned, parayı äz hunı-ciger kem küned.

Ämma ravılar andag rovayat kırlarlar kim, gadım äyyamda Turan velayatıda Hasır atlıg bir patışa bar erdi. Adıllıkda aña elem patışası barabar gelmes ärdi. Anıñ perzent nişanası yok ärdi. «Arman dünyeden perzentsiz geçdim» diyip, dayıma ah urar ärdi.

Günlerde bir gün patışa haremhanasıga girip, kiçi ayalı birlen meşveret kılıp olturdi.

«Biz bu dünyeni kim için yıgdık, malı-mülküm, teci-tagtım biganalarga galar» diyip, övlüyelerin çağırıp, zar-zar yıglap, anıñ dızını yassanıp yatdı. Ärse patışanıñ gözi ukıga galıp boldı.

Seher vagtı düş gördi. Düşide bir bağıñ içide olturıp erdi. Görse, bir gızıl gül açılıp, anıñ üstide hup şekil, hoş munakgaş, hoş älhan, hoş ovaz dañ bilbili çah-çah urup, sayrap ärdi. Patışa ol bilbilin görüp, vagtı hoş, köñli çag bolup, anıñ zovkı-tomaşasıga şadu-horram bolup yatışığa tisginip turdı. Anda ayalı:

- Äy patışa, ne ahval gördüñ, görgen ahvalıñnı habar bergil?-(s.48)diydi. Patışa gözleriniñ yaşını sil kimin akdırıp, zar-zar yıglap, görgen düşünü beyan etdi:
- Nege bir düş görüp erdim. Düşümde bir bağıñ içide olturıp ärdim. Bir gızıl gül açılıp, ol gülnüñ üstide hoş surat, hoş ovaz, hoş ziba dañ bilbili sayrap durup ärdi. Anıñ zovkı-tomaşasıga akli-huşum hayran bolup yatıp ärdim. Ol bilbilin tutup aldım. Nege goynumga saldım. Anıñ sesige tisginip oygandım, ovazı heniz hem gulagımdan gitmes-diydi. Anda ayalı:
- Äy patışa, yağşı düş görüp sen. Pılan dağıñ govagıda bir terkidünye bolup olturgan pırmerdi-abıt bar turur, ana barıp, düşüñniñ tagbırını beyan kıldırğay sen. Ol seniñ düşüñniñ beyanını bir-bir aydar!-diydi. Ärse patışa bu sözni aşidip, namazı-bamdatnı okıp, kırk düyege mal-dövlet yüklep, on atga zer yüklep, yanınıñ goşunı birlen garşıdaki gara daga tarap rovana boldı.

Älgaraz, patısa az yatıp, köp yörep, ol daga barıp etişdi. Atdan düşüp, dagnıñ govagıga girdi. Görer kim, anıñ içide bir abıt olturmuş ärdi. Anı görüp:

- Ässalam aleyküm, äy veliyılla!-diydi. Abıt salamına aleyik aldı. Sağlık-salamatlık soraşganlarıdan soñ, abıt patışaga:
- Äy patısa sen kim, bu garañkı gamhana kim, ne habarın bar munda gelip, habarıñnı bergil!-diydi. Patısa alıp bargan ängamlarını abıtıñ öñide goydı, göziden yaşını döküp:
- Äy veliyılla, seher vıgıtı düş görüp men, anıñ tagbırını soval kılmaga geldim!-diydi. Ärse abıt:
- Görgeñ düşüñin beyan kılğıl!-diydi. Patısa görgeñ düşüñi bir-bir beyan kıldı. Anda abıt:
- Hay-hay patısa, düşüñ müberek bolsun, ne acap düş görüp sen, düşüñniñ tagbırı bu turur:
- Sen imdi bu erden derhal velayatıñga bargıl, kiçi ayalınga yakınlık kılğıl, äñsaalla, hıday-tagala saña bir oğul bergey adıga Bilbil goygay sen, ol oğlan edi yaşıga barar. Edi yaşıda (s.49)bir peri gızıga âşık bolup, köp yıllar anıñ ızıda gezer, muşakgatlık birlen miradıga eter, mundan zıyadasını hıday bilmese, özge adam bilmes!-diydi. Anda patısa:
- Äy veliyılla, şu düşüm, şu yorgudın dogrı gelip, oğlum bolsa, kırk at-baytal mıyaz kıldım-diydi. Ärse veliyılladan pata alıp, patısa goşunı birlen yolga rovana boldı. Az yatıp, köp yörep, öyige gelip, gülgün haremhanası bardı. Ol gıce kiçi ayalı birlen kethudalık kıldı. Ärse ayalı hamıla boldı.

Älkıssa, dokuz ay on günde vıgıtı dolup, patısanın bir oğlı boldı. Patısa vıgıtı hoşluk birlen edi ıklınga atlı iberip, toy yaragın tutdı. Şäheriñ sahip ıgtıyarları serencam birlen boldular. Kırk günlep patısanıñ toyuna halayıklar gelip durdular. Köp cemagatlar yıgnandılar. Andan soñ kırk gıce-gündüz toy-tomaşa boldı. Açlar doyrulup, yalañaçlarga don berildi. Ança halayıklar şadu-horram boldular. Andan son patısa ulamalarını ag otagıga çağırıp, «Meniñ, oğlumga at goyuñ!»diydi. Ärse ulamalar maslahat birlen şanıñ oğlıga Bilbil diygen at goydular.

Älkıssa, halayıklar patışadan rugsat alıp gaytdılar. Ärse patısa düşüñniñ tagbırını kılğan abıtga kırk at-baytal peşgeş berdi. Anıñ hayır-patasını alıp, ızıga gaytdı.

Älkıssa, andan soñ birinçe müddetler ötüp, Bilbil edi yaşığa bardı. Patışanıñ Zelili atlıg bir oğlan gulu hem bar ärdi. Ol bimisal hoşroy, hoşgılık, mılakatlı gul ärdi. Patışa anı Bilbilge hızmatker edip goydı.

Älgaraz, andan soñ patışa Bilbil birlen Zelilini mollaga berdi. Bu ikisi mollaga barıp okar ärdiler. Patışanıñ veziriniñ hem bir oğlu bar ärdi. Adıga Sala beg diyer ärdiler. Anı hem mollaga bedriler. Bularniñ mollasınıñ adıga Mollagalandar diyer ärdiler.

Älkıssa, Bilbil, Zelili, Sala üçüsi dost bolup ärdiler. Bular mekdepde bir-biri birlen okaşar ärdiler. Bilbil kitabı şundag hoş ovaz birlen okar ärdi, her kim äşitse, anıñ şirin ovazıdan ayrılıp bilmes ärdi. Barça halayıklar:

- (s.50)Bu patışanıñ oğlunın adı hem Bilbil, ovazı hem bil bilbilge ogşayır-diyer ärdiler.

Älkıssa, bir Cuma günü mollası oğlanları azat kılıp ärdi. Ärse Bilbil Sala ve Zelile garap:

- Äy Sala ve Zelili, atamniñ bu erde seyilgeh üçin bina kıldırgan bir çarbagı bar turur, göyeki behişde meñzer, anda unnap, hurma, alma ve har-dünyede bihasap miveler bar turur. Gelin, bizler ol бага seyir-tomaşa kılıp, yağşı etişgen mivelerden iyip gaydalıñ!-diydi. Bilbil, Sala, Zelili üçüsi tirkeşip, şol бага gitdiler. Gördüler kim, bağıñ dervezesi gulplı ärdi. Anı açıp bilmediler. Bilbil Zelilige: «Bar, bagbandan munuñ açarını alıp gel!» diydi. Zelili yügrüp gitdi. Bagbandan açarını alıp geldi. Dervezeniñ gulpunı açıp, bağıñ içige girdiler. Görseler, güller açılıp, al-älvan miveler bişip, bilbiller çah-çah urup, ol ağaçdan ol ağaca uçup, gonar ärdiler.

Bağıñ bu zovkı-salasıda bularnıñ aklı-huşları hayran bolup, her haysı özbaşığa bir tarapga gidip, şirin-şerbetlerden iyip-içip, tomaşa kılıp, bir zaman köñül güldürip yürüşlerige yığırıp tapışdılar. Ämma herneçe peryat urup, Bilbilni gözleseler hem anı tapıp bilmediler. Bular: «Mollaga barmalı vagt boldı, özi ızımızdan gelir» diyip, bagdan çıkıp gitdiler. Zelili derhal barıp, patışanıñ dergehide gol govşurıp durup:

- Äy patışahı-elem ve äy soltanı-bakerem, siziñ yanınıзда tilimiz gısqa, özümüz uyatlı bolduk. Bilbil beg, Sala beg üçimiz bag seylige bardık. Bir zaman köñül güldürip gezdik. Bağıñ nağış-nigerin görüp, gızıl güllerniñ zovkı-tomaşasıga hayran bolup, her haysımız bir yana gitdik. Bilbil beg başga erge düşüp gidipdir. Bizler köp gözledik, ämma tapmadık. Ahır sizge habar bermege geldik!-diydi. Şol halda patışa eriden turup, bir ah urdı:

- Vaveyla, Bilbil hiçbir nesre görmedik yaş oglandı, ol gök ağaçlarını sayasıda uklasa, aña cından-arvahdan ya döv-(s.51)periden bir äser etişer, yörüñ Bilbilimin tiz tapalıñ!-diyip, yügrüp gitdi. Bu habarı Bilbilniñ änesi hem äşidip, yügrüp gitdi. Bularniñ ızıdan Sala, Zelili ve beyleki adamlar hem yügrüp gitdiler. İmdi sözi Bilbilden eşidiñ.

Bilbil hem Sala birlen Zelilinin tapmay, bağıñ nağış-nigerine tomaşa kılıp yadadı. Görer kim, gızıldan-kümüşden bezelip, acap munakgaş kılıngan, Arguvanlı serhovuz bar ärdi. Bilbil ol hovzuñ başıda, servi ağaçniñ sayasıda halı düşekli, degresi lelezar şasupanıñ üstide oturıp ärdi. Nege gözi ukıga gitdi. Ol zaman bir ahval gördi kim, golı yaşıl hasalı, başı sebze selleli, ägni dervüş libaslı, sakgalı yañı meşbürünç bolgan bir lişi бага tomaşa kılar ärdi. Ol kişi Bilbilniñ yanıga geldi:

- Äy Bilbil, erinden turgul!-diydi. Bilbil anı görüp, eriden turdı. Kelamını goynıga salıp:
- Ässalam aleykum!-diydi. Ol kişi:
- Valeykum ässalam-diydi. Andan soñ:
- Hay-hay patıszada, bu seniñ atañniñ bağı ne bag turur, men seni Dilaram bağıga alıp barayın, aña hem bir tomaşa kıl, ne görer sen!-diydi. Bu söz Bilbilniñ köñlüge hoş gelip, «Acap bolgay!» diydi. Ärse ol kişi hasasını Bilbilge garşı uzadıp, «Tut ucundan!» diydi. Bilbil hasanıñ ucıdan tutdı. «Gözünü yum!» diydi. Bilbil gözünü yumdı. Bir demden soñ «gözünü aç!» diydi, Bilbil gözünü açdı. Görse, bir bağıñ içide olturmış ärdi, göyeki cennet dey. Ol kişi Bilbilniñ golıdan tutup bir imaratga alıp bardı, başı adman-pelekde ärdi. Bilbil ol imaratniñ penciresiden içeri garadı. Görse, apıtıp dogan dek bolup, bir peri gız olturmış, yüzünüñ şuglası tamam bagnet minevver kılmış ärdi. Bilbilniñ aña gözi düşgeç, aşıkı-şeyda boldı. Aklı başıdan gidip, bihuş bolup yıkıldı. Birneçe müddetden soñ huşıga geldi. Ärse ol kişiye bakıp:
- Äy baba, bu kimiñ gızıdır?-diydi. Gün dogan dek elemni rövşen kılıp, meniñ akıl-huşumnu aldı!-diydi. Anda baba:
- Äy oglum, bu elem iki paradır, bir parasıga Turan (s.52)diyerler ve ene bir parasıga Äyran diyerler. Äyran velayatınıñ patızasıga Şaalıcan diyerler. Anıñ üç gızı bar turur. Kiçisine Gül diyerler. Bu anıñ suratı turur. Bu bagga Dilaram bağı diyerler. Istanbul şeherniñ bağı turur. Bu şeherniñ patızası Güle aşık bolup, Dilaram bağını saldırıp, imaratga anıñ suratını çekdirmiş

ardı. Her hepdede patışa Gülnüñ suratıga tomaşa kılıp, yüregini yaralap, bagrını paralap, yanıp-bişip yörer ärdi. Ol: «Gül perizat bolsa, men adamzat bolsam, anıñ vısalıga etişmek kaydan maña miyesser bolgay!» diyip, ene naumıt bolup gaydar ärdi. Ämma sen Bilbil sen, ol Güldür. Sen aşık sen, ol magşuğıñdır. Sen gülni alar sen. «Agzıñnı aç!» diydi. Bilbil azgını açdı. Ärse ol baba Bilbilniñ agzıga tüykürdi. «Goluñnı göter!» diydi. Bilbil golunu göterdi. «Omın!» diygil. Bilbil «Omın» diydi. Ol kişi Bilbilge ak pata berdi. Arkasıga üç yola kakdı. «Bar imdi, hoday yarıñ bolsun, bizge Hoca Hafız diyerler» diyip, göziden gayıp boldı. Şol vagt Bilbil aşıkı-sermest bolup, Gülnüñ ışkıda şeyda bolup, yüregi coş urup, ukusıdan oyganıp, bir ah çekdi. Agzıdan al-yaşıl tütün çıkıp, cahannı köydürdi. Bilbil özige gelse, seyilgeh bagıda turur. Aklı-huşı hayran bolup, ışkıñ äseriden bir erde durabilmen, çar tarapga gezer ärdi. Şol vagt atasınıñ, änesiniñ, barça adamlarıñ gözi Bilbilge düşdi. Halayıklar yügrüp, Bilbilniñ yanıga geldiler. Atası Bilbilni gucaklap, bagrıga basıp, yüregige gısıp, yüziden-göziden ogşap:

- Ä oglum, Bilbil can, ne vaka, ne kısmat boldı?-diydi. Bilbil golıga sazın alıp, atasıga garap, bolgan vakanı bir-bir beyan ädip, beş keleme söz diydi:

Dostlarım, bir suratı-zıbaya aşık bolmuşam,
 Saçı sünbül, yüzi gül, huproya aşık bolmuşam,
 Görk içide bimisil, bitaya aşık bolmuşam,
 Dolgan ol on tördi gice-Aya aşık bolmuşam,
 Ahı köp, äfganı köp sövdaya aşık bolmuşam.

(s.53)Dogdı Zöhre yıldızı, şemsi-kamardır yüzleri,
 Kast ile aldı meniñ canımnı cellat gözleri,
 Lebleri gandu-asal, şehdi şekerdir sözleri,
 Sürme kılsam gözlerimge heki-payı tozları,
 Kirpigi ok, gaşları ol yaya aşık bolmuşam.

Dogmamış bu nezenin bir terzi insan ferciden,
 Adam ärmış, dogmamış ol türkü, kürdü, gürcüden,
 Gün dogan yañlıg gızarıp çıkdı asman burcudan,
 Agramın altınga berse, kaçmagay men harcıdan,
 Er yüzüne yagıtı salgan şuglaya aşık bolmuşam.

İstesem, gezsem, tapılmaz tayı barça illeri,
 Gördüm, ayrıldım dağı, gan akdı çeşmim silleri,
 Suratı-ziba yazılmış, gıldan inçe bilerli,
 Ahu-zar äylep yörer men niçe ayu-yılları,
 Kaddı ziba çekilen suraya aşık bolmuşam.

Goynuda bitmiş, meger, bağı-Äremniñ narıdır,
 Ol cemalından yaratmış şemgi-elem nurudur,
 Ya peri-peykerdir ol, ya sekiz uçmah huyrudur,
 Ya asaldır, ya nabat, ya-ha alarnıñ biridir,
 Äyle bil kim, cennetil-mebaya aşık bolmuşam.

Ol Halılilla kibi, ışkıda nara atsalar,
 Mancanıkda bağlayıp, golu-ayagım çatsalar,
 Ya tutup Circis kibi yüz para-para ätseler,
 İsterem, Yusup kibi ışkıda «gul» diyip satsalar,
 Işk bazarıda bir sövdaya aşık bolmuşam.

Bir äser degdi başımga, ösdi ol ıskıñ eli,
 Sürmelidir gözleri hem hınalı nezik golı,
 Ter açılğan gül, bat inçe sovsan sünbülü,
 (s.54)Agzıma tükürdi, begler, Hocayı-Hafız beli,
 Bilbilem, bir ter güli-ragnaya aşık bolmuşam.

Älkıssa, Bilbil bu sözün tamam kıldı. Patışa ayalıga bakıp:

- Äy zagıfa, bayakı görgen düşümniñ yorgudı rast geldi, Bilbil Gülge hak aşık bolupdır, imdi muña ne çere bar!-diyip, gözleriden katra-katra yaşlarını dökdi.

Älkıssa, Bilbilni köşke alıp bardılar. Ärse atası Bilbilge:

- Äy gözümniñ ırağı, bağırmniñ parası, yüregimniñ yarası, başımın teci, oglum, seniñ bu cahanda her ne matlabıñ, ne hacatıñ bar bolsa, tapgay men!-diyip, anı mollaga rovana kıldı.

Älkıssa, Bilbil şol hal birlen mektephanaga bardı. Ärse Bilbilniñ ovalkı terziniñ yokdugını, başga hıyalga düşgendigini mollası añladı. Ol:

- Äy Bilbil, ne işge sapakdan gice galdıñ!-diyip soradı. Bilbil şol vagt golıga sazını alıp, mollasıga garap, zar-zar yıglap, bir beş keleme söz diydi:

Ilım atam,şirin tilli ussadam,
Habar bergil söver yarım kaydadır?
Arşdan aşdı meniñ nala-peryadam,
Şu çekdigim ahı-zarım kaydadır?

Can alar gamzası, nezik şivesi,
Yañı bar getirmiş alma, heybesi,
Dilaram bagınıñ dürli mivesi,
Äññurım, incirim, narım, kaydadır?

Aşık olan can biyr magşuk erine,
Ne külpetler gelmiş Mecnun serine,
Dersimiz etişdi gül depderine,
Teze ter bakcalı barım kaydadır?

(s.55)Şu müşgül işlerim, gel, küşat äyle,
Senden galsın bu, bir yagşı at äyle,
Ya-da öldür meni, ya azat äyle,
Ya habar ber: zülpi tarım kaydadır?

Terk äylep ışkıda bu teci-tarhım,
Men çıkmışam baglap äsbabı-rahtım,
Şat gezsem açılğan bu gara bahtım,
Men bilmenem namıs-arım kaydadır?

Aşıklarnıñ budur yolu-yodası,
Yar yolunda can bermekdir kadası,
Perizat ehliniñ asılzadası,
Laglu-gövger, zer nigerim kaydadır?

Ustadım, ayrıldım başda tilimden,
Aryalık acıdır, belki, ölümden,

Men Bilbilem, ayra düşdüm Gülümden,
Derdim bilen gangusarım kaydadır?

Älkıssa, Bilbil bu sözni tamam kıldı. Ärse mollası aıñdadı kim, Bilbil Gülge hak âşık bolupdır. Bilbilniñ sözi mollasıga hem tesir ätdi. Mollagalandarga hem âşıklık heseri etişdi, köñli galkıp, yüregi coş urdı, golıga tilla sazın alıp, anı belent-belent gurdı. Bilbilge «Merdana bol!» diyip, nesihat berip, bir beş keleme söz diydi:

Boluban aşıkı-yar älgiden içdiñmi meyi-hap,
Beş gündür bu cahan, mest olup äsrik gezever;
Vaslı-mahbup äylemişdir hatırıñnı mesti-tap,
Beş gündür bu cahan, mest bolup äsrik gezever.

Yar üçin yöirse köñül gamhana bolup,
Ah urup köyse bu can şemgına pervana bolup,
(s.56)Yedi aşık geçdi, yar ışkıda divana bolup,
Beş gündür bu cahan, mest olup äsrik gezever.

Yar üçin Yusupnı gör: yüz müñ belaga çolaşıp,
Ol Halıl tapdı mirat ataş-narga ulaşıp,
Mey içip, mestan yörip, mahı-tabanga dolaşıp,
Beş gündür bu cahan, mest olup äsrik gezever.

Ger gerek diyse bu can, biz yara merhem bolalı,
Göruban äsrik cemalın mesti-bıgam bolalı,
Uşbu yoldan biz hem sizge yarı-hemdem bolalı,
Beş gündür bu cahan, mest olup äsrik gezever.

Bilbilim, sarp ädever sen ömrüñni bada bile,
Badanı içme bu dem içre haramzada bile,
Aşıku-magşuk olup sen Gül perizada bile,
Beş gündür bu cahan, mest olup äsrik gezever.

Sakı-ya! Tut badayı-gül, mesti-humar äylegeli,
Mest olup meyhanalıklı ıgtıyar äylegeli,
Özümüzni hemrahı ol namılar äylegeli,

Beş gündür bu cahan, mest olup âsrik gezever.

Gülşen içre seyr âdiban bolduñ aşık Güle sen,
Bendivan olduñ hemişe şehdi-şeker tile sen,
Derdimendiñdir seniñ imdi Galandar bile sen,
Beş gündür bu cahan, mest olup âsrik gezever.

Älkıssa, Mollagalandar bu sözni tamam kıldı. Ärse vezirniñ oğlu Sala begiñ hem yüregi coş urup, Bilbilge garap, bir gazal aytdı:

Çünki sen mest olup, mestan gezer sen,
Ol Gülnüñ ışkıda, Şeyda Bilbilim!
(s.57)Vaspın okıp, dilden dürlür düzer sen,
Başında bar çoh-çoh govga, Bilbilim!

Bir gara gözlüniñ dürdene dişi,
Ahı-zarın çekip, ol yazu-gışı,
Şeyle müşgil bolar aşıklık işi,
Getir başa sansız sövda, Bilbilim!

Işk yoluda ätek bile çalıp sen,
Başını hatarlı yola salıp sen,
«Yar» diyip, ızıda sepil galıp sen,
Äy asıl begzada, merda Bilbilim!

Atamdır atañniñ atlı veziri,
Gitseñ, men bolar men yoldaşñ biri,
Sen imdi bolup sen bir yar esiri,
Oñarsın işiñni mövla, Bilbilim!

Işk meyiden dolı bada içip sen,
Şu köne menzilden gonup, göçüp sen,
Yar yoluda yanıp, serden geçip sen,
Ol Mecnun bileni Leyla, Bilbilim!

Sabriñ gidip hem kararıñ alıpdır,

Teci-tagtıñ-herne bariñ alıpdır,
Akıl-huşuñ, ıgtıyarıñ alıpdır,
Bag içide biten ragna Bilbilim!

Şol yarıñ ızıda sepillik ätseñ,
Çölde, cezirede sen mesgen tutsan,
Gülgüzariñ istep her yana gitseñ,
Seniñ birlen hemra Sala, Bilbilim!

(s.58)Älkıssa, Sala beg bu sözni tamam kıldı. Andan soñ Zeliliniñ bu sözlerge yüregi coşup, bir muhammes aytdı:

Geldi novruz bilbili, seyri-gülüstan äyledi,
Yaydı gülnüñ vaspını elemge destan äyledi,
Görkezip yarıñ cemalın mesti-hayran äyledi,
Hovhayı-ahın düzüp, köp ahu-âfgan äyledi,
Sakı bir mey sundı, köñlüm deli-mestan äyledi.

Açılıp Gül gunçadan ot saldı Bilbil canına,
Kast ädipdir ol, meger, reñgin boyatmış ganına,
Ol begim boldı görüp aşık periler hanına,
Äldi Sala bilen bizni, bardı Gül bostanına,
Özi Gül seyrine gitdi, bizni bagban äyledi.

Seyr ädiban bag ära, ol gitdi bizden azaşıp,
Görgeç ol yarıñ cemalın mest olup, gaynap-daşıp,
Şemgina pervana oldı örtenip, yanıp, bişip,
Ol Dilaram bagı içre bir perige uçraşıp,
Gül bilen Bilbil ikisi ehdi-peyman äyledi.

Nala tartıp demb-dem kim, zülpi sünbül tar için,
Gözleri can algıcı, bir gamzası hunhor için,
Canımı berse-gerek âşık olgan dildar için,
Añla, ussadam, sözümni, görmediñmi yar için,
Hezreti-Ismayıl şirin canın gurban äyledi.

Gorkaram, gahba pelek, bilmen ne gatmış aşına,
 Rehmi gelmez hiç anıñ gözlerden akgan yaşına,
 Dönmez imdi, gelse ol yüz müñ belalar gaşına,
 Aşığıñ mağşuk için gelmiş ne işler başına,
 Mesgenin Leyli için Mecnun beyaban äyledi.

Ança âşıklar ötendir yar için köp can çekip,
 Kim geçipdir düneden yar mehnatin asan çekip,
 (s.59)Agzıdan sıçrap yalın, akdı cigerden gan çekip,
 Yazdı şirin til bilen tün giceler âfgan çekip,
 Yaydı gülnüñ vaspını, elemge destan äyledi.

Ger buyursa, Gül için her yana men çapsam gerek,
 Çarh urup, elem gezip, men agtarıp tapsam gerek,
 Ança duşman gelseler, men billerin äpsem gerek,
 Çıksa yüz müñ leşger aldımday dagı depsem gerek,
 Diyr Zelili, kim anıñ derdige derman äyledi.

Älkıssa, Zelili bu sözni tamam kıldı. Ärse Bilbil alarga garap:

- Äy ustadım, Mollagalandar, äy coralarım, Sala ve Zelili, sizler meniñ halımni bilgen dostlarımsıñız, canım birlen barabar bıradarlarımsıñız. Huday-tagala Gülnüñ ışk sövdasını meniñ başımgı saldı. İmdi, älbette anı istep, älemni gezip, tapsam gerek ya şirin canımni anın yoluna bersem gerek!-diydi. Ärse bular:
- Äy Bilbil, bizler hem ceniñ yoldaşın bolup, seniñ birlen sepil-sergezdanlık çekip, Gülnüñ soragıda yörsek gerek. Seniñ ölgen erinde ölüdiris, diri eliñde diridiris-diyip, dördüsi ehdi-peyman kıldılar. Andan coñ divana cindesini geyip, yolga düşmekçi boldular. Bu habar patışanıñ gulagıga etişdi. Patışa bu habarı äşidip:
- Vay, imdi meniñ oglum Bilbilniñ halıga... Gül perizat bolsa, sen adamzat bolsañ, anı niçik tapgay sen, tapganda hem niçik algay sen, ol saña niçik äl bergey? Anıñ velayatı ve mesgeni ne erde. Äger melim bolsa, aña bir alaç kılar ärdik-diydi. Ene pikire gidip:

- Men hemme leşgerlerimin, palçılarımını, remilçileri, gurraçları, teleyçileri, tarihçaları, ılmı-nucumını okıgan adamlarını, mollalarını, ahunlarını yıgnayın, bular Gülnüñ menzil-mekânını bilgeyler-diyip, çar tarapga atlı iberdi. Älkıssa, kırk günde edi iklimdan yıglıp, sansız müñ-bihasap adam cem boldı. Patışa alarga garap:
- (s.60)Äy halayıklar, üç gün möhletiñiz bar, Şaalıcanıñ gızı Gülnüñ menzil-mesgenini bilip, habar beriñler. Her kim Gülnüñ mekânını tapsa, bir şeber söyünci berer men, bolmasa, hemme-ñizni katlı-aam kılar men-diydi. Ärse palçılar pallarıga, gurraçlar, gurralarıga, remilçiler remillerige, teleyçiler teleyige, molla-ahunlar kitaplarıga, müneçimler yıldızlarıga meşgul boldular. Üç gün tamam boldı. Dördünci gün patışa car çekdirip: «Gülnüñ habarını bildiñizmi?» diydi. Sansız müñ leşger görnüş meydanıga gelip, sapsap bolup durdı. Ärse müneçimler, gurraçlar, palçılar, ahun-mollalar ve ene beyleki halayıklar:
- Vay, imdi bizlerniñ ömrümüz şu gün ahır boldı-diyip, lerzan urup tururlar-Niçik kim, Gül periler patıçasınıñ gızı bolsa, ärse anıñ menzil-mekânını kim biler-diydiler. Älkıssa, Gül periniñ mekanını hiç kim habar berip bilmedi. Halayıkların içinde tarih kitaplarını köp okagan bir kişi bar ärdi. İñ ahırda ol eriden turup:
- Äy patışahı-älem, men tarih kitabıda gördüm: Gülnüñ suratını Istanbul patıçası Dilaram bagıda bir ımaratnıñ içinde nağış kılıp çekdirmiş. Ämma anıñ menzil-mesgeni şehri-Sınafamda-Äyran velayatınıñ ortasıdadır, bu erden beş yüz yıllık-Äyran velayatınıñ ortasıdadır, bu erden beş yüz yıllık yoldur, Gül şonda bolar-diyip habar berdi. Älkıssa, bu sözden soñ patışa cemagatlarga rugsat berdi. Hemmeler dagılıp, öyli-öyige gıtdiler. Ärse patışa Bilbilge garap:
- Äy gözümniñ nuri, cigerimniñ parası, can oglum, bu dünya başdan-ayak iki paradır: bir parasıda Äyran diyerler ve ene bir parasıda Turan diyerler. Dünyeniñ bu başıdan ol başı beş yüz yıllık yoldur. Hele biziñ velayatımız Turan parasınıñ içinde turur. Bu erden kim bilsin Äyranıñ başdan-ayagı niçe günlük yoldur. Gülnüñ velayatıga etmek köp müşgil turur. Aña etişgençe ömrüñni hayp ötgürer sen, etişgende hem alabilmes sen, hamırat öler sen, meni biperzent goyar sen, balam, Gül perizat bolsa, sen adamzat bolsan, ol saña äl bermes, adam perzendini periler gözige (s.61)almas, bu işiñden äl

göter, Gülnün ışkını terk kıl, yok ärse güm bolup gider sen, nam-nışanıñ bilinmes-diydi. Adamzat ehliden kimiñ gızını halasañ alıp berermen, ha patışa bolsun, ha rağıyet bolsun-diyip, zar-zar çün äbri-novbahar yıgladı.

Ärse Bilbil atasıga cogap berip, bir beş keleme söz diydi:

Can babam, tövellañ alabilmenem,
Sürerin bir yana, sürmesem bolmaz;
Taktır kısmat nedir, bilebilmenem,
Girerin meydana, girmesem bolmaz.

Aşık olan durmaz adam sözünde,
Älem görki şol periniñ yüzünde,
Meniñ könlüm Şaalcan gızında,
Bererin bu canı, vermesem bolmaz.

Yarım gitdi, galdım men zaru-zelil,
Çerem yok, ogşatdı ol rebbim-celil,
Ança günler gezip sergerdan-sepil,
Yörerin ızıda, yörmesem bolmaz.

Gam çekmegil, mundan gitsem gelir men,
Yar yoluda baş ätege salar men,
Ya perim alar men, ya-ha öler men,
Durarın şu sözde, durmasam bolmaz.

Ayrılıp göz yaşım döndi sillere,
Men gezer men sorag salıp illere,
Yar istep ança gün dagu-çöllere,
Urarın başımını, urmasam bolmaz.

İsterem, şu canım örtense, yansa,
Barıp yarıñ şirin lebiden gansa,
Äşit: şol yarımga kim yaman sansa,
Sererin hamını, sermesem bolmaz.

(s.62)Tutarın yaragın dağı-çöllerin,
 Çekerem cepasın uzak yollarıñ,
 Bilbilem, bag içre gunça güllerin
 Tirerin harmanın, tirmesem bolmaz.

Älkıssa, Bilbilbu sözün tamam kıldı. Ärse patışa: «Bilbil Gülge hak aşık bolupdır. Elem yıgılıp gelse hem söziğe garamas, muña hiçbir alaç, çere yokdur» diydi. Andan soñ patışa Bilbilge bir lek leşger serencam kılıp, almaz gılıcını, Şasuvur atını golıga berdi. Mollagalandarnı, Salanı, Zelilinin yığın serdarı ädip iberdi. Niçik kim, bu üçüsi pelvanlıkda meşhur ärdiler. Bularga patışa aytdı kim:

- Äy begler, Bilbil bir nerse görmedik oglandı, Bilbilin sizlerge tapşırđım, sizlerin hudaga tapşırđım, barıñ alnınıznı hak açsın!-diyip, gözleriden kartakatra yaşlarını döküp, ak köñliden ak pata berdi. Bilbil hem atası-änesi, dogan-garındaşları birlen hoş-allayarlaşıp, yolga rovana boldı. Patışa zar-zar yıgılap, ızığa gaytdı. Alar ança çöller kesip, ança daglar aşıp, ança yollarını tay kılıp, bihasap velayatlardan ötdüler.

Älkıssa, edi yıl mundag kılıp, yol yörediler. Sekizinci yılda İstanbul şeheriğe etişdiler. İstanbul şeheriñin galasınıñ kırk dervezesi bar ärdi, degre-daşı kırk günlük yol ärdi. Üç günlük berside bir çemenlik bar ärdi, adıga Serçemen diyer ärdiler. Ol otlaglık, suvlaglık er ärdi. Degre-daşı on günlük yol ärdi. Degre-daşı on günlük yol ärdi. Ol serçemeniñ ortasıda bir beyik minara bar ärdi. Başı asma-pelekde ärdi. Ol minaraga Bilbil, Mollagalandar, Sala, Zelili çıkıp, degresine garadılar. İstanbul şeheriğe gözleri düşdi, galasınıñ divarı özlerinden köp belent göründi. Bular tesin galıp, aperin kıldılar.

- Bizler şundag beyik şeherni ömrümüzde görğenimiz yok-diyip, leşgerden çar tarapga garavul iberdiler. «Hatarlı er ärken, mebada bu şeherniñ leşgerige gapıl üstümüzni aldırmadı» diyip, köp hovp kıldılar. «Ätrapını gezip, habar tutup geliñ!» (s.63)diyip, atlı iberdiler. Beş-altı gün bu cayda rahat yatmalıdır-diydiler. Andan soñ tördüsi minaradan düşdüler. Minaraniñ düybüde bir hovuz bar ärdi. Hovzuñ başıda bir servi agacı bar ärdi, başı asman-pelekde, sayasınıñ degresige gün düşmes ärdi. Atlarını mehremlerige tabşırıp, yaraglarını serviniñ pudagıdan adsılar, servige teke kılıp, halı körpençe düşip, özleri tekçede oturıp, yağşı, şirin hekayatlardan sözleşip, şadu-horam bolup ärdiler. Ärse garavullar birevni tutup alıp geldiler, nege bir atlı, ägni-başı bezegli, golıda gızıldı dutar, yüzleri nurana yağşı yigit ärdi. Ol yigit Bilbilniñ gızıl, simu-zer kekilini, yağşı şekilini görüp, tesin

galdı. Andan soñ köñlige getirdi kim: «Bileyin, haysı velayatnıñ patışazadasıdır»diyip, ayak üstide durup, ädep-ärkan birlen gol govşurıp salam berdi: «Aleyk» cogabıdan soñ, Bilbil ol yigitge «oltur!» diyip, ışarat kıldı. Ol yigit çök düşüp olturdı. Dutarını erde goydı. Sağlık-salamatlık soraşanlarından soñ Bilbil:

- Hoş gelip sen, sapa gelip sen!-diyip hoşamat ätdi.
  - Äy dutarlı yigit, aslıñ nedir, özün ne kerde sen, kaysı patıřanıñ iliden bolar sen, kaydan gelip, kayda barar sen, habarınıñ bergil!-diydi. Ol yigit:
  - Aslım Türkî, özüm dehistanlı, bu şeherniñ patıřasınıñ sazanda şagırı men-di-ydi. Ärse Bilbil:
  - Andag bolsa, dutarınıñ goluñga algıl, yaşı sözüñ bolsa, bizlerge hem bir pasıl aydıp bergil!-diydi. Ol yigit «Acap bolar!» diydi. Özi hem köp nakılçı ärdi. Ovval hakıl geltirip, andan soñ şıgır aytmaq anıñ adatı ärdi. Aytdı kim:
  - İstanbul şehirde biziñ patıřamıznıñ Gül atlıg mağşuğı bardır. Ol Äyran perilerniñ patışası Şaalıcanıñ gızı turur. Aña aşık bolgan köpdür, ämma atası Şaalıcanıñ üç şerti bar ärmış. «her kimse ol üç şertimin bitgerse, Gülni aña berer men, yok ärse özünü dardan asıp öldürer men diyer ärmış. Aña bihasap batır, pelvan yigitler barıp, şertlerini bitgere bilmen, şirin canlarını cellatga tabşırıpdırlar. Biziñ patışamaz (s.64)hem ol Gülge aşık bolup, anıñ ışkıda bir bag bina kıldırdı, göyeki behişt sıpatdıg, herne behiştde bar, şol bagda hem bardır, ululugınıñ hetdini hiç kim bilmes. Ol bagnıñ içide bir ımarat saldırmış, laglı-cövahırdan, gızıl-kümüşden ve zümerretten bezeglii, başı asmanga ulaşgan, belentligige göz etişmes, ol ımaratga Gülnüñ suratını hakgaşlarga çekdirmış. Aña patışa dokuz lek-dokuz müñ dokuz yüz togsan dokuz tılla harç ädipdir. Patışa aydar ärdi:
  - Äger meniñ munça harç kılğanımnı Gül görse ya äřitse, «özüm hem gelerdim» diyerdi.
- Patışa her hepdede ol suratga tomaşa kılıp, ahı-peryat ädip, cigerini paralardı. Niçik kim: «Gül perizat bolsa, men adamzat bolsam, kanda anıñ vaslıga etişmek maña miyesser bolgay» diyip, umıt üzüp gaydar ärdi. Öziden başga ha ragıyet ve ha patışa bolsun, ol bagga suratıga hiç kim barabilmes ärdi. Patışa:
- Her kim ol bagga girse ve Gülnüñ suratını görse, aşıkı-Şeyda bolar, liken anıñ reşkide men öler men-diyip, anı gayrı adamlarğa gadagan kılıp ärdi.

Älkıssa, bu söz bu ärde galsın, imdi habarı Gülden aşidiñ. Men birevden aşidip ärdim. Gül hem günlerde bir gün bag seylige barar ärdi. Serhovsuñ başıda, gunça günlün içide bir zaman seyr ädip yörer ärdi. Ahır yadap, bir erde yatıp ärdi. Ärse gözi ukıga galıp boldı. Bilbilni düşide gördi, aña mesti-Şeyda bolup: «Äger şol düşümde görgeñ maşşugımga duşmasam, dünyeden namırat geçer men» diyip, ah urar ärdi. Gül gız düşide görgeñ maşşuk yigidini tagrıp ädip, şu gazalnı aydıpdır:

Açılıp, gülgün bolup, bir gün serefrazım geler,
 Algırım, boz şunkarım, bir novça şabazım geler,
 Övrülip Gülşen ära, her dem nova-sazım geler,
 Bir mınasıp, sırrı-pınhan içre hemrazım geler,
 Aslı adamzadadır-ol ışka pervazım geler.

(s.65)Beslenip atın-yaragın çıkdı yarım şaylanıp,
 Hanımanın terk ädip, çıkmış vatandan saylanıp,
 Örtlenip yar ışkıda köñli, cigeri daglanıp,
 Ol mağarrap sagdagın, almaz gılicın bağlanıp,
 Başda börügi sıyahı, postı-şirazım geler.

Tutgan işin, can atam, bil bir bozuk dandır seniñ,
 Algalı kastıñ, meger, kim, bu şirin candır seniñ,
 Rugsatın bergil gaytsın, leşgeriñ kendir seniñ,
 Matlabıñ ahır döker sen, bir ovuç gandır senin,
 Bir bahadır, şir yürekli leşgeri-azım geler.

Işk sövdası anıñ boldı bu canıñ masılı,
 Yok durur bu dünede özge ömrüñniñ hasılı,
 Mey içip, sermest olan bir dem ışkıñ kemili,
 Laglu-gövher, simu-zerden bar başınıñ kekili,
 Kaddı şemşat, kamatı ol servi dek nezim geler.

Çıkdı yar yolıga bağlap, billerin merdana ol,
 İli-günden, kovmı-gardaşdan olup bigene ol,
 Aylanıp yar köçesinde mey içip, mestana ol,

Şemg üzre yanıp, tutaşp, misli bir pervana ol,
Vasl için candan geçip, canana pervazım geler.

Yar gurupdır ol dilaram bağı içre söhbetim,
Aşık olmuşdır görüp anda çekilgen suratım,
Yarsızın munda meniñ boldı zemistan nobatım,
Yar bolar pervezdigerim baksa bagtım, dövletim,
Ayrılıp gış günlerimden, novbahar yazım geler.

Görgeli bir beg yigit bolmuş gözümge dar meniñ,
Ansızın bu gün cahan bolmuş gözümge dar meniñ,
Bilmenem, gızlar, niçik işler boşımga bar meniñ,
(s.66)Yok bu Äyranıñ içide bir minasıp yar meniñ,
Men Gülem, sermest olup, Bilbil hoş ovazım geler.

Älkıssa, Hallı şagır bu sözni tamam kıldı. Bilbilniñ bu sözge bağı yanıp, içige ot düşüp, gaharı gelip, ışkı gösterilip:

- Niçik bu İstanbul patıçası meniñ maşugımga aşık bolup, til etirip biler. Dilaram bağınıñ içide anıñ ışkı birlen ımarat saldırıp, suratını çekdirip, aña garap olturıp biler-diydi. Zelilige:
- Meniñ dutarımın golumga alıp bergil, men bu şagır bilen aydışar men!- diydi. Zelili dutarını golıga alıp berdi. Ärse Bilbil dutarını zil-bem kılıp, kök ädip, Hallı şagıra garap, bir beş keleme söz diydi. Hallı şagır hem Bilbilge cogap berdi:

Bilbil: - Şagırım, şu cana saldıñ cepanı,
Kimdir til etirgen yarıma meniñ?
Arşdan aşırımışam hala-feganı,
Pelekler äñreşer zarıma meniñ.

Şagır: - Begim, hıyal ätme, ol gözel şahım,
Yasav tutup geler yanıña seniñ;
Dogrı sözüm bardır, çohdur günehim,
Galar, gardaş, nehak ganıña seniñ.

Bilbil: - Yıkdırıp galasın, tutup hanların,

Akdırıp sil kimin gızıl ganların,
Aların meydanda şirin canların,
Niçik gol uzatmış narıma meniñ.

Şagır: - Kırk müñ begi bardır meydan äzberi,
Kırk müñ bahadırı, kırk müñ rehberi,
«Deh» diyende çıkar yüz müñ leşgeri,
Haypım geler şirin canıña seniñ.

(s.67)Bilbil: - Çıkmışam derbe-der her yan salmaga,
Galasın yıgdırıp, tagtın almaga,
Kim goymuş gedanı bagban olmaga,
Teze ter bakcalı barıma meniñ.

Şagır: - Señ düydügiñ deldir, gitme hılapa,
Hökmün yöredendir ol Kuvhi-Kapa,
Sıyasat äşitmez, garamaz lapa,
Bakmaz ol ak ile zarıña seniñ.

Bilbil:- Meniñ şol perime her kim guvansa,
Meger, candan doyup, serinden dense,
Sererin hamını, kim yaman sansa,
Sıya zülpi-sünbül tarıma meniñ.

Şagır: - Meydanda dest bermes Rüstem Zalıña,
Danadır, düşmes ol mekru-alıña,
Äy begim, gelmesin ham-hıyalıña,
Tor gurar sen, düşmes damıña seniñ.

Bilbil: - Nesip ätmes boldı aña şirin can,
Pürkürdip meydanda dökerin al gan,
Neçün aşık olmuş alma zenehdan,
Tovlanmış zülplerimarıma meniñ.

Şagır: - Gel, aşit sen anıñ ulug halını,
 Agzıdan aşaga tartar tilini,
 Bir samana saymaz adam oglunu,
 Bakmaz ol Begiñe, hanıña seniñ.

Bilbil: - Neçün gice diymiş atgan dañıma,
 Bu işlergelmegey hergiz yanıma,
 Tor gurar diyp meniñ boz tarlanıma,
 Bakabilmez idi sarıma meniñ.

(s.68)Şagır: - Ämeldar, hileger yanıda köpdür,
 Gammazları sansız-misli çör-çöpdür.
 Bermege cadılı tagamı köpdür,
 Begim, avı gatar aşña seniñ.

Bilbil: - Begler, bilge baglap şu hümmet gorun,
 Atlanıñ, duşmanım tutmasın orun,
 Bilbil diyir, tiz etiñ şamdañ burun,
 Şu gün eter gündür arıma meniñ.

Şagır: - «Alla» diyip atlansın meydan äzberin,
 Şahımerdan Alı bolsun rehberiñ,
 Hallı diyir, hümmet köp, azdır leşgeriñ,
 Hocam kuvvat bersin sanıña seniñ!

Älkıssa, ikisi bu sözlerin tamam kıldılar. Bilbil leşgerine buyurdı:

- At salıñ, Istanbul galasıga, alla tagala dest berse, anı alar men-diydi.
 Zelilige:
- Äy Zelili, meniñ Şasöyen atımnı äyerlep, alıp gel!-diydi. Özi hem sovudın,
 çaraynasın baglanıp, tuvulgasın başıga geyip, «Dembermez» atlıg almaz
 suvı berilgen gılcını bilige dakınıp, «Suluv» atlıg cızasını golıga alıp, tayyar
 boldı.

Şol vagt Zalili Şasöyenin bezep, guyrugını gaçarga düvüp, alıp geldi. Bilbil
 şasöyenge mündi. Serdarlarıga yüzlenip:

- Äy mollağalandar, Sala beg, Zelili, atlanıñlar!-diydi. Mollağalandar, Sala, Zelili-bular hem şol dessur birlen atlandılarleşgerler hem at üstige çıkdılar.

(s.69)Bilbil serdarları birlen goşunıñ başını çekip, şeherge garşı ugradı, Hallı şagır:

- Äy Bilbil, şu gün Cuma günüdür, patışanıñ Silaram bağğa çıkıp, Gülnüñ suratınıñ tomaşasığa geler günüdür. Patışanı isteseñ bu gün Dilaram bağdan tapar siz-diydi. Ärse dördüsi leşgeriñ aldıda yörüp gitdiler. Bilbil, Sala, Zelili, Mollağalandar dördüsi «alla!» diyip at goydular. «Dervezeni alalı!» diyip, bir müñ yigit bilen бага çapavul ätdiler. Leşgerlerinin köpün meydanda goyupdılar. Bİlbil Şasöyenge bir gamçı tartdı. Ol ganatlıg güş dek ança ilgeri etip, bağiñ dervezesiden girip gitdi. Mollağalandar, Sala, Zelili üçüzi hem anıñ ızıdan girip gitdiler. Ol yigitlerin birinçesi galanıñ dervezesige äye bolup, saklap galdılar. Birinçeleri ol dördüsiniñ ızıdan bağiñ içige girip gitdiler.

Älkıssa, Bilbil alnıdan çıkkan gazanferlerge nazar kılmay, Gülnüñ suratu çekilgen imaratğa etdi. Ärse Gülnüñ suratığa tomaşa ädip durgan patışanıñ gözleri Bilbilge düşdi. Anıñ zehresi yarılan yalı bolup, garşılaşmadı, atlanıp gaçdı. Bilbil Şasöyenge bir gamçı tartdı. Ärse patışa aman bermey, patışanıñ ızıdan etdi. Bilbil cızalap, patışanı atdan taşladı. Özüni hem atdan taşlap, «Dembermezni» çıkarıp, depesiden andag gahar birlen saldı. Ärse patışa iki para bolup, gara eri guçdı. Şol zaman Mollağalandar, Sala, Zelili etişdiler. Andan soñ bular övrülip, şol imaratğa bardılar. Gülnüñ nağışlar bilen bezelen suratığa Bilbilniñ gözi düşüp, bihuş bolup yıkıldı, bir zamandan huşığa gelip:

- Yörüñ, imdi galaga-diydi. Alar bağiñ dervezesiden çıkıp, galanıñ içige girip gitdiler. Ol müñ yigit hem ızıdan etdi. Mollağalandar, Sala, Zelili goşunıñ öñüni başlap, at goydular. Peyşinden namazı-digeriçe bir dem durman uruş kıldılar. Ahır galanıñ kethudaları «äl-aman, äl-aman!» diyip, şeheri bedriler. Bilbilge baş indirip, anı hormatlap, izzat-äkram birlen şanıñ tagtığa müdürdiler ve hemme velayatığa sahip ıgtıyar kıldılar. Andan soñ Bilbil ulug yurtı soradı.

(s.70)Ol öglen patışanıñ Aycemal atlıg bir sahipcemal gızı var ärdi. Huproylukda elem aña barabar gelmes ärdi: gara gözli, galam gaşlı, hünci, uzun boylı, inçe bili, köp şirin sözlü gız ärdi. Anı Mollağalandarga nikalap berdiler. Bilbil:

- Mollağalandar ılım okadan atamdır, hemmeñizden anıñ hatırası azızdır-diydi. Kırk gice-gündüz toy-tomaşa ätdiler.

Älkıssa, Bilbil Şa tagtıda oturıp, üç ay adillik kıldı. Her gün görnüŐden Őoñ Mollagalandar, Sala, Zelili üçüsini Dilaram bagıga alıp barıp, Gülnüñ suratıga tomaşa ädip gaydar ärdi. Şu dessur birlen üç ay tamam boldı. Ärse Mollagalandarnı, Salanı, Zelilini, Istanbul Őeheriniñ hemme aga-beglerini Bilbil istedi. Hemme baş ınderip, hızzatıga geldiler. Bilbil Mollagalandarnı, Salanı, Zelilini hılvat erge çağırdı. Aytđı:

- Äy meniñ bıradarlarım, can birlen barabar hemralarım, bizler velayatımızdan çıkgalı beri edi yıl boldı, bihasap velayatlardan geçdik. Ämma Istanbul Şeheri dek ulug Şehir görmedik. İmdi bu Şeherni ıgtıyarlı kişiğe tabşırıp, anı hekim kılıp, özgelermiz Gülnüñ soragına gidelin, niçik kim, bu cahanda Gül bolmasa, maña herne dünya gerekmes, bu cismim niçe Şirin canım gerekmes, bu hismim içre Şirin canım gerekmes. Ha Gül perimni tapsam gerek, ha yoluda canımını birsem!-diyip, bir beş keleme Őöz diydi:

Agalar, yar bolmasa, men bu cahanı neylerem,
 Teci-tagtı, malı-mülki, hanımanı neylrem,
 Zibu-zinet, tagtı-dövlet, genci-keni neylerem,
 Bu gurulmıŐ yarsızın guruk dukanı neylerem,
 Ansızın cisim gerekmes, belki, canı neylerem.

İstesem, gitsem gerek, müşki-Hotandan ayrılıp,
 Şol perimin ya tapıp, ya canu-tenden ayrılıp,
 Çıkmışam bir yar için hupvul-vatandan ayrılıp,
 Bu arap, ehli acam hökmi-ötenden ayrılıp,
 Men bu gün İstanbulı, Rum, İŐpıhanı neylerem.

(s.71)TilleŐip sazım bilen çün tarı zili-bamdadır,
 Tañda ıŐkıñ ataŐı men aşıkı betnamdadır,
 Sakı bir mey sundı, içdim, gözlerim Şol camdadır,
 Diydiler: «Yarıñ seniñ kim Şehri-Sınafamdadır»,
 Menzirim yok, mesgenim, özge mekanı neylerem.

Gorkaram gahba pelek, çün avı gatmış aşıma,
 Edi yaşda Őöydüm, imdi bardım on tört yaşıma,
 Yar yoluda razıyam, ger gonsa gürt-güş leŐime,

Dönmezem men ança yüz müñ gelse govga başıma
Bu paragat, gallasız darel-amani neylerem.

Yar bilen budur miradım-sürsem ol zovkı-sala,
İsterem yar valsını men, ya tapam derde şıpa,
Ança yıllar çöl kesip, men isterem yardan vepa,
Aşıp-aşıp, dağlar aşıp, çoh çekip çekip cövri-cepa,
Tapmasam yar vaslını, özge dovanı neylerem.

Dönmezem yar yoluda, begler, şu canım bermezem,
Ya barıp yar bağığa gül harmanın men tirmesem,
Mey içip, mestan olup, yar köçesinde yörmesem,
Ol meniñ aklım alan yarıñ cemalın görmesem,
Berseler cennetde yüz müñ arguvanı neylerem.

Bendivan boldı düşüp, köñlüm guşı yar ağıda,
Suratın görgeç, tutaşıp galdı derdi-dagıda,
Novbahar äyyamı tiz geçdi hazannıñ çağıda,
(s.72)Ança günler seyr ädip, gezdim Dilaram bağıda,
Bilbilem, Gü bolmasa, gayrı cenanı neylerem.

Älkıssa, Bilbil bu sözün tamam kıldı. Ärse dördüsi geñeş ädip, Mollagalandarnı Istanbul şegerige hekim kıldılar. Andan soñ Bilbil, Sala, Zelili, üçüsi Gülnüñ soragığa gitmekçi boldular. Şol vaht Bilbil:

- Şeherniñ kethudaları gelsin!-diydi. Şeherniñ hemme kethudaları gelip, baş inderip durdular. Bilbil alarga garap:
- Äy cemagat, äy aga-begler, äşidiñler. Mollagalandarnı Istanbul şegerige hekim kılıp, hemme tagt-desgalarımını aña bağışladım!-diydi. Aga-begler ene baş inderip:
- Sahıp-ıgtıyar siz, herne buyursañız siziñ hizmetiñizdamız!-diydiler. Andan soñ Bilbil hemme halayıklarga rugsat berdi. Alar dağılıp gitdiler. Bilbil Mollagalandarga:
- Sen hoş gal, bizler gideli, älbetde, bir-birimizge didar nesip ätse, ene görşermiz. Ämma bu Dilaram bağını, men gitsem, şa goragı giygey sen!-diydi. Andan soñ Bilbil, Sala, Zelili safar rahtını geyip, yol yaragın tutdı.

Bilbilniň leşgeri bir lek ärdi. Alarniň iki hissasını Mollagalandariň yanında goydı, bir hissasını özi alıp, Sala, Zelili bilen goşunun öňige düşdi, Mollagalandar ve Istanbul şheriniň hemme adamları birlen hoşlaşyp, yolga rovana boldı. Ança çöller kedip, ança daglardan aşyp, ança gün, ança ay yol yörüp, gözleri bir deryaga düşdi. Aña Nil deryası diyer ärdiler. Ol binahayat ulı derya bolup, uç-gırağı görünmes ärdi. Anıň düybi yok ärdi. Ol deňiz-deryanıň kenarına ha ganatlı, ha ganatsız-hiç bir canlı zat barabilmes ärdi. Bular deryadan geçip bilmen, şol erde biyalaç düşdüler. Bilbil Sala ve Zelili bilen maslahatlaşyp, ussalarga:

- Her kırk kişiğe bir saat düzetgey siz, imdi yolumuz suvga düşdi, birinçe gün suv yüzide saat yörgemiz!-diydi. (s.73)Ärse ussalar saatga meşgul boldular. Birinçe günden soň anı düzetdiler. Bilbil:
- Saba saatga münüp, deryaga düşermiz, şanıñızni serencam kılıñ!-diyip car çekdirdi. Bilbilniň bu habarı goşun arasıga gaygı saldı. Leşgerleriň birneçesi yıglap:
- Bilbil şazada bolsa, niçik aña öz velayatıdan layık gız tapılmadı. Ol velayatıdan çıkdı, yedi yıldır bizlerin avaracahan kıldı, bihasap ulug velayatlarıň üstiden geçdi, hiç biride karar tutmadı. Husucan, Istanbul şherin aldı, bu şhernin patıçasınıň gızı Aycemalı öziğe kabul kılmadı. Anıň dek ragna suluv gız perizatda hem yokdur. Şaalıcan Äyran perileriniň patıçası bolsa, kim bilsin anıň velayatı kaysı cehennemdedir. Anıň gızı Gül perizat bolsa, Bilbil adamzat bolsa, anıň valsı kaydan Bilbilge miyesser bolgay? Äy adamlar, Bilbil bir divana, äger ol divana bolmasa, Gülnüñ-perizat, özüniň-adamzadığını biler ärdi. Saba bizlerni Nil deryasıga salcaktır, munuň başı-ayağı maglum bolmasa, bizler deryaga gark bolup ölerimiz, munuň odıga köermiz, özi hem helek bolar, ol bu yoldan dönmes, elem söziğe garamas, bu kişi mesti-hayran bolupdur. Geliñ, bizler bu gice geçalin, deryaga gark bolup ölgenden yağşıdır. Istanbul şherige etişsek, andan soň öz maslahatımızı taparmız-diydiler.

Älkıssa , şol giceniň özide Bilbilniň hemme leşgeri gaçıp gitdi. Bilbil bihabar ärdi. Saba Bilbil, Sala, Zelili erlerinden turdular, ärse leşgeriden ham-nışan görmediler.

- Äy leşgerler, kayda gitdinizler?-diyip, peryat kıldılar. Birinçe gapıl bolup, uklap galgan adamlar yıglıp geldiler. Hemme segsen kişi boldı. Biilbil alarga:

- Sizlerge hem rugsatdır, barıñ, gaydıñ, bizler Sala beg, Zelili üçimiz Gülnüñ soragıa bararmız-diyip, bir beş keleme söz diydi:

Men çıkmışam, begler, dönmen yolundan,
Ya öler men, ya alar men perimni;
(s.74)Köñlüm sovatmışam başu-malımdan,
Ya öler men, ya alar men perimni.

Sovdasıda başım ätese salsam,
Cövlan urup, ätek billere çalsam,
Yar yoluna bu deryaga gark bolsam,
Ya öler men, ya alar men perimni.

Atam-änem ol vatanda zar galdı,
Men bilmedim kaysı erde yar galdı,
Segsen müñ leşgerden segsen er galdı,
Ya öler men, ya alar men perimni.

Hiçbir muhannesden çekmenem minnet,
Yaradan äyemden isterem hümmet,
Gaydın, begler, berdim sizlerge rugsat!
Ya öler men, ya alar men perimni.

Duşman gallap gelse degre-daşıma,
Gahba pelek avı gatsa aşıma,
Men dönmenem, her iş gelse başıma,
Ya öler men, ya alar men perimni.

Yat äyler men ol İbrahim Halılı,
Geçdi İsmagıldan, yokdur delili,
Hemra bolsa Sala birle zelili,
Ya öler men, ya alar men perimni.

(s.75)Bilbil deyip, sığındım erkli hudama,
Dayancım, söyencim düşdi-pedama,

Salamım etiriñ atam-äneme,

Ya öler men, ya alar men perimni.

Älkıssa, Bilbil bu sözni tamam kıldı. Anan soñ ol galgan yigitlerge gerap:

- Äy yigitler, sizlerge hem rugsatır, köñlüñiz bolsa, gaydıñ! Sizler hem uklap, alarnıñ gaçanını bilmen galıp siz. Äger alarnıñ gaçanını bilen bolsañız, sizler hem gaçardıñız!-diydi. Anda ol segsen yigit baş inderip:
- Äy Bilbil, bizler seniñ yağşı, tomaşalı eriñde yanıñızda bolup, işiñiz çıkan erde gaçsak, cayımız cehennemde bolar!-diyip, zar-zar yıgladılar. Ene-de:
- Äy şazadamız, Bilbil, bizler seniñ öli eriñde öli, diri eriñde diridiris, sen otga ursan, otga urarmız, suvga ursan, suvga urarmız!-diydiler. Ärse bu adamlarıñ söziden Bilbilniñ köñli hoş boldı.

Ol segsen yigitnin içide Fayzulla atlıg bir bahadır serkerde yağşı yigit bar ärdi.

Bilbil aña yüzlenip:

- Äy Fayzulla serdar, bu segsen yigitniñkırkına seni serdar kıldım. Sen bular birlen ızıñga gayt, Istanbul şeheriğe bar. Biziñ habarımızni Mollagalandarga etir. Andan soñ amansag ilge barsañ, biziñ şu erge etgen habarımızni, bolgan hemme vakalarını, leşgerleriñ gaçanını atam-änemge, barça ilgünlerimizge etirgey sen!-diydi. Ärse fayzulla serdar «Yağşı bolar!» diyip, şayını tutup, allayarlaşıp, kırk yigit birlen ızıga gaytdı. Bilbil, Sala, Zelili kırk yigit birlen atlarını, yaraglarını saalga salıp, Nil deryasıga düşüp gitdiler.

Älkıssa, andan soñ kırk gice-gündüz suv yüzide yördüler. Ärse suvdan başga hiç nemeşe görmediler. Ene yollarnı devam ätdirdiler, añırsıga geçebilmediler. Ene niçe günler yörediler, nege gözleri bir daga düşdi, zıyada belent turur. «Oşol dag derya (s.76)gıragındadır» diyip, saallarnı şol daga nazarlap sürdüler. Yakın bardılar. Ärse gördüler kim, ol dag bir acap salalı, çemenlik, otluk, suvluk, bağlık, bakcalık er ärdi, saallarını suv yüzide bağlap, özleriatları birlen ol dagnıñ yüzige çıkıp, her dürli mivelerden iydiler, atlarını çemenlikde otlamaga goy bedriler.

- Ömrümüzde mundag şerapatlı, agaçlı miveli dag görmedik, beş-altı gün şu erde bolalıñ-diydiler. Bular birinçe gün suv yüzide yüzüp yadandıkları üçin, serhovzuñ başıda yaraglarını äginleriden sıtırıp, dınç aldılar. Şol erde tamam uka gitdiler. Uklap yatırkalar üstlerige dumlı-duşdan nemelim pıyada leşger döküliberdi. Her kim baş - başa, can-cana boldı, hiç erde durabilmedi.

Älkıssa, Bilbil, Sala ve Zelili üçüsi bir govakga özlerini taşlap, busup galdılar. Ol kırk yigitden pıyada çirikler öldürgenlerini öldürdiler, öldürmediklerini diri tutup, gollarını arkalarına baglap, alıp gitdiler. Bilbiliñ Şasöen atını, «Sülöv» gılıcını hem alıp, ne erde sen Gunçabi diyip yöreberdiler.

Andan soñ ol çirikler dağıñ belendige çıkdılar. Bu üçüsi ızlarıdan baka-baka galdılar.

Älgaraz, bu leşgeriñ gitgenini bilip, Bılbil, Sala beg, Zelili üçüsi dava erige gelip görseler, ol beş adamı ölüpdür, galganını hem tutup alıp gidipdirler. «Suhanalla, bizler mundag gılıçlı çirik görgenimiz yok. Bu ne cemagat ärken, her birisi gözümüzge şir dey görüdi» diyip, üçüsi ölenlerni depin kılıp, müñ gam-gussa birlen bir sagat olturdılar. Bilbil Sala bilen Zelile garap:

- Äy yigitler, müñ gaygı bir iş bitirmes, geliñ bu çirikleriñ ızını ızlap gidelin,, ol kırk yigitni isteliñ, ölenleriniñ ganını, dirisiniñ özünü ve ene arımızı alalıñ ya mertlikbilen öleliñ!-diydi.

Andan soñ üçüsi alarnıñ ızıdan ızarlap gitdiler. Dağıñ üstige on beş günde çıkdılar. Gördüler kim, dağıñ üstide bir (s.77)şehar bina bolmuş, gızıldan, ot dek gızarıp, asmanga şuglası etip dürmüş ärdi. Bular munı görüp, hayran galdıla. Aytdılar kim: «Şehri-Istanbulnı biz tañlap ärdik, bu şehar andan hem zıyada äken. Bu şeharin adam salgan imesdir. İmdi biz bir yaşırın habar alalıñ. Bu niçik şehardır, bu niçik mahlukatdır» diyip, öz aralarında gürrüñ ätdiler ve pınhan-pınhan yördüler.

Älkıssa, bir avlak erde bir kişige uçradılar, anı pınhan tutdular. Andan soradılar:

- Äy adam, dogrı sözlegil, bu ne dagdır, bu ne şehardır, niçik admaları bardır, patıçası kimdir, habar ber bizge?

Anda ol adam:

- Bu daga Küvhi-Salar diyerler, bu şeharin adam salgan imesdir, huday-tagalanıñ gudratı, birlen bina bolgandır, gızıldan, altındadır. Adıga şehri-Talus diyerler, adamları galmık bolar. Patıçası bir gız turur. Anıñ adıga Gunçabi diyerler. Adıllıkda aña hiçbir patıça barabar gelmes. Ovadanlıkda anıñ tayı yokdur, sülüvlikde, huplukda aña hiçbir perizat etmes. Ämma aydar kim: «Özümge minasıp kişi bolsa, aña tagtımnı bağışlar men, yok ärse dünenen şundag geçer men» diyer.

Bu dag Nil deryasınıñ içide bir adadır, ämma bu dagda kırk müñ gala bardır, dövlerge, afritlerge, perilerge paç bermes, hemmesi Gunçabiniñ ragayatıdır-diyip, bir-bir beyan ätdi. Ärse Bilbil:

- Anıñ çirikleri meniñ kırk kişimden öldürgenini öldürdi, öldürmegenni diri tutup alıp gitdi, ölgenini ganını alar men, dirisiniñ özünü alar men! Äy yigit, sen imdi bizge yol başla, ol şeherge alıp bar. Galanıñ degre-daşığa belet at, andan soñ saña rugsat bereli!-diydi. Ärse ol kişi bularnıñ öñige düşüp, yolga rovana boldı.

İmdi bu söz bu erde dursun, sözi ol kırk kişini helek ätgen pıyada çiriklerden äşidiñ. Ol kırk kişiden on beş kişi yarag ucıdan öldi, yigrim beş kişini Gunçabiniñ aldığa alıp bardılar. Gunçabi:

- (s.78)Bu adamları kaydan tutduñız?-diyip, çiriklerden soradı. Anda çirikleri Bilbil dagınıñ üstige dökülgenlerini bir-bir beyan ätdiler. Ärse gunçabi yigrim beş kişiden:
- Äyadamlar, kaydan gelip, kayda barar siz, kaysı şeheriniñ, ne belayatınıñ adamları bolar siz, ne işge bu erge gelip siz, serdarınıñ kim turur, aydıñ!-diydi. Anda bular:
- Bizler Turan velayatınıñ adamları bolarmız. Patıçasınıñ adığa Nasır patışa diyerler. Anıñ Bilbil atlıg bir oğlu bardır. Ol Gül diygen perizatga aşık bolup, anıñ soragıga çıkdı, bizniñ öñümüzge düşüp, şu erge alıp geldi. Geçen yollarımızda köp velayatları alıp, Istanbul şeherige etişdi. Istanbul patıçasını öldürüp, ançe pelvanlarını eñip, şeheri aldı. Şol patıçasınıñ Aycemal atlıg ovadan bir gızı bardı. Anı gice-gündiz toy-tomaşa ätdi. Andan soñ Mollagalandarnı Istanbul şeheriniñ hekimi ädip goydı. Ene özi Gül soragıga geler ärdi. Bir erde düşüp, tamam ukıga gitdik. Seniñ çirikleriñ şol vagt üstümüzge dökülip, on beşimizni öldürüp, yigrim beşimizni yanıña baglao getirdiler. Bilbil, Sala beg, Zelili üçüsi gaçıp, dagnıñ govagıga girip gutuldılar. Alar gapıl boldı. Äger gapıl bolmasa ärdi, şol üç adamıñ biri hem bu leşgerden birin aman goybermes ärdi. Heli hem bolsa bizleriniñ soragımızga tiz gele gerek-diyip habar bedriler.

Ärse Gunçabi oturan eride barmagını dişlep, tagtga galıp:

- Bu niçik adamzattır, Gülge hak aşık bolup munça işlerni tutup geler. Ança yollarda batır pelvan yigitleriniñ bitgerip bilmedik işlerinin bitgerip gelipdir. Gül perizat bolsa, Bilbil adamzat bolsa, niçik Gül aña miyesser bolgay-diyip oylandı.-Men anı tapıp geltireyin - diyip, galaga car çekdirdi. Şeherde bar leşgerni cemg ädip:

- Bilbilge, Sala ve Zelilige yarag çekmeni äzet bermen, tıg salman, diri tutup, yanınga alıp gelin!-diyip buyurdı Ärse serdarları «gulluk!» diyip, beş yüz çirik birlen Bilbilniñ ugıga çıkdılar. Bular Bilbil dagını gözlep yörkeler, daşdan bir tozan (s.79)göründi. Bir salım geçensoñ, ol tozaniñ içiden üç atlıniñ haybat birlen özlerige tarap gelyenini gördüler. Gunçabiniñ serdarları hem şolarga garşı at goydular. Şol vagt Bilbil dagıniñ bularga gözi düşdi. Ol yoldaşlarıga yüzlenip:
- Äy Sala ve Zelili, bu gelyen goşun bayakı agzı tagam tapan goşundur. Bu gün ölüm günüdür, te biri galyan çağırıp, öcümüzni almalıdırıs!-diyip, yaraglarını sogrup at goydular. Ol goşuniñ arasığa gatişdılar. Şeyle bir gılıç urdular, gökde yıldırım dek yalın aynadı. Şol vagtta Gunçabiniñ baş serdarı dat ädip:
- Äy Bilbil, äy Sala, äy Zelili, biziñ sizlerge yamanlığımız yokdur, dogrı geliñ. Biz siz bilen geldik. Gunçabi sizlerni hızmatığa bargay siz!-diydi. Ämma alar bu sözlerige gulak salmadılar. Bilbili etip, «Dembermezni» alarnıñ gerdenlerige salıberdi. Sala, Zelili hem yaraglarını ayamadılar, başların düvme-düvme kesiberdiler. Birneçe adamlarnı gırdılar. Ahırda goşun bu üç adamıñ öñüde tap getirip bilmen, basılıp, özlerni dagdan-daga urup, galaga etdi. Birniçesiniñ kellesi yarılıpdır, birniçesiniñ bir golı kesilen, birniçesiniñ başı açık äbir-zebir, ber-bibat bolup, Gunçabiniñ yanığa gaçıp bardılar. Gunçabi buları görüp, hayran-serasına bolup:
- Ne belaga duşduñız?-diyip soradı. Alar:
- Äy Gunçabi, siz bizi üç sanı bela garşı ugradıpsıñız. Ovalkı davada ahmal bolan äkenler. Äger oya bolsalar, alardan biri hem şu erge gelmezdi. Bularnıñ gılıçları adamını iki yarıp taşlar, alar birlen uruşmak bizge miyesser bolmas!-diyip, zar-zar yıglap, Gunçabige habar bedriler.
- Ärse gunçabi çiriklerige bakıp:
- Niçe kişiñiz helek bolıd-diydi. Bular:
- Beş yüz kişi ärdik, üç yüz kişi geldik, özgemiz yok-diydiler. Gunçabi:
- Üç kişi bir uruşda iki yüz kişini helek ätse, bularnıñ (s.80)özi halı kişiler ärmes, älbetde, alar bir er nazarı düşgen kişilerdir. Biz on beş kişini öldürdik, olar iki yüz kişimizni gırdılar. Älbetde, övezlerini ökde alıpdırlar. Bular bir müvessa birlen gelmeseler, güyç birlen gelmesler-diydi. Anda bir yigit:

- Äy Gunçabi, özleriniñ adamsını öz adamlarımızga goşup iberseñ, alarnı getirse bolar. Alar: «Gunçabi özünü Bilbilge barmaga kabul kıldı. Bilbil gelip, nika kılıp alsın» diyseler, geler!-diyip aytdı.

Älkıssa, bu sözler Gunçabiniñ yüregige makul bolup, ol yigrim beş yigit birlen dört ıgtıbar kişini iberdi. Ol üç adamı süyci til bilen her ädip, hesip ädip, alıp gelgey siz. Meniñ mınasıbım Bilbil bolgay, özümni aña bağışlar men, tagtıma münürip, ornumda oturdar men-diydi.

Älgaraz, yigrim beş kişi ol dört kişi birlen gitdi. Bular Bilbilni, Sala begni, Zelilini gözlep yörer ärdiler. Nege Bilbil, Sala, Zelili bularnı gördüler. «Ene çirilk geledir» diyip, yaraqlarını tayyar kılıp, alarga garşı yörediler. Ärse ol yigrim beş kişi peryat kıldı:

- Hay-hay Bilbil, bizler pılanlarmız, öz adamlarıñız, Bizlerge Gunçabi rugsat berdi, savçı bolup geldik, dört ilçi hem alarga garşı yörediler. Ol yigrimi beş kişi birlen bu dört ıgtıbar kişi baş ınderip, gol govşurıp ayak üstide durdular. Bilbil ışarat kıldı. Alar olturdılar. Sağlık-salamatlık soraşanlarından soñ, Bİlbil alarga:
- Äy bıradarlarım, Gunçabiniñ nökerlerige neme üçin baş bolup geldiñiz, ne sözüñiz bar?-diydi. Anda Bilbilniñ yigitleri:
- Äy Bilbil, bizlerni iberdi. «Bizlerniñ Bilbilge hıyanatımız yok. Ol on beş adamını hem bilmen öldürirdiler. Ol bizden ganını, kazasını zıyada aldı. On beş adamıñ dereğine biziñ iki yüz adamımızı öldürdi, beş adamını yaradar ätdii. Köñli cay bolsun. İmdi biz Bilbil, Sala ve Zelili (s.81)birlen il bolduk. Özümge mınasıp tapmay gezer ärdim. İmdi bildim kim, Bilbil meniñ mınasıbımdır, tenimi aña bağışlap, tagtınga çıkarar men, ornumda olturdıp, özüm hizmetide bolar men. Bilbilni, Salanı, Zelilini alıp geliñ! Bilinmen uruş bolmasın» - diyip iberdi.-Äy Bilbil, yürüñ, baralıñ!-diydiler. Ärse Bilbil: «Yagşı bolar, patışanıñ sözüni sındırıp bolmas» diyip ugradı.

Älgaraz, bular galanıñ dervezesiden içeri girdiler, bir kişini savçı iberdiler. Ol adam ılgap barıp, «Bilbil geledir» diyip, Gunçabige habar berdi. Ärse Gunçabi şahana libaslarını geyip, boyun-başın bezep, görnüş meydanıga çıkıp, tagtıga rovana boldı, barıp anda olturdi. Bu üçüsigе bir tagt geltirdi. Ärse alar hem etişdi. Gunçabige salam berip durdular. Gunçabi alarga ışarat kıldı. Bilbil, Sala, Zelili üçüsi tagta çıkıp olturdılar. Ol yigrim beş nöker tekede olturdi. Sağlık-salamatlık soraştılar. Şol vagt Gunçabi:

- Ya Bilbil, ne maksadıñ, ne matlabıñ bar, ne erge barursiz. Ugruñ hayırlı boldun!-diydi. Ārse Bilbil dutarın golıga alıp, anı belent-belent gurup, Gunçabige garap, bir beş keleme söz diydi:

Ol vatandan äyledim azmı gülüstanım gerek,
Gelmişem vaspın yayıp, elemge destanım gerek,
Ter açılmış novbaharım, teze bostanım gerek,
Bar gözeler serveri, ol şahı-hubanım gerek,
Maksadım budur meniñ-dünyede cananım gerek.

Ahı-āfganım yakıpdır arşı, kürsi āl-sera,
Şemgina pervana boldum, örtenip bu ışk āra,
Gül yüzi bir şahı-taban, saçları şebreñ gara,
Hancarı-hicran çekip, sınamnı äylepdir yara,
Cümle elem görki bir husi içre soltanım gerek.

Ol hazınam, genci-kenim, dürri-gövher magdanı,
Tapmadım, Āyrandā gezdim, kayda menzil-mesgeni,
(s.82)Bag içiniñ gülgüzarı, ter benevşe gülşeni,
Cümle elemni yaratgan yağı didem rövşeni,
Dolgan on tördi gice mahı-tabanım gerek.

Bu meniñ aşufta köñlüm köyüde gamhanadır,
Ayrılıp sınmış binası, bir bozuk veyranadır,
Bu şirin canım meniñ şemgina çün pervanadır,
Laglı-hünci dek düzülmiş, dişleri dürdenedir,
Saçı sünbül, yüz gül, alma zenahdanım gerek.

Ahı-zarım āñredipdir dağı-daşı, düzleri,
Görsetip āsrık cemalın, mest ādipdir bizleri,
Avlamış köñlüm guşun, şehdi-şekerdir sözleri,
Gabagı katıp anıñ, can algıcıdır gözleri,
Gaşı yay, kirpigi ok, gamzası peykanım gerek.

Ayrılıp gam sazımın, köp boldı bamı-zilleri,

Nala-peryadım oyatmış barça yatgan illeri,
 Yar için başım salıp geçdim şu derya-Nilleri,
 Aglamakdan bahrı-Umman boldı çeşmim silleri,
 Arşı-agladan öten bu ahı-âfganım gerek.

Sakı bir mey sundı, gördüm gözlerin cam içre men,
 Işkıda medya bolup, galdım bu betnam içre men,
 Hasratıdan salmışam otlarını sınam içre men,
 Aşık oldum, suratın görgeç Dilaram içre men,
 Bilbilem, Gül birlen ätgen ehdi-paymanım gerek.

Älkıssa, Bilbil bu sözünü tamam kıldı. Ärse Gunçabiniñ yüregige ot düşüp, Bilbilge mehri gidip, yüzünü görüp, sözün äşidip, aşıkı-sermest boldı. Dutarın golıga alıp, döşige gısıp, anı belent-belent gurup, bir beş keleme söz diydi. Bilbil hem garşılıklı cogap berdi:

(s.83)Gulçabi : - Yanı başdan otlar saldıñ canıma,
 Görmeýdim, köymegeýdim, men seni!
 Ne kayan bakar sen eniñ şanıma,
 Görmegeýdim, körmegeýdim, men seni!

Bilbil: - İndediñ, soltanım, geldim yanıña,
 Goyma, şahım, hıcalata sen meni!
 Bihuda ot salma şirin canıña,
 Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - İki cahan aşık ärdi özüme,
 Mayıl ärdi şehdi-şeker sözüme,
 Almaz ärdim elem yigdin gözüme,
 Görmegeýdim, köymegeýdim, men seni!

Bilbil: - Gelenden-gelenden, barça ötenden,
 Anbardan, äfşandan, müşki-Hotandan,
 Yar için ayrıldım ata vatandan,
 Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - Şive bilen gözüm-gaşım süzerdim,
Sona kimin süyt kölüde yüzerdim,
Bir mınasıp yar isteyip gezerdim,
Görmegeydim, köymegeydim, men seni!

Bilbil : - Gam öyüde gamhorımı ister men,
Gara gözli dildarımı ister men,
Yalançada öz yarımı ister men,
Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - Ança sözler diysem geler coşumdan,
Hiç sen dey tapmadım deñi-duşumdan,
Seni görgeç, gitdim akıl-huşumdan,
Görmegeydim, köymegeydim, men seni!

(s.84)Bilbil : - Men salmışam oda şirin canımı,
Ya tamamı ya dökem gızıl ganımı,
Terk ädip çıkmışam hanımanımı,
Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - Sen etebilmes sen köñül şadıña,
Gül hergiz düşmesin senin yadıña,
Men ovvaldan aşna ärdim adıña,
Görmezgeydim, köymegeydim, men seni!

Bilbil : - Nesimi dek soydursalar derimi,
Dönmezem, çağırın hayyıl-kerimi,
Ya öler men, ya alar men perimi,
Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - Boyun ägseñ yağşı yola başlar men,
Ätmeseñ, soydurıp, deriñ aşlar men,
Ya öldirin, ya zındana taşlar men,
Görmegeydim, köymegeydim, men seni!

Bilbil: - Bir başa bir ölüm, gümanım yokdur,
Acal etse, derde dermanım yokdur,
Ölsem yar yoluda armanım yokdur,
Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

Gunçabi: - Bu yoldan çoh gelip geçdi sençesi,
Yar istep, canını bardı ançası,
Menem şu bostanın ter gül-gunçası,
Görmegeydimi köymegeydim, men seni!

Bilbil: - Gutulmadım hasret bile zulumdan,
Aryalık acıdır, belki, ölümden,
Men Bilbilem, ayra düşdüm Gülümden,
Goyma, şahım, hıcalata sen meni!

(s.85)Älkıssa, alar bu sözlerini tamam kıldılar. Ärse gunçabi:

- Bularnı mihmanhanaga alıp barıñ, hup perveriş kılıñ, aşaklarığa halı düşk düşep, andan soñ çay, dürli tagam beriñ, dem-dınç alsınlar-diydi. Hızmatkerler buları mihmanhanaga ältidiler, hezzet-hormat birlen alarga çay-nahar, dürli tagamlar alıp bardılar. Andan birniçe gün geçenden soñ, Bilbilzelilige:

- Bar, Gunçabiden meniñ «Şasöen» atım birlen «Suluv» gılıcımını dilep, alıp gel!-diydi. Zelili «Acap bolar!» diyip gitdi. Ol Gunçabiniñ boylan cayığa yakınbardı. Dervezeden gircek bolsa, gördi kim, golu çomaklı, serli tayaklı mahasıllar yol üstide durmuşlar.

Aytdılar:

- Äy kişi, kayda bara turur sen?

Zelili:

- Meni «Şasöen» birlen «Sülüvni» Gunçabiden alıp gel diyip, begim Bilbil iberdi, Gunçabiniñ yanığa barar men-diydi. Bular:

- Bu magal bimahal çakdır, seni goybermes biz. Andan soñ cem sen kim, Gunçabige arz ätmege gelip sen! Gelgen yoluñ birlen ızıñga gayt, Gunçabi temi berer-diydiler. Ärse Zeliliniñ Bularga gaharı gelip, sıyasat kılıp, haybat atıp, bir beş keleme söz diydi:

Begim höküm äyledi, sovul yolumdan,
 Gırarın, sizleri, gırmam bomaz;
 Barıñı bir yana gılıç deminden
 Süreñin sizleri, sürmesem bolmaz.

Mövlam bolar goç yigidiñ destgiri,
 Göye men bolmuşam daglarıñ şiri,
 Şu meydanda boynuñıza şemşiri
 Urarın, sizleri urmam bolmaz.

Gezmişem dünyeni iki parada,
 Gılıçlar boyalsın ganlı yarada,
 (s.86)Sizler bilen gurt oynunu arada
 Gurarın, sizleri, gurmam bolmaz.

Odum çohdur, men yakar men ot kimin,
 Garalıp galar siz göçen yurt kimin,
 Barıñızñı goyna daran gurt kimni
 Soyarın sizleri, soymam bolmaz.

Nolmaz şirim canı kimden karz ädip,
 Çıkmışam ölümni boyna parz ädip,
 Hacetimni Gunçabige arz ädip,
 Durarın, sizleri, durmam bolmaz.

Sizler hem bir bölek beñni, arakçı,
 Paç vermem gelse yüz müñ garakçı,
 Sizler bir hoşaçı, men bir orakçı,
 Orarın sizleri, ormam bolmaz.

Zelili diyir, kesem uzak yaşıñız,
 Gutulmas siz garap degre-daşıñız,
 Bu meydanda siziñ ağır leşiñiz
 Sererın sizleri, sermem bolmaz.

Älkıssa Zelili bu sözni tamam kıldı. Mahasıllar gorkup, Gunçabige kişi iberdiler.

Ol kişi Gunçabiniñ yanığa barıp:

- Äy Gunçabi, Bilbilniñ Zelili diygen bir yanığa gelip, mahasıllarga sıyasat birlen söz aydadır kim: «Maña yol beriñ, Gunçabige arzım bar, yogsa sizlerni bir gılıç demiden ötgürer men!» diyip, haybat atıp turur-diydi. Ärse Gunçabi:
- Bariñ, yol beriñ, munda gelsin, arzı bolsa aytsın!-diydi. Andan soñ mahasıllar gelip:
- Bar, arzıñ bolsa aydıber!-diyip, Zelilige yol bedriler. Zelili Gunçabiniñ yanığa gitdi. Gunçabi tagtga çıkıp olturdu. Zelili barıp:
- (s.87)Ässlam aleykum-diyip, Gunçabige salam berdi. Gunçabi aleyik alıp:
- Äy Zelili, ne işge geldiñ! Diydi. Ärse Zelili Türkmen halk dessurıda ayak üstide durup, uruşda çiriklerniñ gapılılıkda at-yaraglarını alandıklarını aydıp, alarnı dilep, Gunçabige arz ädip, bir beş keleme söz diydi:

Gel, äşit menden bu gün, bar bir sözüüm, hanım saña,
Dogrı geldim tabşırıp, men bu şirin canım saña,
Hacatımnı bitgerip, öldür bihil ganım saña,
«Şasöen» birle «Sülöv», äy şahı-hubanım saña,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Gaytarıp ikbalımıznı çarhı-keç reftar bu gün,
Ol çirikler saldılar çoh boynumuzga ar bu gün,
Şahımerdan goldadı-boldı alarga yar bu gün,
«Şasöen» birle «Sülöv» düşdi golıda bar bu gün,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Dönmenem bu köçelerdengän akarsa misli duv,
Baş kesilse düvme-düvme, kesseler misli kedüv,
Bir zaman diñle sözümnı, sen äşit arzımnı bu,
Bermeseñ sıgmaz saña ol «Şasöen»birle «Sülöv»,
Ber burlarnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Ayralıkda ol begim galdı zamanı govruılıp,
Yörmedi mestan olup, yar köçesinde övrülip,

Işkıda yanıp-bişip, kül boldı köydi dovrulıp,
Gam basıpdır «Şasöen» birle «Sülüvden» ayrılıp,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Edi dovezah odudan kim gurtulıp canu-teniñ,
Hacatım kılsañ rova, cennetde bolsun mesgeniñ,
Küvhi-Salardan ötüp, kırk müñ gala hökmüñ seniñ,
(s.88)At-yaragdan, rugsatıdan başga yok arzım meniñ,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Gunçabiden, diyir begim, Gülnüñ soragın isterem,
«Şasöen» atlıg yalançınıñ bıragın isterem,
Ol «Sülüv» atlıg cızam-köñlüm çıragın isterem,
Diydi: - Bu kırk leşgeriñ atın-yaragın isterem,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Diyir Zelili, geldim ança ötgerip ruzı-şebi,
Bir köñül kılsañ imarat, şat olar ruhi-nebi,
Cümle alemde tapılmaz şahı-huban sen kibi,
Hem «Sülüv», hem «Şasöen», hem rugsatım, äy Gunçabi,
Ber bularnı, arzım ol, dövletli soltanım, saña!

Älkıssa, Zelili bu sözüni tamam kıldı. Ärse Gunçabi:

- «Şasöen» birlen «Sülüvni», ol kırk yigitniñ hem atın-yaragın Zelilige bağışladım. Yasavullar, barıñ Bilbilniñ soragan atlarını, yaraglarını beriñlerdiydi. Ärse Zelili ädep saklap, tura gelip, «gulluk!» diydi. Ärse Gunçabi:
- Äy Zelili, bu at-yaraglarını saña bağışladım, ämma sizlerge rugsat yokdur. Men seniñ begiñ Bilbilge aşık men, te meni nika kılıp almasa, baş-başa barımas! Barıp, begiñge aytgay sen. «Ha meniñ sözümni alar, ha öler, ya zındanga düşer. Gül hem menden ziyada kişi imesdir. Ol perizat bolsa, men adamzat turur men, begiñ maña mınasıpdır. Bilbilden artıgrak y Gitler barıp, Gülnüñ atası Şaalıcanıñ şartlarını bitgere bilmey, şirin canlarını cellatga tabşırıpdırlar. Bu bitmes hıyallardan äl götersin. «Gül» diyip, meni terk ätmesin, Bilbil Gunçabini alsa, Kübhi-Salarnıñ kırk müñ galasıga patışa bolsa, mundan artık neme gerek?-diydi.

Zelili at-yaraqlarını alıp barıp, Gunçabiniñ aydan sözlerini başdan-ayak Bilbilge habar berdi. Bilbil bu sözlerni äşitgeç:

- (s.89)Men ol sözni hergiz kabul kılmas men, äger Sala begin kabul kılsa, Gunçabini dostum Sala begge nika kılıp berermen. Äger raı bolsa, ol Küvhi-Salarnıñ kırk müñ galasıga Sala begni hekim kılın. Sala beg hem Gunçabige er bolarça adam bardır. Küvhi-Salarnıñ kırk mün galasıga hekim bolarça yigit bardır, yok ärise gılcımnıñ destesi galınça çapışar men! Küvhi-Salarnıñ galasıga hem velayatıga ha ol äye bolsun, ha bizleräye bolalı!-diydi. Nege bir mahasil gelip:
- Bilbilni patışamız Gunçabi istedi. «Tiz gelsin» diyer-diydi. Ärise Bilbil «Güllük» diyip, Gunçabige tara provana boldı. Görnüş meydanıga barıp, aña salam berdi. Gunçabi salamdandan soñ Bilbilni tagtga olturmaga ışarat kıldı. Bilbil Gunçabiniñ yanıga çıkdı. İki birinçe hoş söz aydıdı. Andan soñ Gunçabi dutarını belent-belent gurup, anı kök ädip, Bilbilge garap, bir gazal aytdı, Bilbil hem aña cogap berdi. Sovalı-Gunçabi, cogabı-Bilbil bu turur:

Gunçabi: - Hiçbir perizada barmıdır mençe?
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!
Sen Bilbil sen, men bir açılğan Gunça,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Men başdan bir şirin tilge aşıkam,
Nazar ätme, şahım, gözden sal meni!
Bag içinde biten gülge aşıkam,
Nazar ätme, şahım, gözden sal meni!

Gunçabi: - Negehan bir yoluñ düşdi üstümden,
Tutmamsı sen ter hınalı destimden,
Gel posa isteseñ, çeşmi-mestimden,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Perileriñ şası, huplarıñ hubı,
Şu deli köñlümiñ teze matlubı,
(s.90)Men istemen Gülден özge mahubı,

Nazar  tme, Şahım, gözden sal meni!

Gunĉabi: - Bir mert başa salsa yarıñ hıyalın,
Gaygırmaz yoluda ol başın, malın,
İsteseñ bir teze dilber cemalın,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Düşüpdır üstüñden menin güzerim,
Özüm garıp,  mma çohdur azarım,
Gül bolmasa, özge yardan bizaram,
Nazar  tme, Şahım, gözden sal meni!

Gunĉabi: - AŞıklık sövdası başda bar olsa,
Āekdiđiñ yar üçin ahı-zar olsa,
K ñlüñde arzuvıñ söver yar olsa,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Ayrılıp il-günden, goñŐı-golamdan,
Vatanım-yurdumdan, sağım-solumdan,
Men bir ötegĉiyem, goyma yolumdan,
Nazar  tme, Şahım, gözden sal meni!

Gunĉabi: - Şehri-Talus yurdı tamam seniñdir,
Diñde sözüm: - Diysem, dövran senindir,
Ayrılman, al meni,  rkim seniñdir,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Men Şehri-Talusda hergiz durmanam,
Yarsız mesgen iĉre sapa sürmenem,
Öz yarımdan özge köñül bermenem,
Nazar  tme, Şahım, gözden sal meni!

Gunĉabi: - Bihuda yar üçin yanıp, biŐer sen,
Otsuz gazan iĉre gaynap, daŐar sen,

(s.91)Ya öler sen, ya zıdana düşer sen,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil: - Gaçdı boz şufkarım, gitdi golumdan,
Sepilem ızıda, gorkman ölümden,
Aşık olan kaçmaz ança zulumdan,
Nazar ätme, şahım, gözden sal meni!

Gunçabi: - Hiç bir perizada barmıdır mençe,
Elemde goç yigit görmedim sençe,
Sen Bilbil sen, men bir açılğan Gunça,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Bilbil:- Sala begim bardır saña mınasıp,
Bahadır, görmegey hem dürli kesip,
Ötmes Bilbil sen, men bir açılğan Gunça,
Mınasıbam, nika kıl-da al meni!

Älkıssa, Gunçabi bilen Bilbil ikisi sözlerini tamam kıldılar. Ärse Gunçabi:

- Äy Bilbil, imdi bildim ki, sen Gülge hak aşık sen. Ya Günün yoluda öler sen, ya Gülni alar sen, goltugına girip, bezmi-dövrän kılar sen. Äy Bilbil, Sala, Zelili üçüñiz bir nazarkerde dogan er yigit ärdiñiz. Sizge bir er nazarı düşgendir. Er nazarı düşgen kişiniñ gılcı hiç nersedən gaytmaz, aytgan sözi hata gelmes, sözi biter, gılcı öter. Äy Bilbil, sen meniñ diygenimi ätmediñ. Älbetde, Nesibe bolsa, «Yazılan bozulmaz, yazıklı yuvulmaz» diyipdirler. İmdi saña bir mınasıp hızmatım bar. Şonu bitgerip bersen, saña rugsat bereyin, ıgtıyarımını saña bereyin, herne aydan sözüñni tutayın, Sala barayın, hazınamda herne gerek zadıñ bolsa bağışlayın, herne kıl sağ kıl!-diydi.

Bilbil:

- (s.92)Äy Gunçabi, ne hızmatıñ bolsa aytgıl, äñşaalla, bir sagatda bitgerermiz!-diydi. Gunçabi:
- Äy Bilbil, bu Küvhi-Salarnıñ yüz müñ cülgsi bardır, şonuñ bir cülgesiniñ adıga Kelezav diyerler. Ol Kelezavniñ içi genci-hazınadan: tilla-kümüşden, dağıl-cövahırdan, dür-mercenden doludur. Ämma ol Kelezavniñ agzıda bir gara acdarhası bardır, ol cülgenin azgını dolap alıp yatmış, hiç perende-

derende ol acdarhaniñ yanığa barabilmes. Ol barını guyrugı bilen dolap alar. Şol acdarhanı öldürebilsen, herne genci-hazınası öz başığa galar, anı çekip tükedip bolmas. Äger şu işimni bitgerseñiz, her iş bolsa, men bitgerer men, herne aytgan sözüñizni tutar men!-diydi. Bilbil «Gulluk!» diyip, tura gelip, mıhmanhanaga barıp, hemralarına Gunçabiniñ aytganlarını habar berdi. Aytı kim:

- Äy yigitler, haysı biriñiz Küvhi-Salarga barıp, Gunçabiniñ buyurgan hizmetini bitgerip bilcek-diydi. Anda Sala beg:
- Äy Bilbil, äñsaalla, bu işini biz bitgeremiz!-diydi. Bilbil:
- Äy dostum, Sala beg, bu sözni Gunçabige hem beyan kıl!-diydi. Andan soñ bu sözi aytmaq için Bilbil Sala begi alıp, Gunçabiniñ yanığa gitdi. Gunçabi bularnı kabul ätdi. Çay, burunç, ät-kebab getirdip, alarnıñ köñüllerini hoşladı. Gunçabi bir pasıldan soñ Sala bege yüzlenip:
- Äy Sala beg, Kelezavniñ acdarhası birlen söveş ädip bilermisiñiz-diyip soradı. Şol vagt Sala beg tagzım kılıp, bir beş keleme söz diydi:

Tövekgel äyler men, haka düz durup,
Giderem yollarıñ rası bileni!
Güyçli ganım bile yüzbe-yüz durup,
Çapışam Äyranıñ şası bileni.

Dövüşse agası, hanı, soltanı,
Al gana boyasak deli meydanı,
Söveş günü, begim, bu şirin canı,
Alışman her eten sası bileni.

(s.93)Her gürlevuk çaylar dolup akmadı,
Her kelpese acdar bolup çakmadı,
Her kişilap bilen batman çıkmadı,
Çekende hak daşıñ rası bileni.

Rısvadır ol kişi, öz halın bilmez,
Bolarmı her yatan daşlardan almaz,
Meydanda bar adam barabar gelmez,
Sözde deñ bolar sen kesi bileni.

Begim, şol zalıma zülpükar çalsak,
İllerden her yana derbeder salsak,
Allahım dest gurlar söveşiñ toyı,
Muhannesler galar yası bileni.

Er gerekdir Kelezava etmege,
Yigit gerek üstün basıp ötmege,
Sala beg diyir, gidem söveş ätmege
Dagiñ şiri, acdarhası bileni!

Älkıssa, Sala beg bu sözüni tamam kıldı. Ärse gunçabi:

- Menin könlüm, sözüm bitdi-diydi ve «Kelezava çıkar men, Kelezavniñ acdarhası birlen Sala beg söveş kılar, tomaşaga yürünler» diyip, şherige car çekdirdi. Bir sagatda yüz müñ leşger yığıldı. Bilbil, Sala, Zelili ol yigrim beş hemrası birlen Kelezava tarap rovana boldı. Gunçabi hem ehli cemagat birlen rovana boldı. Alar Kelezavniñ yanığa etişdiler. Ärse Gunçabi leşgerige garap: «Äy leşgerler, sap-sap bolup duruñlar!» diydi. Leşgerler sap-sap bolup durdular. Gunçabi car çekdirdi: (s.94)- Äy yigitler, arañızda Kelezavniñ acdarı birlen uruş kılayın diygen dövthalap, batır yigit bar bolsa, meydanga çıksın!-diydi. Bu sözge nökerlerden hiçbir cogap bolmadı. Şol vagt Sala beg meydanga çıkıp, gol govşurıp, «Men bardırım!» diyip, beş keleme söz aytdı:

Görüñ, bu gün meydan içre çıkmışam,
Çıkdım acdar bilen söveşe, begler!
Kelezav agzıda barıp düşmüşem,
Siz ädiñ alısdan tomaşa, begler!

Söveş günü goç yigidiñ äzberi,
Goldar Şahımerdan-allanıñ şiri,
Gılıç urup, iki bölsem acdarı,
Boz meydan al gana bulaşa, begler!

Begim höküm äyledi çıkdım bu yola,
Baş bolup çıkmışam şu yüz müñ gula,

Abraylı atları eleme dola,
Çavı barıp, arşa ulaşa begler!

Kelezav agzıda çaşırıp leşin,
Üstige basdırıp ol gara daşın,
Şu gün abray alıp, men kesem başın,
Ya ajdar boynuma dolaşa, begler!

Ar için çıkmışam, geçdim özümnden,
Gaytmanam, müñ düşman gelse yüzümnden,
Giderem, dönmezem aydan sözümnden,
Şu gün her iş gelse bu başa, begler!

Şir kimin meydanda barıp durar men,
Allahım dest berse, boynun burar men,
(s.95)Şu gün şamar bilen söveş gurar men,
Ölsem, äye boluñ siz leşe, begler!

Ayrılıp mesgenden, dagdan, ilinden,
Çaylar dolup aksın ganlı silinden,
Sala beg diyir, barıp çapsam bilinden,
Siz yürüñ ızımdan garaşa, begler!

Älkıssa, sala beg bu sözünü tamam kılıp, at salıp, acdarha garşı gitdi. Izıdan Bilbi, Zelili ol yigrim beş hemraları hem gitd. Ämma Gunçabiniñ yüz müñ leşgeri hayran-serasına bolup durdular ve öz-özlerine:

- Bular bir bölek akılsız adamlardır, biri ölgen eride barısı öler, bu yigrimi sekiz adam Kelezavniñ acdarıga bir lukma hem bolmas, bularnı acdarha guyrugı birlen dolap alar. Ol sansız, bihasap goşunları hem alandır-diyişdiler. Anda gunçabi bularga garap:
- Bularnıñ her biri müñ kişiğe barabardır. Gılıçları daglarnı iki böler. Sizleriñ diygen adamlarıñız ämesdir-diydi.

Şol vagt Sala beg acdarhaga topludı. Ärse gılıç ot dek parlap, gızıl yalın boldı. Acdarha munı görgeç zehresi yarılıp, bihuş boldı, «gaçayın» diyip, eriden deprendi.

Ärse Sala beg acdarhaniñ orta biliden gılıç saldı. Acdarhaniñ baş tarapı can acığı birlen leşgerge topladı. Goşun munı görgeç geçmaga başladı bilbil:

- Äy Gunçabi, leşger geçmasın, men munuñ canını alar men!-diyip, «Dembermez» gılıcını saldı. Bu hem iki bölek boldı. Ene bir bölegige Zelili gılıç saldı. Acdarha dört bölek bolup, erge düşdi, ganı sil dek bolup, leşgerge garşı akdı. Ärse ol yüz müñ leşger geçip, yoludan bir yanga sovıldı. Bir sagatdan soñ: «Bular acdarhanı öldürdiler, yörüñ tomaşasıga baralıñ!» diyip, at salıp gitdiler. Barıp gördüler kim, acdarha dört para bolup yatar ärdi. Munı görüp, hemmeler hayran bolup, garap durdular. Ärse gunçabi Bilbilge garap:
- (s.96)Äy Bilbil, sizlerge alla kuvvat bersin, aferin saña, bu işni niçik kıldıñız!-diyip, hayran galıp, vagtları hoş boldı. Andan soñ leşgerige buyurdu kim:
- Kelezavniñ agzıda düşüñler, gızıl, altından kümüşden, dağıl-cövahırdan, zümerretten bir gala salıñ!-diydi. Andan bir gala saldılar kim, göz görmegen ve gulak eşitmegen dek. Gunçabi galanıñ içiden hem bir ımarat saldırdı. Şeyle bir ovadan gala, şeyle bir ovadan ımarat salıp, hemmeler parahatlıkda boldular. Bir gün: «Hemraları birlen gelsin!» diyip, Gunçabi Bilbilni çağırdu. Bilbil hemraları birlen barıp, salam berdi. Salam-cogapdan soñ Gunçabi: «Olturıñ!» soñra aytdı:
- Äy bilbil, sizler meniñ düygen hizmetlerimni bitgerip berdiñiz, imdi sizleriñ ne dilegiñiz, ne maksadınız bar bolsa, aytgıl, bitgerer men!-diydi. Bilbil hoş vagt bolup:
- Meniñ dilegim ve maksadım bu turur: «Özüñin Sala bege bağışlagay sen, Küvhi-Salarnıñ kırk müñ galasıga hekim kılgay sen, andan soñ meniñ birlen Zelilige Gülnüñ soragıga gitmege rugsat bergey sen-diydi. Ärse Gunçabi:
- Äy iki cahan çırığı, Bilbil! Seniñ bir agız sözüñe canım pida bolsun, özümni Sala bege bağışladım, anı Küvhi-Salarnıñ kırk müñ galasıga hekim kıldım!-diydi. Andan soñ Gunçabi edi gice-gündüz toy tutup, akt-nika kıldırıp, Sala beg birlen söhbetge meşgul boldı. Toy-tomaşa tamam bolgandan soñ, Bilbil Gunçabiden rugsat diledi. Ärse Gunçabi alarga rugsat berdi. Bilbil Sala bege aytdı:
- Äy Sala beg, siz maksat-mıradıñızga etdiñiz. Bu yigrim beş kişi hem seniñ yanıñda galsın, Zelili birlen biz Gülnüñ soragıda gideli!-diydi.

Älkıssa, Bilbil Zelili ikisi atlarını münüp, Sala beg, Gunçabi, ol yigrim beş hemraları, şehir adamları birlen allayarlaşıp, yolga rovana boldular.

Älkıssa, Bilbil ve Zelili birinçe menzil yol yörep, niçe daglar aşıp, niçe çöllerden geçip, bir dagıstanlıga etdiler. Daglarınñ cülgesi birlen barar ärdiler, gördüler kim, bir ak (s.97)acdarha bir gara acdarha birlen başlarını al hovaga galdırıp, bir-birevige hemle kılar ärdi. Bu ikisi hayran bolup, alarga garap durdular. Acdarhalar iki dag bir-birige çakışgan dek garmaşdılar. Alar atlarınıñ başını çekip, biraz tomaşa ädenlerinden soñ, Bilbil Zelilige garap:

- Bularnıñ haysı birige hemayat bergeymiz?-diydi. Zelili:
- Kaysı biri äciz bolsa, şona hemayat ädeliñ-diydi. Ärsa gara acdarha ak acdarhadan ökderek boldı. Şol vagt Bilbil birlen Zelili ikisi gılıçlarını çekip, at goyular. Acdarhalar tövreklerige garaman, özbaşlarına gaydılar. Bilbil, Zelili barıp etdiler, at üstiden gara acdarhanıñ gerdenige gılıç saldılar. Acdarha üç gara bolup, erge düşdi. Ganı sil dek rovana bolup akdı. Şol zaman ak acdarhanıñ gözi bularga düşüp, hormat birlen tagzım-tovasıg kılıp, baş inderip, salam berip, durdı, soñra:
- Äy yigitler, kaydan gelip, kayda berar siz, ne işge gezip yöreysiñiz-diydi. Zelili acdarhanıñ, hemme hayvanlarınñ tilige düşer ve alar birlen sözleşer ärdi. Zelili herne başlarıdan ötgen kıssalarını acdarhaga bir-bir habar berdi. Acdarha tagzım birlen bularga:
- Äy yigitler, siz meniñ duşmanımı yok ädip, maña köp yağşılık ätdiñiz, biz hem älimizden gelgen yağşılığı ädermiz. Dünyede herne maksadıñız bar bolsa, men bitgerer men. Geliñ, imdi, biznin mesgenimizge baralıñ. Halat-serpaylarñızın alıp gidersiñiz!-diyip, acdarha bularnı bir govagıga alıp bardı. Bular hem anıñ ızıdan girip gıtdiler. Ajdarha Bilbil birlen Zelilini bir caya alıp bardı-göye ki behişiñ bir öyi dek. Bilbil ve Zelili acdarhanıñ ayün görüp, hayran ve tecip galdılar. Bularnı halı düşeklerniñ üstide olturdıp, acdarha aytdı:
- Meniñ adım Zovkumar turur, dört yüz yıl boldı, bu mesgenin äyelep turur men. Meniñ hazınamniñ hetdi-hasabı yok turur. Ança öyler dürri-yakutdan, gövher-almazdan, ak-gızıldan, bahalı daşlardan, laglı-zümerretten dolı turur. Almaz suvı birilgen (s.98)yarag-äsbaplarım bihasap turur. Dünyede herne isteseñiz, munda bar turur. Äger munda bolsañız, gice-gündiz hizmetkeriñiz bolar men. Äger gider bolsañız, herne gerek zasıñız bolsa,

atınızga yüklep, götere bilgeniñizni alıñlar!-diydi.-Bir gice mıhman bolunlar!-diyip, mıhman kıldı. Nezi-nıgmatlar geltirdi kim, bular ömürleride munuñ dek nezi-nıgmatnı görgeñi yok ärdi. Bular şol giceni yağşı sözler aydışıp, hoş vagt geçirdiler. Ärtesi acdarhadan rugsat dilendiler. Acdarha aytdı kim:

- Meniñ öylerimge tomaşa kılıñ, ne görersiz, andan soñ rugsat berer mendiydi. Ovval bir işikim açdı. Gördüler kim, ak-gızıldan dolı turur, mundan hem götere bilgenlerini aldılar. Ene bir işikni açdı, gördüler kim, yarag-äsbapdan dolı turur. Ene bir işikni açdı, gördüler kim, iki bedev at turur. Acdarha:

- Bu atga «Yıldırım» at diyerler, munı Bilbilge bağışladım. Bu atga «El» at diyerler, munı Zelilige bağışladım-diydi. Ene bir işikni açdı, gördüler kim, bir peri gız olturmuş. Bilbil birlen Zeliliniñ aña nazarı düşdi. İki hem bihuş bolup yıkıldı. Bir sagatdan soñ bular huşlarığa geldiler. Şol vagt Bilbil peri gızı vasp ädip, bir beş keleme söz diydi:

Bezenip sen, ne sıpat sen, acap zat!

Aldıñ akıl-huşum, äy peri-peyker;

Cemalıña hayran külli adamzat,

Hıcıldır husnuña Şems ile Kamar.

Çıkdıñ al bezenip gülgün kabadaç,

Seniñ deyin dilber dogmaz äneden,

Göye ki çıkıp sen burçı-semadan,

Bezenip kuyaş dek mahı-minevver.

Gözgi alıp çekseñ zülpüñe şana,

Halıñ hup yaraşar ak yüzde dene,

(s.99)Gelmemiş bir peri elem-şahana,

Sen dek şirin tilli totı-suhanver.

Serpdi yüz perdesin ol badı-saba,

Biz bu gün cemalın gördük, merhaba!

Sen bir nezik beden, kamatı zıba,

Boylarıñ mısalı servi-senuber.

Köñül guşlarına bolup sen sayyat,
 Gamzalarıñ ärur katılı-cellat,
 Yarım, gaş kakmaga bolup sen usaat,
 Gözüñ ümlemekge bolup sen äzber.

Köñlüm ister bir mey içmek destiñden,
 Bir posa dilesek çeşmi-mestiñden,
 Bilbil diyir, yolumız düşdi üstüñden,
 Boldı bize bu gün vaslıñ miesser.

Älkıssa, Bilbil bu sözün tamam kıldı. Ärse Zelili hem aşırı-bikarar bolup, ol periniñ şanıga bir beş keleme söz diydi:

Yar üçin elem gezip, yüz müñ cepaga uçradık,
 Zovkumar atlıg yılan-bir acdahaga uçradık,
 Aylanıp geldik bu gün, andag belaga uçradık,
 Saçı sünbül, yüzi gül, gülgün yañäga uçradık,
 Sınam üstide düvün, dag üzre daga uçradık.

Tem –tem olmuş den-dene goyuban ak yüzde hal,
 Gunça leb, piste dahan, ol gaşları misli hilal,
 (s.100)Laglı-mercen dakınıp, çıkdı bezenip yaşıl, al,
 Dogmamış andag perizat ehlide sahipcemal,
 Saçları velleyl, yüzi bazzıhaga uçradık.

Bar gözeler serveri, mahbuplarıñ soltanıdır,
 Al boyatmış destige üşbu cigerim ganıdır,
 Men bu gün husnun görüp, aklım anıñ hayranıdır,
 Isı müşk-anbar küken, bu çölleriñ ceyranıdır,
 Bir maral gözli peri, gaşı garaga uçradık.

Işkıda arşdan bu gün bu nala-peryadım öter,
 Gül yüzün gördükçe, derdim artadır andan beter,
 Herne diyse, äylesem hökmün başımga teci-ser,
 Zulmat içre men gezip, aysız garañkı giceler,

Gözlerim rövşen kılan şemgı-çırağa uçradık.

Tapmışam hallı perimin ışık-ışık aralap,
Aklı-huşum aldırıp, bakdım alısdan garalap,
Sına çek äylep, köñül-köksümni dildim yaralap,
Älgice hancar alıp, bagrım-yüregim paralap,
Saldı sinam içre çoh dürlük yaraga uçradık.

Ol perimniñ bilmezem, barmı biziñlen ülpeti,
Leylidir ol ol yarımıñ, mecnun başıda külpeti,
Mest ädip köñlüm anıñ ziba çekilgen suratı,
Lebleridir cennet içre hovzı-Kövser şerbeti,
Mövç urup abı-asal akgan bulaga uçradık.

Ança menzil çöl kesip, geldik şu erge gıstanıp,
Yov bilen äylep söveş, atım-yaragım bestenip,
Derdi-halım arz ädip, şa hızmatıda istenip,
Diyir Zelili, biz bu gice işigiñni yastanıp,
Heki-payı gözlerimge totuyaga uçradık.

(s.101) Älkıssa, Zelili bu sözünü tamam kıldı. Ärse acdarha aytdı:

- Äy Bilbil, bu gızıñ adıga Aysülöv diyerler, munun dek sahipcemal gız er yüzide bolmas. Munı ança patışalar istedi, golıga düşmedi. Ança yigitler munuñ yoluda canıdan geçdi-mıradı hasıl bolmadı. Munı menden almak üçin her hili hileler ätdiler, ämma alabilmediler. Munı sizge bağışladım. Ämma munuñ bir äfsunı bardır: bu doganı okap, aysülövge dem berseñ, bu doganı okap, dem berseñ, gız bol diysen, gız bolar-diydi.

Älkıssa, bu ikisi ak-gızıldan gereklerini aldılar. «Yıldırım» atnı Bilbil aldı. «El» atnı Zelili aldı. Acdarha bularga saçıdan bir tarını alıp berdi:

- Her erde başıñızga müşgil iş düşse, düyt kılın, men nirede bolsam, şol demde yüz müñ acdarha birlen hezir bolar men. Bu daga Herkelan dağı diyerler. Elemde mundag ulug dag bolmas. Bu dagniñ acdarhalarınıñ patışası turur men. Höküm äylesem, bir sagatga yüz müñ leşger yıglar-diydi.

Andan soñ Bilbil ve Zelili «El» atnı simi-zerden bezep, Aysülövni mündürüp, Zovkumar birlen hoşlaşıp, yolga rovana boldular. Ança günler yol yörep, birinçe

menziller geçip, çöl-beyabandar biln barar ärdiler. Nege gözleri köp leşgerge düşdi. Derhal efsun okup, Aysülüvni daş kıldılar. Bilbil Zelile garap:

- Bu leşgerlerden birimiz habar alalı!-diydi. Zelili:
- Rugsat bolsa, men gider men!-diydi. Anda Bilbil:
- Äy Zelili, sen bu erde dur, ol goşundan meniñ özüm habar tutayn!-diyip, «Yıldırım» atını münüp gitdi. Gördi kim, bu goşun bir keyikniñ ızıdan guş salıp, tazı yorutdırıp, kovup gelir ärdi. Bilbil atıga bir gamçı urup, guşdan ve tazıdan ötüp, derhal keyigi tutdı. Keyigi kovalap gelen yigitler munı görüp, hayran-serasına bolup:
- Äy yigit, sen niçik adam sen, atıñ niçik atdır, bizniñ avumızni guşdan önüñçe aldıñ? Sen ne ere barar sen, bizniñ ardırgan avumızni bergil!-diydiler. Bilbil:
- (s.102)Men sizniñ avuñızni almadım, men bu avnı «Yıldırım» atım birlen kovul, bu meydandan tutdum. Av kovup tutganiñkıdır-diydi. Şol vagt alarnıñ arasından Narın beg diygen bir yigit Bilbilge garap, bir gazal aytdı. Bilbil hem aña cogap berdi.

Narın beg : - Yigit, kaydan gelip, kayda barar sen,
Berip gitgil meniñ aran avumnı!
Niçik atdır, niçik adam ärer sen,
Berip gitgil meniñ aran avumnı!

Bilbil : - Turandan Äyrana çıkıp gelir men,
Men kimse bermenem alan avumnı;
Atım «Yıldırımdır» - özüm alar men,
Men kimse bermenem alan avumnı.

Narın beg : - Men bakmanam, yigit, beyle sözüñe,
Dayanma güycüne, bakma düzüñe,
Buysanmagıl atıñ birlen özüñe,
Barip gitgil meniñ aran avumnı!

Bilbil : - Meydan içre menem menlik satar men,
Başdan oyunçıyam-oynap utar men,
Gaçsam-gutular men, kovsam-eter men,

Men kimse bermenem alan avumnı.

Narın beg : - Saña behbit deldir köp cedel kılsañ,
İşler agdık bolar herzelik kılsañ,
Yıksañ al söz bilen ya-da yıkılsañ,
Berip gitgil meniñ aran avumnı!

Bilbil : - Doğrı danışalı biz-de bilen,
Äşiden deñ bolmaz gören göz bilen,
Av tutgankı bolar, yıksam söz bilen,
Men kimse bermenem alan avumnı.

(s.103)Narın beg : - Bar adamı bir ayakdan asmagıl,
Äcize güyç ädip, äğrı basmagıl,
Yigit, öz divanıñ özüñ kesmegil,
Barip gitgil meniñ aran avumnı!

Bilbil : - Bir kimse güyç ädip, asıp almasa,
Ya bir güyçli duşman basıp almasa,
Bermenem kellemi kesip almasa,
Men kimse bermenem aran avumnı!

Narın beg : - Mamla söz sözlegil, dogrudan denme,
Meydan içre gızıl gana boyanma,
Özüñe buysanma, güyce dayanma,
Berip gitgil meniñ alan avumnı!

Bilbil : - Men bir alıs gelen ilçiyem,
Daglarıñ berkide gezen avçıyam,
Yitiğçiyem, soragçıyam, savçıyam,
Men kimse bermenem alan avumnı.

Narın beg : - Dembe-demden geler şahımdan masıl,
Kim biler kimseniñ mıradı hasıl,

Höküm äylese şahım Şabaz han Adıl,
Berip gitgil meniň aran avumnı!

Bilbil : - Hellat masıl bolup gelse bu cana,
Gorkman Adılıñdan, gelmen amana,
Sehrayı men, bakman soltana-hana,
Men kimse bermenem alan avumnı.

Narın beg : - Etmediñ sen meniň köñül şadıma,
Şahıma arz ätsem, eter dadıma,
Gel äşit: - Narın beg-diyirler adıma,
Berip gitgil meniň aran avumnı!

(s.104)Bilbil : - Atım «Yıldırımıdır», saylap almışam,
«Sülöv», «Dembermezni» bile çalmışam,
Bilbil diyir, avumnı gola salmışam,
Men kimse bermenem alan avumnı.

Älkıssa, Bilbil birlen Narın beg ikisi bu sözlerini tamam kıldılar. Ärse Narın beg aytdı:

- Äy Bilbil, gel ikimiz patışamızıñ yanığa baralı, adığa Şabaz han Adıl diyerler. Adıllıkda bir gılı deñ iki yarar. Anıñ yanıda patışa-geda bir turur. İkimizniñ davamızı açar. Sen bir cahankeşde yigit sen, ol seniñ neme maksadıñ bar bolsa bitgerip berer-diydi. Bilbil birlen Narın beg patışaga tarap gitdiler. Bularniñ habarını patışaga berdiler. Patışa bu ikisini istedi. Bular patışanıñ gaşığa barıp, salam berip durdular. Patışa aleyk aldı. Ol Bilbilge garap:

- Äy yigit, kaydan gelip, kayda barar sen?-diydi. Şol vagt Bilbil dutarını älige alıp, anı belent-belent gurup, başıdan geçiren günlerini patışaga habar berip, bir beş keleme söz diydi:

Keşt ädip çıkmışam Turandan beri,
Äyran ülkesine seyran äyledim,
Edi yaşda söydüm nezli dilları,
Elemni ışkıma hayran eyledim.

Irak, Horasanda galdı ulus-il,
 Bize takdır ätmış ol rebbim celil,
 Dokuz yıl yar üçin sergerdan, sepil,
 Ovkatım özümge zından äyledim.

Yar älinden içdim bir dolı camı,
 Unutdım men kovum, gardaş-tamamı,
 Goydum ahı-zara atam-änemi,
 Yıkıdım hatırasın, beyran äyledim.

(s.105)Ayrılıp vatandan, herne barımdan,
 İşkıda geçmişem namıs-arımdan,
 Äñreşer pelekler ahı-zarımdan,
 Döküp göz yaşımını varan äyledi.

Bir yar üçim sepil, sergerdan boldum,
 Ança yıllar ışkın başımga saldım,
 Äyran velayatın zabt ädip aldım,
 Şaların er bilen egsan äyledim.

Yatırdım, tisginip, turdum erimden,
 Bir yarıñ hıyalı geçdi serimden,
 Sakı bir mey sundı şol dilberimden,
 Bir mey içip, köñlüm mestan äyledim.

Açılmış ter gülüm novça çağında,
 Örtlenip köymüşem derdi-dagında,
 Şeyda bolup terçemenli bagında,
 Bilbilem, gül için äfgan äyledim.

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse Şabaz han Adıp aytdı, kim:

- Äy Bilbil, seniñ bu işiñ ziyada ulı iş turur. Seniñ mağşugiñ Gül bolsa, ol Şaalıcandiygen patışanıñ gızı turur. Şaalıcan Äyran perileriniñ patışası ärur. Sen adamzat bolsañ, ol perizat bolsa, anıñ vaslı saña niçik miyesser bolgay? Atası Şaalıcanıñ üç şerti bar ärmış, sen anı niçik bitgerer sen? Bu külli

Äyran yigitlriden Şaalıcanıñ üç şartını bitgerur men diygen yok turur. Anıñ yoluda ança «men» diygen yağşı yigitler canlarını cellatga tabşırdılar. Seniñ bu işiñ bitmes işdir, gel andan äl göter, Gülnüñ ışkını terk ät, bu rayıñdan gayt! Saña peri gız gerek bolsa, Herkelan dagıda Zovkumar diygen acdarhanıñ golıda bir peri gız bar turur, adıga Aysülöv diyerler. Aña hiçbir perizat barabar gelmes. Anıñ dek sahıpcemal(s.106)gız ruyı-zeminde hem bolmas. Ol Zovkumarnıñ Susumar atlıg bir gara acdarha duşmanı bar turur. Sen bir nazarkerde yigit sen. Herne leşgerimin, pelvan, bahadır, çapıcı yigitlerimin yıgayın. Harkelan dagıga barıp, Susmar birlen söveşeyin. Seniñ hatırañ için hodayım bizge dest berse, susmarnıñ kellesini kesip, Zovkumarga peşgeş alıp barsak, bizge Aysülövni, belki bağışlagay, anı saña nika kılıp berermiz-diydi. Ärse Bilbil Şabaz ha n Adılga garap, bir beş keleme söz aytdı:

Bir yarıñ ışkıda serden geçmişem,
 Bolmuşam köyüde deli, Şabaz han!
 Teci-tagtım, simi-zerden geçmişem,
 Terk ädip dünyeni, malı, Şabaz han!

Yar ışkını terk ädip, yolda galmanam,
 Bir başga sövdanı başa salmanam,
 Elem perilerini göze almanam,
 Äylemenem ham-hıyalı, Şabaz han!

İsterem, ol yarıñ köyüde yörsem,
 Ya alsam perimni, ya canım bersem,
 Ya ol Sınafamda cemalın görsem,
 Bolsam gaygı-gamdan halı, Şabaz han!

Kimse bilmes meniñ belendim-pestim,
 Äşit, kadir mövlam oñarsın destim,
 Saldım «Dembermezim» - kellesin kesdim,
 Azanmış Susmarıñ peli, Şabaz han!

Äyran perilerini almanam gözge,

Gözümge görünmez yarımından özge,
Aysülüvni berdi Zovkumar bizge,
Geydiriban yaşıl-alı, Şabaz han!

(s.107)Susmanıñ leşin meydanda taşlap,
Älti ol bizlerni kenine başlap,
«Yıldırım», «El» atnı bizge bağışlap,
Berdi dürri-gövher, laglı, Şabaz han!

Ayralıkda aglap, göz yaşım döküp,
Geldim cövri-cepa tohumın äkip,
Bilbilem, Gül için ahı-zar çekip,
Ötgermişem mahı-salı, Şabaz han!

Älkıssa, Bilbil bu kıssasını bir-bir beyan kıldı. Ärse Şabaz han Adıl tesin galıp, hayran-serasına bolup, barmagını dişlep durdı. Aytdı:

- Alla-tagala goluñda kuvvat bersin, işiñni adan kılıñ!-diydi. Andan soñ Şabaz han Adıl edi gice-gündiz toy tutdı. Aysülüvni Zelilige nika kılıp berdiler. Bir gün Bilbilge gaygı-hasret düşüp, gam basdı. Bilbilniñ köñlig geldi kim, «İlim okadan atam Mollagalandarnı, dostum Sala begni, Zelilini hodayım miradığa etirdi, meniñ hem miradımı berermiken?» diyip, Gülnüñ ıskını teze kılıp, ovval hudanı, andan soñ gayıp örenleri yat ädip, bir beş keleme söz aytdı;

Aşıkıñ, ya rep, äşitmek arzı-halın barmıdır
Rast kılmak bu bükülgen kaddı-dalın barmıdır?
Ol perimniñ görmege gaşı-hilalın barmıdır?
Ovval-ahır, hiç anıñ tapmak vısalın barmıdır?
Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Çagırıp ovval bir alla, ya Muhammet sövgüli,
Canı-dilden söymüşem bag içre sovsan-sünbüli,
Tört yarıdır ol: Äbubeker-Omar, Osman, Alı,
Hümnet äylep edi soltan, ber habar, edi beli,
Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalıñ barmıdır?

Beg medet, çilten ärenler, dogrı yol görset maña!
 Ya Bahavetdin beli, döndüm, sığındım men saña!
 (s.108)Gül Süleyman, dağı kıl bir medet menden yaña!
 Hocayı-Hafız veli, sen ene kıl ilham maña!
 Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Edi yaşdan beri aşık bolmuşam ol yara men,
 İstesem hümmet ärenlerden, etem dillara men,
 İl-günden, kovmı-gardaşdan düşüp avara men,
 Sövdüğiden ayra düşgen aşıkı-biçere men,
 Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Leyli-Mecnun geçdiler, ança çekip cövri-cepa,
 Ol Şirin-Perhadı gör, bir-birige äylep vepa,
 Varka-Gülşa, Vamık-Uzra isteyip zovkı-sapa,
 Yar valsın isterem men, bolsa diyip, derde şıpa,
 Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Ol Galanlar birlen Sala hem Zelili hemdemim,
 Etdiler barça mırada, müñ şükür her bir demim,
 Goldasa gayıp ärenler, başga andan yok kemim,
 Şol perimniñ valsıdır tapsam yaramga mehlemim,
 Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Şahımerdan ol Alı bizge etirse Düldülin,
 Ältse yar bostanıga, görsetse sovsan-sünbülni,
 Lebleriden posa äylep, hem guçup inçe bilin,
 Hak etirse yarıga serkeşde, Şeyda Bilbilin,
 Bilmenem men, Gül yüzün-görmek cemalın barmıdır?

Älkıssa, Bilbil sözüni tamam kıldı. Şol gice yatdı, bir düş görđi. Düşüde Gülnüñ soragıda yörgeñ zamanında azaşıp, kaysı yanga barganını bilmen, köñlüni gam basıp, zar –zar yıglap, sergerdan bolup gezer ärdi. Şol vagt gök donlı, gara atlı, yaşıl asalı bir kişi gelip, Bilbilge: «Äy Bilbil, goluñni ber!» diydi. Bilbil golunu berdi. Ol kişi Bilbilnin golıdan tartıp,(s.109)ata mündürdi. «gözünü aç!» diydi. Bilbil gözünü açdı.

Gördi kim, bir ulug bagda turur. Şol bagsa bilbiller sayrap, totular çah-çah urug, güller açılıp, miveler bişip durupdır. Ol bagnıñ içide lagl-cövahırdan salıngan bir beyik ımarat bar ärdi. Bilbil ol ımaratnıñ penciresiden garap gördi. Ärse içide apıtıp dek bir gız olturmış, cemalı cahan-elemni rövşen kılar. Başları mücella, gözleri şehla zülpleri halka, bir apıtıp, kirpiği peykan, lebleri handan, yüzleri şuglası bu bağı gün dogan dek minevver kılar ärdi. Bilbil anı görüp, bihuş bolup yıkıldı. Bir zamandan soñ özüge geldi. Görse, atlı heniz hem durupdır. Bilbil aña garap:

- Äy baba, bu ne hikmetdir, meniñ akıl-huşumnı aldı, bu bag ne bag turur, köp zıyada äken!-diydi. Ol aytdı:
- Äy Bilbil, gızım, bu bag Gülnüñ seyil bağıdır. Bu şeherge Sınafam diyerler, bizge Hezret Alı diyerler-diydi, gözüden gayıp boldı. Şol vagt Gül tamdan çıkıp, Bilbilniñ yanığa gelip:
- Äy yigit, hoş gelip sen, sapa gelip sen, kaysı bagnıñ bilbili sen?-diydi. Bilbil aytdı:
- Men seniñ Bilbiliñ turur men, seni istep gezer men, imdi hiç erge gitmes men-diydi. Anda Gül aytdı:
- Dogrudır, men Güldürin. Ämma hezir meniñ valsım saña etişmes. Şabaz han Adılınıñ şehrde segsen müñ medrese bar turur, birine Şa-Ämir Agzam diyerler. Meniñ habarımın şondan tapar sen. Şol medresede meniñ egenim, Salım, adamzat arasıda okap yörgendir. Ol seni maña etgirer-diyip gayıp boldı. Şol vagt Bilbil tisginip oygandı. Görse, düşi ärdi, Bilbil bir ah urdı, agzıdan ot çıkıp, Gülnüñ pırakıda köyüp-bişip, yüregi hoş urup, bir muhammes aytdı

Aga-begler, sövdüğim-cananı gördüm bu gice,
 Ol peri-peyker melek-simanı gördüm bu gice,
 (s.110)Hup çekilgen kamatı-zibanı gördüm bu gice,
 Gamzası ok, kirpiği peykanı gördüm bu gice,
 Hasta canım-derdime dermanı gördüm bu gice.

Bilmedim men, bu oyanmış, yatgan ikbalımmıdır,
 Ya-da ha ol gözleri can algıcı zalımmıdır,
 Ya açıp mushap yüzün, köñlümge hoş palımmıdır,
 Boyları ziba, Älip ya kamatı dalımmıdır,
 Bar periler serveri-soltanı gördüm bu gice.

Bir göründi, bilmedim ukı-oyalık arası,
 Şol zaman görgeç köñül-artdı yüregim yarası,
 Yanmak-örtenmekden özge aşığıñ yok çeresi,
 Bilmedim, gün şuglasıdır ya bir ayıñ parası,
 Bir yazılmış zınatı-asmanı gördüm bu gice.

Husnuna bakdıkça gitdim akıl-huşdan özlerim,
 Ança diysem vaspını asla tükenmes sözlerim,
 Pencireden kim bakıp, çıkdı minevver yüzlerim,
 Yangan ol şemg oduga düşgeç, yayıldı gözlerim,
 Rövsen olmuş bir şebi-eldanı gördüm bu gice.

«Şehri-Sınafamda bolgay» diydi, «yazım-yaylagım»,
 «Seyilgehim bagıdır, ol terçemenli suvlagım»,
 «Aşık köñlidedir» ol diydi «avum, avlagım»,
 «Medrese Şa-Ämir Agzamdan tapar sen soragım»,
 Ätdi beyle ehdi ol, peymanı gördüm bu gice.

Şahımerdan goldadı, ol bizge berdi beyle pay,
 Ätdi bah içre, ımarat burçudan dogdı bir ay,
 Dogmamış andag perizat ehlide husn içre bay,
 Saçı şebren, dişleri dürdene, gaşı misli yay,
 Şehdi-şeker, lebleri hananı gördüm bu gice.

(s.111)Görkezip mahı-cemalın, gitdi cananım meniñ,
 Ayrılıp galdım, ene yandı şirin canım meniñ,
 Kayda bardı bilmedim ol şahı-hubanım meniñ,
 Yandı bagrım, köydi canım, artdı äfganım meniñ,
 Bilbilem, bir ter güli-ragnanı gördüm bu gice.

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Andan soñ Zelilige garap:

- Äy Zelili, gel, ikimiz Şa-Ämir Agzam medresesini ızlap tapalı!-diydi.

Zelili hem:

- Hup bolar-diydi. Ārse Bilbil birlen Zelili Şa-Āmir Agzam medresesini tapmak için yola rovana boldular. Şeherni-bir-bir gezip, ahır segsen müñ medresenin içiden Şa –Āmir Agzamı tapdılar. Görseler, medreseniñ ahunı ders berip oturıpdır. Bilbil ve Zelili ahunıñ yanığa barıp salam berdiler. Ol aleyk aldı, aman-äsenliksoraşdılar. Soñ ahun alarga yüzlenip:
- Āy yigitler, kaydan gelip, kayda barar siz, kaysı velayatnıñ adamsı bolar siz, habarıñız bolsa, habarıñızın berıñ?-diydi. Bilbil ahunga garap, golıga sazını alıp, Gülnüñ habarını sorap, bir söz diydi:

Irakdan yarımını ızlap gelmişem,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?
Āyran velayatın gözlep gelmişem,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Pelekler äñreşer ahı-zarımdan,
Hiç habar tapmadım zülpi-tarımdan,
Aşıkam, ayrıldım söver yarımдан,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Nezik lebleriniñ meyinden içdim,
Işkıda mest olup, gaynayıp daşdım,
Bir görüp suratın serimden geçdim,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

(s.112)Azdım şunda gelip, yitirdim yolun,
Gezdım şu Āyranıñ deresin, golun,
Tapmadım sonamıñ men gezen kölün,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Kaddı şemşat ärur, servi mısalı,
Şekerden her söz,, belki, mazalı,
Golıda tesbihi, zikri senalı,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Arıp, aşıp galdı ol yarı-hemdem,

Yaramga tapmadım hiç erde mehlem,
Medreseler teci-Şa-Ämir Agzam,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Bu deli köñlümiñ mestana çakı,
Negehan etişdigamzaniñ okı,
Ilmiñ şerapatı, kelamiñ hakı,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Ança sorag Ätdim yakını-yadı,
Şaalıcan gızı-ol perizadı,
Men Bilbilem, Güldür yarımıñ adı,
Gören barmı, bilen barmı, yaranlar?

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Şol vagt Şa-Ämir Agzamga uzun boylı, hoşroy, Salım atlıg bir oğlan okır ärdi, özi gülnüñ egeni ärdi. Anıñ gulagıga Bilbilniñ «Gülge aşık men» diygen ovazı geldi. Ol şol zaman ariden sıçrap turup, barıp Bilbilni öz hücreşige çağırıp, golıga sazını alıp, «Men saña Gülden habar berer men» diyip beş keleme söz diydi:

Işka pervez äden, mestana Bilbil!
Sen Gülden sorasan, men habar berem;
(s.113)Şemg odıga köyen, pervana Bilbil!
Sen Gülden sorasan, men habar berem.

Menzilin, mesgeni, tapar men yolun,
Çar ätrapın gezip hem sağın-solun,
Başların periler deresin, golun,
Sen Gülden sorasan, men habar berem.

Yat äylesem, akar gözümden silim,
Yakın, oba gonşı hem arka-bilim,
Anıñ bilen birdir urugım, ilim,
Sen Gülden sorasan, men habar berem.

Aşık magşugını gözden salması,

Şertlerni bitgerip, kındır alması,
 Üç yüz yıllık yoldur barıp-gelmesi,
 Sen Gülден sorasan, men habar berem.

Gülge aşık bolan çohdur sençeler,
 Başın bada berdi, barıp ançalar,
 Etişmez valsına bagda gunçalar,
 Sen Gülден sorasan, men habar berem.

Şaalıcan diyer bize hem «balam»,
 Änem nirlen dogan-Gül meniñ halam,
 Barıp gelem kırk gün etirse mövlam,
 Sen Gülден sorasan, men habar berem.

Pinhan söz yağşıdır hayırda-şerde,
 Eşger ätsen, sırnıñ sözle bir merde,
 Salım diyir, uçraşıp bir hılvat erde,
 Sen Gülден sorasan, men habar berem.

Älkıssa, salım bu sözüni tamam kıldı. Andan soñ Bilbil bilen Zelilini hücreşige alıp bardı. Çay, nan iyip-içip, vağtlarını hoşlanlarından soñ, Bilbil Salınga garap;

- (s.114)Äy Salım, seniñ aslıñ-zatıñ nedir? Bizge habar bergil!-diydi. Ol vağt Salım:
- Men heniz hiç kimge sırnıñ bergenim yok. Meniñ asılzatım peridir. Gülnüñ hatırıga sizlerge bildirdim. Meniñ perizat ehlinden äkenligimi bu medresede hiç kim bilmes< velayatımız Sınafam şehridir. Şaalıcan külli Äyran perileriniñ patışası turur.

Şaalıcanıñ üç gızı bardır, ulusıga Nıger diyerler. Ol meniñ änemdir. Ortancı gızıga Uzar, kiçi gızıga hem Gül diyerler. Äy Bilbil, Gül meniñ dayzam turur. Ol änem bilen dogandır. Menden herne biter yalı iş bolsa, bitgerer men-diydi. Bilbil Gülnün adını äşitgeç zamanıda bir ah tartıp, beş keleme söz diydi. Salım hem cogap berdi. Sovalı-Bilbil, cogabı-Salım:

Bilbil : - Salım, sen okadıñ yarımniñ adın,
 Sözle, gurban olam şirin tillere;
 Getirdiñ hoş berip, köñlümniñ şadın,

Sözle, gurban olam şirin tillere.

Salım : -   ÄŖit bu destanı, mestana Bilbil,
Bendivan olup sen bagda güllere;
GülŖen içre söyüp sovsanı-sünbül,
Bendivan olup sen bagda güllere.

Bilbil : -   Sen bolduñ merhemi ahı-zarımıñ,
Köñlümiñ mahubı zülpi tarımıñ,
Görüp sen cemalın söver yarımıñ,
Sözle, gurban olam şirin tillere,

Salım : -   Bilmes sen, kim yağŖı, kim yaman sanıp,
Irakdan gelip sen örtenip, yanıp,
Mey içip, mest olup, meyiden ganıp,
Bendivan olup sen bagda güllere.

(s.115)Bilbil : -   Sen bu gün okadıñ yarımın ismin,
Biler sen, beyan kıl, kadasın, resmin,
Gel, äy Salım gardaŖ, sonamıñ vaspın
Sözle, gurban olam şirin tillere.

Salım : -   Sermest olup, ıŖkıñ meyideniçip,
Kaddıña mahbuplık lıbasın biçip,
Hanıman terk ädip, seriden geçip,
Bendivan olup sen bagda güllere.

Bilbil : -   Söymüşem ak yüzde perimiñ halın,
Miyesser bolgaymı tapmak vısalın,
Bize görmek barmı mahı-cemalın,
Sözle, gurban olam şirin tillere.

Salım : -   Mesgeniñ alısdır, menziliñ yırak,
Yakıpdır canıñı hem derdi-pırak,

Umit bilen bolup didarga muştak,
Bendivan olup sen bagda güllere.

Bilbil : - Perimin birinçe şirin sözünden,
Husnı-cemalından, gülnün yüzünden,
Badam gabagından, maral gözünden,
Sözle, gurban olam şirin tillere.

Salım : - Ol şirin sözleri cana yakışlı,
Isı müşk-anbarlı, yufar kokuşlı,
Boz tarlan sıpatlı, totı bakışlı,
Bendivan olup sen bagda güllere.

Bilbil: - Men bilmenem aniñ yolun-yodasın,
Sen yağşı biler sen resmin, kadasın,
Gel, sen biziñ bilen gitmek vadasın
Sözle, gurban olam şirin tillere.

(s.116)Salım : - Münüp sen «El» atlı-ışkıñ bıragın,
Tutupdır sen alıs yoluñ yaragın,
Gelip munda, tapıp yarıñ soragın,
Bendivan olup sen bagda güllere.

Bilbil : - Gel, sen bize bergil mey guyup camdan,
Bir dem halas äyle gaygıdan-gamdan,
Bilbil diyir, bir niçe Gül kıssasından
Sözle, gurban olam şirin tillere.

Salım : - Kabul ätdim sözüñ. Men bolam yoldaş,
Hakikat rastımdan men bolam sırdaş,
Salım diyir, ot berme canıña gardaş,
Beldivan olup sen bagda güllere.

Älkıssa, ikisi bu sözlerini tamam kılanlarıdan soñ, Salım:

- ÄY Bilbil, Şu erden Gülüñ velayatı Şehri-Sınafam at birlen yöresen, adamga yüz älli yıllık yoldur-diydi. Anda Bilbil:
- Baryançak ömrümüz ahır bolcak äken-diydi. Salım:
- Peri halkı yigrimi günde eter-diydi.
Bilbil Salım birlen gitmek vagtını belledi. Andan soñ Salım yol äncamını tutup, bir tagt yasap goydi. Bilbil bilen Zelili Şabaz handan gitmek üçin rugsat diledi. Şabaz han Adıl aytdı:
- Äy Bilbil, gitmegil, meniñ yurdumdan köñlüñ halan gızını alıp bereyin, herne maksadıñ bolsa, men bitireyin, gel, sen Gülnüñ ışkını terk ät. Ovval Gülni tapmak müŐgildir, andan soñ Őaalıcanıñ Őertlerini bitgermek müŐgildir, helek bolar sen, biarman öler sen, yağşıısı sen menin tövellamı al, Gülden äl göter!-diydi. Ärse Bibil Şol vagt:
- Yarımıñ habarın tapdım, giderin, aşıklık bir dertdir, anıñ dermanı yarım cemalını görmekdir-diyip, yüregi hoş urup, golıga sazını alıp, bir beş keleme söz diydi:

(s.117)Şahım, tövallanı alabilmenem,
Yarımıñ habarın aldım, gider men;
Gelip ayrı erde galabilmenem,
Yarımıñ habarın aldım, gider men.

Durmanam, tutmuŐam yoluñ yaragın,
İndi söndürmenem köñlüm çıragın,
MünmüŐem Şu yolda ışkıñ bıragın,
Yarımıñ habarın aldım, gider men.

Şehdi-Şeker lebi beldan geçmenem,
Totı dek ol Şirin tilden geçmenem,
Serimden geçer men, Gülden geçmenem,
Yarımıñ habarını aldım, gider men.

Tañrım berse, Şertin asan äylerem,
Sınafam Şehrine seyran äylerem,
Elem mahbupların hayran äylerem,
Yarımıñ habarın aldım, gider men.

Yatdım ahval içre, gördüm ol yarı,
 Galmadı köñlümniñ sabrı-kararı,
 Aşıklarıñ yarsız geçmez mıdarı,
 Yarımıñ habarın aldım, gider men.

Işkıda geçmişem hanımhanımdan,
 Hökmi-soltanımdan, genci-kenimden,
 Geçip men «Gül» diyip, äziz hanımdan,
 Yarımıñ habarın aldım, gider men.

Aşıkdır, äy şahım, bostana Bilbil,
 Gol uzatmış ança dessana Bilbil,
 Yarım Güldür, menem mestana Bilbil,
 Yarımıñ habarın aldım, gider men.

(s.118)Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse Şabaz han Adıp çere tapman rugsat berdi, aytdı:

- Äy Bilbil, saña rugsatdır, aşık mağşug etmey dınmas! Anda Bilbil aytdı:
- Äy Şabaz han Adıl, Zelilini saña tabşırdım, seni hudaga tabşırdım!-diydi.
Şabaz han:

- Sen Zeliliden gam iyme, öz gamıñı iygil!-diydi. Bilbil «Gulluk» diyip, turup gitdi. Zelili bilen hoşlaşıp, Salımnıñ hücesige barıp, bir sagat oturıp ärdi. Salım birniçe dost-yarları birlen geldi. Bilbin tagtga mündürüp, dövlerge gösterdip, ançe velayatlarını tay kılıp, birinçe daglardan aşıp, birinçe deñiz-deryalardan geçip, yigrimi gice-gündizde Sınafam şehrine etdiler. İmdi şu erde düşeli-diyip düşdüler. Ärse Bilbil aytdı:

- Şol şehr Gül periniñ şherimidir? Anda Salım:
- Beli, Gül periniñ şheri turur-diydi.

Salımnıñ garşısından atası Zehir beg, änesi Biger, gardaşlarıçıkıldılar. Alar gördüler kim, bularıñ içide bir adamzat bar, bir nazarkerde, yüzide hudanıñ nurı zahır bolupdır, kadı-kamatı zıba çekilen, zerli kekilinin ucı iki ägniniñ üstige yayılmış. Anıñ sıpatını görüp, hayran galdılar.

Älkıssa, Bilbil birlen gelgen perilerimihmanhanaga äldiler. Zeri-zerbap düşep olturdılar. Salımnıñ ata, äne, gardaşları soradılar:

- Äy Salım, bu adamzar kimdir, ne işge gelipdir? Anda Salım:
  - Bu bilbil diygen adamzattır, halam Gülge aşık bolup, beş yüz yıllık yoldan geleturur-diydi. Ve ene Bilbilniñ başıdan geçen işleri habar berdi. Ärse alar hayran galdılar. «Adamzat hem mundag gayratlı bolar ärken» diydiler. Anda Niger:
  - Gül «Bilbil» diyip, ahı-zar çekip, gam-gussa birlen sargarıp yörer ärdi, aña niçik habar berermiz» - diyip, şadu-horam boldular. Salım:
  - (s.119)Bu gice mihmanlarga rugsatdır, tañla barıp halamga habar berermiz-diydi.
- İmdi sözin Gülден eşit. Şol gice Gül düş gördi. Düşide Seyilgeh bağıda gezer ärdi. Nege hüyr dek yigit garşısında hezir boldı. Nazar kıldı, derdi ziyada boldı, bakdıgıça, ışkı artdı. Ahırı gül yigidiñ yüzige bakabilmey, bihuş bolup yıkıldı. Bir sagatdan soñ özige gelip:
- Äy yigit, kaydan gelip, kayda barar siz, adıñ neme turur?-diydi. Anda ol yigit:
  - Turan patıçasınıñ oğlu bolar men, adım Bilbil turur, Gülni istep gelir men-diydi. Gül:
  - Ärse Gül diygenler, men bolar men-diyip, derhal Bilbilnin boynıga gol saldı, Bilbil hem Gülnüñ boynıga gol saldı. İkişi bağda lebme - leb, dodakma-dodak berip, öpüşip-guçuşıp olturdılar, bir kişi dek bolup çıрмаşıp yatdılar. İr bilen Gül tisginip oygandı. Görse, düşi ärdi. Gül ah urup, zar – zar yıgladı, agzıdan ot çıkdı, yar pırakıda Gülnüñ ışkı göterilip, golıga sazını alıp, anı belent-belent gurup, kenizlerige garap: «Yorgudını bilin!» diyip, bir gazal aytdı:

Yaranlar, yatırdım huşumdır, nedir,
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice;
 Bilmen oyalığım, düşümdir, nedir,
 Yarımın cemalın gördüm bu gice.

Oyanmış ıkbalım ya bagtım ärmiş,
 Bilmedim, köñlümdir ya gözüm görmüş,
 Seyl ädip, Seyilgeh bağıda yörmüş,
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice.

Bir acap zatı-pek gelipdir, bildim,
 Bardım hezretide zıyarat kıldım,
 Öpüşdim, guçuşdim, oynaşdim, güldüm,
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice.

(s.120)Ol diydi: «Gurulmuş yarımniñ tagtı»,
 Men diydim: «Açılmış aşıkniñ bagtı»,
 Gerek düşüm bolsa dañ seher vağı,
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice.

Diymeniz: «Batıldır, gördüğün puçdur»,
 Bildim şeytan degil, rahmanı düşdür,
 Yorgudın siz biliñ, bu niçik işdir?
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice.

Yakındır yar bilen sapa sürüşmek,
 Seyilgeh bagıda bile yürüşmek,
 Umıdım, yorgudım, görmek, görüşmek,
 Yarımniñ cemalın gördüm bu gice.

Älkıssa, Gül bu sözüni tamam kıldı. Salımdır Niger dan bilen turdı. Andan soñ Salım «Bilbiliniñ gelgenini halamga habar bereyin» diyip gitdi. Barıp işikni kakdı. Gül:

- Hay-hay, kim sen?-diydi.

Salım:

- Men, men, Salım, işikni aç!-diydi. Gül işikni açdı. Salım Güle salam berdi.

Gül hem aleyk alıp, sağık-salamatlık soraşdı. Andan soñ Gül Salımgı:

- Äy Salım, adamzat içide köp okadıñ, bu gün hem gelip sen, sıırımı senden gizlemez men. Meniñ adamzattan Bilbil atdıg bir magşugım bar, düşümde gördüm, imdisabru-kararım yok, gice-gündiz ah urar men, hiçbir çere tapabilmes men, sen bir çere ädip bilmesmiñ, yogsam-da men ahır bu dert birlen öler men, derdimni hiç kimsege beyan kılabilmes men, bir saña beyan kıldım. (s.121)Sen meniñ Bilbilimni hiy görmediñmi ya anı görgenlerden äşitmedinmi, habar bergil?-diydi. Salım:

- Adamzat arasında bir adam gördüm, ol her deminde «Gül» diyip, ah urup yöreñ ärdi. Men anıñ yanığa barıp:

- Äy yigit, sen neme için «Gül» diyip ah urur sen, ol seniñ nemeñdir?-diyip soranımda, ol:
- Gül meniñ mağşugımdır, özüm hem Bilbildirin. Äger onı tapmasam, öler men, dünyeden namırat geçer men-diydi. Anıñ yalı ovanan, sahıpcemal yigit dünyede tapılmas, cahanıñ yüzide bolmaz. Anıñ yüzüniñ şuglası garankı giceni minevver kılar. Men ol yigidi Şabaz han Adılınıñ şehrıde gördüm-diyip, sözüni tamam kıldı. Şol vagt gül bir ah urdı. Agzıdan tütün çıkdı. Sınafam şehri lerzana geldi. Gül salınga:
- Sen neme için anı alıp gelmediñ!-diyip, yüregi çoş urup, golıga sazını alıp, bir beş keleme söz aytdı. Salım hem cogap berdi:

Gül : - Aylanam, övrülem aydan sözüñden,
Salım can, bilbilim sen kayda gördüñ?
Şu canım dolansın gören gözüñden,
Salım can, bilbilim sen kayda gördüñ?

Salım : - Halam, bizden yarıñ habarın alsan,
Şabaz han Adılının şehrinde gördüm;
Etişmez kararıñ, gel, habar alsan,
Şabaz han adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Golum yakamdadır, halım harapdır,
Hemişe çekdigim derdi-pırakdır,
Alısdır mesgeni, yolu yırakdır,
Salım can, Bilbilim sen kayda gördüñ?

Salım : - Şalar bermiş aña ança muvacıp,
Irakdan gelmişem ol arıp-acıp,
(s.122)Habar ätmek boldı boynumga vacıp,
Şabaz han Adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Yar vaspın äylediñ tiliñde äzber,
Ot saldıñ canıma, dogrı habar ber!
Gördügiñ yakınımı ya bir alıs yer?
Salım can, Bilbilim sen kayda gördüñ

Salım : - Ötegçi aşığıñ men gamın iysem,
Tiz alıp geler men, canıma gıysam,
Yakındadır yarıñ, dogrusın diysem,
Şabaz han Adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Gördüğim diymişem deñim-duşuma,
Bu gün öz yorgudım geldi huşuma,
Yatırdım, bu gice girdi düşüme,
Salım can, Bilbilim sen kayda gördüñ?

Salım : - Görer sen yarıñı köñül çağlıkda,
Eter sen mırada başıñ saglıkda,
Sen düşde görüp sen, men-oyalıkda,
Şabaz han adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Bilmedim, ıssıda, sovakda gördüñ,
Ya mestlikde ya-da ayıkda gördüñ,
Bilmes men yakında, yırakda gördüñ,
Salım can, Bilbilim sen kayda gördüñ?

Salım : - Geldim, perilerge perman äyleyip,
Şu dertli canıña derman äyleyip,
Düyn gice yarıñı mıhman äyleyip,
Şabaz han Adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Hanı sende dostluk? Gülüp gelmediñ!
Ol tecı başıma salıp gelmediñ,
(s.123)Gördüñ yağşı, ämma alıp gelmediñ,
Salım can, Bilbilim sen kayda gördüñ?

Salım : - Halam, tecıñ başa salıp gelmişem,
Hümmet gorun bile çalıp gelmişem,
Gam tutma köñlüñni, alıp gelmişem,

Şabaz han Adılınıñ şehrinde gördüm.

Gül : - Alıp gel yarımı dañ seher çağı,
 Äşit: vagda boldun Seyilgeh bağı,
 Men Gülem, galıdır cigerde dağı,
 Salım can, Bilbilim cen kayda gördüñ?

Salım: - Salım diyir, sergerdan gezip ança gün,
 Ayrılıkda çekip dag üzre düvün,
 Şa-Ämir Agzamda uçraşıp bir gün,
 Şabaz han Adılınıñ şehrinde gördüm.

Älkıssa, Gül bilen Salım ikisi bu sözlerini tamam kıldılar. Andan soñ Gül salımğa garap:

- Äy Salım can, hakikat rastınıñı diygil, bu sözüñ birlen meniñ köñlüمنى perişan kıldın. Bir sözüñde «gördüm» diyer sen, bir sözüñde bolsa «alıp geldim» diyer sen, men haysı birine ınancagımı bilmey, gözlerim tört, bagrım para boldı. Doğrıñı aytgıl, köñlüm bir yana boldun-diyip, ah urup yıkıldı. Ärse Salım Gülüñ göz yaşığa takat berebiymey:
- Äy Gül can, köñlüñni gam tutmagıl, başınıñı götergil, bilbil dek Şeyda bolup, gülden - gile gongul, totı dek çah-çah urup, şovkun bazarıga düşgöl. Şabaz han Adılınıñ şehrinden periler birlen bir tagtga müdürüp, yigrimi gice-gündizde men Bilbiliñni alıp geldim, düyn gice öyümde mıhman kıldım. Sen imdi hiç gam yime. Bilbil hezir meniñ öyümdedir, Özi-de meni seniñ yanıña habarçı ädip iberdi. Veliken Bilbil aytdı: «Men munça yıllık yoldan beri «Gül» diyip gelip men, imdi Gülnüñ(s.124)özi istemese, men bu erden bir gadam urmas men diyer». Gül bu sözi äşidip, ışkı ovalkıdan hem ziyada, keyip kök, vagtı hoş bolup:
- Äy Salım can, andag bolsa men özüm başım birle yörep barar men!-diydi. Anda Salım:
- Äy Gül, ikiñiz hem hakikat aşık äken siz, imdi bildim. Özüñ barsañız ayıp turur, bir kenizin ibergil!-diyip, maslahat berdi. Anda Gül:
- Äy Salım can, andag bolsa saba birinçe garabaşlarım birlen, deñ-duşlarım birlen Seyilgeh bağıga barar men, dañ atar çağı bir keniz men, ol bargansoñ, sen hem Bilbilni alıp, şonda bar. Aşık birlen magşuğı mıradıga etgirip,

vaslat öyide bir-birimizniň didarımızga müşerref kılgay sen!-diydi. Salım şol wagda birlen turup, öylerige gaytdı. Bilbilniň yanığa barıp olturdi. Ärse Bilbil:

- Äy Salım can, nege gice galdıň, Gülümden neme habar getirdiň?-diyip, bir gazal aytdı. Salım hem aňa cogap berdi:

Bilbil: - Sen gitdiň, galıpdır gözlerim yolsa,
Ne cogap geltidiň Gülümden, gardaş?
Diy, gördüň yarımı sen niçik halda,
Ne cogap geltirdiň Gülümden, gardaş?

Salım: - Gül çekmiş ança yıl köp derdi-pırak,
Seyilgeh bagını wagda äyledi;
Diydi: - Men bolmuşam didarga muştak,
Seyilgeh bagını wagda äyledi.

Bilbil: - Äy Salım, şol zaman etgeç habarım,
Habar ber, ne pişe äyledi yarım?
Sen gitdiň, galmadı sabru-kararım,
Ne cogapgetirdiň Gülümden, gardaş?

Salım: - Bir ah çekdi şol dem äşitgeç adın,
Ot berdi canına yakınıň, yadın,
(s.125)Baga seyle çıkıp, ol perizadiň,
Seyilgeh bargını wagda äyledi.

Bilbil : - Bolup hizmetinde, bir zaman durup,
Şol zaman sonamniň cemalın görüp,
Sen barıp yanına arzım atirip,
Ne cogap geltirdiň Gülümden, gardaş?

Salım : - Diydi: - Meniň yarım sen kayda gördüň?
Ne cogap geltidiň, ne habar sorduň?
Etirdim arzıňı söyledim derdiň,
Seyilgeh bagını wagda äyledi.

Bilbil : - Sen bu gün ot berdiñ canıma beyle,
Yara düş bolmaga bir hile äyle,
Diydiñ yaşırma, dogrusın söyle!
Ne cogap geltirdiñ Gülümden, gardaş?

Salım : - Çok çekip aryalık derdi-pıragı,
Diydi: - Dövün goydı üstige dağı,
Hüsnün görkezmege dañ-seher çağı,
Seyilgeh bagını vagda äyledi.

Bilbil : - Gül yüzün görmege ança zar oldum,
Sen gitdiñ, men munda intizar oldum,
Yoluda men munça bikarar oldum,
Ne cogap geltirdiñ Gülümden, gardaş?

Salım : - Diydi: - Men bu gice gangusar bile,
Düşümde uçraşdım söver yar bile,
Cemalın görmege ahu-zar bile,
Seyilgeh bagını vagda äyledi.

Bilbil : - Men munda tam bile sargarıp, solup,
Ne habar geltirdiñ, ne cogap alıp,
(s.126)Saba hızmatıga sen barıp-gelip,
Ne cogap getirdiñ Gülümden, gardaş?

Salım : - Söyüban aşıkıñ can bilen tende,
Köñlüniñ arzuvı-armanı sende,
«Saba alıp gel» diyip «yarımını şunda»,
Seyilgeh bagını vagda äyledi.

Bilbil : - Keşt ädip gelmişem Rum, İstanbulı,
Söymüşem bag içre sovdan-sünbüli,
Men hem Seyilgehniñ Şeyda Bilbili,

Ne cogap geltirdiň Gülümden, gardaş?

Salım : - Bu yolda ança söz getirdim tile,
«Geliptir aşıkıň» diydim ol Güle,
Saba seyle çıkıp periler bile,
Seyilgeh bagını bagda äyledi.

Bilbil : - Berdim ıgtıyırım sen kimin merde,
Tilim sayrar, yürek galıpdır derde,
Bilbil diyir, Gül gonup güli-gülzarda,
Ne cogap geltirdiň Gülümden, gardaş?

Salım : - Salım diyir, rast habar sorasaň menden,
Gül diyer: «Canım bar-ayrılman senden,
Seher savçy gönderermen ızından»,
Seyilgeh bagını vagda äyledi.

Älkıssa, Bilbil, Salım ikisi bu sözlerini aydışıp boldular. Ärse Salım:

- Äy Bilbil can, seniň hem bu erge gelgeniňni bir-bir aytdım. Şonuň üçin gice galdım. Meniň habarımny aşıdip, Gülnüň vagtları hoş boldı. Ol seniň birlen hakikat aşık-maşuk äken, özi hem seher vagtını bagda kılıp galdı. «Seher vagtı bir kenizni (s.127)iberer men, şonuň birlen bilbilni goşup ibergey sen» diydi.

Ärse Bilbiliň bu habarı aşitgenine keypi kök, vagtı hoş bolup üregi coş äylep, bir gazal aytdı:

Äy köňlüm, aşitdiňmi, yarımdan gelip habar,
Nama yazıban bizge gönderipdir ol dilber,
Yat äylemiş ol bizni canımga bolup rehber,
Coş äyleban bu köňlüm ışkıda urup lenber,
Geldi ki Gülnüň ısı-müşki saçılıp anbar.

Men ah uruban gezdim, hala kılıban tilden,
Etdi başım asmanga bu çark çekiban goldan,
Didarga nazar äylep, bir gez saçı sünbülден,
Bilbil bolup ol bagda ıs äylesem ol gülden,

Etmege umit äylep, ışkına düşüp äzber.

Boldı ki bir rövşenlik göyeki çıray içre,
 Gül yüzünü açmışdır, reşk äylemiş ay içre,
 Şugla urup olturmış yüz dürli saray içre,
 İmdi ki yürek hovlar durmakga bu cay içre,
 Etmege güzel yarga ganat kılıp, ursam per.

Yandırdı güzel yarım, husi içre giriftarım,
 Arzımnı eşitgendir ol sövgülü dillarım,
 Gayibana gamharım, ol şahı-cahandarım,
 Vagda berip ibermiş kasıntı vepadarım,
 Ol bağı-Seyilgehde gül yaprağı bolmuş ter.

Mey içiban ol canda, coş äyledi sınamda,
 Diydi ki bu äyyamda yar äşreti Sıfıfıamda,
 Gül açılmış ol bagda, ızaat bilen äkramda,
 Gurmuş duzagın bamda, ol bağı-seyilgemde,
 Bilbil ki kement äylep, Gül zülpünü çırmıpdır.

Älkıssa, Bİlbil sözüni tamam kıldı. Ärse ol gün Bilbil (s.128)üçin göye ki bir yıla döndi, asla gün yaşıp, ahır bolmadı. Anıñ göziğe ukı gelmedi, ol bidar boldı. Ahırıl-ämır seher açıldı. Bilbil keniziñ gelmegine hovul kılıp, yüregi coş urup, yolga garap, golıga sazını alıp, anı belent-belent gurup, bir gazal aytdı:

Yüregim hovl äylep, yolga bakar men,
 Nege Gül yarımından habar gelmedi?
 Ah uruban, mahal-mahal çıkar men,
 Nege Gül yarımından habar gelmedi?

Pelekler zahm äylep, bağırımını dilen,
 Men kimni barmıkan sargarıp solan?
 Bilmedim, bu habar çınmı ya yalan?
 Nege Gül yarımından habar gelmedi?

Turandan bu erge yar diyip geldim,

Bu erde yarımından bir habar bildim,
Gice-gündiz aglap, sezevar boldum,
Nege Gül yarımından habar gelmedi?

Perim sayt átgeymi atgan kemendim?
Güldür meniñ vepadarım, dilbendim,
Te seher bolınça örtendim, yandım,
Nege Gül yarımından habar gelmedi?

Niçe erde uçraşdım men şamara,
Işka düşüp, özüm saldım bazara,
Bilbil sayrar gonmak üçin gulzara,
Nege Gül yarımından habar gelmedi?

Älkıssa, Bİlbil sözünü tamam kıldı. İmdi sözi Gülden aşidin. Salım öylerige gitdi. Niger Gülüñ yanında galdı. Ol gülge garap:

- (s.129)Äy Gül, aşıkñ Bilbil düyn gice periler birlen mıhman boldular. Salım Şabaz han Adılññ şehride Şa-Ämir Agzam medreside yolguşıp Bilbilni munda alıp gelipdir. İmdi atamga ne cogap berermiz?-diydi. Anda Gül:
- Bilbilni görelı, sözünü aşideli. Adamzadıñ akılı bizlerden ziyada turur. Bilbilniñ gelenini özünizden özge bilmesin-diydi. Niger aytdı:
- Atamññ üç şerti bar, bitmes işlerdir. Bilbil alarnı niçik bitgerer? Şol şertleri bu Äyran yigitleri bitgere bilmediler. Anda Gül:
- Äy gözümñi çırağı, başımññ tecı, apam! Bilbil maña hak aşıkdır, men anıñ mağşuğı. Hudaytagala aşık birlen mağşuğı bir-birige goşudırsa, bizge gaygısı haramdır. Bilbil bir nazarkerde dogan yigitdir. Birinçe adamlar özi gelebilmes. Ol meniñ ugrumda öz ilini terk ädip, neçe hünerment, pelvan yigitlerinin başarıp bilmedik işlerini bitgerip geldiler. Men hem anıñ üçin bu canımñı pida kılar men. Istanbulı almak, şehri-Talusnı äyelemek, Kelezavññ acdarhasını öldürip, anıñ hazınalarını çekdirmek, Harkelan dagınıñ Susumarını öldürip Zovkumarga başını peşgeş kılıp, andan Aysülövni alıp, Zelilige bermek her kimiñ golıdan gelmes. Munça işlerni bitgeren kişi bu şertlerni hem bitgerer, mağşukñı hem golıga salar-diydi. Andan soñ Niger hem gaytdı. Ärse Gül kırk kenizi birlen Seyilgeh bağıga

çıkıdı. Serhovuzga barıp, suva düşdüler. Bir az salımdan soñ hovuzdan çıkıp, daranıp, geynip bezendiler. Niger hem birneçe kenizleri birlen etişdi. İkisi sözleşip durdular. Gülnüñ Safıya atlıg bir sahıpcemal kenizi bar ärdi. Yabılı adamdan her erge öñrek barar ärdi. Uruş bolsa, on adamıñ barabarıda uruş kılar ärdi. Anı ilçi ädip iberdiler. «Bargıl, Salımınıñ öyide meniñ magşugım Bilbil bardır, Salım birlen Bilbil ikisini Hoşımaratga derhal alıp gel, bizler hem Hoşımaratga şul barşımızga bararmız!» diydiler. Andan soñ özleri hem Hoşımaratga garşı gitdiler. İmarat seyilgeh bağınıñ içinde ärdi. Gülüñ özige saldırgan ımaratı ärdi. Laglı-göv

(s.130)

(s.131)

(s.132)Ämir äyledin bizin Bilbilige garşı,
Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!
Sapa seyranına köñülñiñ hoşı,
Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!

Getirdim bilbiliñ, Güle gonmaga,
Işk yoluda bırag atın münmege,
Badam gabak yar lebiden ganmaga,
Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!

Goyup geldim serv astıda dursun diyip,
Ahuv gözli gül yüzüñni görsün diyip,
Te ölinçe gül harmanın tirsin diyip,
Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!

Ah urar, Bilbiliñ başı dumanda,
Mükedder bolmasın köñlüñ gümanda,
Işkıñ guşı pervaz äder asmanda,
Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!

Getirdim Bilbilin, barmı habarıñ?
Dolaşmakda hövren kimin şamarıñ,
Gözel vepadarıñ, söygüli yarıñ,

Barıp geitmişem, Gül, Bilbiliñni!

Gördüm şemsi-kamar yüzli cenubı,
 İnsıñ, cınsıñ-tamam candarıñ hubı,
 Husnı Yusup, misli kamatı tubı,
 Barıp geltirmişem, Gül, Bilbiliñni!

Geldi Bilbil yar cemalın görmege,
 Arzuv çekip, gül harmanın tirmege,
 Safıya diyir, geldim habar bermege,
 Barıp geltirmişem, Gül Bilbiliñni!

(s.133)Älkıssa, safıya bu sözüni tamam kıldı. Ärse Gülnüñ köñül guşı pervaz ädip, eriden turup, ahısta-ahısta seykip basıp, aç gurt kimin töveregige garancaklap, yüz müñ işve-kereşme birlen Bilbilge tarap yöreberdi. O yan, bu yan garap barar ärdi. Anıñ äsbabınıñ hiçbir kemi yok ärdi. On barmakda on yüzük, her yüzügiñ gaşınıñ bahasıga teññe-tılla birlen Bilbilniñ üstige dahil boldı. Gülnüñ gözi Bilbilge düşdi, Bilbilniñ gözi Gülge düşdi.Şol halda ikisi hem bikarar, bihuş bolup, bir-birige etebilmen yıkıldılar. Bir sagatdan huşlarıga geldiler. Ol vagt Gülnüñ şovkı ziyada bolup, Bilbilge garap, bir gazal aytdı:

Irakdan gelip sen, Bilbil, Gül diyip,
 Gelip, Bilbil, Gül harmanın tir imdi!
 Yar, ayrılık tığı barımdan ötüp,
 Bagu-bahcalarga barıp gör imdi!

Gözel yarım, çekdim derdi-halıñı,
 Men anda garap men durup yoluñı,
 Dal gerdene çırma, dostum, goluñı,
 İmdi bu dövranı özüñ sür imdi!

Geldiñ yaşıl geyip, bezenip gülgün,
 Bakışıñ karçıgay, olturşıñ, tugun,
 Cemalıñ bark urar bah içre bu gün,
 Gözleriñ gövherdir, dişiñ dür imdi!

Äŕitgil dildarım, bu arzı-halım,
 Ŗadıyana bolup, tutgul ak golum,
 Yar ıŖkına Ŗeyda bolan Bilbilim,
 Gonar bolsan, Gül yaprağı ter imdi!

Älkıssa, Gül sözünü tamam kıldı. Andan soñ gözünü güldürip, gaŖını kakıp,
 Bilbilniñ boynıdan golunu saldı. Bilbil

(s.134)

(s.135)

(s.136)Seniñ üçin saldırap men tılladan-
 Ol imarat içre yörgül, Bilbilim!

Älkıssa, Gül bu sözünü tamam kıldı. Andan soñ Bilbilni ol imaratga alıp bardı.
 Bu imarat Gülnüñ özi üçin saldırgan imaratı ärdi. Anıñ kerpiçleri dürden, içleri dalgı-
 gövher ve altın-kümüŖden bezegli ärdi. Gül anda Bilbilniñ ıŖkıga ulug toy tutup,
 kenizlerige yüpekden köynek, atlasdan don, tirmeden guŖak berdi. Soñ:

- Äy kenizler, meniñ Ŗu sıyrımnı sizden özge hiç kimse bilmesin ve etiŖmesin.
 Äger gayrı kiŖiŖe aydıp, äŖitdirseñiz, bariñizni katlı-aam kılar men!-diyip,
 gayta-gayta tabŖırdı. Andan soñ Salımga:
- Äy Salım, sen hem Ŗu çarbagnıñ töveregide garavul bolgul gezgil, duŖman
 duymasın, seniñ-de haladıñnı yağŖıdan-yağŖı berer men!-diyip, Bilbil birlen
 çolaŖıp yatdı. Alarnıñ yanıga barmak gice-gündiz gadagan ärdi. Kenizleri
 bibilerini görmege zar boldular.
 Älkıssa, kırk gice-günsiz Ŗeyle dövran sürenleriden soñ, nege pelek aŖrat
 nahalını gırıp, rakıplardan patıŖaga habar etdi. Seniñ Gül gızın bir adamzat
 birlen niçe vagtdan bari bezmi-dövran kılıp yatıpdır-diydi. Ärse Ŗaalıcan
 patıŖa gahar atıga münüp:
- Gül birlen Bilbili tiz tutup, meniñ yanımgı alıp gelin! Derilerini soydurıp,
 saman dıkıp, bazardan-bazarıga aylap, halayıklarga göz kılıp, öldürer men-
 diyip, yigrimi yasavul, dokuz cellat iberdi. Gül Bilbilniñ baŖını dızınıñ
 üstige alıp, yüzünü yürek yağlık birlen elpep olturan vagtda bular etiŖdiler.
 Görseler, bir ziba yiğit yatıpdır, gözlep durmaga göz gerek, garap durmaga
 sabır-takat gerek. Yüzi mahı-Änber ärdi. Cellatlar Gülge garap:
- Äy Gül can, yarıñnı ukudan oyatgil, patıŖa talap äder, anı «dardan acıp,
 öldürer men» diyir. İkiñizni hem alıp bararmız!-diydiler. Gül:

- (s.137)Äy akmaklar, sizler için yarımını ukıdan oyadarımını?-diyip, gahar birlen kenizlerini çağırdı. Beş yüz keniz älleri tayaklı gelip:
- Äy Gül, neme bar-diyip, garşısında tayyar boldular. Gül hem cellat ve yasavulları görkezdi. Kenizler alarnıñ üstige çozup, bagdan kovup çıkardılar. Şu vakadan soñra Gülni olturgan eride gaygı-gam basıp, zar- zar çün äbri-novbahar yıgladı. Göziden bir damca yaş Bilbilniñ yüzige damdı. Ärse ol ukudan oygandı. Görse, Gül zar- zar yıglap olturar ärdi. Bilbilniñ gaharı gelip:
- Äy Gül, saña kimden söz eti, sen neçün yıglar sen?
- Meni örtediñ!-diyip, golıga sazını alıp, bir gazal aytdı. Gül hem cogap berdi:

Bilbil : - Keydan etdi, bu gün gam basdı köñlüñ,
Sövdüğim, göz yaşñ nege döker sen?
Meger, bizden bu gün galıpdır köñlüñ,
Sövdüğim, göz yaşñ nege döker sen?

Gül : - Gapıl idim yañı bir habar geldi,
Ene başa düşdi acı aryalık;
Äşitdim, atamdan şum habar seldi,
Ene başa düşdi acı aryalık.

Bilbil : - İşkıda terk ädip hanımanımını,
Yurdum, mesgenim, genci-kenimni,
Sen yakıp sen bu gün şirin canımını,
Sövdüğim, göz yaşñ nege döker sen?

Gül : - Rakıplar tagñ ädip, atama diymiş,
Sırımını paş ädip, elemge yaymış,
Şum pelek çarh urup, garasın geymiş,
Ene başa düşdi acı aryalık.

(s.138)

(s.139)

(s.140)Bilbil : - Kim için çıkarmış görnüşge özün,
Aydaram arzımını, görüp öz yüzün,
Biädeplik bolar sındırmak sözün,

Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

Gül : - Gorkaram, köñkümde ança bar vehmim,
Haypdır, canıñga çün geler rehminim,
Bu niçik söz ärer, etişmes pehmim,
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Bilbil : - Cigerde bar gayrat-yar üçin ölse,ım,
İsterem, at ädip, ar üçin ölse,ım,
Ne arman zülpleri tar üçin ölse,ım!
Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

Gül : - Gahba pelek ägri basıp, galdırma,ım,
Düşmanı agladıp, dostı güldürmez,
Tañrınıñ hem tutan işi bildirmez,
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Bilbil : - Gallasız baş diyrler, dar görde gerek,
Cansız tendir, bolar govgaga kelek,
«Almanı göge at, erde ya pelek»,
Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

Gül : - Bilmen, bize niçik mehribanmıdır?
Ya bizden istegi şirin canmıdır?
Ya bir akıl kişi, ya nadanmıdır?
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Bilbil : - Mıradımdan gayrı bir pişe kılman,
Muhannes işlerin hemişe kılman,
Tövkgel äyler men, ändişe kılman,
Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

(s.141)Gül : - Ne sözler getirdim bilebilmenem,
Gorkaram, aglar men, gülebilmenem,

Takdir, kısmat nedir! Bilebilmenem,
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Bilbil : - Men oda girmişem, çıkam kül bile,
Bendivan äyleme şirin til bile,
Ägleme sen, bu gün ak köñül bile,
Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

Gül : - Çekip men sınama derdi-pıraktıñ,
Şu acız tenimde galdı hasratıñ,
Tövellam almadıñ, - bedrim rugsatıñ,
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Bilbil : - Ayrılık acıdır, sayman ölümni,
Bilbilem, görmüşem ança zulumnı,
Şat olam arz ädip gunça Gülümni,
Rugsat ber, istemiş, Gülüm, şa bizi!

Gül : - Şum pelek övdüler degre-daşıña,
Ya avı, ya asal gatar aşña,
Ya öldür, ya Gülüñ Sancar başña,
Ne işge istemiş bu gün şa sizi?

Älkıssa, Gül bilen Bİlbil bu sözlerini tamam kıldılar. Ärse Gül Bilbilge rugsat berdi, Bilbil Salım birlen Şaalıcanıñ yanığa ugradı. Gül hem gara geyip, sıya saçın yayıp, ahu-pıganlar kılıp, çarbagdan daşgarı çıkarıp galdı. Ärse ol vagt Gül alla-tagalaga mınacat kılıp, bir gazal aytdı:

Men acızı biçerege rehim kıl, Äy rebbena!
Saklagıl sen Bilbilim şa sulmudan, äy rebbena!

(s.142)

(s.143)

(s.144)Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse Şaalıcan Bilbilniñ merdanalığını görüp, sözüni aşidip, mehri inip:

- Äy Bilbil, seniñ bu işiñge tesin galdım, günehiñni ötdüm, üç şertimni geçdim. Gülni hem saña bağışladım, bargıl, ol imaratga cayı-parahatda Gül birlen ayış-aşret, zovkı-sapa sürgül!-diydi. Andan soñ bir gazal aytdı:

Adamzat ehliniñ Şeyda Bilbili,
Etever mırada bu gün Gül bilen!
Şanıñ bu dünyede ekdir Güli,
Sıpalap tutaver nezik gol bilen!

Alla imdi size uzak yaş bersin,
Kadır mövlam pay mıradiñ baş bersin,
Dostuñ yakın, şum rakıbı daş bersin,
Şeker bilen, şerbet bilen, bal bilen!

Nez äyleyip, gara gözüñ süzever,
Sona deyin süyt kölüde yüzever,
Seyilgehde mestan-mestan gezever,
Sovsan bilen, sünbül bilen, Gül bilen!

Üç şertim bar idi asla ätdirmez,
Birin ätseñ, ene biri tutdurmaz,
Ene biri baha berip etdirmez,
Gövher bilen ya dur bilen, pül bilen.

Köñüldeki düvünleri çöşeyin,
Perzendim yok, aña yanıp-bişeyin,
Insan ädip, Gülni saña goşayın,
Alnıñni hak açsın gitseñ yol bilen!

Terk ädip sen malı-mülki tagtıñni,
Otga urup äsbabıñni, ragtıñni,
(s.145)Alıcan diyir, alla açdı bagtıñni,
Takdır bilen, tedbir bilen, til bilen.

Ärse Bilbil eriden turup, gol govşurıp, baş inderip durdı. Munı äşidip, Salım şatlıgıdan olturıp bilmen, «Hoşhallık habarını bereyin!» diyip, Gülge tarap çüsti-çebik

gadam göterip, aña etişdi. Andan soň Salım Gülge garap: «Gözüň aydın!» diyip, bir gazal aytdı:

Sözüm saňa ayday geldim, Gülüm can!
Bilbil şa aldıda äfgan äyledi;
Gazal birlen garap Babam-Alıcan,
«Cellat!» diyip, hökmi-soltan äyledi.

Geldi cellat: «Ne gulluk bar üşbu hal?»
Diydi Babam «Ol kimseniň başın al!»
Diydi Bilbil: «Bir arzım bar, gulak sal!»
«Arzıň ne?» diyip, Babam divan äyledi.

Diydi Bİlbil: «Arzım saňa soltanım!
Tirdim Gül yapragın, sürdüm dövränim,
Armanım yok-cellat alsa bu canım...»
Diyban, özün saňa gurban äyledi.

Diydi: «Edi yaşda Gülni yat ätdim,
On döert yaşda barıp özige etdim.
Maksadımga etdim, çırmaşdım, yatdım»,
Pıncan sözün bir-bir ayan äyledi.

Diydi Bababm: «Äya piri-cuvanı!
Bilbil olmuş Gül-bagınıň bagbanı...»
Diydi: «Halklar, niçik bolar divanı?»
Gahrı gidip, şirin zıban äyledi.

(s.146)Diydi halklar: «Sorasaňız bu işi, -
Gelmegey cahanga Bilbil dek kişi,
Bilbil Gülnüň, Gül Bilbilniň yoldaşı,
Bilbilni hak Gülge Gülge bagban äyledi».

Diydi Babam, lebin dişlep Bilbilge:
«Aferin!» gorkmayan etişdiň Güle,

Bagım äyledim günehinni Gül bile!» -
Ikrar ädip, ehli-peyman äyledi.

Ovval huda, goldandılar ärenler,
Hayran boldı Bilbil yüzün görenler,
Şa aldıda sap-sap bolup duranlar
Bilbil üçin şükri-subhan äyledi.

Rast gördüm tagbırın bu ahvalımnıñ,
Rehmi geldi Şaalıcan zalımnın,
Gadam urup, söyüncige salımnıñ
Gelip, Gülge sözün beyan äyledi.

Älkıssa, Salım bu sözünü tamam kıldı. Gül hem özige cilve berip, bağıñ içini nur birlen doldurıp, Bilbiliniñ yolıga garap durdı. Gülnüñ yüzi rövşen boldı. Bag içini minevver kılar ärdi. Şol vagt patışa Bilbilge rugsat berip:

- Bar, Gül birlen ayş-äşrete meşgul bolgul!-diydi. Bilbil şol zaman Seyilgeh bağıga rovana boldı. Ol бага girende, Gülnüñ gözi Bilbilge düşdi. Bilbilniñ gözi Gülge düşdi. Bu ikisi tezeden dünje gelen dek bolup, şadı-horramlık birlen Hoşımaratga girdiler. İsgender peçek deyin çıрмаşıp yatdılar. Al yañakdan posa alşıp, ayş-äşrete meşgul boldular.

Andan soñ patışa kırk gice-gündüz toy tutup, Gülni Bilbilge nika kılıp berdi.

(s.147)Älkıssa, Bilbil biln Gül birinçe gün ayş-eşretde boldı. Bir gün Gül bilen otırka, bilbilniñ ızı yadıga düşüp: «Men hem bir patışanıñ eke perzendi. Atam-änem ızımda ölüdigimi, diridigimi bilmen, gaygı-gussa çekip, gözige yaş, bağıda daş bolup, älmıdam yıglap yörendirler. Äger imdi razı bolsañ, biziñ vatanımızga gitsek. Atamniñ menden başga perzendi yok. Atam ölse, teci-tagtı biganalarga galmasn!» diyip, ızını arzuvlap, Gülge geñeş kıldı. Anda Gül aytdı:

- Äy Bilbil rast aydar sen. «Tovşanga dogduk depe» diyipdirler ve ene «Müsürde patışa bolgandan, Kenganda geda bol!» diyipdirler. İmdi sen atamdan rugsat algıl! Äger rugsat berse, baralı-diydi. Andan soñ Bilbil patışadan rugsat dilemege gitdi. Patışanıñ garşısına barıp, baş inderip, gol govşurıp, salam berip durdı. Patışa bildi kim, Bilbil bir işge gelipdir. Anda patışa:

- Äy Bilbil, ne habarıñ bar? –diyip. Bilbil haya ädip aydabilmey durdı. Patışa ene:
- Äy Bilbil, habarıñ bolsa, habarıñnı bergil, äñşaalla, bitgerer men!-diydi. Anda Bilbil:
- Äy patışahım, bir arzım bar!-diydi. Patışa:
- Herne arzıñ bolsa, aytgıl!-diydi. Şol vagt Bilbil:
- Hudayım hemmeni mıradıga etirer, imdi meniñ mıradım atam-änemiñ velayatıga barsam-diyip, golıga sazını alıp, bir beş keleme söz diydi:

Äşit arzım, patışahım,
Gara biz mıhmana garşı;
Mirevvetli kıblagehim,
Yüz tutdum divana garşı.

Men bir şanıñ cigerbendi,
Menden gayrı yok perzendi,
Izımda örtendi, yandı,
Ciger-bagrı gana garşı.

(s.148)Aydışarlar yan yoldaşım:

«Şaalıcan kesdi başım...»
Yasım tutup deñim-duşum,
Yıglaşar giriyana garşı.

Okar men nagmayı-ovaz,
Garşıñda durup men peşvaz,
Köñlüm guşı kılar pervaz,
Uçsam diyp mekana garşı.

Men bir yarıñ ıskın tutdum,
Ahır maksadımgı etdim,
Öz vatanım arzuw ätdim,
Barsam diyp ol yana garşı.

Meniñ üçin änem-atam,

Gara geyip, tutdı matam,
Ganat kakıp, ursam gadam,
Atam, ānem cana garşı.

Āy āzizim, düş sen tile!
Arzım budur ol Gül bile,
Rugsat ber, şahım, bilbile, -
Mukımı-dövrana garşı.

Ālkıssa, Bilbil bu sözünü tamam kıldı. Ārse patışa:

- Āy Bilbil, özün bilgil. Munda galsañ, teci-tagtım seniñdir. Āger ki gider men diyseñ alla yarıñ, rugsatdır!-diydi. Anda Bilbil:
- Āy patışahım, Gül birlen menn yol şayımı tutup, ak pata berip, yolga salıp iberersiñiz!-diydi.

Ālkıssa, patışa vezir-vekillerini yıgnap, geñeş ādip, ussalarını cemıg ādip, alıp geldi. Patışa:

- Gül birlen Bilbilge bir tagt süzetgey siz, üsti hem kecebe, hem kızıldan kümmetli boldun. Anıñ dört payası bolsun, (s.149)bir payası kümüşden, bir payası yakutdan, bir payası dagıldan, kecebeniñ hem dört halkası bolsun, zümerretten ve cövahırdan. Ene bir zıyada gövher şamçırag yanıda goyun!-diyip buyurdı. Ussalar patışanıñ aytganından hem zıyadarak ādip, tagtı düzetdiler.

Bir gün patışa Gül ve Bilbili yola salmakçı boldı. Alarnıñ her kaysıga beş düe berip, ol düyeleri hem dağıl, mercen ve şamçırag gövherden yükletdi, öz āginlerige hem al-yaşıl gımmat baha geyimler geydirdi. Düye sürmege yaşacık gulamlar, Gülüñ kenizlerinden Güle yoldaş bolsun diyip, birinçe keniz ve Bilbile hem birinçe atlı ziba yigit henizlediler. Andan soñ patışa leşgerleri birlen yolga rovana boldı. Alar hicranlı bag diygen erge etdiler. Bu erde düşlep yatdılar. Ārtesi dañ atdı. Ārse patışa Salımı çağırıp:

- Āy Salım, Gül bilen Bilbilni Şabaz han Adılınıñ şeherine aman-sag etirgey sen!-diydi. Şol vagt Salım eriden sıçrap turup:
- Āy Baba, hoş bolgay!-diydi. Patışa Gül, Bilbil birlen allayarlaşıp, gızınıñ yüzige garap, gözleriden yaş akızıp, bir gazal aytdı:

Yagşı saklap, besledigim Gül yüzi,
Gül-gunçalı, lelezarım, hoş imdi!

Dal pudakda gül gunçası gırmızı,
Gice-gündiz ahı-zarım, hoş imdi!

Begim Bilbil, sonam saña tabşırdım,
Ayralıktan ahım hetden aşırdım,
Gülüm, sensiz, akıl-huşum yaşırdım,
Köñül içre herne barım, hoş imdi!

Periler içide huplar şahı sen,
Asmanıñ nurı sen, taban mahı sen,
Kövkepler içide rövşen tahı sen,
Gül-gunçada bakca-barım, hoş imdi!

(s.150)Düşüp ıskıñ deryasıga, daşıp sen,
Aşık olup, ança gaydap çoşup sen,
Novçalıkda uzak yolga düşüp sen,
Gızıl gülli gunça narımı hoş imdi!

Yakupdan ayrıldı Yusubı-Kengan,
Ayralıkda gezdi ol dağı-hicran,
Seyilgeh seylide kim bolup dövrän,
Gülşen içre gülgüzarım, hoş imdi!

Munusım, hemdemi, şirin canım sen,
Deryalar içide gövher-kenim sen,
Mahbuplar serveri, iklim hanım sen,
Teci-tagtım, zernigerim, hoş imdi!

Şaalıcan, Gunça-Gülден ayrılman,
Ança gezdim gızıl meñzim saralman,
Görmek yokdur dünye-pelek övrülmen,
Körpe guzım, bikararım, hoş imdi!

Älkıssa, Şaalıcan sözüni tamam kıldı. Şol vagt Bilbil patışaga garap, rugsat dilep, bir gazal aytdı:

Diysem, äy şahım, saña, arzım meniñ Turan ärer,
 Anda galdı äyesiz tagtım meniñ veyran ärer,
 Ol vatanda galdı diyip, kebem meniñ hayran ärer,
 İl-günüm, gardaş diyip, köñlüm meniñ seyran ärer,
 Ber cogabım, şahım äy, Turan meniñ dövran ärer.

Gelmişem men dadıña, ışkıñ halalın diymişem,
 Seyilgehim bagıda Gülnüñ cemalın diymişem,
 Ak yüzide sünbüli, gaşı hilalın diymişem,
 Ol vatanda galdı diyip, kebem vısalın diymişem,
 Ber cogabım, şahım äy, Turan meniñ dövran ärer.

(s.151)Ol atam birle änem galdı vatanda aglayıp,
 Bu pelekniñ hicriden canu-cigerni daglayıp,
 «Ansızın görmez gözüm diyip», yüzge perde baglayıp,
 Terk ädip Äyrani men, Turanda özüm zaglayıp,
 Ber cogabım, şahım äy, Turan meniñ dövran ärer.

Men özüm şazadayam, dürli dükanım çok turur,
 Anda galgan beglerim hem dostı-yarım çok turur,
 Kıl mirevvet, şahım ey, anda kararım çok turur,
 Bu nesibem, bilseñiz, ruhı-mıdarım çok turur,
 Ber cogabım, şahım ey, Turan meniñ dövran ärer.

Ansızın bu ak otag gamhana bolgan diymişem,
 Mehriban gökcekleriñ meyhana bolgan diymişem,
 Ah urup perzentleriñ, bigana bolgan diymişem,
 Beglerim çoh örtenip, her yana bolgan diymişem,
 Ber cogabım, şahım äy, Turan, meniñ dövran ärer.

Äy şahınşahım, saña gol bagladım men Gül için,
 Sınafamniñ bagıda hup serveri-sünbül için,
 Edi iklim-Şamıda bolmaz barabar hal için,
 Rugsatım arz äylerem şirin zıban asal için,

Ber cogabm, şahım äy, Turan meniñ dövrän ärer.

Ança günden beri men çoh zovkı-dövrän äyledim,
 Bagda gunça-gülleriñ şanıga seyran äyledim,
 Sınafamniñ hupların ıškımga hayran äyledim,
 Bilbilem, azmı-sapar ol rahı-Turan äyledim,
 Ber cogabım, şahım äy, Turan meniñ dövrän ärer.

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse Salım dağı dört kişi birlen Bilbili, Güli, alarnıñ hızmatker adamlarını tagtga müdürüp, uçup gıtdiler.

Bular birinçe yollarını tay kılıp, Şabaz han Adılınıñ şehrine yakın bardılar. Şol vagt adam Bilbilni tanap, (s.152)anıñ Güli alıp gelendigini görüp, Şabaz han Adılga habar berdi. Şabaz han Adıl şay bolup, şadıya kakdırıp, Zelili birlen birinçe leşger cemg kılıp, Bilbilniñ garşısından çıkdı. Gördüler kim, Bilbil dağı tagtıñ üstide ança zınatlar birlen geleturur. Patışa munı görüp, hayran boldı. Bilbil dağı hem patışanıñ hoşamat bezegler birlen gelyenini görüp, hayran galdılar.

Älkıssa, patışa adan düşüp, Bilbilge salam berdi. Bilbil alyk aldı. Bilbil tagtdan düşüp, Şabaz han Adıl birlen, Zelili birlen gucaklaşıp görüşdi. Bular saglık-amanlık soraşganlarıdan soñ, şeherge girdile. Aları izzat-ikram birlen ak ataga düşürdiler. Halı düşek yazıp, bir sagat, iki sagat şirin hekayatlardan sözleşip olturdılar. Andan son Şabaz han Adıl:

- Äy Bilbil, mundan gidelin beri eneme iş kıldıñ, habar bergil, äşideli!-diydi. Ärse şol vagt Bilbil golıga sazını alıp, anı belent-belent gurun, Şabaz hanga garap, bir beş keleme söz diydi:

Bersem, äy şahım, habar ol dost periler geldiler,
 Serferaz bolgan diyip, tagt üzre soltan kıldılar,
 Gice-gün uçup periler, yolını köte kıldılar,
 Ança çölmi katg ädip, ol Sınafamga geldiler,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Gice-günsiz ah çekip, dınman yüvürdim yar için,
 Ol periler serveri sahıpcemal dildar için,
 Novçalıkda ter çemenli, sınısıda nar için,
 Gözleri can algıcı, ol gamzası hunhor için,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizin saldılar.

Hemdemim Sala, Zelili, görgenim yok sizleri,
 Ältdi Salım, goydı ol mensil-mekanda bizleri,
 Ança daglar, ança derya, geçdim ança düzleri,
 (s.153)Gaygı-hasratlar bilen köñlümge aldım sizleri,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Gördüm ol bagnıñ içide mahı-taban lelezar,
 Şahı-elem serveri ışkıda bolmuş intizar,
 Ança begler ah çekiban gice-günsiz ahı-zar,
 Suratı ziba çekilmiş, sınısıda goşa nar,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Ança günler yatғанım ol köşki-äyvan şahınıñ,
 Ayşı - äşret, zovkı-dövlet külli elem mahınıñ,
 Gaşları misli hilal ol sınısıda ayınıñ,
 İnsı-cın, dövi-peri bolmaz Züleyha tayınıñ,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Ahı-zarımdan meniñ dokuz pelekler titredi,
 Aşıkıñ halın görüp, arşda melekler titredi,
 Beglerim yada düşüp, tende süyekler titredi,
 Sınısını el açıp, novça-melekler titredi,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Serhovuzlık-köl bşıda çoh minevver yüzleri,
 Hilvesi katıp anıñ, can algıcıdırgözleri,
 Lebleri mehdi-şeker, şeyle mılayım sözleri,
 Bilbilem, men aşıkam cennetde gulman-gızları,
 Seyilgeh bagıda Gül goynıga bizni saldılar.

Älkıssa, Bilbil bu sözünü tamam kıldı. Ärse Şabaz han Adıl:

- Huday-tagala miradıga etiripdir-diydi. Andan soñ ol Bilbil üçin edi gice-gündiz toy tutup, säşret ätdi. Bilbil patışaga yüzlenip:
- Äy patışahım, bizni sıladıñız, sizni huday sınısın!-diydi.

(s.154)Älkıssa, Bilbil bu şeherde kırk gün boldı. Andan soñ patışadan rugsat diledi. Patışa hem:

- Äy Bilbil, dünyede gövün seniñkidir!-diydi. Biraz vagtdan soñ Salım dağı hem gelip, patışadan rugsat dilep aldılar. Olar Gül, Bilbil ve barça periler biren hoşlaşıp, ızlarığa aytdılar. Şabaz han Adıl kırk mayanı zer-zerbapdan, altın-kümüşden yükledi. Bir ak mayanı gülgünden bezep, Gülni tagtı birlen aña mündürdiler. Aysülüvni hem bir bezelen maya mündürdiler. Bilbil «Yıldırım» atını, Zelili «El» atını mündi. Şabaz han Adıl birinçe leşger birlen buları uzatmak için yolla rovana boldı.
- Älkıssa, bular birinçe menzil yol yörediler. Ärse Bilbil:
- Äy Şabaz han Adıl, uzadandan yoldaş bolmas, imdi alla 154 --- rın bolsun, tañrı yalkasın, siz ızıñızga gaydın!-diyip, hoşlaşıp, golıga sazını alıp, anı belent –belent kakıp, bir gazal aytdı:

Nesibemiz alıs erge çekildi,
Gül alıp övrüldim ile, patışam!
Sınam üzre çapraz-çapraz çekildi,
Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Gamlar basdı, sövda düşdi başımğa,
Aklım çaşdı, söz gelmedi huşumğa,
Rehm äyledi gözden akğan yaşımğa,
Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Çoh yigitler öldi mertin bitirmen,
Şa öñide arzın haka etirmen,
Nadanlıkdır-halın bilip oturman,
Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Savçısın iberdi şirin söz bilen,
Badam gabak, gara nerkes göz bilen,
(s.155)Sayıfa atlıg kenizekler yüz bilen,
Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Hoşımarat barıp, yarga ugraşdım,

Gandu-nabat, hoş güftarga ugraşdim,
 Gül-günçadan goşa narga ugraşdim,
 Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Gül-günçada gamgın gövnüm şat äylep,
 Şa öñide arzı-halım dat äylep,
 Seherlerde gözel haknı yat äylep,
 Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Şaalıcan şertin ötüp bizlere,
 Arzım äşit: rugsat bedrim sizlere,
 Bilbil diyir, gulak sal, şahım, sözlere,
 Gül alıp övrüldim ile, patışam!

Älkıssa, Bilbil bu sözni tamam kıldı. Ol Şabaz han adıl birlen, Narın beg birlen hoşlaşıp, yolga rovana boldı.

Älgaraz, niçe güller yol yörep, ança menziller aşıp, Harkelan dagıga gelip düşdüler. Ol erden Zovkumarga habar gönderdidiler. Zovkumar Bilbilniñ gelgenini eşidip, birinçe acdarhalarını cemgılıp, öñiden pişvaz çıkdı, gol govşurıp, baş ägip, salam berdi. Bilbil aleyk aldı. Alar saglık-amanlık soraşıp durdular. Andan soñ Zovkumar Bilbilge yüzlenip:

- Äy Bilbil, mundan gidip, ne iş bitgerdiñ, habar bergil!-diydi. Anda Bilbil golıga sazını alıp, anı belent belent gurup, bir gazal aytdı:

Işkıñ odı sövda daldı başımga,
 Perilerden Gülüm aldım-da geldim;
 Rehm äyledi gözden akan yaşımga,
 Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

(s.156)Gahba pelek avı gatdı aşımga,
 Düşman alıp geldi degre-daşımga,
 Men dönmedim her iş gelse başımga,
 Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Cerenin kovlayan merde ugraşdim,
 Etdim, avun aldım, derde ugraşdim,

Başım galdı bela, nerde ugraşdım,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Cencel ätdi çiriklerninäyesi, -
«Avum bergil, bardır yurduñ äyesi!» -
Barıp gördüm-çın garıplar äyesi,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Adıl şahım şunda ätdi sılagın,
Ahval içre gördüm yarınñ yaylagın,
Şa-Ämir Agzamdan tapıp soragın,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Ovval şahım Zelilini toyladı,
Salım gelip, bir mugayyın söyledi,
Meñ üçin perlerge perman äyledi,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Uçdı perler bizni tagta müdürüp,
Şadı-horam bolup, könlüm gandırıp,
Yıgrim günde sınafamga gondurıp,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

(s.157)Salım barıp habar berdi Gülümge,
Seyilgehni vada bermiş Salımga,
Mirevvet äyledi Gülüm halımga,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Seyilgeh bagıda seyle çıkmışam,
Dost şerabın Safiyadan içmişem,
Hoşımarat barıp, yarım guçmuşam,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Gahar ätmüş, äşit ança sözümnü,

Bilbil aydar, şaga diydim arzımnı,
Şertsiz gızın berdi, görüp yüzümni,
Perilerden Gülüm aldım-da geldim.

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse bu gice munda yatdılar. Ärtesi Zovkumardan rugsat alıp, yolga rovana boldular. Bir gice-gündiz yol yörep, şehri-Talusa eşitdiler. Bilbil Zelilini Sala bege habarçı iberdi. Ol barıp habar berdi.

Älkıssa, Sala beg bilen Gunçabi şadı-horram bolup, sansız leşger birlen Bilbilniñ garşısından pişvaz çıkdılar, barıp baş ägip, gol govşurıp, salam berip durdular. Bilbil aleyk aldı. Görşüp, aman-sağlık soraşganlarından soñ, Bilbili şeerde ältip düşürdiler. Anı tagta müdürüp, şadıyanlık ätdiler. Şol vagt Sala beg:

- Äy begim, Bilbil, başıñdan öten işleriñin beyan kılğıl-diyip, bir gazal aytdı:

Aga begim, uzak yoldan
Sag-salamat geldiñizmi?
Ahın çeken söver yarıñ
Kaydadıgın bildiñizmi?

Yokdur sen dek dünje gelen,
Gızıl gülge aşık bolan,
(s.158)Harkelanda acdar bilen
Bir ters söveş saldıñızmi?

Siz gideli bu diyardan,
Ayrıldım sabrı-karardan,
Aysülvni Zovkumardan
Zelili için aldıñızmi?

Sala beg diyer, şazada,
Etdiñmi maksat-mırada?
Hoşımırat, Seyilgede
Gül bilen duş bolduñızmi?

Älkıssa, Sala beg bu sözüni tamam kıldı. Ärse şol vagt Bilbil hem älige sazını alıp, başdan ötgen dünlerini beyan kılıp, bir gazal aytdı:

Tövekgel äyleyip, yola düşmüşem,
Harkelan dagıda mara sataşdım;

Işkıñ ataşığı köyüp bişmişem,
Acdarha mesgenli gara sataşdım.

Bir gül için Susmar äyleyip ceñgin,
Salım hıyalımgı gül gunça rengin,
Çaldım «Dembermezim», çaşırıp süñnün,
Zovkumar adıda yara sataşdım.

Susumar kellesin peşgeş äyleyip,
Aysuluvni berdi bizge toylayıp,
«Yıldırım», «El» atnı hoş-hoş äyleyip,
Zovkumar gunça nara sataşdım.

Yörir ärdim, düşdi çirik gözlere,
Goşun salmış, ceren kovlap düzlere,
(s.159)Etip tutdum, abray berdi bizlere,
Avun alıp, ahı-zara sataşdım.

Cerenin avlayıp, galdım cencele,
«Avum bergil!» diyip, ätdi gulgula,
Şabaz hana barıp Narın beg bile,
Başıda cıgası zere sataşdım.

Zelilini Şabaz hana tabşırıp,
Hudayım Salımnı bize duşurıp,
Tagtıga müdürüp, yola düşürüp,
Barıp anda gülgüzara sataşdım.

Salım gitdi gunça-Gülüm yanına,
Habar äylep, otlar saldı canına,
Periler serveri, guplar hanına,
Dolanmış zülpleri tara sataşdım.

«Alıp gel!» diyip, Safıyanı iberip,

Ak yüzige sıya zülpün goyberip,
Kenizekler olturmışlar bezenip,
Zerafşan zınatlı töre sataşdım.

Bilbil diyir, Gül üçin çekdim cepanı,
Arzım aşdip - şahım kıldı vepanı,
Imaratga sürdüm zovkı-sapanı,
Goynı cennet gülgün yara sataşdım.

Älkıssa, Bilbil sözünü tamam kıldı. Ärse Sala beg, Gunçabi ve niçe halayıklar şadı-horram bolup, edi gice-gündiz toy tomaşa kıldılar. Andan soñ Bilbil Sala bege ve Gunçabige:

- Şaylarñızı tutuñ, sizlerni hem alıp gider men!-diydi. Gunçabiniñ bir doganı bar ärdi, anı şol şeherge patışa ädip goydular. Andan soñ Bilbil Gül bilen, Sala beg Gunçabi bilen, Zelili Aysülöv bilen ve ene birinçe leşger bilen yolda (s.160)rovana boldular. Birinçe yollarını tay kılıp, yigrimi gice-gündiz derya yüzide yörediler. Deryadan ötüp, birinçe yollarını tay kılıp, ahırı Istanbul şeherige etişdiler. Yüz kişini çapar ädip, Mollagalandarga habar berdiler.

Älkıssa, Mollagalandarhabar etişgensoñ, hoşhal bolup, yüz müñ leşger cemg kılıp, Bilbiliñ öñiden pişvaza çıkıp, baş inderip, salam berip durdı bilbil aleyk aldı. Amanlık-sağlık soraşıp, şadı-horram bolup, şadıyana kakdırıp, saz-söhbət birlen şeherge girdiler. Ab-tagam iyip olturdılar. Şol vagt Mollagalandar:

- Äy Bilbil, mundan gitgeniñden beri ne iş bitgerdiñ, beyan kılğıl!-diydi. Ärse şol vagt Bilbil golıga sazını alıp, anı belent –belent gurup, ussadıga garap, bir beş keleme söz diydi:

Äy meniñ ussadım, äy ılmı-ledun, budur cogap,
Yolnı katg äylep, ağır leşger bile köp bihasap,
Barıban gördük ırakdan, düşdük ol Nil bahrı-ap,
Hücmi-agyarık bilen leşger özün äylep harap,
Galdı segsen müñ kişiden segsen er anda garap.

Ol yigrimi gice-gündiz suv yüzide daşgarı,
Olturıdır ihtılada, geldi köp-köpden çiri,
İstedi, bizni apardı Gunçabi atlıg peri, -

«Özümnü bağş äylerem, öldürseñiz ol acdarı»,
Ägnide gülgün libası, saçı sünbül mahı-tap.

Ovval ol ätdi tövella: «Gitme Gülge kim barıp,
Sen kimin hiç tapmazam men edi iklim agtarıp»,
Hökm ädip sürdi goşunnu Kelezavıga barıp,
Saldı Sala beg gılıcın-acdahanı öldürüp,
Golladı Hafız veli hem çarıyar alı-cenap.

Äyledi ehdi-nika sovsan-senuber lelezar,
Galdı Sala beg o erde, men, Zelili-reftiger,
(s.161)Çöl kedip, dağlar aşıp, bihet yöridik, bişumar,
Toknuşar, gördük ırakdan iki apat acdaha,
Öldürüp ol Susumarı, hun ciger äylep kebab.

Zovkumar yoldaş boluban düşdi ol yolga rovan,
Harkelanga älti ol kim berdi nıgmatnı avan,
Dürri-yakut, «Yıldırım», «El» atnı berdi bihteran,
Soñrasıdan bağş ädiban Aysülöv dek kemiran,
Gamzası katıl anıñ çün durdı zülplerin darap.

Acdar ile hoşlaşıp, düşdük yola sermest bolup,
Avlayan sehra çirik avunı aldım çüst bolup,
Kıldı govga, ätdi cencel, çün bizge zirdest bolup,
Patışahı alıp ärmış, gördi bizni dost bolup,
İltifat äylep maña ol halı-ahvalım sorap.

Älkıssa, Bilbil bu sözüni tamam kıldı. Ärse mollagalandar hoşhal bolup, kırk gice-gündiz toy-tomaşa kılıp, şatlandırıp, birniçe gün peragatda boldular.

Älgaraz, andan soñ Bilbil Mollagalandarnı, Sala begin, Zelilini ve birinçe hemra yigitlerini istep, geñeş kılıp, öz velayatıga gitmekçi boldı. Şol erde bir yağşı yigidi. Patışa ätdi. Andan soñ Bilbil dört sanı akmayanı al-yaşıl bezep, alarga Gülni, Aysülövni, Gunçabini ve aycemalnı mündürüp, Mollagalandarnı, Zelilini, Sala begni alıp, birinçe leşger cemg ädip, kalk bilen allayarlaşıp, saz söhbet birlen yolga rovana boldı.

Alar birinçe yollarını tay kılıp, dağlar aşip, çöl kedip, ançeme menzeillerden geçip, öz velayatlarını üç günlük berside düşdüler. Bilbil üç yüz atlını çepar ädip, atansığa ibrdi. AlarnBilbilniñ atasığa iberdı. Alar Bilbilniñ atasığa-patışaga:

- Ciger göşeñ gelyer!-diyip, habar berdiler. Nasır patışa munı äşitgeç, alarga «söyünci» diyip, köp ängam berdi. kernasöyünci» diyip, köp ängam berdi. Kernay, surnay çaldırıp, şaacıyanlık kaktırdı, şeherniñ içi şadı-horramlık boldı. Andan soñ Nasır patışa, Bilbilniñ (s.162)änesi, Sala begin, Zeliliniñ ve Molagalandariñ ata-äneleri, garındaşları, birinçe leşger birlen Bilbilniñ öniden pişvava çıkdılar. Yolda barışlarıga Nasır patışa şatlıkıda coşup, bir gazal aytdı:

Al-yaşıl övsüban müñ tüysli dağlar,
Dağlarıñ sapası yaz bilen geler;
Bezenip bir bölek perizat-gızlar
Sallana-sallana nez bilen geler.

Gövsün üstüdeki nedir yumrular?
Yap, üstün görmesin cahıl, cümürler,
Bahar paslı bolan totı, gumrular
Sayraya-sayraya saz bilen geler.

Boynıga yaraşar bir asıl dana,
Ak gola yaraşar gırmızı hına,
Hövrüden ayrılan yaşılbaş sona
Goşulıp, bir bölek gız bilen geler.

Garşımızdan sallanışıp gelenler,
Sıya zülpün çar tarapa bölenler,
Meniñ pirim Şahımerdan, ärenler,
Her kimiñ mañlayna yazılan geler.

Nasır aydar, bu mırada etenim,
Veyran ädip gitdiñ mundag vatanım,
Balam gelermi diyip, umıt tutanım,
Goşulıp bir bölek gız bilen geler.

Andan soñra alar barıp etişgende, Bilbil atdan düşüp, atasıga ızzat-ikram birlen baş inderip, gol gocşurıp, salam berip görüşdi. Mollagalandar, Sala beg ve Zelili-bular hem salam berip görüşdiler. Bular saglık-äsenlik soraşıp, ulı dabara, (s.163) saz-söhbət birlen şehere girdiler. Köşge etdiler. Bilbili atası tagtga mündürdi. Bilbiliñ änesi Gülni ve Gunçabini, Aycemalını ve Aysülüvni haremhanaga alıp bardı. Andan soñ patışa Bilbilden söz soradı:

- Äy oglum, Bilbil, şunda yıldan beri niçik işler gayırdıñ? Neme işler bitirdiñ, maña habar bergil!-diydi. Şol vagt Bilbil golıga sazını alıp, anı belent-belent gurup, bir beş keleme söz diydi:

Çıkdım ol yar ışkına ruhı-fedadan isteyip,
 Sansızın leşger yıgıp, şahu-gedadan isteyip,
 Ança ilni men geçip, zovk1-sapadan isteyip,
 Çarıyaru-hezreti-agla, şefadan isteyip,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Suratın nakgaş ädip, Istanbulı-şahı-şahan,
 Reşk ädip, şahın tutup, tabşırdım ol piru-cuvan,
 Gızını mollamız algan-Aycemal atlıg cuvan,
 Hekimi kıldım Galandar, men ene yolga rovan,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Ança çölni katg ädip, deryayı-Nilge barmışam,
 Leşgerim gaçıp, özüm ol suv yüzide yörmüşem,
 Kelezav üstide men ança çirinki gırmışam,
 Soñrasıda Gunçabi şahniñ çemenide durmuşam,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Acdarhanı öldürüp, Gunçabı, Sala bermişem,
 Hekimi Sala kılıp, çöllerde özüm yörmüşem,
 İki apat acdarı-Susmara garşı durmuşam,
 Saldım ol «Dembermezim», men Susmarı öldürmişem,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Aysülüvni Zavkumar bizlerge peşgeş äyledi,

«Yıldırım», «El» atnı berip, ene bağsaş äyledi,
 (s.164)Köp çirikler ah çekip, bizlerge duşaş äyledi,
 Soradım ol avun alıp, sayyadı-ragsaş äyledi,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Ol begim narın biziñ birlen şaha bardı ol,
 Arzı-halın tabşırıp, şahniñ gaşıda durdı ol,
 Avumuz bağş äleyip hem köp hoşamat berdi ol,
 Şahımız terhos ädip, Gülge tovalla durdı ol,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Aysülüvni Zelile berip, gördüm vısalda Gülümü,
 Pirimiz berdi habar, men tapmışam ol Salımı,
 Berdi ol bizge nesihat, soraşıp bu halımı,
 Medreseni gezdim ol, çohdur imarat-alımı,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Salım ol ämr äleyip, bir tagtı peyda äyledi,
 Mundurip, asman sarı yollarga Şeyda äyledi,
 Hoşmaratga bizi ol Gülge duçar äyledi,
 Geldi şahımdan habar, ol Gülge azar äyledi,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Arzım ol şahniñ öñide Gül için men dat ädip,
 Şertini mensuh ädip, gör, özige bir at ädip,
 Gülni berdi bizge ol, gamgın köñülni şat ädip,
 Serveri fahrı-cahanı hem hudanı yat ädip,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Salım ol bizni alıp, şahım-Adılga etgerip,
 Hem Zelilini alıp, Sala bege at çapdırıp,
 Ol Galandarnı alıp, gaşıda durduk olturıp,
 Dövletiñ dahil bolup, sen toy yaragın tutdurıp,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

(s.165)Bilbilem, dört yar bolup, biz düşdük ıŝkıñ yoluna,
 İlmedi gözüm meniñ yarsız bu dünya malına,
 Rehm ädip aşıklara, bakdı hudayım halına,
 Gül yüziden posa äylep, lebde şeker-balına,
 Aldım ol gunça Gülüm, hümmet hudadan isteyip.

Älkıssa, Bilbil sözünü tamam kıldı. Ärse Nasır patışa hoŝvagt bolup, kırk gice-gündiz toy-tomaŝaätidi. Halayıklar görmegen äŝretini gördi. Aşık birle maşuk maksat-mıradıga etdi.

Älkıssa, şabende ŝahır bu destanniñ kapıyalarını ve aşıklarnıñ tagrıpını beyan ädip, bir gazal aytdı:

Işk yoluda men serkerde hem serdar,
 Men hem şu yollarıñ mestanı, begler!
 Çoh sözüm sarp ätdim, tapman hırıdar,
 Düzmüşem bir niçe destanı, begler!

Görüp bilgen barmı ŝamda, Irakda,
 Görüp nusga aldım parsı varakda,
 Müñ iki yüz on tört boldı tarihdä,
 Bicin yılı düzdüm kıssası, begler!

Yigrim üç yarımı diysem yarıdır,
 Kırk edi kapıya anıñ bardılar.
 Äŝit, her bir sözüm cana deridir,
 Öli-diriler, gutar hastanı, begler!

Kök ätseñ saz bilen, mazası artar,
 Hancardır, aşıkniñ bagrına dürter,
 Keypini kök äder, mestlige tartar,
 Akıl galar anın hayranı, begler!

Ol Bilbil, Galandar, Sala, Zelili,
 Aysülöv, Aycemal, ol Gunça, Güli,
 (s.166)şek ätmege yokdur anıñ delili,

Dört yar bilen ol dört cenanı, begler!

Dördüsin getirdim ustadı-pirin,
Bagladım, bent kıldım ol ıŝkıñ serin,
Siz diymeñ: «Düzüpdür her gice birin»,
Bitmes bu agırtman dendanı, begler!

Diymeñiz: «Şabende özünden diymiş»,
Dertli cana derman sözünden diymiş,
Mey içipdir, ıŝkıñ gözünden diymiş,
Hak beripdir genci-bu keni, begler!

GÜL-BİLBİL HİKAYESİNİN TÜRKMEN TÜRKÇESİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ METNİ

(s.47)Ama haberleri anlatanlar ve hikâyeleştirenler, hadis ile destanı, bustanı, eski sözleri ve anılarını harmanlayanlar, sözlere sözsüz ekleme yapanlar, değerleri gönülde kan gibi eksik olurlar.

Ama âşıklar, eski zamanlarda Turan ülkesinde Nasır adında bir padişah olduğunu rivayet ederler. Adalette dünyada ona denk bir padişah yoktu. Onun oğlu da kızı da yoktu. «Yazık, dünyadan evladım olmadan göçeceğim.» diyerek iç çekerti.

Günlerden bir gün padişah haremine girip, küçük hanımı ile muhabbet ederek oturuyordu:

- Biz bu dünyada malı-mülkü, tacı-tahtı kim için kazandık? Yaban ellere kalacak, diyerek evliyalarını çağırıp aciz şekilde ağlayarak hanımının dizine yattı. Sonra padişah uykuya daldı.

Sonra padişah seher vakti uykuya daldı ve rüya gördü. Rüyasında bir bağın içinde oturduğunu, bir kızıl gülün açılıp onun üzerinde güzel bir şekilde hoşça nakşedilmiş, hoş nağmeler ve hoş sedalarla bülbülün çah-çah öttüğünü gördü. Padişah o bülbülü görünce vakti hoş, gönlü hoş olup zevk ve sefayla mutlu mu mutlu olarak uykusundan ürperip uyandı. O anda kadın:

- Ey padişah, ne gördün, gördüğünü anlatır mısın? (s.48)Dedi. Padişah gözlerinden sel gibi yaşlar dökerek, aciz şekilde ağlayarak gördüğü düşünüyü anlattı:
- Nasıl bir düş gördüm? Düşümde bir bağın içinde oturuyordum. Açılan kızıl bir gülün üzerinde hoş bir sima, hoş bir seda, hoş bir söz ile bülbül ötüyordu. Onun zevk ve görüntüsüne aklımı kaybedercesine hayran olarak yatıyordum. O bülbülü tuttum ve aldım. Hemen koynuma koydum. Onun sesiyle ürpererek uyandım, sesi henüz kulağımdan gitmemişti. O anda kadın:
- Ey padişahım, güzel bir rüya görmüşsün. Falan dağın terk edilmiş mağarasında oturup duran âlim bir dindar vardır. Ona gidip rüyanı tabir ettirmelisin. O senin rüyanın tabirini bir bir söyler, dedi. Padişah bu sözleri duyunca sabah namazını kıldıktan sonra kırk deveye mal mülk, on ata altın yükleyip yanına da askerlerini alarak karşıdaki kara dağa doğru yola çıktı.

Velhasıl, padişah çok yürüyüp az uyuyup o dağa vardı. Attan inip dağın mağarasına girdi. Mağaranın içinde bir dindarın oturduğunu gördü. Onu görüp:

- Esselamın aleyküm ey veliyullah! Dedi. Dindar selamını aldı. Hal hatır sorduktan sonra dindar padişaha:
- Ey padişah sen kimsin? Bu karanlık kaygın neden? Seni buraya getirecek kadar büyük olan derdin nedir? Derdini söyle, dedi. Padişah içindeki kederi döküp dindarın önüne koydu ve gözlerinden yaşlar akıtarak:
- Ey veliyullah, seher vakti bir rüya gördüm. Rüyamın tabirini yaptırmaya geldim! Dedi. Dindar ise:
- Gördüğün rüyayı anlat! Dedi. Padişah gördüğü rüyasını bir bir anlattı. Dindar:
- Hay hay padişah, rüyan hayırlı olsun, ne garip bir rüya görmüşsün, rüyanın tabiri şudur:
- Sen şimdi derhal buradan ülkene dön. Küçük hanımının yanına git ve onunla yakınlık kur. İnşallah yüce Allah sana bir erkek evlat verecek adını ise Bilbil koyacaksın. Oğlun yedi yaşına geldiğinde (s.49)bir peri kızına âşık olacak. Yıllarca onun peşinde koşacak. Zorluklarla birlikte muradına erecek. Bundan sonrasını Allah'tan başka kimse bilemez! Dedi. O anda padişah:
- Ey veliyullah, rüyamın tabirinde söylediğin gibi eğer bir erkek evladım olursa kırk at ve kırk kısrak adadım, dedi. Veliyullahın duasından sonra padişah ordusuyla birlikte yola koyuldu. Az uyuyup çok yol alarak evine geldi. Gül renkli harem hanesine gitti. O gece küçük hanımıyla yakınlık kurdu. Sonra hanımı hamile kaldı.

Velhasıl dokuz ay on gün sonra vakti gelince padişahın bir oğlu oldu. Padişahın vakti mutlulukla geçiyordu. Ülkesine atlılar gönderip düğün silahları ateşletti. Şehrin yetkilileri teçhizatla donandılar. Halk kırk gün boyunca padişahın eğlencesine geldi. Birçok cemaatler toplandı. Kırk gün kırk gece düğün dernek devam etti. Açlar doyurulup, çıplaklara kıyafetler verildi. Halkın çoğu bu durumdan hoşnut oldu. Sonra padişah ulemalarını otağına çağırıp «Benim oğluma isim koyun!» dedi. Ulemalar ise birbirlerine danışarak padişahın oğluna Bilbil ismini koydular.

Velhasıl halk padişahıtan izin alarak gitti. Padişah ise rüyasının tabirini yapan dindara kırk at ve kırk kısrak hediye etti. Onun hayır duasını alarak yoluna gitti.

Velhasıl ondan sonra bir müddet geçip, Bilbil yedi yaşına bastı. Padişahın Zelili adında erkek bir kulu vardı. O, tarifsiz şekilde her an mutlu, sevinçli ve yüzü gülen biriydi. Padişah onu Bilbil'e hizmetkâr yaptı.

Velhasıl, ondan sonra padişah Bilbil ve Zelili'yi mollaya verdi. İkisi mollaya gidip okumayı öğrendiler. Padişahın vezirinin de Sala adında bir oğlu vardı. Onu da mollaya verdiler. Bunların mollalarına ise Mollagalandar derlerdi.

Velhasıl, Bilbil, Zelili ve Sala üçü dost oldular. Bunlar mektepte birlikte öğrenip zaman geçiriyorlardı. Bilbil kitabı hoş bir seda ile okuyordu. Onun okuyuşunu işiten her kim olursa hoş sesinden kulağını alamıyordu. Birçok insan:

- (s.50)Bu padişahın oğlunun adı Bilbil. Sesi de tıpkı bülbül gibi diyorlardı.

Velhasıl, bir Cuma günü mollası çocukları serbest bıraktı. Sonra Bilbil, Sala ve Zelili'ye bakıp:

- Ey Sala ve Zelili, babamın burada gezintiye çıktığında kalmak için yaptırdığı bir park var. Göğü cennete benzer. Orada, hurma, elma ve nar gibi dünyada olamayan meyveler var. Gelin o bağa gezip dolaşmak için gidip güzelce yetişen meyvelerden yiyelim! Dedi. Bilbil, Sala ve Zelili üçü birleşip o bağa gittiler. Bağın kapısının kilitli olduğunu gördüler. Kapıyı açamadılar. Bilbil Zelili'ye «Var git bahçivandan anahtarı al gel!» dedi. Zelili dönüp gitti. Bahçivandan anahtarı alıp geldi. Kapının kilidini açıp bağın içine girdiler. Güllerin açıldığını, meyvelerin kıpkırmızı olgunlaştığını, bülbüllerin çah çah şakıyarak bir ağaçtan diğer ağaca konduklarını gördüler.

Bağın bu görüntüsü karşısında hayran bakışlarla mutlu olarak hepsi kendi tarafına doğru gitti. Tatlı şerbetlerden içip manzaranın seyrinin verdiği mutlulukla gönüllerini huzurla doldurarak yürüdüler. Ama Bilbil'i her ne kadar arasalar da bulamadıklarında bir feryat kopardılar. Bunlar «Mollanın yanına varmalıyız, kendi izimizden gitmeliyiz.» diyerek bağdan çıktılar. Zelili padişahın yanına gidip, padişahın el bağlayıp durarak:

- Ey cihan padişahı ve ay sultanı cömert padişahım, sizin yanınızda dilimiz lal. Kendimizi utançla doldurduk. Bilbil bey, Sala bey ve ben bağa gezmeye gittik. Bir süre gönlümüzü hoş edip gezdik. Bağın nakşedilmişçesine güzelliğini görüp, kızıl güllerin zevk ve görüntülerine hayran kalıp, her birimiz bir yana gittik. Bilbil beyde başka bir yöne doğru gitti. Bizler çok aradık ama onu bulamadık. Hemen size haber vermeye geldik! Dedi. O an padişah hemen yerinden kalkarak bir ah çekti:
- Eyvah, Bilbil hiçbir şey görmemiş toy bir çocuktur. O göğe uzanan ağaçların gölgesinde uyuklarsa ona cin, ruh ya da devden (s.51)bir canlı musallat olur. Yüzün tez gidip Bilbil'i bulalım! Diyerek yürüyüp gitti. Bu haberi Bilbil'in

annesi duyunca o da peşlerinden gitti. Onların ardından ise Sala, Zelili ve beylikteki diğer adamlar gittiler. Şimdi sözü Bilbil'den işitelim.

Bilbil, Sala ile Zelili'yi ararken bağıın nakşedilmiş gibi duran manzarasını seyre daldı. Kızıl ve gümüşle bezenmiş, kusursuzca nakşedilmiş gibi duran Erguvan havzasını görünce oraya gitti. Bilbil o havzanın başındaki servi ağacının gölgesinde zayıf düşüp, etrafı lalelerle bezeli bir banka oturdu. Hemen uykuya daldı. Uykuya daldığında rüyasında, koyu yeşil kuş tüylü, başı sebze sarıklı, üzeri derviş elbiseli, sakalının kenarı aklaşmış bir kişinin bağı seyre geldiğini gördü. O kişi Bilbil'in yanına gelerek;

- Ey Bilbil yerinde dur! Dedi. Bilbil onu görünce yerinde durdu ve kelamını dile getirdi:
- Esselamın Aleyküm! Dedi. O kişi:
- Vealeyküm Selam!, dedi. Ondan sonra:
- Hay hay padişah zade, bu senin babanın bağıdır, ben seni Dilaram bağına götüreyim, orayı görmüş olursun, ne dersin! Dedi. Bu sözler Bilbil'in gönlünü hoş etti ve “-Gidelim!” dedi. O anda adam Bilbil'e karşı asasını uzatarak “-Tut ucundan!” dedi. Bilbil asasının ucundan tuttu. “Gözlerini kapat!” dedi. Bilbil gözlerini kapattı. Bir süre sonra “Gözünü aç!” dedi. Bilbil gözlerini açtı. Bilbil bir bağıın içinde oturduğunu gördü. Gökteki cennetteydi. Adam Bilbil'in kolundan tutup onu büyük bir eve götürdü. Evin çatısı gökyüzüne değıyordu. Bilbil o evin penceresinden içeri baktı. Güneşin doğduğunu ve içeride oturan bir peri kızının yüzünün şulesiyle bağıın tamamını aydınlattığını gördü. Bilbil'in gözleri kamaştı ve aşkı divane oldu. Aklı başından gidip kendini kaybederek yığıldı. Bir süre sonra aklı başına geldi. O anda adama bakıp:
- Ey ihtiyar, bu kimin kızıdır? Dedi. Gün doğana kadar kederimi huzura kavuşturup aklımı başımdan aldı! Dedi. O anda ihtiyar:
- Ey oğlum, bu cihan iki türdür, birine Turan diğetine (s.52)Ayran derler. Ayran ülkesinin padişahı Şaalıcan'dır. Onun üç kızı vardır. Küçük olanının adı Gül'dür. Bu isim onun simasından kaynaklanır. Bu bağı Dilaram bağı derler. İstanbul şehrinin bağıdır. Bu şehrin padişahı Gül'e âşık olunca Dilaram bağına girmiş ve büyük bir binaya onun simasını nakşettirmiştir. Her hafta padişah Gül'ün simasını seyre dalarken yüreğini yaralayıp bağırını paralayıp yanıp tutuşarak yürüyüş yapardı. O “Gül peri güzelidir. Ben yakışıklı olsam bile onun nazarına erişebilmek bana nasip olmaz!” diyerek ona ümitsizce bağlanmıştı. Sen Bilbilsin o ise Gül. Sen âşıksın o ise maşukundur. Sen Gül'ü alırsın. “Ağzını

aç!” dedi. Bilbil ağzını açtı. O anda ihtiyar Bilbil’in ağzına tükürdü. “Kolunu göster!” dedi. Bilbil kolunu gösterdi. “Âmin!” de, dedi. Bilbil “Âmin!” dedi. İhtiyar Bilbil’e içten dua etti. Arkasına üç yol çizdi. “Git şimdi, hayırlısıyla yarın olsun, bize Hafız Hoca derler” diyerek gözden kayboldu. O an Bilbil Gülün aşkıyla sarhoş ve sevdalı olup yüreği neşeye doldu. Uykusundan uyanıp bir ah çekti. Ağzından kırmızı yeşil tütün çıktı. O bütün dünyayı yaktı. Bilbil kendine geldiğinde seyir bağında duruyordu. Akli başından gitmiş şekilde aşkın esaretinden yerinde duramıyordu. Her tarafa doğru yürümeye başladı. O an babasının, annesinin ve birçok adamın gözü Bilbil’i gördü. İnsanlar yürüyerek Bilbil’in yanına geldiler. Babası Bilbil’i kucaklayarak bağrına bastı. Onu yüreğine koyunca gözünden yaşlar akıtarak:

- Ey oğul, Bilbil can, başına ne geldi? Ne malum oldu sana? Dedi. Bilbil eline sazını alarak babasına dönüp başına gelenleri anlattı. Bir beş kelime söz söyledi:

Dostlarım, bir güzel surete âşık olmuşum,
Saçı sümbül, yüzü gül, güzel yüzlüye âşık olmuşum,
Güzellikte emsalsiz, eşsize âşık olmuşum,
On dördüncü gecenin dolunayına âşık olmuşum,
Ahı çok, efkârı çok sevdaya âşık olmuşum.

(s.53)Doğdu Zühre yıldızı, güneştir aydır yüzleri,
Kastetti de aldı benim canımı cellat gözleri,
Dudakları şeker bal gibi, tatlıdır sözleri,
Sürme çeksem gözlerime ayağının toprağı tozları,
Kirpiği ok, kaşları yaya âşık olmuşum.

Doğmamış bu güzel gibi bir güzel insandan,
Âdem’den beri doğmamış Türk’ten, Kürt’ten, Gürcü’den,
Gün doğduğunda çıktı yanıp kavrulan güneşin ardından,
Ağırlığımca altın verse, kaçmam ben zorluktan,
İnsan yüzüne düşmanlığı salan sevgiliye âşık olmuşum.

Bulunmaz ona eş istesem, gezsem illeri,
Gördüm, ayrıldım yaralandı yürek, kan akıttı gözümün selleri,
Sıratımın sözü yazılmış, kıldan ince beli,

Ah ile zar çekip yürürüm nice aylar yıllarca,
Kadının söz yazdığı sureye âşık olmuşum.

Koynunda bitmiş, meğer İrem bağının narasıdır,
O simasından yaratmış âlemin mumunun nurudur,
Ya peri yüzlüdür, ya sekiz cennetin hurisidir,
Ya baldır, ya şekerdir, ya da bunlardan biridir,
Öyle bil ki, cennetü'l-mevaya âşık olmuşum.

O Halilullah gibi, aşkından ateşe atsalar,
Mancınığa bağlayıp, elimi ayağımı koparsalar,
Ya da tutup Cercis gibi pare pare etseler,
İsterim, Yusuf gibi aşkında “kul” diye satsalar,
Aşk pazarında bir sevdaya âşık olmuşum.

Bir eser değdi başıma, esti o aşkın yeli,
Sürmelidir gözleri, kınalıdır nazik elleri,
Taze açılan gonca gül, bağ içinde ipek sümbülü,
(s.54)Ağzıma tükürdü bey, hoca, hafızlar gerçi,
Bilbil'im, bir taze narin güle âşık olmuşum.

Velhasıl, Bilbil sözünü tamamladı. Padişah hanımına bakarak:

- Ey kadın, gördüğüm rüyanın tabiri çıktı. Bilbil Gül'e âşık oldu. Şimdi bunun çaresi nedir? Diyerek gözlerinden katre katre gözyaşı döktü.

Velhasıl Bilbil'i alıp köşke gittiler. O anda babası Bilbil'e:

- Ey gözümün nuru, ciğerimin parçası, başımın tacı, oğlum, senin bu dünyada ne isteğin ne amacın varsa yap! Diyerek onu mollaya emanet etti.

Velhasıl Bilbil o haliyle mektebe gitti. Mollası o anda Bilbil'in eski merhametsizliğinin kalmadığını, başka hayallere daldığını anladı. O:

- Ey Bilbil, sabahtan akşama kadar ne iş yaptın? Diye sordu. Bilbil o anda eline sazını alarak mollasına döndü ve tane tane ağlayarak üç beş kelime söz söyledi:

Bilge atam, tatlı dilli üstadım,
Söyle bana sevgili yârim nerededir?
Gök kubbeyi aştı benim feryat figanım,
Şu çektiğim ah-ı zarım nedendir?

Can alır gamzesi, nazik şivesi,
Yanında elma getirmiş, heybesi,
Dilaram bağının türlü meyvesi,
Âññurım, incirim, narım, nerededir?

Âşık olan can verir maşuk eşine,
Ne külfetler gelmiş Mecnun başına,
Dersimiz yetişti gül defterine,
Taze gül bahçeli varlığım nerededir?

(s.55)Şu müşkül işlerimi, gel, kolay eyle,
Senden kalsın bu, bir güzel isim bahşet,
Ya öldür beni, ya azat eyle,
Ya da haber ver: zülûf saçlım nerededir?

Terk eyler aşkında bu tacı tahtım,
Ben çıkmışım bağla esbap ile rahatım,
Mutlu gezsem açılır bu kara bahtım,
Ben bilmem ar ve namusum nerededir?

Âşıkların budur yolu yordamı,
Yar yolunda can vermektir âdeti,
Güzellik ehlinin asilzadesi,
Yakut, cevher, altın sevgili nerededir?

Velhasıl, Bilbil sözünü tamamladı. O anda mollası Bilbil'in Gül'e yürekten âşık olduğunu anladı. Bilbil'in bu sözleri mollasına derinden tesir etti. Molla aniden âşıklık heyecanını hissetti ve gönlü şahlanarak yüreğim coştı. Eline altın sazını alarak vurgulu vurgulu çaldı. Bilbil'e "Mert ol!" diyerek, nasihat edip üç beş kelime söz söyledi:

Olmuşsun yar aşığı elinden içtin mi rüya badesi,
Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezip,
Sevgiliye ulaşmıştır hatırında bulunan mestlik,
Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezip.

Yar için dolsa gönül gam evi olup,
 Ah çekip yansa bu can muma pervane olup,
 (s.56)Yedi aşık geçti, yar aşkıyla divane olup,
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

Yar için Yusuf'u gör, yüz bin belayla uğraşıp,
 O Halil buldu murat, kor ateşlere ulaşp,
 Mey içip, sarhoş olup, yeni ayda dolaşp,
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

İlaç gerekli dese bu can, biz yaraya merhem olalım,
 Görünce sarhoş cemalini mest ile kedersiz olalım,
 İşte bu yoldan biz de size yar ile nefes olalım,
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

Bilbil'im sarf ediver sen ömrünü bade ile,
 Badeni içme bu dem içinde haram zade ile,
 Aşık ile maşuk olsan da Gül peri kızı ile,
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

Sakı-ya! Tut bade ile gülü, mest ile keyif eyle, (Äylegeli)
 Mest olup meyhanedeki ihtiyar ol, (Äylegeli)
 Kendimizin arkadaşı o namılar eyle, (Äylegeli)
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

Gülşen içinde seyir eden oldun aşık Gül'e sen,
 Kul oldun daima bal şeker dile sen,
 Hasretlidir senin şimdi Kalender ile sen,
 Beş günlüktür bu cihan, mest olup sarhoş gezer.

Velhasıl molla sözlerini tamamladı. O anda vezirin oğlu Sala beyin yüreği uçuşup Bilbil'e dönerek bir gazel söyledi:

Çünkü sen mest olup, sarhoş gezersin,
 O Gül'ün aşkıyla, Şeyda Bilbil'im!
 (s.57)Vasfin okumuştur, dilden inciler düzersin,

Başında birçok bela var, Bilbil'im!

Bir kara gözlünün çok güzel dişi,
Ah ile çeker, o yazı kışı,
Böyle müşkül olur âşıklık işi,
Getir başa sayısız sevda, Bilbil'im!

Aşk yolunda Âtek çalarsın,
Başını tehlikeli yola salarsın,
“Yar” diyerek, izinde sefil kalırsın,
Ey asil beyzade, yiğit Bilbil'im!

Atamdır atanın atlı veziri,
Gitsen, ben olurum ben yoldaşının biri,
Sen şimdi olmuşsun bir yar esiri,
Nasip etsin işini Allah, Bilbil'im!

Aşk meyiyle dolu bade içersin,
Şu köhne menzile konup göçersin,
Yar yolunda yanıp, serden geçersin,
Ol Mecnun bilene Leyla, Bilbil'im!

Sabrın tükenmiş gibi kararını alırsın,
Tacı tahtı her varını alırsın,
Akıl ile bilincini ihtiyarlığında alırsın,
Bağ içinde yetişen narin Bilbil'im!

Şu yârin izinde sefillik etsen,
Çölde, adada sen mesken tutsan,
Gül güzerını isteyip dört yana gitsen,
Senin ile yoldaş Sala, Bilbil'im!

(s.58)Velhasıl, Sala Bey bu sözlerini tamamladı. Ondan sonra Zelili'nin bu sözlerle yüreği uçuşup, bir muhammes dile getirdi:

Geldi nevrüz bülbülü, seyri gülistan eyledi,

Saçtı Gül'ün vasfını âleme destan eyledi,
 Gösterip yârin cemalini mest ile hayran eyledi,
 Ah ile feryat edip, çok ah ile efkâr eyledi,
 Saki bir mey sundu, gönlümü deli sarhoş eyledi.

Açılıp gül goncadan hayat verdi Bilbil'in canına,
 Kast edendir o, meğer rengini boyatmış kanına,
 O beyim görünce âşık oldu periler hanına,
 Bıraktı Sala ile bizi, gitti Gül'ün bostanına,
 Kendi Gül'ü seyre gitti bizi bahçıvan eyledi.

Seyredek bağ ararken, o gitti bizden ayrılıp,
 Görünce o yârin simasını mest olup, kaynayıp taşıp,
 Muma pervane oldu üzülerək, yanıp pişip,
 O Dilaram bağının içinde bir periyle uçuşup,
 Gül ile Bilbil ikisi yemini söz eyledi.

Sızladıktan biraz sonra, zülûf sümbül tar için,
 Gözleri can alıcı, bir gamzesi insan için,
 Canını vermesi gerek âşık olan sevgili için,
 Anla, üstadım sözümü, görmedin mi yar için,
 Hazreti İsmail tatlı canını kurban eyledi.

Korkarım, kahpe felek, bilmem ne katmış aşına,
 Merhamet gelmez hiç onun gözlerinden akan yaşına,
 Dönmez şimdi, gelse yüz bin bela onun başına,
 Mesleğini Leyla için Mecnun çöl eyledi.

Onca âşıklar feryat eder yar için çok can çekip,
 Kim geçer dünyadan yar mehnatin asan çekip,
 (s.59)Ağzından çıkar ateş, aktı ciğerinden kan çekip,
 Yazdı tatlı dil ile karanlık gecelerde efkâr çekip,
 Yaydı Gül'ün vasfını, âleme destan eyledi.

Ger buyursa, Gül için her yana koşmam gerek,
 Çarh edip, dünyayı gezip, benim aramam gerek,
 Onca düşman gelse, bilirim ki sessizlik gerek,
 Çıksa yüz bin asker aldım dan başkasını atmam gerek,
 Diyor Zelili, kim onun derdine derman eyledi?

Velhasıl Zelili sözlerini tamamladı. Sonra Bilbil onlara bakıp:

- Ey üstadım, mollalar, ey kadınlar, Sala ve Zelili, sizler benim halimden anlayan dostlarımsınız. Canım ile denk kardeşlerimsiniz. Allahu Teâlâ Gül'ün aşkı sevdasını benim gönlüme saldı. Şimdi elbette onu isteyerek dünyayı gezip onu bulmam, şu canımı onun yolunda vermem gerek! Dedi. O anda diğerleri:
- Ey Bilbil, bizler hem senin yoldaşınız hem de ser sefil olsak bile Gül'ün yolunda seninleyiz. Senin ölen canınla ölür, dirilen canınla diriliriz! Diyerek dördü de ahit ile yemin ettiler. Ondan sonra divane elbisesini giyip yola düştüler. Bu haber padişahın kulağına gitti. Padişah bu haberi işitince:
- Vay şimdi benim oğlum Bilbil'in haline... Gül peri kızı sen insanoğlusun. Onu nasıl bulacaksın? Bulsan bile nasıl alacaksın? O sana nasıl el versin? Onun ülkesi ve kaldığı yer nerede? Eğer yolu olsa buna bir çare arardık, dedi. Ene fikire gidip:
- Ben askerlerimi, falcılarımı, medyumlarımı, büyücülerimi, kadercilerimi, tarihçilerimi, ilim ve gökbilimi okuyan adamlarımı, mollalarımı, bilginlerimi toplayayım. Bunlar Gül'ün yerini yurdunu bilirler, diyerek her tarafa atlı gönderdi.

Velhasıl, kırk günde yedi iklimden sayısız binlerce adam toplandı. Padişah onlara bakıp:

- (s.60)Ey halkım! Üç gün süreniz var, Şaalıcan'ın kışı Gül'ün yerini bulup haber vereceksiniz. Her kim Gül'ün yerini bulursa ona bir şehir vereceğim. Eğer bulunmazsa herkesin nezdinde katlim helaldir, dedi. O anda falcılar fallarına, büyücüler büyülerine, kâhincilerkâhinlerine, kaderciler kaderlerine, molla ve bilginler kitaplarına bakıp müneccimler yıldızlarla meşgul oldular. Üç gün doldu. Dördüncü gün padişah ferman verip "Gül'ün ahvalini öğrenebildiniz mi?" diye sordu. Binlerce sayısız asker görüş meydanına gelerek boş boş bakıp durdular. Diğer yandan ise müneccimler, büyücüler, falcılar, bilgin ve molalar ve bu gibi halktan olanlar:

- Vay! Şimdi bizim ömrümüz bu gün son bulacak, diyerek ürperdiler. Padişah kızı Gül perinin yerini kim bilebilir ki, dediler.

Velhasıl, Gül perinin yerini hiç kimse bilemedi. Halkın içinde tarih kitaplarını çok okuyan biri vardı. O anda o yerinden kalkıp:

- Ey dünya âlem padişahı! Ben tarih kitaplarında gördüm; İstanbul padişahı Gül'ün suretini Dilaram bağında bir imaretin içine naksettirmiş. Ama onun mesken tuttuğu şehrin mesafesi Sınafam'dan Ayran ülkesinin ortasındadır. Buradan beş yüz yıllık yoldur. Gül oradadır, diye bilgi verdi.

Velhasıl, bu sözlerden sonra padişah halka emir verdi. Hemen dağılıp evlerine gittiler. Daha sonra padişah Bilbil'i düşünüp:

- Ey gözümün nuru, ciğerimin paresi, can oğlum, bu dünya baştan sona iki parçadır. Bir parçasına Ayran derler, diğer parçasına Turan. Dünyanın bu başından diğer başına yol beş yüz yıllık yoldur. Hele ki bizim ülkemiz Turan ülkesinin içindedir. Buradan Ayran ülkesinin başından sonuna kadar yol kaç günlüktür kim bilir? Gül'ün ülkesine gitmek çok zordur. Ona erene kadar ömrünü ziyan edersin. Yetişsen bile alamazsın. Arzuna erişmeden ölürsün. Beni çocuksuz bırakırsın. Çocuğum, Gül peri kızı sen insanoğlusun, o sana mutluluk vermez. İnsanoğlunu periler içine almazlar. (s.61)Bu isteğinden vazgeç. Gül'ün aşkından vazgeç. Yok deyip de gidersen eğer nam ve büyüklüğünü kimseler bilmez, dedi. Âdemoğlundan kimin kızını istersen iste, hangi padişah olursa olsun.

O anda Bilbil babasına üç beş kelime söz ile cevap verdi:

Can babam, yalvarıp yakaramam,
Giderim bir yana, gitmezsem olmaz,
Takdir kısmet nedir, bilemem,
İnerim meydana, inmezsem olmaz.

Âşık olan durmaz insan sözünde,
Âlem görünür şu perinin yüzünde,
Benim gönlüm Şaalıcan'ın kızında,
Veririm bu canımı, vermezsem olmaz.

Yârim gitti, kaldım ben aciz ve biçare,
Çarem yok, benzetti ulu rabbim,

Günler geçiyor sersem ve sefilce,
Yürürüm izinde, yürümezsem olmaz.

Gam çekme, buradan gitsem de gelirim,
Yar yolunda baş etmeye çalışırım,
Ya perimi alırım ya da ölürüm,
Dururum sözümde durmazsam olmaz.

Ayrılınca döndü gözyaşım sellere,
Ben gezerim sora sora illerde,
Yâri isteyip birçok gün dağ ve çöllerde,
Vururum başımı vurmazsam olmaz.

İsterim şu canım yansa, üzülse,
Varıp yârin şirin dudağına kansa,
İşit: her kim şu yârimi zor sansa,
İsterim hepsini, istemezsem olmaz.

(s.62)Tutarım silahla dağı, çölleri,
Çekerim cefasını uzak yolların,
Bilbil'im, bağ içinde gonca güllerin,
Yığarım harmanı, yığmazsam olmaz.

Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. O anda padişah “Bilbil Gül’e hakkıyla âşıktır. Âlem toplanıp üstüne gelse bile hiçbir şey hiçbir yol sözünden dönmesine çare değildir.” Dedi. O andan sonra padişah Bilbil’i yüz bin askerle donatarak, Bilbil’e yenilmez kılıcını, Şahuvar atını verdi. Mollagalandar’ı, Sala’yı, Zelili’yi halkın lideri olarak gönderdi. Bu üçü pehlivanlıkta meşhurdu. Bunlara padişah şöyle söyledi:

- Ey beyler, Bilbil bir şey görmemiş birisidir. Bilbil’i sizlere, sizleri de Allaha emanet ettim. Gidin! Allah yolunuzu açık eylesin! Diyerek, gözlerinden katre katre yaşlar dökerek temiz gönlünden dualar etti. Bilbil, babası, annesi ve kardeşleriyle hoş şekilde vedalaşarak yola koyuldu. Padişah muhtaç şekilde ağlayarak geri döndü. Onlarda onca çöller geçip, dağlar aşip yolları geride bırakarak birçok ülkeden geçtiler.

Velhasıl, yedi yıl şöyle böyle gidip yol aştılar. Sekizinci yılda İstanbul şehrine ulaştılar. Kırk büyük kapısı bulunan İstanbul kalesinin etrafında kırk günlük yol vardı. Üç günlük mesafede bir otluk görünüyordu. Ona Serçemen derlerdi. Orası otlaklık ve sulaklıktı. Etrafında on günlük yol vardı. Serçemen'in ortasında başı gökyüzüne varan büyük bir minare vardı. O minareye Bilbil, Mollagalandar, Sala, Zelili çıkıp etrafi izlediler. İstanbul şehrini seyrettiler. Kalenin duvarı kendilerinden çok daha yüce görünüyordu. Bunlar bu görüntünün tesiri altında kalıp yaratıcıya boyun eğdiler.

- Hiçbirimiz bundan daha büyük bir şehri ömrümüz boyunca görmedik diyerek dört yana asker gönderdiler. “Arkadaki sıralı askerler, birdenbire bu şehrin ordusuna gafil düşeriz diyerek çok korktular.” “Etrafi gezip, bilgi toplayıp gelin!” (s.63)diyerek atlı yolladılar. Beş, altı gün burada rahatça kalmalıyız, dediler. Sonrasında ise dördü minareden indi. Minarenin dibinde bulunan havuzun başında bir servi ağacı vardı. Ucu gökyüzünde olan ağacın gölgesine güneş erişemezdi. Atlarını yattıkları yere götürüp silahlarını servinin budağına astılar. Serviye keçiyi asıp, yorgun düşünce oturup, güzel, şirin hikâyelerden söz ederek keyiflendiler. O anda ordudan birisi yanlarına geldi. Güzel bir atlı, üstü başı süslü, elinde kızıl Türkmen sazı, yüzleri nurlu güzel yiğitler vardı. O yiğit Bilbil'in kızıl, gümüş kekilini, güzel şeklini görüp etkisinde kaldı. O anda gönlünde “Bilbil hangi ülkenin padişahıdır?” düşüncesiyle ayakta durur şekilde edep erkan bilerek ellerini kavuşturdu ve selam verdi. Bilbil “Aleyküm selam” dedikten sonra yiğitlere “Otur!” diye işaret etti. O yiğit eğilerek oturdu. Türkmen sazını yere koydu. Sağlık sıhhat soruştuktan sonra Bilbil:
- Hoş geldin sefalar getirdin diyerek, yiğidi hoş bir tavırla karşıladı.
- Ey Türkmen sazlı yiğit, aslın kimdir, kimlerdensin, nerelisin, hangi padişahın ülkesindensin, nereden gelip nereye gidersin? Söyle deyince yiğit:
- Aslım Türk, özüm Dağıstanlıdır. Bu şehrin padişahının müzisyeni ve şairiyim, dedi. O anda Bilbil:
- O zaman sazını eline al ve güzel sözlerinden bizlere bir fasıl söyle! Dedi. O yiğit: “Güzel olur!” dedi. Kendisi çokta iyi atasözü bilirdi. Önce atasözü söyleyip sonra şiir söylemek âdetiydi. O:
- İstanbul şehrinde bizim padişahımızın Gül adında bir maşuku vardır. O Ayran ülkesindeki perilerin padişahı Şaalıcan'ın kızıdır. Ona âşık olan çoktur ama babası Şaalıcan üç şart koşmuştur. “Her kim üç şartımı yerine getirirse kızım Gül'ü ona veririm ancak yerine getirmediği takdirde onu darağacına asıp

öldürürüm” dermiş. Bunları hesaba katmayan pehlivan yiğitler şartları yerine getirememiş ve kıymetli canlarını cellâtlara vermişlerdir. Bizim padişahımız (s.64)hem Gül’e âşıktır hem de onun için kırmızı mücevherlerle, kızıl gümüş ve zümrütlerle bezeli, çatısı gökyüzüne ulaşan, yüceliğine gözlerin erişemediği bir imaret yaptırmıştır. O imarete nakkaşlar tarafından Gül’ün suretini naksettirmiştir. Padişah dokuz yüz bin dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz altın harç almaktadır. Padişah:

- Eğer benim bunca harç aldığımı Gül görse ya da işitse kendisi tamam derdi.

Padişah her hafta suretini düşüncelere bırakıp, ah ile feryat edip ciğerini paralardı. Oradaki birisi: “Gül peri ben insanoğlu olursam eğer anca onun vuslatına erişmek bana müyesser olur.” Diyerek üzüldü. O surete halkta olsa padişahda olsa hiç kimse onun suretine bakamazdı. Padişah:

- Her kim o bağa girer ve Gül’ün suretini görürse aşkı şeyda olur. Lakin ben onun kıskançlığından ölürüm diyerek diğer insanlara yasak getirdi.

Velhasıl, bu söz burada kalsın, şimdi olayları Gül’den duyun. Ben bir yerden işittim. Gül günlerden bir gün bağı seyretmeye gitmiş. Serhovsun başında, gonca güllerin içinde bir süre seyir ederek yürüdü. Maziyi hatırlayarak uzandı. O anda gözü uykuya daldı. Bilbil’i düşünde gördü. Ona aşk ile şeyda olup “Eğer düşümde gördüğüm maşukuma kavuşamazsam dünyadan gözlerim açık giderim!” diyerek ah çekti. Gül kız rüyasında gördüğü yiğidini tarif etmek için şu gazeli söyledi:

Açılıp gül renkli olup, bir gün seçkinim gelir,
Avcım, boz akdoğanım, bir genç bahadırım gelir,
Dönüşüp Gülşen ara, her zaman nova-sazım gelir,
Bir münasip, gizli sır içinde sırdaşım gelir,
Aslı insanoğludur, o aşka uçmuşum gelir.

(s.65)At ile silahla çıktı yârim donanıp,
Ocağını terk edip, çıkmış vatandan ayrılıp,
Yanıp yar aşkıyla gönlü, ciğeri dağlanıp,
O magarrap ok torbası, elmas kılıcını kuşanıp,
Başında siyah börüsü, nakışlı postla gelir.

Yapılan işin, can atam, beli bozuk şafaktır senin,
Algalı kastıñ, meğer kim bu şirin candır senin,

İznini ver gitsin, ordu kendir senin,
Maksadını sonunda söylersin, bir avuç kandır senin,
Bir bahadır aslan yürekli ordusu azimli gelir.

Aşk sevdası onun oldu bu canın karşılığı,
Yoktur bu dünya da başka ömrünün hâsılı,
Mey içip, sarhoş olan bir dem aşkın kâmili,
Kıymetli mücevher, gümüş-altından var başında saçı,
Şimşir, servi onun uzun boyuna denk gelir.

Çıktı yar yoluna bağlanıp, beli merdane o,
Ele güne, kavim ile kardeşine yabancı oldu o,
Dönüp yâre sokak köşesinde mey içip, sarhoş o,
Mum üstünde yanıp, tutuşup, misli bir pervane o,
Kavuşmak için candan geçip, canana kanatlanasım gelir.

Yar kurmuştur Dilara bağı içinde sohbetimi,
Âşık olmuştur gördüğü anda çekingen suretim,
Yarsızım bunda benim oldu kız nöbetim,
Yar olur yaradanım baksa bahtıma, devletime,
Ayrılıp kış günlerimden, ilkbahar yazım gelir.

Gösterişli bir bey yiğit olmuş gözümde dar benim,
Ansızın bu gün cihan olmuş gözümde dar benim,
Bilmem, kızlar, neden işler başımda var benim,
(s.66)Yok, bu Ayran'ın içinde bir münasip yârim benim,
Ben Gül'üm, sarhoş olup Bilbil hoş sedam gelir.

Velhasıl, Hallı şair bu sözlerini tamamladı. Bilbil'in bu sözlere bağı yanarak içine ateş düşüp, kahrolup aşkı alevlenerek:

- Neden İstanbul padişahı benim maşukuma âşıktır? Dilaram bağının içinde onun aşkı ile imaret yaptırıp, suretini nakşettirip, ona bakarak oturur? Dedi Zelili'ye:
- Benim sazımı ver, ben bunu şiir ile dile getireceğim! Dedi. Zelili sazını eline alıp verdi. O anda Bilbil sazını Zil-ben yapıp, kök edip, Hallı şaire bakarak bir beş kelime söz söyledi. Hallı şairde Bilbil'e cevap verdi:

Bilbil: - Şairim şu cana saldıım cefanı,
 Kimdir söz eden yârime benim?
 Arştan yükseltmişim sevgim ile figanımı,
 Felekler ağlar acizliğime benim.

Şair: - Beyim, hayal etme, o güzel şahım,
 Nizam olup gelir yanına senin,
 Doğru sözüm vardır, çoktur günahım,
 Kalır, kardeş nehak kanına senin.

Bilbil: - Yıktırıp kalesini, tutup hanlarını,
 Akıtıp sel gibi kızıl kanlarını,
 Alırım meydanda tatlı canlarını,
 Neden el uzatmış ateşime benim.

Şair: - Kırk bin beyi vardır meydan bileni,
 Kırk bin bahadırı, kırk bin rehberi,
 “Deh!” dersen çıkar yüz bin askeri,
 Boş yere zarar gelir tatlı canına senin.

(s.67)Bilbil: - Çıkılmışım derbeder her yana saldırmaya,
 Kalesini yıktırıp, tahtını almaya,
 Kim ister yoksul bir bahçıvan olmayı,
 Taze gül bahçeli evime benim.

Şair:- Senin dediğın doğrudur gitme kusura,
 Hükmü yaradandır ol Küvhi-Kapa,
 Siyaset işitmez, bakmaz lafa,
 Bakmaz o ah ile ihtiyacına senin.

Bilbil:- Benim şu perime her kim güvense,
 Meğer candan geçip, arzusundan dense,
 Öldürürüm hepsini, kim kötü sansa,
 Siyah zülüflü sümbül urganımdır benim.

Şair: - Meydanda yarım etmez Rüstem Zalına,
Tanedir, düşmez o mehru-alına,
Ey beyim gelmesin akli hayaline,
Tuzak kurarsın düşmez damına senin.

Bilbil: - Nasip etmez oldu ona şirin can,
Püskürtüp meydanda dökerim al kan,
Neden âşık olmuş al zenehten (çene, çenedeki çukur).
Toplanmış zülüfleri yılanım benim.

Şair: - Gel, işit sen onun ulu halini,
Ağzından aşağı çeker dilini,
Bir samana saymaz adam oğlunu,
Bakmaz o beyine, hanına senin.

Bilbil: - Neden gece demiş atgañşafağım,
Bu işler gelmez asla yanıma,
Tuzak kurar deyip benim boz kederime,
Bakamazdı tarafıma benim.

(s.68)Şair: - Çıkarıcı, hileci yanında çoktur,
Gambazcılarını sayısızca çoktur,
Vermeye çalıştığı zehirli yemeği çoktur,
Beyim, zehir katar yemeğine senin.

Bilbil: - Beyler, bilgeyle konuşup şu gücü kurun,
Atlanın, düşmanın tutmasını yer,
Bilbil der, çabuk etli şamdan burun,
Şu gün eter gündür intikamım benim.

Şair: - “Allah” deyip atlansın meydan bilen,
Şahımerdan Ali olsun rehberin,
Hallı der, kuvvetin çoktur, azdır askerin,

Hocam kuvvet versin kuvvetine senin.

Velhasıl ikisi bu sözlerini tamamladılar. Bilbil askerlerine:

- Atlı gönderin, İstanbul kalesini Allahu Teâlâ'nın yardımıyla ben alacağım, dedi.

Zelili:

- Ey Zelili, benim Şasöyen atımı eyerlet, al gel! Dedi. Kendisi hazırlanıp zırhlanıp miğferini giyerek, “Dembermez” suvı berilgen kılıcını beline kuşanıp, “Suluv” adında cızasını eline alarak hazırlık yaptı.

O vakit Zelili de Şasöyen'i bezeyip, kuyruğunu gaçarga dövüp, alıp geldi. Bilbil Şasöyen'e bindi. Yiğitlerine dönüp:

- Ey Mollagalandar, Sala bey, Zelili atlanın! Dedi. Mollagalandar, Sala ve Zelili destur olarak atlandılar. Askerini de atlandırdılar.

(s.69)Bilbil yiğitleriyle birlikte koşuyu çekip şehre karşı yola çıktı. Hallı şair:

- Ey Bilbil, bu gün Cuma. Padişahın Dilaram bağına çıkıp Gül'ün suretini seyrettiği gündür. Eğer istersen bu gün padişahı Dilaram bağında bulabilirsin, dedi. O anda dördü askerleriyle birlikte atlarını sürdüler. Bilbil, Sala, Zelili, Mollagalandar dördü “Allah!” diyerek at koşturdular. “Kapıları alalım!” diyerek bin yiğit ile birlikte bağı yağmaladılar. Askerlerin çoğunu meydana topladılar. Bilbil Şasöyen'e bir kamçı vurdu. O kanatlanmış kuş misali bağın kapısından geçip içeri girdi. Mollagalandar, Sala, Zelili'de onun arkasından girdiler. O yiğitlerin birincisi kalenin kapısına Äye olup saklandı. Birinci bölüm o dördünün arkasından bağın içine girdiler.

Velhasıl, Bilbil karşısına çıkan yiğitlere nazar etmedi. Gül'ün suretinin nakşedildiği imarete vardı. O anda Gül'ün suretini seyretmeye dalan padişaha aman vermedi ve padişahın izinden arkasından gitti. Bilbil padişahı mızrakla atından düşürdü. Kendisi de attan inip “Dembermezni” çıkarıp başından aşağıya bağırarak vurdu. O anda padişah iki parça olarak yere düştü. O anda Mollagalandar, Sala, Zelili de geldiler. Ondan sonra bunlar birleşerek imarete gittiler. Gül'ün nakışlar içirişine bezenmiş suretine Bilbil'in gözü daldı. Hoş olarak yere çöktü. Bir süre sonra kendine gelip:

- Yürüyün, şimdi kaleye, dedi. Onlar bağın kapısından çıkıp kalenin içerisine yürüdüler. O bin yiğitte onun peşinden gitti. Mollagalandar, Sala, Zelili ordunun önüne geçip atlarını bıraktılar. Peşinden namazı kılarak savaşa başladılar. Kalenin son kethüdarları “el aman, el aman!” diyerek şehri verdiler. Bilbil'e boyun eğip ona saygı göstererek izzet ve ikram ile şehrin tahtına oturtular ve bütün vilayetlerin sahibi ilan ettiler. Ondan sonra Bilbil büyük yurdu sordu.

(s.70)O ölen padişahın Aycemal adında güzel yüzlü bir kızı vardı. Güzellikte dünyada kimse onunla yarışamazdı. Kara gözlü, kalem kaşlı, hüncü, uzun boylu, ince belli, çok şirin sözlü bir kızdı. Onu Mollagalandar'ın nikâhına verdiler. Bilbil:

- Mollagalandar ilim bilen bir adamdır, onun hatırası hepinizden daha azizdir, dedi. Kırk gün kırk gece düğün dernek yaptılar.

Velhasıl, Bilbil şah tahtına oturup, ülkeyi üç ay adaletle yönetti. Her gün divandan sonra Mollagalandar, Sala ve Zelili'yi alıp Dilaram bağına gidip Gül'ün suretini seyredip geri dönerdi. Geleneğe göre üç ay doldu. Sonra Mollagalandar, Sala, Zelili ve İstanbul şehrinin bütün beylerini Bilbil huzuruna çağırdı. Hepsini baş eğerek huzura geldiler. Bilbil, Mollagalandar, Sala ve Zelili'yi halvetine çağırarak:

- Ey benim kardeşlerim, canım ile beraber sırdaşlarım. Ülkemizden ayrılmamızın üstüne yedi yıl geçti. Daha önce görmediğimiz ülkelerden geçtik. Ama İstanbul şehrine kadar büyük bir şehir görmedik. Şimdi bu şehri adaletli ve ilim sahibi birine bırakıp onu şehrin hâkimi kılıp bizler Gül'e gidelim. Bu cihanda Gül olmazsa eğer bana ne cihan ne de birisi bana gerekir. Bu varlığım şirin canım bana gerekmez, cismim içindeki şirin canım bana gerekmez. Ya Gül perimi bulurum ya da bu yolda canımı veririm! Diyerek bir beş kelime söz söyledi:

Ağalar yar olmazsa, ben bu cihanı neylerim,
 Tacı ile tahtı, malı mülkü, hepsini neylerim,
 Altın ziynet, devlet tahtını, hazine ile şehri neylerim,
 Bu kurulmuş yarsız kuru dükkânı neylerim,
 Ansızın cisim gerekmez, belki, canı neylerim.

İstesem, gitmem gerek, misk kokulu Hotan'dan ayrılıp,
 Şu perimi ya bulurum ya da canı tenden ayrılıp,
 Çıkmışım bir yar için güzel vatandan ayrılıp,
 Bu Arap, ehli acem hükmü geçenden ayrılıp,
 Ben bu gün İstanbul'u, Rum, İsfihan'ı neylerim.

(s.71)Dertleşip sazım ile şöyle tel zili bamdadır,
 Tanda aşkın ateşi ben aşığı utanmazdır,
 Saki bir mey sundu, içtim, gözlerim şu camdadır,
 Dediler: “Yârin senin ki şehri Sınafamdadır.”,
 Menzirim yok, meskenim, başka mekânı neylerim.

Korkarım kahpe felek, Şu zehri katmış aşıma,
 Yedi yaşında sevdim, Şimdi geldim on dört yaşıma,
 Yar yolunda razıyım, eğer konsa kurt leŐıme,
 Dönmem ben yüz bin kavga gelse de başıma,
 Bu rahatlık, amaçsız darel-merhameti neylerim.

Yar ile budur muradım sürsem zevki sefa,
 İsterim yre kavuşmak ben, ya da arayayım derde Őıfa,
 Onca yıllar çöl gezip ben isterim yardan vefa,
 AŞıp aşıp dağlar aşıp çk çekip çekip eziyet, cefa,
 YaŐayamazsam yre kavuşmayı, başka çareyi neylerim.

Dönmem yar yolundan, beyler, Şu canımı vermezsem,
 Ya varıp yar bağına gl harmanın ben tirmesem,
 Mey içip, mest olup, yar sokağında yrmezsem,
 O benim aklımı alan yrin cemalini görmezsem,
 Verseler cennette yüz bin erguvanı neylerim.

Kul oldu düşüp gönlümün kuşu yar aĐlayıŐında,
 Suretini görünce tutuşup kaldı dert dağında,
 İlbahar zamanı tez geçti hazanın çağında,
 (s.72)Onca gller seyredip gezdim Dilaram bağında,
 Bilbil'im Gl olmasa gayrı cenneti neylerim.

Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. O anda dördü Őenlik hazırlıkları için toplantı yapıp, Mollagalandar'ı İstanbul Şehrine hkim kıldılar. Ondan sonra Bilbil, Sala ve Zelili uçu Gl' aramaya gittiler. O vakit Bilbil:

- Şehrin kethüdaları gelsin! Dedi. Şehrin bütün kethüdaları gelerek baş eğip durdular. Bilbil onlara bakıp:
- Ey cemaat, ey ağa ve beyler, iŐitin! Mollagalandar'ı İstanbul Şehrine hkim kılıp bütün taht ve devleti ona bağışladım! Dedi. AĞa ve beylerin hepsi ona boyun eğip:

- Büyük bir bilgeliğe ve adalete sahipsiniz, siz her ne buyurursanız sizin hizmetinizdeyiz! Dediler. Ondan sonra Bilbil halkına izin verdi ve onlarda dağıldılar. Bilbil Mollagalandar'a:
- Sen hoşça kal, biz gidiyoruz. Elbette bir birimizi görmeyi nasip ederse yine görüşürüz. Ama bu Dilaram bağını ben gitsem bile sen koru! Dedi. Bilbil, Sala ve Zelili yolculuk kıyafetlerini giyinip yola revan oldular.

Bilbil'in askerleri yüz bin taneydi. Onların iki bölümünü Mollagalandar'ın yanına bıraktı. Bir bölümünü de kendine alıp Sala ve Zelili ile ordunun önüne geçti. Mollagalandar ve İstanbul şehrinin bütün insanlarıyla vedalaşıp yola koyuldular. Onca çöller geçip onca dağlar aşp, onca gün onca ay yol yürüdükten sonra gözlerinin bir deryaya baktığını gördüler. Ona Nil deryası diyorlardı. O sonsuz ulu bir derya olup, onun ucu bucağı görünmüyordu. Onun sonu yoktu. O denizin kenarına ne kanatlı ne de kanatsız hiçbir canlı varamazdı. Bunlar deryadan geçemez bitap düşerlerdi. Bilbil, Sala ve Zelili ile münazara edip, ustalara:

- Her kırk kişiye bir sandal yapın. Şimdi yolumuz suya düştü. Birinci gün su üstünde sandal yürüteceğiz! Dedi.

(s.73)O anda ustalar salları yapmaya başladılar. Birinci günden sonra bitirdiler.

Bilbil,:

- Sabah sala binip deryaya açılacağız, kendinizi donatın! Dedi. Bilbil'in bu emri askerlerin içine korku düşürdü. Askerlerin bir bölümü toplanıp:
- Eğer Bilbil şehzadeyse neden ona kendi ülkesinden kız verilmedi? ülkeden çıktı. Yedi yıldır bizleri ülke ülke dolaştırdı. Hesapsızca büyük ülkelerden geçti. Hiç birinde karar kılmadı. Hususi olarak İstanbul şehrini aldı. Bu şehrin padişahının kızı Aycemal'i de kendine kabul etmedi. Hem onun güzel gibi bir kız peri kızlarının arasında da yoktur. Şaalıcan Ayran perilerinin padişahı olsa bile kim bilir onun ülkesi hangi cehennemdedir. Onun kızı Gül peri kızı, Bilbil insanoğludur hem bakalım onun kalbi Bilbil'e müyesser olacak mı? Ey askerler, Bilbil bir divanedir. Eğer o divane olmasaydı Gül'ün peri kendisininse insan olduğunu anlardı. Sabah bizleri Nil deryasına çıkaracak. Bunun başı, sonu belirsizdir. Bizler deryaya çıkınca ölebiliriz. Bunun sonucunda hepimiz helak olabiliriz. O bu yoldan sönmez, âlemin sözünü dinlemez, o mest ile âşık olmuştur. Gelin bizler bu gece kaçalım, deryaya dalıp ölmekten iyidir. Eğer İstanbul şehrine gidersek orada kendi mesleğimizi yaparız, dediler.

Velhasıl, o gece Bilbil'in bütün askerleri kaçıp gittiler. Bilbil bundan habersizdi. Sabah Bilbil, Sala ve Zelili yerlerinden kalktılar. O anda askerlerin hiçbirisini göremediler.

- Ey askerler nereye gittiniz? Diyerek feryat ettiler. Gafilce kaçmayan birkaç asker birleşip geldiler. Hepsi topu topu anca seksen kişiydi. Bilbil onlara:
- Sizlerin hepimize izindir, gidin, gidin, ben, Sala bey ve Zelili üçümüz Gül'ü aramaya gideriz, diyerek bir beş kelime söz söyledi:

Ben çıkmışım, beyler, dönmem yolumdan,
Ya ölürüm, ya da alırım perimi,
(s.74)Gönlümü soğutmuşum canım ve malımdan,
Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

Sevdasından başımı ateşe atsam,
Başiboş dolaşıp, Ätek billere çalsam,
Yar yolunda bu deryaya dalsam,
Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

Atam annem o vatanda güçsüz kaldı,
Ben bilemedim hangi yerde yar kaldı,
Seksen bin askerden seksen er kaldı,
Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

Hiçbir korkaktan istemem minnet,
Yaradan sahibimden isterim kuvvet,
Dönün beyler verdim sizlere izin!
Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

Düşman toplanıp gelse dört yanıma,
Kahpe felek zehir katsa aşıma,
Ben dönmem, her iş gelse de başıma,
Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

Hatırlarım ben o İbrahim, Halil'i,
Geçti İsmail'den, yoktur delili,

Yoldaş olsa Sala ile Zelili,

Ya ölürüm, ya da alırım perimi.

(s.75)Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. Ondan sonra o kalan yiğitlere bakıp:

- Ey yiğitler, sizlere iznim vardır. Gönlünüz varsa gidin! Sizler hem uyuya kaldığınız için onlarla kaçmadınız, kaldınız. Eğer onların kaçacağını bilseydiniz sizlerde kaçırdınız! Dedi. O anda seksen yiğit boyun eğip:
- Ey Bilbil, bizler senin iyi, güzel gününde yanında olup da zor zamanında yanında olmazsak canlarımız cehennem olur! Diyerek zar zar ağladılar. Yine de:
- Ey şehzademiz, Bilbil, bizler senin öldüğün yerde ölür, dirildiğin yerde diriliriz, sen ateşe vurursan ateşe vurur, suya vurursan suya vururuz! Dediler. O anda bu adamların sözünden Bilbil'in gönlü hoş oldu.

O seksen yiğidin içinde Feyzullah adında bir bahadır yoldaş yiğit vardı. Bilbil ona dönüp:

- Ey kahraman Feyzullah, bu seksen yiğidin kırkına seni komutan yaptım. Sen bunlarla yola çık, İstanbul şehrine git. Mollagalandar'a bizden haber getir. Ondan sonra korkusuzca ülkemize vardığında bizim buradaki durumumuzu, olan bütün olayları, askerlerin kaçmasını anne babama, bütün ele güne anlat! Dedi. O anda Feyzullah komutan "Güzel olur!" diyerek, şayını tutup, vedalaşıp, kırk yiğit ile yola revan oldu. Bilbil, Sala, Zelili kırk yiğitle birlikte atlarını, silahlarını sallara yükleyip Nil deryasına yola çıktılar.

Velhasıl, ondan sonra kırk gün kırk gece su üstünde ilerlediler. Sudan başka hiçbir şey görmediler. Yine de yola devam ettiler. Ama ardına geçemediler. Yine birçok gün devam ettiler ve bir dağ gördüler. Dağ ziyadesiyle yüceydi. "O dağ deryanın (s.76)sonundadır" diyerek sallarını o dağa doğru çevirerek ilerlediler. Yakınlaştılar. O anda o dağın acayip keyifli, çimenlik, otluk, sulak, bağlık, bahçelik olduğunun farkına vardılar. Sallarını su üstünde bağlayıp eşyalarıyla karaya çıktılar. Her çeşit meyveden yediler. Atlarını çimenliklere otlamaya koydular.

- Ömrümüzde bundan daha görkemli, ağaçlı, meyveli bir dağ görmedik, beş altı gün burada kalalım, dediler. Bunlar uzun süre su üstünde kaldıkları için havzanın başında silahlarını bırakıp üstlerini çıkartarak dinlendiler. O anda uykuya daldılar. Uyudukları sırada üstlerine dört bir yandan nemelim piyade askerler geldi. Herkes baş başa, can cana birleşti. Hiçbiri yerinde duramadı.

Velhasıl, Bilbil, Sala ve Zelili üçü bir kavaktan kendilerini fırlatarak yere düştüler. O kırk yiğit piyadenin içinden öldürebildiklerini öldürdüler. Öldürmediklerini sağlam yakalayıp ellerini arkadan bağlayarak alıp gittiler. Bilbil'in Şasöyen atını, "Latif" kılıcını alıp neredesin Gunçabi diyerek yürüdüler.

Ondan sonra o kötülerden bazıları dağın zirvesine çıktılar. Bu üçü de arkalarından baka kaldılar.

Ondan sonra, bu askerlerin gittiklerini bilerek, Bilbil, Sala ve Zelili dava arkadaşlarını bu adamların öldürdüğünü anladılar. Kalkanlarını tutarak devam ettiler. "Suphanallah, bizler böyle kılıçlı çirik (ASKER) görmedik. Bu nasıl bir topluluktur. Bu nasıl bir topluluktur? Her biri gözümüze birer aslan gibi göründü." Diyerek ölenlerini defnedip bir saat kadar içlerini gam keder basarak oturdular. Bilbil, Sala ile Zelili'ye bakıp:

- Ey yiğitler, bin gam bir iş bitirmez, gelin bu çiriklerin arkasından gidelim. Dağın üstüne bir (s.77)şehrin inşa edildiğini gördüler. Kızıldan, ok gibi kızarıp ışığı gökyüzüne ulaşmıştı. Bunlar bunu görünce hayran kaldılar. "İstanbul şehrini biz gördük ama bu şehir ondan daha güzel. Bu şehre adam gönderilmez. Şimdi biz biraz saklanıp gözlemleyelim. Bu nasıl bir şehirdir, bunlar nasıl insanlardır bakalım!" diyerek birbirleriyle konuştular ve gizli gizli yürüdüler.

Velhasıl bir av yerinde birisine rastladılar. Onu gizlice tuttular ve sordular:

- Ey adam, doğru söyle, bu nasıl bir dağdır? Bu nasıl bir şehirdir? Burada nasıl insanlar vardır? Padişahı kimdir? Söyle bize.

O anda adam:

- Bu dağa Küvhi-Salar derler. Bu şehre adam sokulmaz. Allahu Teâlâ'nın kudreti ile korunur. Kızıldan ve altındandır. Şehre Talus derler. Onlar Kalmuklardır. Padişahı bir kızdır. Onun adı Gunçabi'dir. Adillikte hiçbir padişah ona yetişemez. Ama: "Kendime münasip bir kişi olsa, ona tahtımı bağışlarım, yoksa dünyadan böyle göçeceğim ben!" der.

Bu dağ Nil deryasının içinde bir adadır. Ama bu dağda kırk bin kale vardır. Devlerin, afritlerin, perilerin yaşamasına izin vermez. Hepsi Günçabi'nin halkıdır, diyerek bir bir açıkladı. Sonra Bilbil:

- Onun çirikleribenim kırk askerimi öldürdü. Öldürmediklerini sağ olarak alıp gittiler. Ölenin kalanını, dirilerin kendilerini alacağım ben! Ey yiğit, sen şimdi bize yol göster, o şehre girelim. Kalenin dört yanını öğret, ondan sonra sana izin verelim! Dedi. Sonra o adam bunların önüne geçip yola koyuldular.

Şimdi bu söz burada dursun, sözü o kırk kişiyi helak eden savaşçı çiriklerden duyun. O kırk kişiden on beşi silahla öldürüp, yirmi beşini ise Günçabi için götürdüler. Günçabi:

- (s.78)Bu adamları nerede yakaladınız? Diye sorunca çirikler Bilbil'i ve olanları bir bir anlattılar. Günçabi'de yirmi beş kişiye:
- Ey adamlar, nereden gelip nereye gidersiniz? Hangi ülkenin, hangi vilayetin insanlarısınız? Ne için buraya geldiniz? Başınızda kim var? Söyleyin! Dedi. O anda onlar:
- Bizler Turan ülkesinin insanlarıyız. Padişahımıza Nasır derler. Onun Bilbil adında bir oğlu vardır. O Gül adında bir peri kızına âşık olmuş ve onu aramaya çıkmıştır. Bizim önümüze düşüp buraya kadar geldi. Geçtiğimiz yollarda birçok vilayeti aldı ve İstanbul şehrine kadar ulaştı. İstanbul padişahını öldürüp nice pehlivanları yenip şehri aldı. O padişahın Aycemal adında güzel bir kızı vardı. Ona gece gündüz düğün dernek yaptı. Ondan sonra Mollagalandar'ı İstanbul şehrine hâkim kıldı. Sonra tekrar Gül'ü aramaya çıktı. Bir yerde durup hepimiz uykuya daldık. Senin çiriklerin o vakit üzerimize gelerek on beşimizi öldürüp yirmi beşimizi ise yanlarına alıp getirdiler. Bilbil, Salabey ve Zelili kaçıp dağın kovuğuna gizlendiler. Onlar gafil oldu. Eğer gafil olmasalardı bizleri aramaya tez gelirdi, dediler.

O anda Günçabi'nin oturan eri de parmağını dişleyerek, tahtta kalıp:

- Bu nasıl adamdır ki Gül'e âşık olup bu kadar işler yapmıştır. Onca yollarda kahraman, pehlivan yiğitlerini mağlup edip bilinmedik işlerin üstesinden gelmiş ve buralara kadar gelmiştir. Gül peri kızı Bilbil insanoğludur. Gül neden ona nasip oldun ki, diyerek söylendi. Ben onu alıp getireyiö, diyerek kaleye haber gönderdi. Şehre var askerleri topla:
- Bilbil'e, Sala ve Zelili'ye silah çekmelerine izin vermem, namlu çevirmem, diri yakalayıp yanınıza alın ve gelin! Diye buyurdu. O anda kahramanları "Başımız üstüne!" diyerek beş yüz çirik ile Bilbil'i aramaya çıktılar. Bunlar Bilbil'i gözleyerek yürüdüler. Taştan bir tozluk (s.79)göründü. Bir adım ilerledikten sonra o tozun içinden üç atının kendilerine doğru geldiklerini gördüler. Günçabi'nin bahadırları hemen onlara karşı atlarını çevirdiler. O an Bilbil'in gözleri bunlara takıldı. O yoldaşlarına dönüp:
- Ey Sala ve Zelili, bu gelen ordunun yemek gibi yenmesi eski bir durumdur. Bu gün ölüm günüdür! Te biri galyan çağırıp öcümüzü almalıyız! Diyerek

silahlarını çıkarıp atlarını bıraktılar. O ordunun arasına karıştılar. Öyle bir kılıç vurdular ki gökten yıldırım gibi deldi. O an Günçabi'nin başkomutanı feryat etti:

- Ey Bilbil, ey Sala, ey Zelili bizim sizlere kötülüğümüz dokunmaz. Gelin. Biz size geldik. Günçabi sizleri huzuruna bekliyor! Dedi. Ama onlar bu sözlere kulak vermediler. Bilbil'i itip "Dembermezi" onların gelenlerine savurdu. Sala ve Zelili silahlarını alamadılar. Başlarını düğme düğme kesiverdiler. Adamlarının birkaçını öldürdüler. Sonunda ordu bu üç adamın önünde kuvvetlice duramadı. Basılıp kendilerini dağdan dağa vurup galaga etti. Birkaçının kellesi yarıldı. Birkaçının kolu kesildi. Birkaçının başı koptu Äbirzebiri, parça parça olup Günçabi'nin yanına kaçtılar. Günçabi bunları görüp hayret ve şaşkınlıkla:

- Nasıl bir belaya bulaştınız? Diye sordu. Onlar:
- Ey Günçabi, siz bizi üç büyük belaya karşı gönderdiniz. Önceki olayda olası olanlar oldu. Eğer onlar uyanık olsalardı bunlar burada olmazlardı. Bunların kılıçları adamı ikiye bölüyor. Onlar ile başa çıkmaz bize nasip olmaz! Diyerek damla damla ağlayarak Günyabi'ye olanları anlattılar.

O anda Günçabi çiriklerine bakıp:

- Kaç kişi helak oldu? Dedi. Onlar:
- Beş yüz kişiydik üç yüz kişi geldik. Başka kimse yok, dediler. Günçabi:
- Üç kişi bir vuruşta iki yüz kişiyi helak ediyorlarsa bunlar (s.80)kötü değillerdir. Elbette onlar bir er nazarına erişmiş kişilerdir. Biz on beş kişiyi öldürdük onlar iki yüz kişimizi öldürdüler. Elbette intikamlarını çok iyi aldılar. Bunlar birbirlerine yardım ederek gelmeselerdi güçleriyle gelemezlerdi, dedi. O anda yiğit:
- Ey Günçabi, onların adamlarını kendi adamlarımıza katıp gidersen onları getirebilirsin. Onlar: "Günçabi Bilbil'e gitmeyi kabul etti. Bilbil gelip, nikah kıyıp alsın!" derlerse, gelir! Dedi.

Velhasıl, bu sözler Günçabi'nin yüreğine makul gelip o yirmi yiğit ve dört itibarlı kişiyi yanında götürdü. O üç adamı tatlı dil ile ikna ederek hesap kitap yapıp alıp gelin. Benim münasibim Bilbil'dir. Kendimi ona bağışlayacağım. Tahtıma oturtup orduma komutan yapacağım, dedi.

Ondan sonra yirmi beş kişi o dört kişiyle birlikte gitti. Bunlar Bilbil'i, Sala beyi, Zelili'yi gözleyerek yürüdüler. Nege Bilbil, Sala ve Zelili bunları gördüler. "Yine çirik

geliyor!” diyerek silahlarını hazır edip onlara karşı yürüdüler. O anda yirmi beş kişi feryat etti:

- Hay-hay Bilbil, bizler planlayarak geldik, kendi adamlarınız. Günçabi bizlere izin verdi. Elçi olarak bizleri gönderdi. Sonra Bilbil gibi silahlarını bir kenara koyarak, onlara karşı yürüdüler. O yirmi beş kişi ile dört itibarlı kişi baş eğip el kavuşturarak ayakta durdular. Bilbil oturmaları için onlara işaret edince oturdular. Hal hatır soruştuktan sonra Bilbil’in onlara;
- Ey kardeşlerim, Günçabi’nin kerlerine ne için baş eğip geldiniz? Ne diyeceksiniz? Dedi. O anda Bilbilin yiğitleri;
- Ey Bilbil, bizleri Günçabi gönderdi. “Bizlerden Bilbil’e zarar gelmez be hainlik yapmayız. O on beş adamını bilmeden öldürdüler. O bizden kanının hakkını ziyadesiyle aldı. On beş adama karşılık bizim iki yüz adamımızı öldürüp, beş adamımızı da yaraladı. Gönlü sağ olsun. Şimdi biz Bilbil, Sala ve Zelili ile (s.81)bir olduk. Kendime münasip bir eş arardım. Şimdi Bilbil’in benim münasibim olduğunu biliyorum. Tenimi ona bağışlayıp tahtıma çıkarırım. Orduma komutan yapıp kendim ise hizmetinde olurum. Bilbil’i Sala’yı, Zelili’yi alıp gelsin! Gereksiz yere savaş çıkmasın!” dedi.
- Ey Bilbil, yürüyün, gidelim! Dediler. O anda Bilbil “Güzel olur, padişahın sözünü çiğnemek olmaz!” dedi.

Älgaraz, bunlar kalenin büyük kapısından içeri girdiler. Bir elçi gönderdiler. Elçi hemen giderek “Bilbil geldi!” deyip Günçabi’ye haber verdi. Günçabi üzerine elbiselerini giyerek boyun ile başını bezeyip görüş meydanına çıktı. Tahtına yürüdü ve varıp yerine oturdu. Hal hatır soruştuktan sonra üçüne taht getirildi. Hemen gelip Günçabi’ye selam verip durdular. Günçabi onlara oturmaları için işaret etti. Bilbil, Sala ve Zelili tahta çıkıp oturdular. O yirmi beş savaşçı ise tekeye oturdular. Hal hatır soruştuktan sonra Günçabi:

- Ey Bilbil, amacın nedir? Arzun nedir, nereye gidersiniz? Hakkında hayırlısı olsun! Dedi. Bilbil de sazını eline alıp onu tel tel çalarak Günçabi’ye döndü. Bir beş kelime söz söyledi:

Ah ile ağlayanım inletir dağı taşı, yolları,
Gösterip hoş cemalini, sarhoş eder bizleri,
Avlamış gönlümün kuşunu, şehdi şekerdir sözleri,

Göz kapağını katıp onun, can alıcıdır gözleri,
Kaşı yay, kirpiği ok, gamzesi peykanım gerek.

Ayrıralı gam sazım, çok oldu teli zilleri,
Nara ile feryadım uyandırmış birçok yatan elleri,
Yar için başımı koyup geçtim şu derya Nil'leri,
Ağlamaktan bahrı Umman oldu çeşmim selleri,
Arşı aladan duyulan bu ah ile efganım gerek.

Saki bir mey sundu, gördüm gözlerimi can içinde ben,
Aşkından sarhoş olup kaldım bu utanmazlık içinde ben,
Hasretinden yakmışım ateşini sinemin içinde bende,
Aşık oldum, suratını görünce Dilaram içinde ben,
Bilbil'im, Gül ile ettiğim sözüm ile yeminim gerek.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. O anda Günçabi'nin yüreğine ateş düşüp Bilbil'e mehri gidip yüzünü görüp sözünü işitip aşk ile sarhoş oldu. Sazını ellerine alıp kucağına koyarak onu ince ince çalıp bir beş kelime söz söyledi. Bilbil'de karşılık verdi:

(s.83)Günçabi:- Yeni baştan ateşler saldın canıma,

Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Ne tarafa bakarsın benim şanıma,

Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Bilbil: - Aradın, sultanım, geldim yanına,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!
Boş ateşler salma şirin canıma,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - İki cihan âşıktı kendime,
Isındı şehdi şeker sözüme,
Almazdım alemi yiğidin gözüne,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Bilbil: - Gelenden, gidenden, çok konuşandan,
Kokudan, güzel kokudan, misk-i Hotan'dan,

Yar için ayrıldım ata vatanından,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - Şive bilen gözümü kaşımı süzerdim,
Sonra kimi süt gölünde yüzerdim,
Bir münasip yar isteyip gezerdim,
Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Bilbil: - Gam evinde gam çektirenimi isterim,
Kara gözlü sevgilimi isterim,
Yalancıdan kendi yarımı isterim,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - Onca sözler dedim gelir ilhamımdan,
Hiç sen de bulmadım eşi benzerimi,
Seni görünce vazgeçtim aklı hatırımdan,
Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

(s.84)Bilbil: - Ben atmışım ateşe şirin canımı,
Ya tamamı ya da dökerim kızıl kanımı,
Terk edip çıkmışım evimi barkımı,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - Sen yetemezsin, gönül sevincine,
Gül, nergis düşmesin senin aklına,
Ben evvelden aşınaydım adına,
Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Bilbil: - Nesimi gibi soydursalar derimi,
Dönmem, çağırın diriye canlıyı,
Ya ölürüm, ya da alırım ben perimi,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - Boyun eğersen güzel yola girerim ben,

Eğmezsen, soydurup derini haşlarım ben,
Ay öldürürüm ya da zindana attırırım ben,
Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Bilbil: - Bir başa bir ölüm, kuşkum yoktur,
Ecel gelse, derde dermanım yoktur,
Ölsem yar yolunda hoşnutsuzluğum yoktur,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

Günçabi: - Bu yoldan çok gelip geçti en gibi,
Yar isteyip, canını verdi onlarcası,
Benim şu bostanım taze gül goncası,
Görmeseydim, tutuşmasaydım ben sana!

Bilbil: - Kurtulmadım hasret ile zulümden,
Ayrılık acıdır, belki ölümden,
Ben Bilbil'im, ayrı düştüm Gülümden,
Koyma, şahım, yüzümü kızartma sen benim!

(s.85)Velhasıl onlar sözlerini tamamladılar. Sonra Günçabi:

- Bunları misafirhaneye götürün, güzelce ağırlayın. Altlarına döşek serip çay ve türlü ikramlarda bulunun. Soluklanıp dinlenerek dinç olsunlar, dedi. Hizmetkârlar bunları misafirhaneye göturdüler. Hizmet ve hürmetle onlara çay ve sulu yemek ile türlü lezzetli yiyecekler getirdiler. Ondandır birkaç gece günden sonra Bilbil Zelili'ye:

- Git, Günçabi'den benim "Şasöyen" atım ile kılıcımı iste ve alıp gel! Dedi. Zelili "Acaba ne olacak!" diyerek gitti. O Günçabi'nin yerleştiği yere doğru yakınlaştı. Kapıdan gireceği sırada eli sopalı, Serli sopalı muhafızların yol üzerinde durduklarını gördü.

Konuştular:

- Ey insan! Neden burada duruyorsun?

Zelili:

- Beni "Şasöyen" ile "Sülüvi" Günçabi'den almam için beyim Bilbil gönderdi. Günçabi'nin yanına gidiyorum, dedi. Onlar:

- Bu durum hesap etmediğimiz bir durumdur. Seni göndermeyiz. Sen kimsin ki Günçabi'nin yanına gidiyorsun! Geldiğin gibi geri dön! Yoksa Günçabi ceza verir, dediler. Sonra Zelili bunlara kahrederek politik bir karar verip bir beş kelime söz söyledi:

Beyim hüküm verdi, çekil yolumdan,
Öldürürüm sizleri, öldürmezsem olmaz,
Varlığın bir yana kılıç mesafesinden,
Kovarım sizleri, kovmazsam olmaz.

Mevla'm olur koç yiğidin yardımcısı,
Sözde ben olmuşum dağların aslanı,
Şu meydanda boynunuza şemşiri,
Vururum sizleri, vurmazsam olmaz.

Gezmişim dünyayı iki parede,
Kılıçlar boylansın kanlı yarada,
(s.86)Sizler ile kurt oyununu arada,
Kururum sizleri, kurmazsam olmaz.

Ateşim çoktur ben yakarım ateş gibi,
Karışıp kalırsınız göçen yurt gibi,
Varlığını kurta kaptıran koyun gibi,
Soyarım sizleri, soymazsam olmaz.

Sizler hem bir esrarkeş, hem votkacı,
İzin vermem gelse yüz bin yağmacı,
Sizler bir şarapçı, ben bir orakçı,
Biçerim sizleri, biçmezsem olmaz.

Zelili diyor, keserim uzak yaşınız,
Kurtulmazsınız bakıp karışsa dört yanınız,
Bu meydanda sizin ağlar leşiniz,
Sererim sizleri, sermezsem olmaz.

Velhasıl, Zelili bu sözlerini tamamladı. Muhafızlar korkup Günçabi'ye adam yolladılar. O kişi Günçabi'nin yanına gidip:

- Ey Günçabi, Bilbil'in Zelili adındaki adamı yanına geldi. Muhafızlara akıllıca sözler söyledi. "Bana yol verin Günçabi'ye söyleyeceklerim var, yoksa sizleri bir kılıç nefesiyle öldürürüm!" diye korkuttu. O anda Günçabi:
- Gidin, izin verin, buraya gelsin, istediğini söylesin! Dedi. Ondan sonra muhafızlar gelip:
- Gel istediğini söyle! Diyerek Zelili'ye yol verdiler. Zelili Günçabi'nin yanına gitti. Günçabi tahta çıkıp oturdu. Zelili girerek:
- (s.87)Esselamın aleyküm! Diyerek Günçabi'ye selam verdi. Günçabi selamı alıp:
- Ey Zelili neden geldin? Dedi. O anda Zelili Türkmen halk adetiyle ayaklarının üzerinde durup savaşta askerlerinin gafillikle at ve silahlarını aldıklarını söyleyerek onları geri istediğini Günçabi'ye arz etti ve bir beş kelime söz söyledi:

Gel, işit benden bu gün, var bir sözüm, hanım sana,
Doğru geldim teslim ettiğim, ben bu şirin canımı sana,
İsteğimi yerine getirip öldür helaldir kanım sana,
"Şasöyen" ile "Sülöv", ey şahım sevgim sana,
Ver bunları, arzum bu, devletli sultanım, sana!

Döndürme geleceğimizi inatçılık huyunla bu gün,
O askerler yaptılar çok boynumuza vebal bu gün,
Şahımerdan yardım etti oldu onlara yar bu gün,
"Şasöyen" ile "Sülöv" düştü eline ver bu gün,
Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Dönmem bu köşelerden kan akarsa misli misli,
Baş kesilse düvme-düvme, kesseler misli kedüv,
Bir zaman dinle sözümü, sen işit arzum bu,
Vermezsen sığmaz sana o "Şasöyen" ile "Sülöv",
Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Ayrılıkta o beyim kaldı zamanı kavrulup,

Yürüyemedi sarhoş olup yar köşesine evrilip,
 Aşkından yanıp pişip, kül oldu yandı doğrulup,
 Gam basmıştır “Şasöyen” ile “Sülûv’den” ayrılıp,
 Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Yedi cehennem ateşinden kurtulur ki canın ile tenin,
 İsteddiğimi gerçekleştirirsen cennette olsun meskenin,
 Küvhi-Salar’dan duyulur, kırk bin kalede hükmün senin,
 (s.88)At silahtan, izninden başka arzum yok benim,
 Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Günçabi’den, diyor beyim, Gül’ün haberini isterim,
 “Şasöyen” adında yalancıyı bırakın isterim,
 O “Sülûv” adında mızrak gönlümün çırağını isterim,
 Dedi: - Bu kırk askerin atını silahımı isterim,
 Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Der Zelili, geldim onca geçip gidip bir gün gecedem,
 Bir gönül kılsan imaret, mutlu olur ruhumun efendisi,
 Cümle âlemde yapılmaz şah-ı güzel sen gibi,
 Ver bunları, arzum o, devletli sultanım, sana!

Velhasıl Zelili bu sözlerini tamamladı. Sonra Günçabi:

- “Şasöyen” ile “Sülûvi” ve o kırk yiğidin atı ile silahlarını Zelili’ye bağışladım. Muhafızlar gidin Bilbil’in istediği atlarını, silahlarını verin, dedi. O anda Zelili adaplı şekilde, tura gelip “kulluk” etti. Sonra Günçabi:
- Ey Zelili, bu at ve silahları sana bağışladım. Ama sizlere iznim yoktur. Ben senin beyin Bilbil’e aşığım. Hemen beni nikâh kıyıp almazsa omzunun üstünde başını bırakmam. Var git beyine söyle. “Ya benim sözümü dinler ya ölür ya da zindana düşer. Hem Gül benden daha iyi değildir. O peri ben ise insanoğluyum. Beyin bana daha münasıptir. Bilbil’in dışındaki yiğitler gelip Gül’ün atası Şaalıcan’ın şartlarını yerine getiremiyorlar. Şirin canlarını cellada kaptırıyorlar. Bu sonu gelmez hayallerden el çeksin. “Gül” deyip beni terk etmesin. Bilbil eğer Günçabi’yi alırsa Küvhi-Salar’ın kırk bin kalesine padişah olur! Bundan gayrı daha ne gerek?” dedi.

Zelili at ve silahlarını alıp Bilbil'in yanına giderek Günçabi'nin anlattıklarını baştan sona Bilbil'e anlattı. Bilbil bu sözleri işitip:

- (s.89)Ben onun özlerini kabul etmem. Eğer Sala Bey kabul ederse Günçabi'yi dostum Sala beyle nikâhlarım. Eğer razı olursa, o Küvhi-Salar'ın kırk bin kalesine Sala beyi hâkim etsin. Sala bey hem Günçabi'ye er olacak adamdır. Küvhi-Salar'ın kırk bin kalesine hâkim olacak bolca yiğit vardır. Eğer yoksa kılıcımın kuvvetiyle çarpışırım! Küvhi-Salar'ın kalesine ve vilayetlerine tabi olmazsa ben olurum! Dedi. Nege bir mahasıl gelip:
- Bilbil'i padişahımız Günçabi çağırdı. "Hemen gelsin" diyor dedi. O anda Bilbil "Tamam!" diyerek Günçabi'ye doğru yola çıktı. Görüşme meydanına varıp ona selam verdi. Günçabi selamını aldıktan sonra Bilbil'e tahta oturmasını işaret etti. Bilbil Günçabi'nin yanına çıktı. İki kişi birkaç hoş söz söyleşti. Ondan sonra Günçabi sazını ince ince çalıp, onu kök ederek Bilbil'e dönüp bir gazel söyledi. Bilbil de ona cevap verdi. Soruyu Günçabi cevabı Bilbil'den duyalım:

Günçabi: - Hiçbir peri var mıdır benim gibi?
Münasibim, nikâh kıy da al beni!
Sen Bilbilsin, ben bir açılan gonca,
Münasibim nikâh kıy da al beni!

Bilbil: - Ben baştan beri bir şirin dilliyeye aşığım,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!
Bağ içinde biten Gül'e aşığım,
Nazar etme şahım, gözden çıkar beni!

Günçabi: - Ansızın bir yolun düştü üstümden,
Tutmaz mısın taze kınalı elimden?
Gel buse istesen, çeşmi mestimden,
Münasibim, nikâh kıy da al beni!

Bilbil: - Perilerin şahı, güzellerin güzeli,
Şu deli gönlümün taze isteği,
(s.90)Ben istemem Gül'den başka sevgili,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!

- Günçabi: - Bir mert düşünse yârin hayalini,
Esirgemez yolunda o başını, canını,
İstersen bir taze dilber cemalini,
Münasibim, nikâh kıy da al beni.
- Bilbil: - Düşmüştür üstümden benim güzerim,
Özüm garip, ama çoktur derdim,
Gül olmazsa, başka yardan bıkarım,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!
- Günçabi: - Aşıklık sevdası başta var olsa,
Çektiğim yar için ah ile zar olsa,
Gönlünde arzun sevgili yar olsa,
Münasibim nikâh kıy da al beni.
- Bilbil: - Ayrılıp el ile günden kolu komşumdan,
Vatanım yurdumdan, sağım solumdan,
Ben bir geçip gidenim, koyma yolundan,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!
- Günçabi: - Şehri Talus yurdu tamamen senindir,
Dinimde sözüm: - Dediysen, devran senindir,
Ayrılmam, al beni, iradem senindir,
Münasibim, nikâh kıy da al beni.
- Bilbil: - Ben Şehri Talus'da asla durmam,
Yarsız mesken içinde sefa sürmem,
Kendi yârimden başkasına gönül vermem,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!
- Günçabi: - Dinsiz bir yar için yanıp, pişersin,
Ateşsiz kazan içinde kaynayıp, taşarsın,
(s.91)Ya ölür ya da zindana düşersin,
Münasibim, nikâh kıy da al beni.

Bilbil: - Kaçtı boz şahinim, gitti kolumdan,
Serpileyim izinde, korkmam ölümden,
Âşık olan kaçmaz onca zulümden,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!

Günçabi: - Hiçbir peri kızı var mıdır benim gibi?
Alemde Koçyiğit görmedim senin gibi,
Sen Bilbilsin, ben bir açılan gonca,
Münasibim, nikah kıy da al beni.

Bilbil: - Sala beyim vardır sana münasip,
Bahadır, görmedim her türlü savaşı,
Konuşmaz Bilbil Gül'ün üstünden geçip,
Nazar etme, şahım, gözden çıkar beni!

Velhasıl, Günçabi ile Bilbil sözlerini tamamladılar. Sonra Günçabi:

- Ey Bilbil, şimdi senin Gül'e hakkıyla âşık olduğunu biliyorum. Ya Gül'ün yolunda ölürsün ya da Gül'ü alarak elini tutup aşk meclisi kurarsın. Ey Bilbil, Sala, Zelili üçünüz bir ağırbaşlı doğmuş er yiğitlersiniz. Size bir er nazarı değmiş. Er nazarı değen kişinin nazarı değen kişinin kılıcı neredeyse kesmez. Söylediği sözü yanlış olmaz. Sözü biter, kılıcı konuşur. Ey Bilbil sen benim dediğimi yapmadın. Elbette nasip olsa, “Yazılan bozulmaz yazılan bozulmaz!” derler. Şimdi sana bir münasip düşüncem var. Yerine getirirsen seni serbest bırakırım. Âlim olan adamımı sana veririm. Her sözünü yerine getiririm. Sala'ya varırım. Hazinemden her ne gerekiyorsa bağışlarım. Her ne istersen iste! Dedi.

Bilbil:

- (s.92)Ey Günçabi, ne düşüncen varsa söyle. İnşallah bir saatte yerine getiririz! Dedi. Günçabi:
- Ey Bilbil, bu Küvhi-Salar'ın yüz bin vadisi vardır. Onun bir vadisinin adına Kelezav derler. O Kelezav'ın içi define ve hazineden, bir sürü gümüşten, dağ gibi cevherden, türlü mercandan oluşur. Ama o Kelezav'ın ağzında bir kara ejderha vardır. O vadinin ağzını doldurup yattığı için hiçbir uçan kuş ve vahşi hayvan o ejderhanın yanına ulaşamaz. O bedenini kuyruğu ile sarmıştır. O ejderhayı öldürebilirsen bütün define ve hazinesi sahipsiz kalır. Onu alıp

harcamak olmaz. Eğer bu işimi hallederseniz ne işiniz olursa ben yaparım. Ne söz verdim tutarım! Dedi. Bilbil “Tamam!” diyerek yerine dönüp misafirhaneye gitti. Arkadaşlarına Günçabi’nin dediklerini anlattı. Dedi ki:

- Ey yiğitler, hanginiz Küvhi-Salar’a varıp Günçabi’nin dileğini yerine getirecektir? O anda Sala Bey:
- Ey Bilbil, inşallah bu işi biz bitiririz! Dedi. Bilbil:
- Ey dostum Sala Bey, bu sözü Günçabi’ye hemen beyan et! Dedi. Ondan sonra bu sözü söylemek için Bilbil Sala beyi alıp Günçabi’nin yanına gitti. Günçabi bunları kabul etti. Çay, pirinç, et kebab getirip onların gönüllerini hoş etti. Günçabi bir süre sonra Sala beye dönüp:
- Ey Sala Bey, Kelezav’ın ejderhası ile savaşılabir misiniz? Diye sordu. O vakit Sala Bey hürmet gösterip bir beş kelime söz söyledi:

Tövbe ederim, Allah’a karşı doğru durup,
Giderim yolların doğru olanına!
Güçlü kanım bile yüzde yüz durup,
Savaşırım Ayran’ın şahı ile.

Savaşa ağası, hanı, sultanı,
Al kana boyasak dedi meydanı,
Savaş günü, beyim, bu şirin canı,
Alışmam her eten kötü bilene.

(s.93)Her gürleyen çaylar dolup akmadı,
Her kertenkele ejderha olup sokmadı,
Her kişiler ile batman çıkmazdı,
Çektiğinde bak dışında razı bileni.

Rüsvadır o kişi kendi halini bilmez,
Olur mu her yeten taşlardan almaz,
Meydanda var adam beraber gelmez,
Sözde denk olursun kesi bileni.

Beyim, şu zulme Zülfikar çalsak,
İllerden her yana derbeder salsak,

Allah'ım yardım eder savaşın toyu,
Korkaklara kalır yası bileni.

Er gerektir Kelezav'a etmeye,
Yiğit gerek üstün olup konuşmaya,
Sala bey der giderim savaş etmeye,
Dağın aslanı, ejderhası bileni.

Velhasıl Sala Bey bu sözlerini tamamladı. Sonra Günçabi:

- Benim gönlüm, sözüm bitti, dedi ve “Kelezav’a çıkarım, Kelezav’ın ejderhası ile Sala bey savaşır seyretmeye giderler.” Diyerek şehre haber yolladı. Bir saatte yüz bin asker toplandı. Bilbil, Sala ve Zelili o yirmi beş arkadaşı ile Kelezav’a doğru yola koyuldu. Günçabi de işin ehilleriyle yola koyuldu. Onlar Kelezav’ın yakınına vardılar. Sonra Günçabi askerlerine dönüp: “Ey askerler, saf saf olup durun!” dedi. Askerler saf saf olup durdular. Günçabi: (s.94)- Ey yiğitler aranızda Kelezav’ın ejderhası ile savaşırım diyen Dövtalap, kahraman yiğit varsa meydana çıksın! Diye işaret etti. Bu söze askerlerden cevap gelmedi. O an Sala Bey meydana çıkıp ellerini kavuşturarak “Ben varım!” diyerek bir beş kelime söz söyledi:

Görün bu gün meydan içine çıkmışım,
Çıktım ejderha ile savaşa, beyler!
Kelezav ağzına varıp durmuşum,
Siz edin uzaktan seyir, beyler!

Savaş günü koç yiğidin ezberi,
Yardım eder Şahımerdan Allah’ın aslanı,
Kılıç vurup, ikiye bölmezsem ejderhayı,
Boz meydanda al kana bulaşın, beyler!

Beyim hükmetti çıktım bu yola,
Baş olup çıkmışım şu yüz bin kula,
Şanlı atları âleme sola,
Şanı varıp arşa ulaşsın beyler!

Kelezav ağzında dağılıp leşini,

Üstüne bastırıp o kara taşını,
Şu gün şan kazanıp, ben keseyim başını,
Ya da ejderha boynuna dolaşa, beyler!

Ar için çıkmışım, geçtim özümden,
Dönmem bin düşman gelse yüzümden,
Giderim, dönmem söylediğim sözümden,
Şu gün her iş gelse bu başa, beyler!

Aslan gibi meydana varıp dururum,
Allahım yardım ederse, boynuna vururum,
(s.95)Şu gün ejderha ile savaş kurarım,
Ölsem, ait olun siz leşe, beyler!

Ayrılıp meskenden, dağdan, ilimden,
Çaylar dolup aksın kanlı selinden,
Sala Bay der, varıp kessem belinden,
Siz yürüyün izimden bekleyin, beyler!

Velhasıl Sala Bey sözlerini tamamladı. Atına binip ejderhaya karşı gitti. Arkasından Bilbil, Zelili ile o yirmi beş arkadaşları da gitti. Günçabi ve yüz bin askeri hayretle kalıp kendi kendilerine:

- Bunlar iki bölük akılsız adamdır. Biri ölürse hepsi ölür. Bu yirmi sekiz adam Kelezav'ın ejderhasına bir lokma da yetmez. Bunları ejderha kuyruğu ile çarpıp atar. O sayısız, hesapsız askeri öldürendir, dediler. O anda Günçabi bunlara bakarak:
- Bunların her biri bin kişiye bedeldir. Kılıçları dağları ikiye böler. Sizlerin dediği gibi değildirler, dedi.

O vakit Sala Bey ejderhaya saldırdı. O anda kılıç ateş gibi parlayıp kızıl ateş oldu. Ejderha bunu görünce ödü kopup rahatsız oldu. “Kaçayım” diyerek yerinden kalktı. Sonra Sala Bey ejderhanın belinin ortasından kılıç vurdu. Ejderhanın baş tarafındaki can acısı ile askere saldırdı. Ordu bunu görünce kaçmaya başladı. Bilbil:

- Ey Günçabi, asker kaçmasın, ben bunun canını alırım! Diyerek “Nefes kesen!” kılıcını vurdu. O anda iki parça oldu. Bir parçasına da Zelili kılıcını vurdu. Ejderha dört parça olup yere düştü. Kanı sel gibi olup askerlere doğru aktı.

Sonra o yüz bin asker kaçıp yoldan diğer yana savruldu. Bir saatten sonra “Bunlar ejderhayı öldürdüler, yürüyün seyretmeye gidelim!” diyerek atlarına binip gittiler. Vardıklarında ejderhanın dört parça olarak yattığını gördüler. Bunu görenlerin hepsi hayran olup bakakaldılar. Sonra Günçabi Bilbil’e dönüp:

- (s.96)Ey Bilbil, sizlere Allah kuvvet versin. Aferin sana. Bu işi nasıl yaptınız! Diyerek hayranca bakarak vakitlerini hoş kıldılar. Ondan sonra askerlere:
- Kelezav’ın ağzında olan, kızıl, altından, gümüşten, bir sürü cevherden, zümrüden bir kale çıkarın! Diye buyurdu. Ondan bir kale çıkardılar ki onu göz görmez kulak duymazdı. Günçabi kalenin içine hemen imaret yaptırdı. Öyle güzel bir kale, öyle güzel bir imaret yaptırdı ki hepsi rahatça yaşadılar. Bir gün: “Arkadaşları ile gelsin!” diyerek Günçabi Bilbil’i çağırdı. Bilbil arkadaşları ile gidip selam verdi. Hal hatır sorduktan sonra Günçabi “Oturun!” dedi ve:
- Ey Bilbil, sizler benim emirlerimi yerine getirip geldiniz. Şimdi sizlerin benden dileği nedir? Ne isteğiniz varsa söyleyin, yaparım! Dedi. Bilbil hoş olup:
- Benim dileğim ve maksadım şudur ki: “Kendini Sala beye bağışlayasın, Kuvhi-Salar’ın kırk bin kalesine hâkim kılasın, sonra ise Zelili ve benim Gül’ü aramak için yola çıkmamıza izin veresin!” dedi. Günçabi:
- Ey iki cihan kandili, Bilbil! Senin ağzından çıkan bir söze canım feda olsun, kendimi Sala beye bağışladım, onu Kuvhi-Salar’ın kırk bin kalesine hakim kıldım! Dedi. Ondan sonra düğün dernek yapıp bittikten sonra Bilbil Günçabi’den izin istedi. Bilbil Sala beye:
- Ey Sala Bey, siz maksat ve muradınıza erdiniz. Bu yirmi beş kişide sizin yanında kalsın biz Zelili ile Gül’ü aramaya gidelim! Dedi.

Velhasıl, Bilbil Zelili ile atlarına binip, Sala bey, Günçabi, o yirmi beş yaverleri, şehrin halkı ile vedalaşıp yola revan oldular.

Velhasıl Bilbil ve Zelili birkaç menzil yol yürüyüp nice dağlar aştılar. Nice çöller geçip bir Dağıstan’lığa vardılar. Dağların vadisine vardıklarında bir kara (s.97)bir ak ejderhanın başlarını havaya kaldırarak birbirlerine hamle yaptıklarını gördüler. Bu ikisi hayran olup onlara doğru baktılar. Ejderhalar iki dağa birbirlerini çarpana kadar uğraştılar. Onlar atlarının başını çekip biraz seyrettikten sonra Bilbil Zelili’ye dönüp:

- Bunların hangi birine yardım edeceğiz? Dedi.
- Hangisi aciz düşerse ona yardım edelim, dedi. Sonra kara ejderha üstün geldi. O an Bilbil ile Zelili kılıçlarını çekip atlarını sürdüler. Ejderhaların tarafına doğru kendi başlarına kaldılar. Bilbil, Zelili yürüyüp gittiler. At üstünden kara

ejderhanın gerdanına kılıç salladılar. Ejderha üç parça olup yere düştü. Kanı sel gibi revan olup aktı. O zaman ak ejderhanın gözü bunlara dönüp hürmet ile saygı gösterip boyun eğerek selam verip durdu. Sonra:

- Ey yiğitler, nereden gelip nereye gidersiniz, ne için gezip dolaşırsınız? Dedi. Zelili ejderhanın ve diğer bütün hayvanların dilini anlar ve onlarla konuşabilirdi. Zelili başlarından ne geçtiyse hepsini bir bir ejderhaya anlattı. Ejderha hürmet ile bunlara:
- Ey yiğitler, siz benim düşmanımı yok edip bana büyük bir iyilik yaptınız. Biz de elimizden gelen yardımı gösteririz. Dünyada her ne amacınız varsa ben yaparım. Gelin şimdi bizim meskenimize gidelim. Elbiselerinizi, hediyelerinizi alıp gidersiniz, diyerek ejderha bunları bir mağaranın ağzına götürdü. Bunlar da onun arkasına geçip gittiler. Ejderha Bilbil ile Zelili'yi bir imarete götürdü. Sözüm ona cennetten bir ev gibiydi. Hayran ve tecip içinde kaldılar. Bunları halı ve döşeklerin üzerine oturtup ejderha konuştu:
- Benim adım Zovkumardır. Dört yüz yıldan beri burada yaşarım. Benim hazinem hattı hesabı yoktur. Onca evler türlü yakutla, cevher ve elmasla, ak ve kızıyla, pahalı taşlarla, kızımı zümrütlerle doludur. Alınmaz su verilen verilen (s.98)silah ve atlarım sayısızca durur. Dünyada her ne isterseniz burada vardır. Eğer burada kalırsanız gece gündüz hizmetkârınız olurum. Eğer giderseniz her ne ihtiyacınız varsa atınıza yükleyip götürebilirsiniz! Dedi. Bir gece misafir olun! Diyerek misafir etti. Nezih nimetler getirdi. Ömürlerinde bu kadar güzel ve lezzetli yiyecekler görmemişlerdi. Bunlar o geceyi güzel sözler konuşarak hoş vakit geçirerek geçirdiler. Ardından ejderhadan izin istediler. Ejderha:
- Benim evlerime bakın, ne görseniz bundan sonra izin veriyorum alın, dedi. Önce bir kapı açtılar ve içerinin ak ve kızıyla dolu olduğunu gördüler. Buradan hemen götürebilecekleri kadar aldılar. Ardından bir başka kapı açtılar ve içerisinin at ile silah dolu olduğunu gördüler. Bir diğer kapının ardında ise yalnız iki atın durduğunu gördüler. Ejderha:
- Bu “Yıldırım” atıdır. Bunu Bilbil'e bağışladım. Bu at ise “El” atıdır. Bunu da Zelili'ye bağışladım. Yine bir başka kapıyı açtıklarında ise bir peri kızının oturduğunu gördüler. Bilbil ve Zelili'nin ona nazarı düştü. İki de hemen kendilerini kaybedip bayıldı. Bir saatten sonra bunlar kendilerine geldiler. O an Bilbil peri kızını tarif edip bir beş kelime söz söyledi:

Bezenmişsin, ne sıfatsın, acayip zat!

Aldın akıl ile başımı, ey peri yüzlü,
Cemaline hayran birçok insanoğlu,
Utanır güzelliğinden Şems ile Kamar.

Çıktın al bezenip gül renkli elbiseyle,
Senin gibi dilber doğmaz anneden,
Sözüm ki çıkmışsın gökyüzünden,
Bezenip güneş gibi ay parıltılı.

Ayna alıp çeksen zülfüne tarak,
Halin güzel yaraşır ak yüzde tane,
(s.99)Gelmemiş bir peri âlem şahına,
Sen gibi şirin dilli tatlı dilli papağan.

Açtı yüz perdesini o sabah rüzgârı,
Biz bu gün cemalini gördük, merhaba!
Sen bir nazik beden, uzun boylu güzel,
Boyların misali servi boylu sevgili.

Gönül kuşlarına olmuşsun sen avcı,
Gamzelerin arar katil ile cellat,
Yârim, kaş yapmaya olmuşsun sen üstat,
Gözün işaret eder olunca sen ezber.

Gönlüm ister bir mey içmek destinden,
Bir buse dilesek çeşmi mestinden,
Bilbil der, yolumuz düştü üstünden,
Oldu bize bu gün hasretin müyesser.

Velhasıl Bilbil sözlerini tamamladı. Sonra Zelili kararsız şekilde o perinin şanına yakışır bir beş kelime söz söyledi:

Yar için âlem gezip yüz bin cefaya uğradık,
Zovkumar adında yılan gibi bir ejderhaya uğradık,
Dönüp geldik bu gün şöyle belaya uğradık,
Saçı sümbül, yüzü gül, gül renkli yanağa uğradık.

Sinemın üstünde düğümlü dağ üstünde dağa uğradık.

Tem-tem olmuş ten tene koyulan ak yüzde hal,
Gonca dudak, küçük ağız, o kaşları misli hilal,
(s.100)Değerli kırmızı mercan takınıp, çıktı bezenip yeşil al,
Doğmamış ondan daha perilik ehline sahip yüzlü,
Saçları kara, yüzü açık olana uğradık.

Var güzeller serveri, sevgililerin sultanıdır,
Al boyattığı eli işte bu ciğerimin kanıdır,
Ben bu gün yüzünü gördüm, aklım onun hayranıdır,
Isı misk kokusu kokan, bu çöllerin ceyrenıdır,
Bir ceylan gözlü peri, kaşı karaya uğradık.

Aşkı da gökyüzünden bu gün bu nara feryadım duyulur,
Gül yüzünü gördükçe derdim artandır ondan beter,
Her ne dese, eylesem hükmümü başıma taç ile istek,
Zulüm içinde ben gezip aysız karanlık geceler,
Gözlerimi aydınlık kılan kandil aydınlığına uğradık.

Aramışım benli perimi kapı kapı dolaşıp,
Akıl ile fikrimi aldırıp baktım uzaktan pişip,
Sineye çekip gönül göğsümü deldim yaralayıp,
Älgice hançer alıp bağırimi yüreğimi paralayıp,
Bıraktı sinemin içine çok çeşitli silaha uğradık.

O perimin bilmem var mı bizimle dostluğu,
Leyladır o yârimin Mecnun başında külfeti,
Mest edip gönlüm onun sevimli çekingen suratı,
Dudaklarıdır cennet içinde havzı Kevser şerbeti,
Şiddetle vurup abı-asal akan pınara uğradık.

Onca yol çöl gezip geldik şu yere gıstanıp,
Düşman ile savaş yapan at ile silahımı donanıp,

Derdim ile halimi arz edip hükümdar hizmeti isteyip,
 Der Zelili biz bu gece kapısına yaslanıp,
 Papağan payı gözlerimde bülbül sesine uğradık.

(s.101)Velhasıl, Zelili bu sözlerini tamamladı sonra ejderha konuştu:

- Ey Bilbil, bu kızın adına Aysülöv derler. Bunun gibi güzel yüzlü kız erkek yüzünde olmaz. Bunu onca padişahlar istedi ama sahip olamadı. Onca yiğitler onun yolunca canından geçti ama muradı hasıl olmadı. Bunu benden almak için her türlü hileler yaptılar am ama alamadılar. Bunu size bağışladım. Ama bunun bir efsunu vardır ki: bu duayı okuyup Aysülöv’e nefes verirken bu duayı okuyup nefes verirken kıl ol de olur, dedi.

Velhasıl bu ikisi ak kızıdan gerekli olanları aldılar. “Yıldırım” atını Bilbil aldı “El “ atını ise Zelili aldı. Ejderha bunlara saçından bir parça alıp verdi:

- Her nerede başınıza müşkül bir iş gelirse, toz çıkarın ben nerede olursam olayım bir nefesle yüz bin ejderha ile hazır olurum. Bu dağa Herkelan dağı derler. Âlemde bunun kadar büyük bir dağ yoktur. Bu dağın ejderhalarının padişahıyım. Hükmedersem bir saatte yüz bin asker toplarım, dedi.

Ondan sonra Bilbil ile Zelili “El” atını gümüş ve altınla bezeyip ata Aysülöv’ü bindirip Zovkumar ile vedalaşarak yola revan oldular. Onca yol yürüyüp birkaç menzil geçtikten sonra çöllere vardılar. Sonra gözleri birçok asker gördü. Derhal dua okuyup Aysülöv’ü taş çevirdiler. Bilbil Zelili’ye dönüp:

- Gidip bu askerlerin kim olduklarını öğrenelim, dedi.
- İzin verirken ben giderim! Dedi. O anda Bilbil:
- Ey Zelili sen burada dur, o ordunun kimin olduğunu gidip ben öğrenirim! Diyerek “Yıldırım” atına binip gitti. Bu ordunun bir geyiğin izinden kuş gönderip, tazı gönderip onları kovalayarak geldiklerini gördü. Bilbil atına bir kamçı vurarak kuştan, tazıdan hızlı gidip hemen geyiği yakaladı. Geyiği kovalayarak gelen yiğitler bunu görüp hayran şekilde dikkatle:
- Ey yiğit, sen nasıl bir adamsın, atın nasıl bir attır ki bizim avımızı kuştan önce yakalayabildin? Sen nereye gidiyorsun? Bizim kovaladığımız avımızı geri ver! Dediler. Bilbil:
- (s.102)Ben sizin avınızı almadım. Ben bu avı “Yıldırım” atım ile kovalayıp bu meydanda yakaladım. Av kovalayıp tutanıdır, dedi. O vakit onların arasından Narın Bey adında bir yiğit Bilbil’e bakıp bir gazel söyledi. Bilbil de ona cevap verdi:

Narın Bey:- Yiğit, nerden gelip nereye gidersin?
Verip git benim kapandaki avımı,
Nasıl attır, nasıl adamsın,
Verip git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Turandan Ayran'a çıkıp geldim,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı,
Atım "Yıldırım" kendim alırım,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

Narın Bey: - Ben bakmam, yiğit, böyle sözüne,
Dayanma gücüne, bakmam düzüne,
Kendine çok güvenen atı ile özüne,
Verip git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Meydan içinde benim benlik satarım,
Baştan oyuncuyum oynayıp kazanırım,
Kaçsam kurtulur, kovalasam yakalarım,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

Narın Bey: - Sana behbit değildir çok kavga etsen de,
İşler fazla olur kabalık yapsan,
Yıksan al söz ile ya da yıkılsan,
Verip git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Doğru konuşalım siz ile,
İşitenden olmaz gören göz ile,
Av tutanın olur, yıksam söz ile,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

(s.103)Narın Bey: - Var adamı bir ayaktan asma!
Âcize güç gösterip, ağır basma,
Yiğidin kendi divanını kendin kesme,
Verip git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Bir kimse güç gösterip asıp almazsa,
Ya da bir güçlü düşmanı basıp almazsa,
Vermem kellemi kesip almazsa,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

Narın Bey: - Doğru söz söyle doğrudan dönme,
Meydan içinde kızıl kana boyanma,
Özüne çok güvenme, gücüne güvenme,
Verip git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Ben bir uzak yoldan elçiyim,
Dağlarda kuvvetlice gezen avcıyım,
Yiğidim, sorgulayanım, avcıyım,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

Narın Bey: - Dembe-demden gelir şahımdan masıl,
Kim bilir kimin muradı nasıl,
Hükmetse şahım Şabaz Han Adıl,
Ver git benim kapandaki avımı!

Bilbil: - Cellat masıl olup gelse bu cana,
Korkmam Adıl'ından, dilemem aman,
Sehrayı ben, bakmam sultana, hana,
Ben kimseye vermem tuttuğum avımı!

Narın Bey: - Etmedin sen benim gönlümü hoş,
Şahıma arz etsem, yeter tadıma,
Gel işit: "Narın Bey" derler adıma,
Verip git benim kapandaki avımı!

(s.104)Bilbil: - Atım "Yıldırım"ı, hak edip almışım,
"Sülû", "Dembermez'i" ile vurmuşum,
Bilbil der, avımı elime almışım,

Ben kimseye vermem vurduğum avımı!

Velhasıl Bilbil ile Narın Bey sözlerini tamamladılar. Sonra Narın Bey:

- Ey Bilbil, gel ikimiz padişahımızın yanına gidelim. Adına Şabaz han Adıl derler. Adalette bir kılı bile ikiye böler. Onun yanında padişahla fakir biri durur. İkimizin davasını çözer. Sen bir cihanperver yiğitsin. O senin ne arzun varsa çözer, dedi. Bilbil ile Narın Bey padişaha doğru gittiler. Bunların yaşadığı olaylar padişaha anlatıldı. Padişah bu ikisini huzuruna çağırdı. Bunlar padişahın karşısına çıkıp cselam verip durdular. Padişah selamlarını aldı. Bilbil'e dönüp:
- Ey yiğit nereden gelip nereye gidersin? Dedi. O an Bilbil eline sazını alıp onu tel tel çalarak başından geçen günleri padişaha anlattı. Bir beş kelime söz söyledi:

Gezerek çıkmışım Turandan beri,
Ayran ülkesine seyran eyledim,
Yedi yaşında sevdim nazlı dilberi,
Âlemi aşkıma hayran eyledim.

Irak Horosan'da kaldı vatan toprağı,
Bize takdir etmiş o yüce Rabbim,
Dokuz yıl için başı dönen sefil,
Vaktimi özüme zindan eyledim.

Yar elinden içtim bir dolu kâse,
Unuttum ben kavim, kardeş tamamı,
Koydum ah ile feryada babam ile annemi,
Yıktım hatırasını beyran eyledim,

(s.105)Ayrılıp vatandan, her varlığımdan,
Aşk ile geçmişim ar ile namusumdan,
Änreşer felekler ah ile feryadımdan,
Döküp gözyaşımı viran eyledi.

Bir yar için sefil, budala oldum,
Onca yıllar aşkını kalbime saldı,
Ayran vilayetini zapt edip aldım,
Padişahlarını askerleriyle yeksan eyledim.

Yatırdım, tiksiniş durdum askerimden,
 Bir yârin hayali geçti serimden,
 Saki bir mey sundu şu dilberimden,
 Bir mey içip gönlümü mestan eyledim.

Açılmış taze gülüm genç çağında,
 Yanıp tutuşmuşum dert dağında,
 Şeyda olup tazelik bağında,
 Bilbilim Gül için figan eyledim.

Velhasıl Bilbil sözlerini tamamladı. Sonra Şabaz han Adıl:

- Ey Bilbil senin bu işin ziyadesiyle büyük bir iştir. Senin aşık olduğun Gül ise o Şaalıcan denilen padişahın kızıdır. Şaalıcan Ayran perilerinin padişahıdır. Sen insanoğlu o ise peri kızıdır. Onun vuslatı sana neden müyesser olsun ki? Babası Şaalıcan'ın üç şartı varmış. Sen onları nasıl yerine getireceksin? Bütün Ayran yiğitlerinden Şaalıcan'ın isteklerini yerine getirebilen yoktur. Onun yolunda onca "ben" diyen güzel yiğitler canlarını cellâtlara kaptırdılar. Senin bu işin bitmesi gereken bir iştir. Gel ondan vazgeç. Gül'ün aşkını terk et. Bu yoldan çık! Sana peri kızı gerekiyorsa Herkelan dağında Zovkumar adında bir ejderhanın elinde peri kızı vardır. Adına Aysülûv'dür. Ona hiçbir peri kızı denk gelemez. Onun gibi (s.106)güzel yüzlü dünya üzerinde yoktur. O Zovkumar'ın Susamar adında bir kara ejderha düşmanı vardır. Sen güçlü bir yiğitsin. Bütün askerlerimi, pehlivan, kahraman, çapıcı yiğitlerimi toplayayım. Herkelan dağına varıp Susamar ile savaşıyım. Senin hatırın için Allah bize yardım ederse Susamar'ın kellesini kesip Zovkumar'a peşkeş edersek bize Aysülûv'ü bağışlar belki. Onu sana nikâh kıyıp alırız, dedi. O anda Bilbil Şabaz han Adıl'a dönüp bir beş kelime söz söyledi:

Bir yârin aşkında serden geçmişim,
 Olmuşum köyde deli, Şabaz han!
 Taç ile tahtan, altın ile gümüştan geçmişim,
 Terk ettim dünya malını Şabaz han!

Yar aşkını terk edip yolda kalmam,
 Bir başka sevdayı gönlüme salmam,

Âlem perilerini göze almam,
Eylemem ham-hayali, Şabaz han!

İsterim, o yârin köyüne yürüsem,
Ya alsam perimi ya canımı versem,
Ya o Sınafam'da cemalini görsem,
Olsam artık gamdan ayrı, Şabaz han!

Kimse bilmez benim inceliğimi kalınlığımı,
İşit, kadir mevlam yardım etsin bana,
Çıkardım "Dembermezimi" kellesini kestim,
Ezanmış Susmarın peli, Şabaz han!

Ayran perilerini almam göze,
Gözüme görünmez yârimden özge,
Aysülûv'ü verdi Zovkumar bize,
Geydirmem yeşil kırmızıyı, Şabaz han!

(s.107)Susmarın leşini meydanda savurup,
O bizleri kendi başına taç edip,
"Yıldırım", "El" atını bize bağışlayıp,
Verdi türlü cevher, taş Şabaz han!

Ayrılıkta ağlayıp, gözyaşı döküp,
Geldim eziyet cefa tohumu dikip,
Bilbilim, Gül için ah ile feryat çekip,
Geçirmişim ay ile yılı, Şabaz han!

Velhasıl Bilbil bu kıssasını bir bir beyan etti. Sonra Şabaz han Adıl şaşırıp hayran ve kendini kaybetmiş şekilde parmağını ısırıp durdu ve:

- Allahu Teâlâ eline kuvvet versin, işini rast getirsin! Dedi. Ondan sonra Şabaz han Adıl yedi gün yedi gece toy düzenledi. Aysülûv ile Zelili'yi nikâhladı. Bir gün Bilbil kaygı ve hasret duyup kederlendi. Bilbil'in gönlüne "İlim öğretene babam Mollagalandar'ı, dostum Sala beyi, Zelili'yi Allahım muradına erdirdi.

Benim muradımı nasip eder mi ki?" diyerek Gül'ün aşkını tazeleyip önce Allah'ı sonra da yanından ayrılanları yâd edip bir beş kelime söz söyledi:

Aşğın, ya Rabbi, işitmek arzu hali var mıdır?
 Rast etmek bu bükülen uzun dalın var mıdır?
 O perimi görmeye hilal kaşın var mıdır?
 Evvel sonunda, hiç onunla buluşup kavuşmak var mıdır?
 Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?

Çağırıp önce bir Allah, ya da Muhammed sevgili,
 Canı dilden sevmişim bağ içinde biten sümbülü,
 Dört yardır o: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali,
 Kuvvet eyleyip yedi sultan, haber ver, yedi veli,
 Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?

Bey medet, kırk erenler, doğru yol gösterin bana!
 Ya Bahavetdin veli, döndüm, sığındım ben sana!
 (s.108)Gül Süleyman, dahi kıl bir medet benden yana!
 Hoca hafız veli, sen yine ilham kıl bana!
 Bilmem ben, gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?

Yedi yaşımdan beri aşık olmuşum o yâre ben,
 İstesem kuvvet erenlerden, etem dillara ben,
 El günden, kavim ile kardeşimden düşüp avare ben,
 Sevdiğinden ayrı düşen aşık ve biçare ben,
 Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini gören var mıdır?

Leyla-Mecnun geçti, onca çekip dert ile cefa,
 O Şirin-Ferhat çok, birbirine eyledi bela,
 Varka-Gülşah, Vamık-Uzra isteyip zevki sefa,
 Yar vuslatını isterim ben, olsa deyip, derde şifa,
 Bilmem ben, Gül'ün yüzünü görmek cemalini var mıdır?

O Galandar, Sala ile Zelili de can nefesim,
 Erdiler birçok murada, bin şükür her bin nefesim,

Desteklese gezen erenler, başka ondan yok eksiğim,
 Şu perim ile kavuşsam bulsam yarama merhemim,
 Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?

Şahımerdan o Ali getirse Düldül'ünü,
 Götürse yar bostanına, görsetse kızıl sümbülünü,
 Dudaklarından buse alıp kucaklasam da ince belini,
 Hak yetirse yarıga sersem, Şeyda Bilbilim,
 Bilmem ben, Gül yüzünü cemalini görmek var mıdır?

Velhasıl Bilbil sözünü tamamladı. O gece yattı ve bir rüya gördü. Rüyasında yürüdüğü zamanlarda aradığıyla ayrı düşüp hangi yöne gideceğini bilemeden gönlünün kedere düşerek damla damla ağlaya ağlaya sersem olarak gezdiğini gördü. O vakit gök kıyafetli, kara atlı, yeşil asalı bir kişinin gelip: “Ey Bilbil elini ver!” dedi. Bilbil elini verdi. O kişi Bilbil’in elinden kaldırıp ata (s.109)bindirdi. “Gözünü aç!” dedi. Bilbil gözünü açtı büyük bir bağda durduğunu gördü. O bağda bülbüller şakıyıp kanaryalar çah çah ötüyor, güller açılıyor meyveler oluyordu. O bağın içinde kırmızı cevherden oluşan büyük bir bina vardı. Bilbil o binanın penceresinden doğru baktı. Çünkü içinde güzel mi güzel bir kız oturmuş cemali cihan ve alemi aydınlatıyordu. Başlı süslü gözleri naz ile bakan güzel, zülüfleri halka, bir güzeller güzeli, kirpikleri ok, dudakları mutlu, yüzile şulesi bu bağı gün doğana kadar aydınlatırdı. Bilbil onu görüp, bi hoş olup yıkıldı. Bir zaman sonra kendine geldi ve atının da henüz altında durduğunu fark etti. Bilbil ona dönüp:

- Ey baba, bu nasıl hikmettir ki benim aklımı başımdan aldı. Bu bağ nasıl bir bağdır ki böyle ziyadesiyle zengin! Dedi. O:
- Ey Bilbil, bu bağ kızım Gül’ün bağıdır. Bu şehre Sinafam derler. Bize Hazreti Ali derler, dedi. Gözünden kayboldu. O vakit Gül evden çıkıp , Bilbil’in yanına gelerek:
- Ey yiğit hoş gelmişsin, sefa getirmişsin hangi bağın bülbülüsün? Dedi. Bilbil:
- Ben senin Bilbilinim, seni arayıp gezerim, şimdi hiçbir yere gitmem, dedi. O anda Gül:
- Doğrudur, ben Gül’üm. Ama ben ile kavuşmak sana nasip olmaz. Şabaz han Adıl’ın şehrinde seksen bin medrese vardır, birine Şa-Emir Agzam durur. Benim haberimi ondan alırsın. O medresede benim yeğenim, Salım, insanlar, okuyup öğrenirler. O seni bana getirir, diyerek kayboldu. O vakit Bilbil titreyip uyandı.

Gördüğünün düş olduğunu fark etti. Bilbil bir ah çekerek ağzından ateş çıkararak Gül'ün ayrılığına düşüp yanıp yüreği hoşça atarak bir muhammes söyledi:

Ağa, beyler, sevdiğim cananı gördüm bu gece,
O peri endamlı melek simayı gördüm bu gece,
(s.110)Güzel olan boyunu, dil ile sözünü gördüm bu gece,
Gamzesi ok, kirpiği ok olanı gördüm bu gece,
Hasta canım derdime dermanı gördüm bu gece.

Bilmem ben bu uyanmış yazılan kaderim midir?
Ya da ha o gözleri can alıcı zalim midir?
Ya açıp kıymetli yüzünü, gönlüme hoş balım mıdır?
Boyları uzun, Âlip ya uzun dalı mıdır?
Var periler serveri, sultanı gördüm bu gece.

Bir göründü, bilemedim uyku-uyanıklık arası,
O zaman görünce gönlümün çoştı yüreğimin yarası,
Yanmak, tükenmekten başka aşğın yok çaresi,
Bilmedim, gün şulesidir ya bir ayın paresi,
Bir yazılmış zineti-hediyeyi gördüm bu gece.

Çehresine baktıkça gittim akıl ile fikirden özlerim,
Onca desem kavuşmasını asla tükenmez sözlerim,
Pencereden kim bakıp, çıktı nurlu yüzlerim,
Yanan o mum ateşe düşünce yayıldı gözlerim,
Aydınlık olmuş bir gece eldanı gördüm bu gece.

“Şehri-Sınafamdan olan” dedi, “yazım-yaylağım”,
“Seyrettiğim bağıdır, o solmamış sulağım”,
“Âşık gönüldedir” o dedi “avım, avlağım”,
“Medrese Şa-Âmir Agzam'dan sorarım sorumu”,
Eden böyle yemini o, sözü vereni gördüm bu gece.

Şahımerdan kolladı, o bize böyle pay,
Etti bağ içine, imaret duvarından doğdu bir ay,

Doğmamış ondan daha peri kızı çehresi içinde zenginlik,
Saçı gece karanlığı gibi, dişleri kıymetli taş, kaşı misli yay,
Şeker şerbet, dudakları mutlu gördüm bu gece.

(s.111)Gösterip ay yüzünü, gitti cananım benim,
Ayrılıp kaldım, yine yandı şirin canım benim,
Nerede vardı bilemedim o şahı güzelim benim,
Yandı bağrım, tutuştu canım, arttı feryadım benim,
Bilbilim, bir taze gülü narinimi gördüm bu gece.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Ondan sonra Zelili'ye dönüp:

- Ey Zelili gel ikimiz Şa-Âmir medresesinin yoluna gidelim! Dedi. Zelili de:
- İyi olur! Dedi. Sonra Bilbil ve Zelili Şa-Âmir medresesini bulmak için yola revan oldular. Şehri bir bir gezip sonunda seksen bin medresenin içinde Şa-Âmir Agzam'ı buldular. Medresenin hocasının ders verdiğini gördüler. Bilbil ile Zelili gidip hocaya selam verdiler. O selamı aldıktan sonra sağlık sıhhat soruştular. Sonra hoca onlara dönüp:
- Ey yiğitler nereden gelip nereye gidersiniz? Hangi ülkenin insanısınız? Söyleyecekleriniz varsa söyleyin, dedi. Bilbil hocaya dönüp eline sazını alarak Gül'ün durumunu soran bir söz söyledi:

Iraktan yârimi izleyip gelmişim,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?
Âyran ülkesini gözleyip gelmişim,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Felekler Ânreşer ah ile feryadımdan,
Hiç haber alamadım zülpi-tarımdan,
Aşğım, ayrıldım sevdiğim yârimden,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Nazik dudaklarının meyinden içtim,
Aşkından mest olup kaynayıp piştim,
Bir görüp suratını arzumdan geçtim,
Gören var mı bilen var mı, yarenler.

(s.112)Az zamanda buraya gelip, yitirdim yolunu,
Gezdim Şu Äyran'ın deresini çukurunu,
Bulamadım, sonamıñ ben gezen kölün,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Uzun Şimşir ağacı uzar, servi misali,
Şekerden her söz, belki, keyifli,
Elinde tespahi, zikri senalı,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Yorulup, aşıp kaldı o yarı nefesli,
Yarama aramadım hiç nerede merhem,
Medreseler tacı padişah Amir Agzam,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Bu deli gönlümün sarhoş iğnesi,
Ansızın geldi gamzenin oku,
İlmin saygınlığı, kelamın hakkı,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Onca soru sordum yakına uzağa,
Şaalıcan'ın kızı o peri kızı,
Ben Bilbilim, Güldür yârimin adı,
Gören var mı, bilen var mı, yarenler?

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. O vakit Şah-Amir Agzam'a uzun boylu, hoş, Salım adında bir oğlan okuyordu. Kendisi Gül'ün yeğenydi. Onun kulağına Bilbil'in "Gül'e aşığım!" dediğı sözü duydu. O an aniden sıçrayıp Bilbil'i kendi evine çağırarak eline sazını alıp "Ben sana Gülden haber geitrdim!" diyerek bir beş kelime söz söyledi:

AŞka kanat çırpıtran, sarhoş eden Bilbil!
Sen Gül'ü sor ben cevap vereyim;
(s.113)Mum ateŐinde yanan pervane Bilbil!
Sen Gül'ü sor ben cevap vereyim.

Menziline, meskenine, giderim ben yoluna,
 Dört tarafını gezer gibi sağını solunu,
 Başları periler deresini, kolunu,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Hatırlasam, akar gözümde yaşım,
 Yakınım, yurdum komşu ile akrabam,
 Onun ile birdir soydaşlarım, ilim,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Âşık maşukunu gözden çıkarması,
 Şartlarını yerine getirip, kındır alması,
 Üç yüz yıllık yoldur gidip, gelmesi,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Gül'e âşık olan çoktur sana göre,
 Başın göğe erdi, varıp ançalar,
 Yetişmez kavuşmaya bağda goncalar,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Şaalıcan der bize "Balam" da,
 Annem ile doğan Gül benim halam,
 Varıp gelirim kırk gün yetirirse mevlam,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Gizli söz güzeldir hayırda şerde,
 Şiir desen, sırrını sözle bir merde,
 Salım der, uğraşır bir gizli yerde,
 Sen Gül'den sor ben cevap vereyim.

Velhasıl Salım bu sözlerini tamamladı. Ondan sonra Bilbil ile Zelili'yi alıp evine gitti. Çay içip ekmek yiyerek vakitlerini hoşça geçirdikten sonra Bilbil Salım'a dönüp:

- (s.114)Ey Salım senin aslın, sırrın nedir? Bize söyle! Dedi. O an Salım:

- Benim sırrımı henüz bilen kimse yok. Benim aslım peridir. Gül'ün hatırına sizlere söyledim. Benim peri soyundan geldiğimi burada hiç kimse bilmez. Vilayetimiz Sınafam şehridir. Şaalıcan bütün Ayran perilerinin padişahıdır.

Şaalıcan'ın üç kızı vardır. Büyüğüne Nigar derler. O benim annemdir. Ortanca kızına Uzar, küçük kızına Gül derler. Ey Bilbil, Gül benim halamdır. O annemle doğdu. Benden ne isteğin olursa yaparım. Bilbil Gül'ün adını işitince bir ah çekip, bir beş kelime söz söyledi. Salım'da cevap verdi. Soruyu Bilbil'den cevabı Salım'dan alalım:

Bilbil: - Salım, sen söyledin yârimin adını,
Söyle, kurban olayım şirin dillere,
Getirdin hoş verip, gönlümün şahını,
Öyle kurban olayım şirin dillere.

Salım: - İşit bu destanı, âşık Bilbil,
Kul olmuşsun sen bağda güllere,
Gülşen içinde sevip seven sümbül,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

Bilbil: - Sen oldun merhemi ah ile feryadımın,
Gönlümün sevgilisi saçımın teli,
Görmüşsün cemalini sevdiğim yârimin,
Söyle, kurban olayım şirin dillere.

Salım: - Bilmezsin, kimini iyi, kimini kötü sanıp,
Irak'tan gelmişsin tutuşup yanıp,
Mey için mest olup meye kanıp,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

(s.115)Bilbil: - Sen bu gün söyledin yârimin ismini,
Biliyorsan söyle, kuralını, resmini,
Gel, ey Salım kardeş, sonamıñ kavuşman,
Söyle kurban olayım şirin dillere.

Salım: - Sarhoş olup aşkın meyinden içip,
Uzun boyuna sevgili elbisesi dikip,

Evinden barkından ayrılıp, isteğinden geçip,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

Bilbil: - Sevmişim ak yüzlü perimin halini,
Hâsıl olur mu bulmak kavuşmasını,
Bize görmek var mı ay cemalini,
Söyle, kurban olayım şirin dillere.

Salım: - Evi barkı uzaktır, menzili uzak,
Yakmıştır canını derdi de üzüntüsü de,
Ümit ile olmuşsun yüzünün miskine,
Kul olmuşsun sen bağa güllere.

Bilbil: - Perimin bir ince şirin sözünden,
Güzel cemalinden, gülün yüzünden,
Badem gabağından, ceylan gözünden,
Böyle, kurban olayım şirin dillere.

Salım: - O şirin sözleri can yakışlı,
Kokusu miski amberli, misk kokulu,
Boz kuş sıfatlı, Güversin bakışlı,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

Bilbil: - Ben bilem onun yolunu yordamını,
Sen güzel bilirsin resmini, kaidesini,
Gel sen bizimle gitmek vadasın,
Söyle kurban olayım şirin dillere.

(s.116)Salım: - Binersin “El” adında aşkın burağına,
Tutmuşsun uzak yoldan beri silahı,
Gelip buna, arayıp sorup yârini,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

Bilbil: - Gel, sen bize ver mey koyup tastan,

Bir nefes bırak kaygıdan, gamdan,
Bilbil der, bir nice Gül kıssasından,
Söyle, kurban olayım şirin dillere.

Salım: - Kabul ettim sözünü. Ben olayım yoldaş,
Hakiki gerçeğimden ben olayım sırdaş,
Salım der, bir nice Gül kıssasından,
Kul olmuşsun sen bağda güllere.

Velhasıl ikisi bu sözlerini tamamladıktan sonra Salım:

- Ey Bilbil, şu yerden Gül'ün ülkesi Sınafam'a at ile gitmeye kalksan yüz elli yıllık yoldur, dedi. O anda Bilbil:
- Geçip giden ömrümüz sona erer, dedi.
- Peri halkına bu yol yirmi gündür, dedi.

Bilbil Salım ile gitme vaktini belirledi. Ondan sonra Salım yolda başına gelebilecekleri düşünüp, bir taht yasap koydu. Bilbil ile Zelili Şabaz handan gitmek için izin istedi. Şabaz han Adıl:

- Ey Bilbil, gitme, benim yurdumdan gönlündeki kızını alıp vereyim. Her ne amacın varsa ben yerine getireyim. Gel, sen Gül'ün aşkından vazgeç. Önce Gül'ü bulmak sonra ise Şaalıcan'ın şartlarını yerine getirmek zor iştir. Helak olursun. Bulamadan ölürsün. İyisi mi sen benim dileğimi yerine getir. Gül'den vazgeç! Dedi. O anda Bilbil:
- Yârimden haber aldım giderim. Âşıklık bir derttir. Onun dermanı yarın cemalini görmektir, diyerek yüreği hoşça çarptı. Eline sazını alıp bir beş kelime söz söyledi:

(s.117)Şahım, dileğini yerine getiremem,
Yârimin haberini aldım, giderim,
Gelip ayrı yerde kalamam,
Yârimin haberini aldım, giderim.

Durmam, tutmuşum yolun silahını,
Şimdi döndürmem gönlümün yangınını,
Binmişim şu yolda aşkın burağına,
Yârimin haberini aldım, giderim.

Şerbet ile şeker balı dudaktan geçmem,
 Güvercin gibi o şirin dilden geçmem,
 Arzumdan geçerim, Gülден geçmem,
 Yârimin haberini aldım, giderim.

Tanrım verse, şartını asan eylerim,
 Sınafam şehrine seyran eylerim,
 Kederli sevgilileri hayran eylerim,
 Yârimden haber aldım, giderim.

Durdum hal içinde, gördüm o yarı,
 Kalmadı gönlümün sabrı kararı,
 Âşıkların yarsız geçmez ömürleri,
 Yârimden haber aldım, giderim.

Aşkından geçmişim hanım hanımdan,
 Hükmü sultanımdan, kentim ile hazinemden,
 Geçerim “Gül” deyip, aziz hanımdan,
 Yârimden haber aldım, giderim.

Âşıktır, ey şahım bostana Bilbil,
 El uzatmış onca destana Bilbil,
 Yârim Güldür benim mestane Bilbil,
 Yârimden haber aldım, giderim.

(s.118)Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Şabaz han Adıl çare aramak için izin verdi ve:

- Ey Bilbil sana izin veriyorum, âşık maşuk edilmez! O anda Bilbil:
- Ey Şabaz han Adıl Zelili’yi sana, seni de Allah’a emanet ettim! Dedi. Şabaz han:
- Seni Zelili’yi düşünme kendini düşün! Dedi. Bilbil “Emredersin!” diyerek durup gitti. Zelili ile vedalaşıp Salımın evine giderek bir saat oturdu. Salım birkaç dost ve arkadaşları ile geldi. Bilbil’i tahta oturtup devlere göstererek, onca vilayeti ona layık kılıp birkaç dağ aşip birkaç derya deniz geçip yirmi günde Sınafam şehrine vardık, dediler. Şimdi buraya gelelim diyerek geldik, dediler. Sonra Bilbil:

- Şu şehir gül perimin şehri midir? O anda Salım:
- Evet, Gül perinin şehridir, dedi.

Salım'ın karşısından atası Zehir Bey, annesi Biger ve kardeşleri çıktılar. Onların içinde bir insanoğlunun olduğunu gördüler. Ağırbaşlı, yüzünde Allah'ın nurunun olduğu, uzun boylu sevimli, altın kekilinin ucu sırtının iki tarafına yayılan birini gördüler. Onun yüzünü görünce hayran kaldılar.

Velhasıl Bilbil ile gelen perileri misafirhaneye götürdüler. Altın yıldız serip oturtular. Salım'ın baba, anne ve kardeşleri sordular:

- Ey Salım, bu insanoğlu kimdir? Ne için gelmiştir? O anda Salım:
- Bu Bilbil denilen insanoğludur. Halam Gül'e âşık olup beş yüz yıllık yoldan gelmiştir, diyerek Bilbil'in başından geçen olayları anlattı. Sonra onlar da hayran kaldılar. "İnsanoğlu anca bu kadar gayretli olur!" dediler. Sonra Nigar:
- Gül "Bilbil" diyerek ah ile iç çekip gam ve kederle dolarak yürüdü. Ona neden haber veriyoruz? Diyerek sevindiler. Salım:
- (s.119)Bu gece misafirlere izindir, gün doğumuyla gidip halama haber verin, dedi.

Şimdi sözü Gül'den işitelim. O gece rüya gördü. Rüyasında Seyir bağında geziyordu. Nege nazlı gibi yiğit karşısında hazır oldu. Nazar ederek baktıkça derdi de arttı. Ahiri gül yiğidin yüzüne bakamadı. Bir hoş olup yıkıldı. Bir saat sonra kendine gelip:

- Ey yiğit, nereden gelip nereye gidersin? Adın nedir? Dedi. Sonra yiğit:
- Turan padişahının oğluyum, adım Bilbil'dir. Gül'ü arayıp arzularak geldim, dedi. Gül:
- Gül dedikleri benim, diyerek Bilbil'in boynuna el uzattı be Bilbil'de Gül'ün boynuna el uzattı. İkisi yanak yanağa, dudak dudağa verip öpüşüp kucaklaşarak oturdular. Tek vücut gibi olup sarılıp yattılar. Gül erkenden irkilip uyandı. Rüya gördüğünü fark etti. Gül ah ile feryat edip zar zar ağladı. Ağzından ateş çıktı. Yârin uzaklığında Gül'ün aşkı artarak eline sazını alıp onu tel tel çalıp cariyelerine dönerek "Ergudını bilip" diyerek bir gazel söyledi:

Yarenler, yatırdım hatırımdır, nedir?

Yârimin cemalini gördüm bu gece,

Bilmem uyanık mıyım, düşüm müdür, nedir?

Yârimin cemalini gördüm bu gece.

Uyanmış ikbalim ya da bahtım ermiş,
 Bilemedim, gönlümdür ya da görmüş gözüm,
 Seyredip, Seyir bağında yürümüş,
 Yârimin cemalini gördüm bu gece.

Bir acayip temiz insan gelir, bildim,
 Vardım hazretine ziyaret ettim,
 Öpüştüm, kucaklaştım, oynastım, güldüm,
 Yârimin cemalini gördüm bu gece.

(s.120)O dedi: “Kurulmuş yârimin tahtı.”,
 Ben dedim: “Açılmış aşığın bahtı.”,
 Rüya görmem gerek tan seher vakti,
 Yârimin cemalini gördüm bu gece.

Dersiniz: “Batıldır, gördüğün hoştur.”,
 Bildim şeytan değil, ilahi düştür,
 Yordurun siz bilirsiniz, bu nasıl iştir?
 Yârimin cemalini gördüm bu gece.

Yakındır yar ile sefa sürmek,
 Seyir bağında bile yürümek,
 Umudum, yordüğüm, görmek, görüşmek,
 Yârimin cemalini gördüm bu gece.

Demişim onca söz getirip dilime,
 Uzaktan muradım düştü elime,
 Ben Gül’üm, uğraştım o bülbülümle,
 Yarimin cemalini gördüm bu gece.

Velhasıl Gül bu sözlerini tamamladı. Salım’da Nigar ile durdu. Ondan sonra Salım “Bilbil’in geldiğini halama haber vereyim” diyerek gitti. Varıp kapıyı açtı. Gül:

- Hay hay, kimsin sen? Dedi.

Salım:

- Ben, ben, Salım, kapıyı aç! Dedi. Gül kapıyı açtı. Salım Gül'e selam verdi. Gül de selamı alarak sağlık sıhhat soruştuktan Salım'a:
- Ey Salım, insanların içinde çok kaldın, bu gün kaldın, sırrımı senden gizlemem. Benim insanların içinden Bilbil adında bir maşukum var. Rüyamda gördüm. Şimdi sabır ile beklemeye zamanım yok, gece gündüz ah çekerim. Hiçbir çare bulamadım. Sen bir ara bulabilir misin? Yoksa ben bu dert ile öleceğim. Derdimi hiç kimseye anlatamıyorum. Sadece sana anlattım. (s.121)Sen benim Bilbilimi hiç görmedin mi? Ya da onu görenleri işitmedin mi, söyle? Dedi. Salım:
- İnsanoğlu arasında bir adam gördüm. O her nefesinde "Gül" diyerek ah çekip yürürdü. Ben onun yanına gidip:
- Ey yiğit, sen ne için "Gül" diyerek ah çekersin, o senin neyindir? Diye sorduğumda, o;
- Gül benim maşukumdur, kendim ile Bilbilim. Eğer onu bulamazsam, ölürüm. Dünyadan amaçsız göçerim, dedi. Onun gibi güzel, nur yüzlü bir yiğit dünyada bulunmaz. Cihanda kimse de yüzü yoktur. Onun yüzünün şulesi karanlık geceyi aydınlık kılar. Ben o yiğidi Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm, diyerek sözlerini tamamladı. O vakit Gül bir ah çekti. Ağzından tütün çıktı. Sinafam şehri titredi. Gül Salım'a:
- Sen neden onu alıp gelmedin! Diyerek yüreğini coşturdu. Eline sazını alıp bir beş kelime söz söyledi. Salım da cevap verdi:
 Gül: - Döneyim, evrileyim söylediğim sözümden,
 Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?
 Şu canım dolansın gören gözünden,
 Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?
- Salım: - Halam, bizden yarın haberini alsan,
 Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm,
 Yetişmez kararın, gel, haber alırsan,
 Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.
- Gül: - Elim yakamdadır, halim haraptır,
 Bütün çektiğim derler ayrılıktandır,
 Uzaktadır meskeni, yolu uzaktır,

Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?

Salım: - Padişahlar vermiş ona birçok para,
Iraktan gelmişim o arıp-arıp,
(s.122)Haber vermek oldu boynuma vacip,
Şabaz han Adıl'ın şehrini de gördüm.

Gül: - Yar vasfını eyledin dilinde ezber,
Ateş saldın canıma, doğru haber ver,
Gördüğün yakında mı uzakta mı bir yer?
Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?

Salım: - Geçip giden aşığın ben gamını yüklensem,
Tez alıp gelirim, canıma kıysam,
Yakındadır yarın, doğrusunu söylesem,
Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.

Gül: - Gördüğümü demişim deñime-duşuma,
Bu gün öz hayalim geldi aklıma,
Yatıyordum, bu gece girdi düşüme,
Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?

Salım: - Görürsün yarını gönül çağında,
Erersin muradına başında sağlıklı,
Sen düşünde gördün, ben gerçekte,
Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.

Gül: - Bilemedim, sıcakı da soğuğu gördün,
Hem sarhoşluğun da, hem de ayıklığın da gördün,
Bilmem ben yakını da, uzağı da gördün,
Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün.

Salım: - Geldim, perilere ferman eyleyip,
Şu dertli canına derman eyleyip,

Dün gece yârini misafir edip,
Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.

Gül: - Hani sende dostluk? Gülüp gelmedin!
O tacı başıma takıp gelmedin?
(s.123)Gördün güzel, ama alıp gelmedin!
Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?

Salım: - Halamın, tacını başına takıp gelmişim,
Kuvvetle dötrnala sürüp gelmişim,
Gam ile doldurma gönlünü, alıp gelmişim,
Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.

Gül: - Alıp gel yârimi tan seher vakti,
İşit; bağda olsun Seyirgah bağı,
Ben Gülüm, kalmıştır ciğerimde yarası,
Salım can, Bilbilimi sen nerede gördün?

Salım: - Salım der, sarhoş gezip onca gün,
Ayrılıkta çekip dağ üzerine düğüm,
Padişah Amir Agzam'da uğraşıp bir gün,
Şabaz han Adıl'ın şehrinde gördüm.

Velhasıl Gül ile Salım bu sözlerini tamamladılar. Ondan sonra Gül Salım'a dönüp:

- Ey Salım Can, hakikati söyle, bu sözün ile benim gönlümü perişan eyledin. Bir sözünde “gördüm” dersin diğer sözünde ise “alıp geldim” dersin. Ben hangi birine inanacağımı bilmiyorum. Gözlerim dört, bağrım pare oldu. Doğruyu söyle,, gönlüm bir yana oldun-diyerek ah edip yıkıldı. O anda Salım Gül'ün gözyaşına takat getiremedi:
- Ey Gül can, gönlünü gam ile doldurma. Başını rahatlat. Bilbil gibi aşık olup gülden güle kon. Güvercin gibi çah çah ötüp şevkin pazarına düş. Şabaz han Adıl'ın şehrinden periler ile bir tahta oturtup yirmi gece yirmi gündüz Bilbil'i aldım da geldim. Dün gece evimde misafir ettim. Sen şimdi hiç gam çekme.

Bilbil benim evimdedir. Beni de kendisi sana haberci olarak gönderdi. Lakin Bilbil: “Ben bunca yıllık yoldan beri “Gül” diyerek geldim, şimdi Gül’ün (s.124)kendisi istemezse ben buradan bir adım geriye atmam.” Dedi. Gül bu sözü işitince aşkı eskisinden daha da çok artıp vakti hoş olup:

- Ey Salım can, öyle olursa bende başım işle yürüyüp giderim! Dedi. O anda Salım:
- Ey Gül, ikinizde hakiki âşıkırsınız, şimdi anladım. Kendiniz giderseniz ayıp olur. Bir cariye yollayın! Diyerek akıl verdi. O anda Gül:
- Ey Salım can, ondan olsa sabah adamlarımla, eşit denkliklerim ile Seyirgah bağına giderim. Güneş doğana dek bir hizmetçiyim. O vardıktan sonra sen hem Bilbil’i alıp oraya var. Âşık ile maşuku muradına erdirip hasret yerinde bir birinizin yüzüne müşerref kılın! Dedi. Salım o sözle durup evlerine gitti. Bilbil’in yanına varıp oturdu. Sonra Bilbil:
- Ey Salım can neden geç kaldın, Gülümnden ne haber getirdin? Diyerek bir gazel söyledi. Salım da ona cevap verdi:

Bilbil: - Sen gittin, kaldı gözlerim yolsa,
Ne cevap verdin Gülümnden, kardeş?
Söyle, gördün mü yârim ne haldedir?
Ne cevap getirdin Gülümnden, kardeş?

Salım: - Gül çekmiş onca yıl çok dert, cefa,
Seyirgah bağını sözü eyledi,
Dedi: - Ben olmuşum yüzüne arzulu,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Ey Salım, o zaman söyle haberimi,
Haber ver, ne iş eyledi yârim,
Sen gittin kalmadı sabır ile kararım,
Ne cevap getirdin Gülümnden, kardeş?

Salım: - Bir ah çekti o an işitince adını,
Ateş saldı canına yakının, aklın,
(s.125)Bağa seyre çıkıp o peri kızını,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Olup hizmetinde, bir zaman durup,
O zaman sonamıñ suretini görüp,
Sen gidip yanına arzumu iletip,
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?

Salım: - Dedi: “-Benim yârimi sen nerede gördün?”,
Ne cevap getirdin, ne haber sordun?
Yetiştirdim arzunu söyledim derdini,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Sen bugün ateş saldın canıma böyle,
Yâre düş olmaya bir hile eyle,
Dediğini gizleme, doğrusunu söyle,
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?

Salım: - Çok çekip ayrılık derdi, ırağı,
Dedi: “-Düğüm koydu üstüne dağı”,
Güzelliğini görmeye tan seher çağı,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Gül yüzünü görmek için o kadar aciz oldum,
Sen gittin, ben burada intizar oldum,
Yolunda ben bunca kararsız oldum,
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?

Salım: - Dedi: “-Ben bu gece gam kusarım”,
Düşümde uğraştım sevgili yar ile,
Cemalini görmeye ah ve gözyaşı ile,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Ben bunda tam olarak sararıp solup,
Ne haber getirdin, ne cevap getirip,
(s.126)Sabah hizmetin sen gidip gelip,

Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş.

Salım: - Söyüban aşığın can ile tende,
Gönlünün arzusu hayali sende,
“-Sabah alıp gel!” deyip “-Yârimi şunda!”,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Keşfedip gelmişim Rum, İstanbul’u,
Sevmişim bağ içinde dokunmuş sümbülü,
Ben de Seyirgahın Şeyda Bilbil’i,
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?

Salım: - Bu yolda onca söz getirdim dile,
“Gelecektir aşığın!” dedim o Gül’e,
Sabah seyre çıkıp periler ile,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Bilbil: - Verdim ihtiyarım sen kimin merde,
Dilim hoşça öter, yürek kalmıştır derde,
Bilbil der: “-Gül konmuştur gül yanağına,
Ne cevap getirdin Gülümden, kardeş?

Salım: - Salım der, doğru haber sor benden,
Gül der: “Canım var ayrılmam senden,
Seher zamanı inci gönderirim ardından.”,
Seyirgah bağını sözü eyledi.

Velhasıl, Bilbil ve Salım sözlerini tamamladılar. Sonra Salım:

Ey Bilbil can, senin burada olmanı bir bir söyledim. Onun için gece kaldım. Benim haberimi alınca Gül’ün vakti hoş oldu. O senin ile hakiki bir âşık ile maşuktur. Kendisi seher vaktine kadar bağda durdu. “Seher vakti bir hizmetçi (s.)127gönderdi. Onun ile Bilbil’i alıp getirsin.” Dedi. Sonra Bilbil bu haberi işitince keyiflendi. Vakti hoş olarak yüreği çarptı ve bir gazel söyledi:

Ey gönlüm, işittin mi, yârimden geldi haber,
Mektup yazıp bize göndermiştir o dilber,

Yâd eylemiş o bizi canıma olup rehber,
Coştu bu gönlüm aşkından vurup lenber,
Geldi ki Gülün kokusu miski saçılıp anber.

Ben ah çekerek gezdim, hala kılıban dilden,
Yetiştı başım gökyüzüne bu felek çeker koldan,
Simasına nazar edip, saçı uzun sümbülden,
Bilbil olup o bağda ateş olsam o gülden,
Yetmeye ümit eyleyip aşkına düşüp ezber.

Oldu ki bir aydınlık konuşan güzelin içinde,
Gül yüzünü açmıştır, imrenmiş ay içinde,
Işık saçıp oturmuş yüz türlü saray içinde,
Şimdi ki yürek telaşlanır durunca bu beden içinde,
Gitmeye güzel yâre kanat kılıp, çevirsem çark.

Yandırdı güzel yârim, husi içinde tutulanım,
Arzumu işitendir o sevgili yârim,
Gıyabına gam çekerim, o cihan şahım,
Söz verip tutmuş kasıntı vefakârım,
O Seyilgah bağında gül yaprağı taze olmuş.

Mey içtim o canda, heyecan eyledi sinemde,
Dedi ki bu dünyada yar eğlencesi Sınafamda,
Gül açılmış o bağda, izzet ile ikramda,
Kurmuş tuzağını sabahına, o bağı seyirgahımda,
Bilbil ki kement eyleyip Gül zülfünü sarandır.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra o gün Bilbil (s.128) için zaman bir yıl gibi oldu. Gün asla geçip bitmek bilmedi. Gözüne uyku girmedi. Çaresizdi. Ahırıl-âmr seher vakti oldu. Bilbil cariyeinin acele şekilde gelmesini istedi. Yüreği heyecanla atarak yola dönüp eline sazını aldı ve onu tel tel vurarak gazel söyledi:

Yüreğim acele eyler, yola bakarım,
Neden Gül yârimden haber gelmedi?
Ah çekerim, zaman zaman çıkarım,

Neden Gül yârimden haber gelmedi?

Felekler yara eyler, bağrımı yarıp,
Benim gibi var mı ki sararıp solan,
Bilemedim bu haber doğru mu ya da yalan?
Neden Gül yârimden haber gelmedi?

Turandan bu yere yar diyerek geldim,
Bu yerde yârimden bir haber bildim,
Gece gündüz aylayıp, zerzeniş eden oldum,
Neden Gül yârimden haber gelmedi?

Perim avlar mı atıp kemendi,
Güldür benim vefakârım, sevgilim,
Ta ki seher olunca yandım, tutuştum,
Neden Gül yârimden haber gelmedi?

Birçok yerde uğraştım ben ejderhayla,
Aşka düşüp kendimi çıkardım insan içine,
Bilbil hoşça öter konmak için gül yüzlüye,
Neden Gül yârimden haber gelmedi?

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Şimdi sözü Gülden iştelim. Salım evlerine gitti. Nigar Gül'ün yanında kaldı. O Gül'e dönüp:

- (s.129)Ey Gül, aşğın Bilbil dün gece periler ile misafir oldular. Salım, Şabaz han Adıl'ın şehrinde Şa-Âmir Agzam medresesinde buluşup Bilbil'i alıp buraya gelmiş. Şimdi atamıza ne cevap vereceğiz? Dedi. O anda Gül:
- Bilbil'i görelim sözünü iştelim. İnsanoğlunun akli bizlerden daha ziyadedir. Bilbil'in geldiğini sizden başka kimse bilmesin, dedi. Nigar:
- Atamın üç şartı var. Olmayacak işlerdir. Bilbil onları nasıl yerine getirecek? O şartları bu Äyran ülkesinin yiğitleri bile yerine getiremediler. O anda Gül:
- Ey gözümün küçüğü, başımın tacı, neslim! Bilbil bana hakkıyla âşıktır. Bende onun maşukuyum. Allahu Teâlâ âşık ile maşuku birbirine kavuşturmazsa bize gerisi haramdır. Bilbil vakur şekilde doğan bir yiğittir. Birçok insan kendisi gelemez. O benim uğrumda kendi ülkesini terk edip birçok mert, pehlivan

yiğitlerin başarıp bitiremedikleri işleri bitirip gelmiştir. Bende onun için bu canımı feda ederim. İstanbul'u almak Talus şehrini äyelemek, Kelezav'ın ejderhasını öldürüp onun hazinelerini almak, Herkelan dağının Susamarını öldürüp Zovkumar'a başını peşkeş çekerek ondan Aysülöv'i alıp Zelili'ye vermek herkesin yapabileceği işler değildir. Bu kadar işleri bitiren kişi bu şartları da yerine getirir. Maşukunuda koluna takar, dedi. Ondan sonra Nigar da döndü. O anda Gül kırk cariyesi ile çıkıp, kurulanarak giyindiler. Nigar da birkaç cariye ile geldi. İkisi konuşup durdular. Gül'ün Safiya adında güzel yüzlü bir cariyesi vardı. Atlı adamlardan her yere önde varırdı. Savaş olsa o anda on adam ile birlikte savaşabilirdi. Onu elçi tayin edip gönderdiler. "Var git Salım'ın evinde benim maşukum Bilbil vardır. Bilbil ile Salım'ı Hoşmarata derhal alıp gel! Bizler de Hoşmarataşu barşımızga varırız!" Dediler. Ondan sonra kendileri de Hoşmarata karşı yola koyuldular. İmaret seyirgah bağının içindeydi. Gül'ün kendisine yapılan imareti vardı. Kırmızı değerli taşlar, cevher...

(s.130)

(s.131)

(s.132)Emir eyledin bizi Bilbil'e karşı,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!
Sefa seyranına gönlünün huşu,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!

Getirdim Bilbil'ini, Gül'e konmaya,
Aşk yolunda Burak atına binmeye,
Badem kabak yar dudağına kanmaya,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!

Koyup geldim güzeli altında dursun deyip,
Ceylan gözlü gül yüzünü görsün deyip,
Ta ölünce gül harmanın toplansın deyip,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini!

Ah çeker, Bilbil'in başı dumanda,
Kaderinde olmasın gönlün çaresizlikte,
Aşkın kuşu döner durur gökyüzünde,

Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini.

Getirdim Bilbilinden, var mı haberin?
Dolaşmakla devran gibi şamarın,
Güzel vefaların, sevgili yârin,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbilini!

Gördüm Şemsi Kamar yüzlü güneyi,
İnsin, cinsin tamam insanın güzeli,
Yüzü Yusuf, misli boyu uzun,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini.

Geldi Bilbil yar cemalini görmeye,
Arzu edip, gül harmanını toplamaya,
Safiye der, geldim haber vermeye,
Varıp getirmişim, Gül, Bilbil'ini.

(s.133)Velhasıl Safiye bu sözlerini tamamladı. Sonra Gül'ün gönül kuşu pervaz edip yerinde durarak aheste aheste sekip adımladı. Aç kurt gibi etrafına bakınarak yüz bin cilve ve naz ile Bilbil'e doğru yürüdü. O yana bu yana doğru gidip geldi. Onun elbisesinin hiçbir eksigi yoktu. O parmağında on yüzük, her yüzüğü kaşının değerinde değerli altın ile Bilbil'in yanına vardı. Gül'ün gözü Bilbil'e takıldı. Bilbil'in gözü de Gül'e takıldı. O halde ikisi de kararsızca hoş olup birbirlerine doğru bayıldılar. Bir saat sonra kendilerine geldiler. O vakit Gül'ün yüreği mutlu olup Bilbil'e dönüp bir gazel söyledi:

Iraktan gelmişsin, Bilbil, Gül deyip,
Gelip Bilbil, Gül harmanını toplar şimdi!
Yar, ayrılığın ucu bağrından çıkıp,
Bağ ile bahçelere gidip gör şimdi.

Güzel yârim, çektim dert ile halimi,
Ben ona dönüp durdum yolunda,
İnce gerdanına dolama dostum kolunu,
Şimdi bu devranı kendin sür şimdi!

Geldin yeşil giyip bezenip gül yüzlü,
Bakışın karçıgay, oturmuşsun, tugun,
Cemalin aydınlatır bahçe içini bu gün,
Gözlerin cevherdir, dışın incidir şimdi!

İşit sevgilim, bu arzu halimi,
Neşeli olup, tut ak kolumu,
Yar aşkından Şeyda olan Bilbilim,
Konar olsan Gül yaprağı tazelenir şimdi!

Velhasıl Gül sözlerini tamamladı. Ondan sonra gözlerinin içi gülüp kaşını kaldırarak Bilbil'in boynuna elini uzattı. Bilbil:

(s.134)

(s.135)

(s.136)Senin için saldırıp ben altından,
O imaret içinde yürü, Bilbilim!

Velhasıl, Gül bu sözlerini tamamladı. Ondan sonra Bilbil'i o imarete alıp gitti. Bu imaret Gül'ünm kendisi için yapılan imaretti. Onun kerpiçleri inciden, içleri dağ gibi cevher ve altın, gümüşten bezenmişti. Gül o anda Bilbil'in aşkıyla büyük bir eğlence kurup cariyelere ipekten elbise, atlastan kıyafet, ipekten kuşaklar verdi. Sonra:

- Ey cariyeler benim bu sırrımı sizden başka kimse bilmesin. Eğer başka kişilere söyleyip duyurursanız ve ben işitirsem hepinizi öldürürüm! Diyerek bir çok kez tekrarladı. Ondan sonra Salım'a:
- Ey Salım, sen de şu parkın etrafında düzeni koruyup gez. Düşman duymasın, senin de ipini güzel mi güzel çekerim' diyerek Bilbil'e sarılıp yattı. Onların yanına gitmek gece gündüz yasaktı. Cariyeleri birbirlerini görmekte zorlandılar.

Velhasıl, kırk gün kırk gece bu şekilde zaman geçtikten sonra, nege felek eğlence fidanını kırıp düşmanlar padişaha haber verdi. Senin Gül kızın bir insanoğluyula nice vakitten beri sevgi meclisi kurup yatmaktadır, dedi. Sonra Şaalıcan padişah öfkeyle atına binip:

- Gül ile Bilbil'i tez yakalayıp hemen benim yanıma alıp getirin! Derilerini soydurup saman doldurup pazardan pazara dolaştırarak halka gösterip öldüreceğim, diyerek yirmi bekçi dokuz cellat yolladı. Gül Bilbil'in başını dizinin üstüne alıp yüzünü yüreğine koyarak okşayıp otururken geldiler. Bir

güzel yiğidin yattığını gördüler. Gözlemeye göz gerek, bakıp durmaya sabır, takat gerek. Yüzü misk kokulu amberdi. Cellatlar Gül'e bakıp:

- Ey Gül can yârini uykusundan uyandır, padişah çağırıyor, onu “Darağacında öldüreceğim!” diyor. İkinizi de alıp gideceğiz! Dediler. Gül:
- (s.137)Ey ahmaklar, sizler için yârimi uykudan uyandırır mıyım? Diyerek öfkeyle cariyelerini çağırdı. Beş yüz cariye elleri silahlı gelip:
- Ey Gül, ne oldu? Diyerek karşısına geçtiler. Gül de cellat ve bekçileri gösterdi. Cariyeler onların üstüne yürüyüp bağdan kovarak çıkardılar. O vakitten sonra Gül'ü oturduğu yerde artık gam ve keder basıp zar zar sonbahar gibi ağladı. Gözünden bir damla yaş Bilbil'in yüzüne damladı. O anda o uykusundan uyandı. Gül'ün damla damla ağlayarak oturduğunu gördü. Bilbil kederlenip:
- Ey Gül, sana kimden söz geldi, sen neden ağlıyorsun?
Beni üzdün! Diyerek eline sazını alıp bir gazel söyledi. Gül de cevap verdi:

Bilbil: - Ne oldu ki gam bastı bu gün gönlünü?
Sevdiğim, gözyaşını ne için dökersin?
Meğer bizden bu gün ayırır gönlün,
Sevdiğim gözyaşını ne için dökersin?

Gül: - Gafildim yeni bir haber geldi,
Yine başa geldi acı ayrılık,
İşittim, babamdan kötü haber geldi,
Yine başa geldi acı ayrılık.

Bilbil: - Aşk da terk edip hanımımı,
Yurdum, meskenim, genci-kenimni,
Sen yaktın bu gün şirin canımı,
Sevdiğim, gözyaşını, ne için dökersin?

Gül: - Düşmanlar serzenip atama söylemiş,
Sırrımı duyup, âleme yaymış,
Kötü felek çark edip karasını giymiş,
Yine başa düştü acı ayrılık.

(s.138)

(s.139)

(s.140)Bilbil: - Kim için çıkarmış görünmeye özün,
Annemin arzumu, görüp kendi yüzün,
Edepsizce olur öldüren sözün,
İzin ver, istemiş, Gülüm, padişah bizi!

Gül: - Korkarım, gönlümde onca var şüphem,
Yazıktır, canına böyle gelir acımam,
Bu nasıl sözdür, yetişmez aklım,
Ne için istemiş bu gün padişah sizi?

Bilbil: - Ciğerde var gayret yar için ölsem,
İsterim, at edip, namus için ölsem,
Ne hayal, zülûf saçları için ölsem,
İzin ver istemiş, Gülüm, padişah bizi!

Gül: - Kahpe felek eğri basıp kaldırmaz,
Düşmanı ağlatıp dostu güldürmez,
Tanrının da yapacağı işi bildirmez,
Ne için istemiş bu gün padişah sizi?

Bilbil: - Verimsiz baş derler, sağı görmek gerek,
Cansız tendir, olur kavga da kelek,
“Elmanı gökyüzüne at, yerde var felek”,
İzin ver, istemiş, Gülüm, padişah bizi!

Gül: - Bilmem ki bizim ki nasıl aştır,
Ya bizden istediği şirin canımsa?
Akıllı bir insan mıdır, cahil midir?
Ne için istemiş bu gün padişah sizi?

Bilbil: - Muradımdan gayrı başka bir şey istemem,
Korkakça işlerin hiçbirisini yapmam,
Tevekkül ederim, endişe etmem,

İzin ver, istemiş, Gülüm, padişah bizi!

(s.141)Gül: - Ne sözler getirdim bilemem,
Korkarım, ağlarım, gülemem,
Takdir, kısmet nedir! Bilemem,
Ne için istemiş bu gün padişah sizi!

Bilbil: - Ben ateşe düşmüşüm, çıkarım kül ile,
Kul eyleme şirin dil ile,
Ağlama sen, bu gün ak gönül ile,
İzin ver, istemiş, Gülüm, padişah bizi!

Gül: - Çekerim sineme dert ile ayrılığı,
Şu aciz tenimde kaldı hasretin
Yalvarıp almadın, verdim iznini,
Ne için istemiş, bu gün padişah sizi!

Bilbil: - Ayrılık acıdır, saymam ölümü,
Bilbilim, gördüm onca zulmünü,
Mutlu olayım arzu edip gonca Gülümü,
İzin ver, istemiş, Gülüm, padişah bizi!

Gül: - Kötü felek övdüler taşına toprağına,
Ya zehir, ya bal katar aşına,
Ya öldürür, ya Gülün sançar başına,
Ne için istemiş bu gün padişah sizi!

Velhasıl, Bül ile Bilbil sözlerini tamamladı. Sonra Gül Bilbil'e izin verdi. Bilbil Salım ile Şaalıcan'ın yanına gitti. Gül de karaları giyinip, siyah saçını tarayıp ah ile efkârlar çekip parktan dışarıya çıkıp kaldı. Sonra o vakit Gül Allahu Teâlâ'ya dua edip bir gazel söyledi:

Ben aciz biçareyim acı bana, ey Rabbena!

Sakla sen Bilbil'imi padişah zulmünden, ey Rabbena!

(s.142)

(s.143)

(s.144)Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Şaalıcan Bilbil'i mertliğini görüp sözlerini işiterek sevgiye gelip:

- Ey Bilbil senin bu sözlerinin etkisinde kaldım. Günahımı bağışladım. Üç şartımı geçtin. Gül'ü sana bağışladım. Var git, o imarete Gül ile ayış-âşret, zevk ile sefa sürün! Dedi. Ondan sonra bir gazel söyledi:

İnsanoğlu ehlinin Şehda Bilbili,
Eriver murada bu gün Gül ile!
Şanın bu dünyada ekendir Gül'ü,
Okşayıp tutuver nazik el ile!

Allah şimdi size uzak yaş versin,
Kadir mevlam muradına düşeni versin,
Dostunu yakın düşmanını taş versin,
Şeker ile, şerbet ile, bal ile!

Naz eyleyip, kara gözünü süzüver,
Sonuna kadar süt gölünde yüzüver,
Seyirgahta sarhoş sarhoş geziver,
İpek ile sümbül ile Gül ile.

Üç şartım vardı asla yapılmaz,
Birini yapsan, diğeri yapılmaz,
Yine biri paha biçilip yapılmaz,
Cevher ile ya da inci ile, para ile!

Gönüldeki düğümleri çözeyim,
Çocukluğum yok ona yanıp pişeyim,
İnsan edip, Gül'ü sana benzeteyim,
Alnını hak açsın gidesin yol bilerek!

Terk edip sen malı mülkü, tahtını,
Ateşe salıp eşini dostunu, hayalini,
(s.145)Şaalıcan der Allah açtı bahtını,
Takdir ile tedbir ile dil ile.

Sonra Bilbil yerinde durup ellerini kavuşturarak başını eğip durdu. Bunu işiten Salım sevincinden yerinde oturamadı. “Hoş haberleri vereyim!” diyerek Gül’e doğru nazik-çebik adımlarla gidip ona yetişti. Ondan sonra Salım Gül’e dönüp “Gözün aydın!” diyerek bir gazel söyledi:

Sözüm sana ayday geldim, Gülüm can!
Bilbil padişah huzurunda figan eyledi,
Gazel ile izleyen babam Şaalıcan,
“Cellât!” deyip sultan hükmü eyledi.

Geldi cellât: “Bu işte kulluğum nedir?”
Babam dedi “O kimsenin başını al!”
Bilbil dedi: “Bir arzum var, kulak ver!”
“Arzun ne?” deyip babam divan eyledi.

Bilbil dedi: “Arzum sana sultanım!”
Attım Gül yaprağını, sürdüm devranımı,
Arzum yok “Cellat!” alsa bu canımı,
Dedi, kendini sana kurban eyledi.

Dedi: “Yedi yaşında Gül’ü yâd eyledim,
On dört yaşına gelip kendime ettim,
Maksadıma yettim, dolandım, yattım”
Gizli sözünü bir bir ayan eyledi.

Babam dedi: “Ey civan piri!
Bilbil olmuş Gül bağının bağbanı...”
Dedi: “Halklar neden kurar divanı?”
Kahrı gidip şirin söz söyledi.

(s.146)Halklar dedi: “Sorarsınız bu işi,-
Gelmez cihana Bilbil gibi kişi,
Bilbil Gül’ün, Gül Bilbil’in yoldaşı,
Hak Bilbil’i Gül’e bağban eyledi”.

Babam dedi, dudağın dişlet Bilbil'e,
 "Aferin!" korkmadan yetiştin Gül'e,
 Bağım eyledim günahımı Gül ile!"-
 Söz verip, iyileri söz söyledi.

Önce Allah, goldandılar erenler,
 Hayran oldu Bilbil'in yüzünü görenler,
 Padişah aldı da sıra sıraolup duranlar,
 Bilbil için şöhret şükrü eyledi.

Güzel gördüm tabirinde bu ahvalini,
 Merhamete geldi Şaalıcan zalimi,
 Adım atıp müjdesine Salım'ın,
 Gelip, Gül'e beyan eyledi.

Velhasıl Salım bu sözlerini tamamladı. Gül de cilveleşip bağın içini nur ile doldurarak Bilbil'in yoluna doğru durdu. Gül'ün yüzü aydınlık oldu. Bağ içini nurlandırdı. O vakit padişah Bilbil'e izin verip:

- Var git Gül ile ayş-ışret ile meşgul ol! Dedi. Bilbil o zaman Seyirgah bağına revan oldu. O bağa girdiğinde Gül'ün gözü Bilbil'e düştü. Bilbil'in gözü de Gül'e düştü. Bu ikisi ilk kez dünyaya gelmiş gibi olarak sevinç ve mutlulukla Hoşmarata girdiler. İsgender peçek gibi sarılıp yattılar. Al yanaktan buse alıp Gül'ü ayş-ışret ile meşgul oldular.

Ondan sonra padişah kırk gün kırk gece düğün yapıp Gül'ü Bilbil'e verdi.

(s.147)Velhasıl, Bilbil ile Gül birkaç gün ayş-ışret'te oldular. Bir gün Gül ile otururken Bilbil'in aklına ardında bıraktıkları gelip: "Ben de bşr padişah'tan doğan birisiyim. Babam ve annem arkamdan öldüm mü kaldım mı diye merak ederler. Kaygı ve merakla gözleri yaşlı bağrılarına taş basıp älmıdam ağlayarak dururlar. Eğer şimdi razı olursan bizim vatanımıza gidelim. Babamın benden başka evladı yok. Babam ölürse taç ile tahtı yabancılara kalmasın!" diyerek isteğini arzusunu dile getirip Gül'e fikrini sundu. O anda Gül:

- Ey Bilbil doğru söylersin. "Tavşana doğduğu toprak" derler ve yine "Mısırdaki padişah olacağına, Kenganda fakir ol." Derler. Şimdi sen babamdan izin al. Eğer izin verirse gidelim, dedi. Ondan sonra Bilbil padişah'tan izin istemeye gitti.

Padişahın karşısına çıkıp bağ eğerek el kavuşturup, selam verip durdu. Padişah Bilbil'in bir istek için geldiğini anladı. O anda padişah:

- Ey Bilbil ne istersin? Dedi. Bilbil hayret edip konuşmadan durdu. Padişah yine:
- Ey Bilbil bir isteğin var, istediğini söyle, inşallah yerine getiririm! Dedi. Bilbil o anda:
- Ey padişahım, bir arzum var! Dedi. Padişah:
- Her ne arzun varsa söyle! Dedi. O anda Bilbil:
- Allahım beni muradıma erdir. Şimdi benim muradım babam ve annemin ülkesine gitmektir diyerek eline sazını alıp bir beş kelime söz söyledi:

İşit arzumu padişahım,
Kara biz misafire karşı,
Cömert kıblegahım,
Yüz tuttum divana karşı.

Ben bir şöhretin evladıyım,
Benden başka yok evladı,
Arkamdan üzüldü, yandı,
Ciğeri bağı kana karşı.

(s.148)Konuşurlar yanımdaki yoldaşlarım,
“Şaalıcan kesmiştir başını...”
Yasımı tututp dostum düşüm,
Karşı karşıya ağlaşıp sızlaşırlar.

Okurum ben şiir ile avazımı,
Karşında dururum karşılarım,
Gönlümün kuşu eder pervaz,
Uçsam diyerek mekana karşı.

Ben bir yârin aşkına tutuldum,
Sonsuz maksadımı gerçekleştirdim,
Öz vatanımı arzu ettim,
Varsam derim o yana karşı.

Benim için annem babam,
Kara giyip, tuttu matem,
İzin ver, padişahım Bilbile.-
Mutlu olup çalışmama karşı.

Ey azizim, düş sen dile!
Arzum budur o Gül ile,
İzin ver, şahım, Bilbile, -
Kader-dünyaya karşı.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra padişah:

- Ey Bilbil kendin bilirsin. Burada kalırsan taç ile tahtım senindir. Eğer ki giderim ben dersen valla yarın izin senindir!-dedi. O anda Bilbil:
- Ey padişahım, Gül ile ben bismillah diyerek duamızla yola çıkacağız, bizi yola koyarsanız! Dedi.

Velhasıl padişah vezir ve vezir vekillerini çağırıp toplantı yaptı. Ustalarını toplayıp geldi. Padişah:

- Gül ile Bilbil'e bir taht yapasınız, üstü hem keçeden hem de kıızıdan kümnetli olsun. Onun dört bölümü olsun. (s.149)Bir bölümü gümüştan, bir bölümü yakuttan, bir bölümü değerli kırmızı taştan olsun. Keçenin de dört halkası olsun. Zümrüt ve cevherden. Yine bir cevher koyun mumun yanına! Diye emir verdi. Ustalar padişahın söylediklerinden ziyade edip tahtı yaptılar.

Bir gün padişah ve Bilbil yola çıkacak oldular. Onların her birine beş deve verip develeri de kırmızı değerli taşlar, mercan, mum ve mücevherle donattı. Kendi üstlerine de kırmızı yeşil kıymetli pahalı kıyafetler giydirdi. Deve sürececek adamlar Gül'ün cariyelerinden Gül'e yoldaş olsunlar diyerek birkaç cariyeye ve Bilbil'e de birkaç atlı korumacı yiğit verdiler. Ondan sonra padişah askerleri ile yola revan oldu. Onlar ayrılığı hissederek yola çıktılar. Burada kalıp dinlendiler. Ertesi gün oldu. Sonra padişah Salım'ı çağırıp:

- Ey salım Gül ile Bilbil'i han Adıl'ın şehrine sağ sağlim getiresin, dedi. O vakit Salım yerinden sıçrayarak:
- Ey baba, gönlün rahat olsun! Dedi. Padişah Gül, Bilbil ile vedalaşıp kızının yüzüne bakarak gözlerinden yaşlar dökerek bir gazel söyledi:

Güzel bakıp besledim Gül yüzü,
Gül goncalı, lalezarım, hoş şimdi!

Dal budakta gül goncası kırmızı,
Gece gündüz ah ile zarım, hoş şimdi!

Beyim Bilbil, sonunda sana verdim,
Ayrılıktan ahım sınırdan kaçırdım,
Gülüm, sensiz, akıl ile başımı yitirdim,
Gönül içinde her nem varsa, hoş şimdi!

Periler içinde güzeller şahısın,
Gökyüzünün nurusun, yeryüzünün ayısın,
Yıldızlar içinde en aydınlığısın sen,
Gül gonca da bahçem varlığım, hoş şimdi!

(s.150)Düşüp aşkın deryasına, taşmışsın,
Âşık olup onca dönüp coşmuşsun,
Gençliğinde uzak yollara düşmüşsün,
Kızıl güllü gonca ateşim, hoş şimdi!

Yakup'tan ayrıldı Yusuf-u Kengan,
Ayrılıkta gezdi o hicran dağında,
Seyirgah gezmesinde oldu mutlu,
Gülşen içinde gül renklim, hoş şimdi!

Sırdaşım, nefesim, şirin canımsın,
Deryalar içinde cevherden şehrimsin,
Sevgililer serveri, cihan hanımsın,
Taç ile tahtım, altın ile bezenenim, hoş şimdi!

Şaalıcan, gonca Gül'den ayrılmam,
Onca gezdim kızıl benzimi sarartmam,
Görmek yoktur dünya felek dönüşmem,
Körpe kuzum, kararsızım, hoş şimdi!

Velhasıl, Şaalıcan sözlerini tamamladı. O vakit Bilbil dönerek izin isteyip bir gazel söyledi:

Dediysen, ey şahım, sana, arzum benim Turan'dır,
 Onca kaldı amaçsız tahtım benim viran olur,
 O vatanda kaldı deyip kabem benim hayran olur,
 El-günüm, kardeş deyip gönlüm benim seyran olur,
 Ver cevabımı, şahım ey, Turanım benim mutlu olur.

Gelmişim ben tadına, aşkım helalim demişim,
 Seyirgahım bağında Gül'ün cemalini demişim,
 Ay yüzünde sümbülü, kaşı hilalini demişim,
 O vatanda kaldı diyerek, kabem kavuşmam demişim,
 Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

(s.151)O babam ile annem kaldı vatanda ağlayarak,
 Bu feleğin ayrılığında can ile ciğerini dağlayarak,
 “Ansızın görmez gözüm deyip”, yüze perde bağlayarak,
 Terk edip Äyran'ı ben Turanda kendimi keskinleştirip,
 Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

Ben şehzadeyim, birçok dükkânım var,
 O yüzden kalan beylerim de dostum da çoktur,
 Cömertlik yap, şahım ey, o zaman kararım çoktur,
 Bu nasibimi bilerseniz, arzu muradım çoktur,
 Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

Ansızın bu ak otağ kederler dolar demişim,
 Mihriban güzellerin meyhanesi olur demişim,
 Ah çekip evlatlarım, yabancı olur demişim,
 Beylerim çok yanıp, her yana dolar demişim,
 Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

Ey padişahlar padişahım sana bel bağladım Gül için,
 Sınafamın bağında taze serveri-sümbül için,
 Yedi iklim dünyada olmaz beraber hal için,
 İznimi arz ederim şirin zor amaç için,

Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

Onca gülden beri ben çok zevk ile sefa eyledim,
Bağda gonca güllerin şanına seyran eyledim,
Sınafam'ın eskilerini aşkıma hayran eyledim,
Bilbilim, azmı-sapar o rahı-Turan eyledim,
Ver cevabımı, şahım ey, Turan benim mutlu olur.

Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Salım dâhil dört kişi ile Bilbil'i, Gül'ü ve onların hizmetkârlarını tahta bindirip onları yola çıkardılar.

Bunlar biraz yok gittikten sonra Şabaz han Adıl'ın şehrine vardılar. O vakit adam Bilbil'i tanıyıp (s.152)onun Gül'ü alıp geldiğini görünce hemen Şabaz han Adıl'a haber verdi. Şabaz han Adıl mutlu olarak heyecanlanıp zelili ile birkaç asker toparlayarak Bilbil'in karşısına çıktı. Bilbil'in dağ gibi tahtın üzerinde birçok hazine ile geldiğini gördüler. Padişah onu görünce hayran kaldı. Bilbil de padişahın hoşça bezenmiş şekilde geldiğini görünce hayran kaldı.

Velhasıl, padişah attan inip Bilbil'ê selam verdi. Bilbil selamı aldı. Bilbil tahtan inip Şabaz han Adıl ve Zelili ile kucaklaşarak konuştu. Bunlar sağlık esenlik konuştuktan sonra şehre girdiler. Onları izzet ve ikram ile ak otağa götürdüler. Yatak döşek kurup bir iki saat güzel hikâyeler anlatarak oturdular. Ondan sonra Şabaz han Adıl:

- Ey Bilbil buradan gittikten sonra bir hayli iş yaptın, anlat, işitelim! Dedi. O vakit Bilbil eline sazını alarak onu tel tel çalıp Şabaz hana döndü ve bir beş kelime söz söyledi:

Versem, ey şahım, haberi dost periler geldiler,
Seçkin oldun diyerek, taht üzerine sultan kıldılar,
Gece gündüz uçup periler, yolunu kısa kıldılar,
Onca çölü kat edip o Sınafam'a geldiler.
Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Gece gündüz ah çekip, durmadan dolaştım yar için,
O periler sultanı sahip cemal sevgili için,
Gençlikte tazeliği solmamış, sinesinde ateş için,
Gözleri can alıcı, o gamzesi hunhar için,
Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Nefesim Sala, Zelili, görenim yok sizleri,
 Ältdi Salım, koydu o uzak yerde bizleri,
 Onca dağları onca derya, geçtim onca yolları,
 (s.153)Kaygı ve hasret ile gönlüme aldım sizleri,
 Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Gördüm o bağın içinde yeni ay lalezar,
 Alemlar şahı, sevgilisi aşkından olmuş intizar,
 Onca beyler ah çeker gece gündüz ah ile zar,
 Sureti güzel yaratılmış, sinesine ekler ateş,
 Seyirgah bağınca Gül koynuna bizi koydular.

Onca güller hatırlarım ki o äyvan köşkü şahının,
 Ayşı-aşret, devlet zevki bütün âlemin ayının,
 Kaşları misli hilal o sinesinde ayının,
 İn-cin, dev-peri olmaz Zleyha'ya denk,
 Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Ah ile feryadımdan dokuz felek titredi,
 Aşğın halini görüp, gökyüzünde melekler titredi,
 Beylerim ayrılığa düşüp, tende kemikler titredi,
 Sinesinde el açıp, birçok melekler titredi,
 Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Serhovuzluk gölü başında çok nurlu yüzleri,
 Cilvesi katıp onun, can alıcıdır gözleri,
 Dudakları bak şeker, öyle mülayim sözleri,
 Bilbilim, ben aşğım cennette erkek-kızları,
 Seyirgah bağında Gül koynuna bizi koydular.

Velhasıl, Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Şabaz han Adıl:

- Allahu Teâlâ muradına erdirsin, dedi. Ondan sonra o Bilbil için yedi gün yedi gece düğün yapıp keyif sürdü. Bilbil padişaha dönüp:
- Ey padişahım bizi saydınız Allah'ta sizi saysın! Dedi.

(s.154)Velhasıl Bilbil bu şehirde kırk gün kaldı. Ondan sonra padişahın izin istedi. Padişahın:

- Ey Bilbil, dünyada asıl gönül seninkisidir! Dedi. Biraz vakit geçtikten sonra Salım da gelip padişahın izin istedi ve aldılar. Onlar Gül, Bilbil ve birçok periyle görüşüp yollarına koyuldular. Şabaz han Adıl kırk devesi altın ve gümüşle süsleyip, altın ve gümüşle yükledi. Bir beyaz deveyi güllerle bezeyip Gül'ü tahtı ile ona bindirdiler. Aysülöv'i de bir bezenmiş deveye bindirdiler. Bilbil "Yıldırım" atına, Zelili "El" atına bindi. Şabaz han Adıl birkaç asker ile bunları yola koymak için yola koyuldu.
- Velhasıl bunlar biraz yol gittiler. Sonra Bilbil:
- Ey Şabaz han Adıl, arkamızdan yolculuk olmaz, şimdi Allah yanında olsun, Allah'a şükür, siz yolunuza gidin! Diyerek vedalaşıp eline sazını alıp onu tel tel çalarak bir gazel söyledi:

Nasibimiz uzak yere çekildi,
Gül alıp dönüştüm padişahım,
Sinem üstüne çapraz çapraz çekildi,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Gamlar bastı, sevda düştü aklıma,
Aklım karıştı, söz gelmedi aklıma,
Bağısladı gözümde akan yaşıma,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Çok yiğitler öldü merdi bitiririm,
Padişah önünde isteğini hakka iletirim,
Cahilliktir halini bilip otururum,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Elçisini yolladı şirin söz ile,
Badem sine, kara nergis göz ile,
(s.155)Safiye adında cariyeler yüz ile,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Güzel imarete varıp yâre ulaştım,

Şeker kanıp, hoş sözlerle uğraştım,
Gül goncadan ekledim ateşe ulaştım,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Gül-goncada gam dolu gönlümü neşeli eyleyip,
Padişah önünde arzu halimi dil ile söyleyip,
Seher vakitlerinde güzel simasını hatırlayıp,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Şaalıcan'ın şartını söyledi bizlere,
Arzumu işit: izin verdim sizlere,
Bilbil der, kulak as, şahım sözlere,
Gül alıp dönüştüm padişahım!

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. O Şabaz han Adıl ile Narın bey ile vedalaşıp yola koyuldu.

Ondan sonra nice günler yol gidip onca yollar aşarak Herkelan dağına vardılar. O yerden Zovkumar'a haber gönderdiler. Zovkumar Bilbil'in geldiğini işitip birçok ejderha toplayarak önlerine geçti ve yola çıktı. Ellerini kavuşturup baş eğerek selam verdi. Bilbil selamını aldı. Onlar sağlık sıhhat soruştular. Ondan sonra Zovkumar Bilbil'e dönüp:

- Ey Bilbil, buradan gidip ne işler yaptın, anlat! Dedi. O anda Bilbil eline sazını alıp onu tel tel çalarak bir gazel söyledi:

Aşkın ateşi sevda geldi başıma,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim;
Merhamet eyledi gözümde akan yaşıma,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

(s.156)Kahpe felek zehir kattı aşıma,
Düşman alıp geldi etrafıma dışıma,
Ben dönmedim her iş gelse de başıma,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Ceylanımı kovalayan mertle uğraştım,
Gittim, avımı aldım, dertle uğraştım,

Ben dönmedim her ne iş geldiyse başıma,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Kavga dövüş çıkardı askerlerin sahibi,
“Avımı ver, vardır yurdun sahibi!”-
Varıp gördüm doğrucu garipler sahibi,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Adıl şahım şunda yetti sulağını,
Ahval içinde gördüm yârin yaylağını,
Padişah Âmir Agzamdan duydum sorduğunu,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Şa-Emir Agzamda arayıp Salımı,
Baştan ayağa dedim arzu halimi,
Medresede okuyup periler alimi,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Önce padişahım Zelili'yi evlendirdi,
Salım gelip, bir mugayyan söyledi,
Benim için perilere ferman eyledi,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Uçtu periler bizi tahta bindirip,
Hoş, mutlu olup, gönlümü kandırıp,
Yirmi günde Sıfam'a götürüp,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

(s.157)Salım gidip haber verdi Gülüm'e,
Seyirgahı söz vermiş Salım'a,
Yiğitlik eyledi Gülüm halime,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Seyirgah bağında seyre çıkmışım,

Dost şarabını Safiye'den içmişim,
Hoş yere varıp yârimi kucaklamışım,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Kahır etmiş işit onca sözüümü,
Bilbil söyler sana dedim arzumu,
Şartsız kızını verdi görüp yüzümü,
Perilerden Gülüm'ü aldım da geldim.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra bu gece burada yattılar. Ertesi gün Zovkumar'dan izin alarak yola koyuldular. Bir gün bir gece yol gidip Talus şehrine ulaştılar. Bilbil, Zelili'yi Sala beye haberci olarak gönderdi. O da gidip haber verdi.

Velhasıl, Sala Bey ile gunçabi çok mutlu olarak sayısız askerle birlikte Bilbil'i karşılamaya çıktılar. Başlarını eğerek el kavuşturup selam verip durdular. Bilbil selam aldıktan sonra görüşüp, sağlık sıhhat soruştular. Bilbil'i şehre götürdüler. Onu tahta bindirip yoldaşlık ettiler. O vakit Sala Bey:

- Ey beyim, Bilbil başından geçen işleri anlat diyerek bir gazel söyledi:

Ey beyim uzak yoldan,
Sağ sağlim geldiniz mi?
Ahını çeken seven yârin,
Nerededir buldunuz mu?

Yoktur senin gibi dünyaya gelen,
Kızıl güle aşık olan,
(s.158)Herkelanda ejderha ile,
Bir ters savaş yağtınız mı?

Siz gideli bu diyardan,
Ayrıldım sabır ile kararımdan,
Aysülöv'ü Zovkumardan,
Zelili için aldınız mı?

Sala bey der şehzade,
Erdin mi maksat ile muradına?
Hoş yer, Seyirgahta,

Gül ile bir oldunuz mu?

Velhasıl, Sala Bey sözlerini tamamladı. Sonra o vakit Bilbil de eline sazını alıp başından geçen olayları beyan edip bir gazel söyledi:

Tevekkül edip yola düşmüşüm,
Herkelan dağında yılanla savaştım,
Aşkın ateşine düşüp pişmişim,
Ejderha dolu gara savaştım.

Bir gül için Susamar eyleyip savaşı,
Salım hayalimde gül gonca rengini,
Çaldım “Dembermezimi” dağıtıp süñnün,
Zovkumar adında yarla savaştım.

Sumarın kellesini peşkeş eyleyip,
Aysülv’ü verdi bize düğünleyip,
“Yıldırım”, “El” atını hoş eyleyip,
Zovkumar gonca ateşle savaştım.

Yürüyordum, düştü aklıma küçük gözleri,
Donatmış, ceylan kovalayıp düzleri,
(s.159)Yetişip tuttum, zahmetim verdi bizlere,
Avımı alıp, ah ile feryatla savaştım.

Ceylanı avlayıp, kaldım cencele,
“Avımı ver!” deyip etti gulgula,
Şabaz hana gidip Narın Bey ile,
Başında cıgası altınla savaştım.

Zelili’yi Şabaz hana götürüp,
Allahım Salım’ı bize kavuşturup,
Tahtına bindirip, yola çıkarıp,
Varıp o anda Gülizara sataştım.

Salım gitti gonca gülümün yanına,

Haber götürdü ateşler saldı canıma,
Periler sultanı, devler hanına,
Dolanmış saçları tel tele sataştım.

“Alıp gel!” deyip, Safiye’yi yollayıp,
Ak yüzüne siyah saçlarını koyup,
Cariyeler oturmuşlar bezenip,
Zerefşan ziynetli töre sataştım.

Bilbil der, Gül için çektim cefayı,
Arzumu işitip şahım yaptı isteğimi,
İmarette sürdürüm zevk ile sefamı,
Koynu cennet güllü yâre sataştım.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Sala Bey, Günçabi ve nice insanlar çok mutlu olup yedi gün yedi gece düğün dernek kurdular. Ondan sonra Bilbil Sala Beye ve Günçabi’ye:

- Hazırlıklarınızı yapın, sizleri de alıp gideceğim! Dedi. Günçabi’nin bir çocuğu vardı. Onu şehre padişah yaptılar. Ondan sonra Bilbil Gül ile, Sala bey Günçabi ile, Zelili Aysülöv ile ve bir miktar asker eşliğinde yola (s.60)koyuldular. Biraz yol gidip uzak İstanbul şehrine ulaştılar. Yüz kişiyi Mollagalandar’a haber vermesi için yolladılar.

Velhasıl Mollagalandar’a haber ulaşımda çok hoş olup yüz bin asker toplayarak Bilbil’i önden karşılamaya gitti. Baş eğip el kavuşturarak selam verdi. Bilbil selamını alıp sağlık sıhhat soruştular. Huzurlu ve mutlu olup şen şekilde saz ve söz ile şehre girdiler. O vakit Mollagalandar:

- Ey Bilbil buradan gittiğinden beri ne işler yaptın, söyle! Dedi. O vakit Bilbil eline sazını alıp onu tel tel vurarak ustasına dönüp bir beş kelime söz söyledi:

Ey benim ustam, ey ilmi sonsuz, budur cevap,
Yol kat edip ağır asker bile bihesap,
Vardım gördük Irak’tan, düştük o Nil üzerine,
Hücumdan başka bilmeyen asker kendini eyledi harap,
Kaldı seksen bin kişiden seksen er bir anda bakıp.

O yirmi gün yirmi gece su yüzünde dışarı,

Oturmuştur otlarda geldi çok çoktan asker,
 İstedi, bizi götürdü Günçabi adında bir peri,
 “Özümü bahşederim, öldürürseniz o ejderhayı”,
 Üstünde gülden kıyafeti, saçı sümbül ay kudreti.

Evvel o etti tevekkül: “Gitme, Gül’e kim varıp,
 Senin gibi hiç aramam ben yedi iklim geçip.”,
 Hükmedip sürdürü silahını Kelezav’a varıp,
 Çekti Sala Bey kılıcını ejderhayı öldürüp,
 Kolladı Hafız Veli de dört dostu ulu Ali.

Eyledi yemin ile nikâh uzun boylu ipek lale bahçesi,
 Kaldı Sala Bey o yerde, ben, gitmeye hazır Zelili,
 (s.161)Çöl geçip, dağlar aşıp, çok fazla yürüdük, habersiz,
 Toknuşar, gördük uzaktan iki tehlikeli ejderha,
 Öldürüp o Susamarı kanlı ciğerini ettik kebab.

Zovkumar yoldaş oldu düştü o yola revan,
 Herkelanda ältdi o gibi verdi nimetini olgunca,
 En güzel türlü yakut, “Yıldırım”, “El” atını verdi,
 Sonrasında bağışladı Aysülöv gibi kemiran,
 Gamzesi katılır gibi durdu zülüfleri tarayıp.

Ejderha ile görüşüp, düştük yollara kendimizden geçip,
 Avlayan sehra çirik avını aldım çabuk olup,
 Kavga çıkardı, etti cencel, sonra bize hizmetkâr olup,
 Padişahı alıp gitmiş, gördü bizi dost olup,
 İltifat et bana o halimi durumumu sorup.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Mollagalandar hoş olup kırk gün kırk gece düğün dernek kurup sevinçlendi. Birkaç gün istirahat ettiler.

Ondan sonra Bilbil Mollagalandar’ı, Sala Beyi, Zelili’yi ve birkaç yoldaş yiğitlerini isteyip geñeş kılıp, kendi ülkesine gitmek için yola koyuldu. Orada güzel bir yiğidi padişah yaptı. Ondan sonra Bilbil dört yanını akmayanı kırmızı yeşil bezeyip onlara Gül’ü, Aysülöv’ü, Günçabi’yi ve Aycemal’i bindirerek Mollagalandar’ı,

Zelili'yi, Sala Beyi alıp birkaç asker toplayarak padişah ile vedalaşıp saz ve söz ile yola koyuldu.

Onlar biraz yol geçip dağlar aştılar. Çöller geçip uzun mesafelerden geçip kendi ülkelerine üç günlük mesafeye ulaştılar. Bilbil yüz atısını hazırlayıp babasına gönderdi.

Onlar Bilbil'in babasına gittiler. Onlar Bilbil'in babası padişaha:

- Ciğer param geliyor! Diye haber verdiler. Nasır padişah bu haberi işitince, onlara "sevindim" diyerek, birçok altın verdi. Davul zurna çaldırıp taht kurdurdu. Şehrin halkı mutluluk ve huzurla doldu. Ondan sonra Nasır padişah, Bilbilinin annesi, Sala beyin, Zelilinin ve Mollagalandarın anne babasıyla kardeşleri ve birçok asker ile Bilbili karşılamaya gitti. Yola vardıklarında Nasır padişahın gönlü mutlulukla çoşarak bir gazel söyledi;

Kırmızı yeşil övsüban bin türlü dağlar,
Dağların sefası yaz ile gelir,
Bezenip bir bölük peri kızlarıyla,
Sallana sallana naz ile gelir.

Göğsünün üstündeki yumrular nedir?
Yap, üstün görmesin cahil, cimriler,
Bahar faslı olan güvercin, kumrular,
Şakıya şakıya saz ile gelir.

Boynuna yaraşır bir asil dana (Bilgili, akıllı),
Ak ele yakışır kırmızı kına,
Arkadaşından ayrılan ördek,
Konuşmuş, bir bölük kız ile gelir.

Karşımızdan sallanarak gelenler,
Siyah zülfünü iki tarafa bölenler,
Benim pirim Şahımerdan, erenler,
Herkesin başına yazılan gelir.,

Nasır söyler, bu murada erenim,
Viran edip gittin bu vatandan,
Evladım gelir mi deyip, ümit edenim,

Kokunmuş bir bölük kız ile gelir.

Ondan sonra onlar varıp gittiklerinde Bilbil attan inip babasına izzet ve ikramla baş eğip el kavuşturarak selam verdi. Mollagalandar, Sala Bey, Zelili de selam verip durdular. Sağlık sıhhat soruştuktan sonra (s.163)büyük bir şölenle şehre girdiler. Köşke vardılar. Bilbil'i babası tahta oturttu. Bilbil'in annesi Gül'ü ve Günçabi'yi, Aycemal'i ve Aysülöv'ü hareme alıp gitti. Ondan sonra padişah Bilbil'e:

- Ey oğlum Bilbil bunca yıldan beri ne işler bitirdin? Ne işler yaptın? Anlat bakalım! Dedi. O vakit Bilbil eline sazını alıp onu tel tel çalarak bir beş kelime söz söyledi:

Çıktım o yar aşkına ruhumu feda etmek isteyip,
Sayısız asker toplayıp, Allahu Teâlâ'dan isteyip,
Onca ili ben geçip, zevki sefadan isteyip,
Aldım o gonca Gül'ümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Suratını nakşedip İstanbullu şahı şahane,
Kıskanıp, şahı yakalayıp, yolladım genç piri,
Kızını mollamız aldı, Aycemal adında genç,
Hâkim kıldım Kalender, ben yine yola koyuldum,
Aldım gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Onca çölü aşp, Nil deryasına varmışım,
Askerlerim kaçıp kendim o su yüzünde yürümüşüm,
Kelezav üstünde ben onca askeri öldürmüşüm,
Sonrasında Günçabi şahın yerinde durmuşum,
Aldım o gonca Gülümü kuvvetli Huda'dan isteyip.

Ejderhayı öldürüp Günçabi'yi Sala'ya vermişim,
Hâkim kılıp Sala Beyi, çöllere devam etmişim,
İki tane Susamar ejderhasına karşı durmuşum,
Bıraktım o "Dembermezim", ben Susamarı öldürmüşüm,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip,

Aysülöv'ü Zovkumar bizlere peşkeş eyledi,
"Yıldırım", "El" atını verip yine iyilik eyledi,

Çok askerler ah çekip, bizlere köstek oldu,
Sordum o avını alıp sayyadı-raggaş eyledi,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

O beyimin ateşi bizim ile şaha yükseldi,
Arzu halini söyleyip şahın karşısında durdu,
Avımızı bahşetti de çok hoş karşıladı,
Şahımız dileyip, Gül'e tevekkül durdu,
Aldım o gonca gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Aysülv'ü Zelili'ye verip, gördüm kavuşma da Gülümü,
Pirimiz verdi haber ben aramışım o Salımı,
Verdi o bize nasihat, sorup bu halimi,
Medreseyi gezdim o, çoktur imaret âlimi,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Salım o emredip bir tahtı peyda eyledi,
Bindirip gökyüzü yollarına Şeyda eyledi,
Hoş imarete bizi o Gül'e mecbur eyledi,
Geldi şahımdan haber, Gül'e dert eyledi,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Arzum o şahın önünde Gül için ben feryat ettim,
Şartını hükümsüz bırakıp, gör, kendine bir at edip,
Gül'ü verdi bize o, gam dolu gönlünü huzurlu edip,
Sevgilisi cihan fatihi Huda'yı yâd edip,
Aldım o Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Salım o bizi alıp, şahım Adıl'a etgerip,
Hem Zelili'yi alıp hem de Sala Beye at koşturup,
O kalenderi alıp önüne çıkıp oturduk,
Devletin dâhil olup sen toy silahını tutturup,
Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

(s.165)Bilbil'im dört yar olup biz düştük aşkın yoluna,
 Dinmedi gözüm benim yarsız bu dünya malına,
 Bağışlayıp âşıklara baktı Allah'ım haline,
 Gül yüzünden posa eyleyip dudakta şeker balına,
 Aldım o gonca Gülümü, kuvvetli Huda'dan isteyip.

Velhasıl Bilbil bu sözlerini tamamladı. Sonra Nasır padişah hoş vakit geçirip kırk gün kırk gece düğün dernek kurdurdu. Halklar görmedikleri aşiretleri gördü. Âşık ile maşuk maksat ve muradına erdi.

Velhasıl Şabende şair bu destanın kafiyelerini ve âşıkların tarifini beyan edip bir gazel söyledi:

Aşk yolunda ben oldum yoldaşa serdar,
 Ben de bu yolların aşığıyım, beyler!
 Çok sözümü sarf ettim, aramam hevesli,
 Söylemişim birçok destanı, beyler!

Görüp bildim var mı Şam'da, Irak'ta,
 Görüp muska aldım parası altında,
 Bin iki yüz on dört oldu tarihte,
 Bicin yılı kurdum kıssası, beyler!

Yirmi üç yarımı desem yarıdır,
 Kırk yedi kapıya onun gittiler,
 İşit, her sözümü cana deridir,
 Ölü dirilir, bitir hastanı, beyler!

Neşe versen saz ile neşesi artar,
 Hançerdir, aşığın bağına dürter,
 Keyfini çok eder, mestliğe uğratar,
 Akıl onun hayranı kalır, beyler!

O Bilbil, Galandar, Sala, Zelili,
 Aysülöv, Aycemal, o Gonca, Gülü
 (s.166)Şüphe duymaya yoktur onun delili,
 Dört yar ile o dört cananı, beyler!

Dördünü getirdim üstadım pirim,
Bağladım, düğümledim o aşkın serin,
Siz deyin: “Öldürmüştür her gece birini.”,
Bitmez bu dişin ağrısı, beyler!

Dersiniz: “Şabende kendisinden demiş.”,
Dertli cana derman sözünden demiş,
Mey içmiştir, aşkın gözünden demiş,
Hak vermiştir genci bu şehrin, beyler!

SÖZLÜK

Abit:	Dindar.
Abray:	Helal zahmet.
Abray:	Saygı, şan.
Äbrişem:	İpek, ipek kumaş.
Acal:	Ecel.
Äfşan:	Koku veren.
Agdık:	Aşkın, fazla.
Agı:	Ağlama, ağlayış.
Agmal:	Amel.
Agram:	Ağırlık, cüsse, zorluk, çetinlik.
Agtar-:	Aramak.
Ahbar:	Haber, malumat.
Ahır:	Son.
Ahmal:	Olası, muhtemel.
Ahuv:	Geyik, ceylan, karaca.
Alaç:	Çıkış, yol, çare.
Algır:	Avcı, şahin avcısı.
Älhan:	Güzel ses, nağme, ezgi, ahenk.
Alıs:	Uzak.
Alış-:	Değiş tokuş etmek.
Äli:	Yüksek, usta.
Allama:	Her şeyi çok iyi bilen, alim.
Aman:	Sağ, selamet, merhamet.
Añ:	Bilinç, idrak.
Anbar:	Güzel koku.
Andag:	Şöyle.
Apat:	Bela, azap, büyük felaket, tehlike.
Apıtap:	Güneş, ışık.
Ar:	Öç almak, intikam.
Ara: Far:	Bezeyen, Süsleyen.
Arak:	Votka.
Aran:	Kapana takmak.

Arbab:	Toprak sahibi, hükümdar.
Arman:	Hayal, arzu.
Arman:	Hoşnut olmayan.
Arvah:	Ruh, cin, peri.
Asal:	Bal.
Asan:	Kolay, basit, hafif, zor olmayan, kolaylıkla.
Äsb:	At.
Asman:	Gökyüzü.
Äsrik:	Sarhoş.
Ast:	Alt, altında.
Aşak:	Alt.
Aşrat:	Eğlenme meclisi, eğlenme.
Aşret:	Keyfi sefa.
Aşyan:	1. Kuş yuvası, mesken, oturulacak yer, ev, 2. Kuşların ötüşmesi.
Avan:	Orta yaşa gelmiş kimse, ergenlik çağında.
Avı:	Zehir.
Aylan-:	Dönmek, sapmak, çevrilmek.
Azar:	Ağrı, sızı, acı, yara, huzursuzluk.
Azaş-:	Ayrı düşmek, yoldan dönmek, terse gitmek.
Baba:	Yaşlı, ihtiyar adam.
Bad-ı saba:	Sabah rüzgarı.
Bagşaş (Bagşış):	İyilik, hayır.
Bahir (Bahr):	Deniz.
Bakerem:	Eli açık, cömert.
Bamdat:	Sabah, sabahleyin.
Bark:	Parlamak, parıldamak.
Baryan:	Giden, geçen.
Batır:	Kahraman.
Batyal:	Kısrak.
Bayak:	Önce, daha önce, geçenlerde.
Bayza:	Günahla kirlenmemiş, çok beyaz, saf.
Bedasıl:	Kötü, pis, yaman.
Bedergeh:	Aşiğe, kapıya.
Behişd:	Cennet.

Belent:	İnce, tiz.
Belent:	Yüce.
Beñ:	Uyuşturucu, esrar.
Bendivan:	Bağlı olan, kul.
Besle-:	1. Süslemek, 2. Giydirmek, donatmak.
Betnam:	Utanmaz.
Bezm:	Toplantı, sohbet, sevgi ve dostluk meclisi.
Bidar:	Uyanık, uyumayan.
Bigam:	Gamsız, tasasız.
Bigana:	Yabancı, el, yad.
Bihter:	En iyi, en güzel.
Bihuş:	Bilinçsiz, şaşkın, aklını yitirmiş, kendini kaybetmiş.
Bimisil:	Emsalsiz.
Biperzent:	Çocuksuz.
Birin-birin:	Birer birer.
Bitä:	Eşsiz.
Bivepa:	Vefasız, hayırsız.
Bizar:	Bıkmış, usanmış.
Bulag:	Pınar.
Burç:	Köşe.
Burun:	Önce.
Bus-:	Yere yapışmak.
Buşla-:	Müjdelemek.
Buysan-:	Kendine çok güvenmek, kendini övmek, böbürlenmek.
Bürünç:	Pirinç.
Büzürg:	Ulu, büyük.
Cam:	Çanak, tas, kase.
Candar:	Canlı, yaşayan, adam, insan.
Car:	1.Dere, nehir yatağı, 2. Haber, havadis, ilan etmek, bildirmek.
Cay:	Yaşamak için yapılan yapı.
Cedel:	Kavga.
Celil:	Büyük, ulu, mertebe bakımından yüksek.
Cenan:	Cennet.
Cencel:	Kavga dövüş.

Cenub:	Güney.
Ceren:	Ceylan, geyik.
Cezire:	Ada.
Cıza:	Süngü, mızrak.
Cigerbend:	Çocuk, evlat.
Cinde:	Paçavra, Eski püskü giyim eşyası.
Cogap:	Cevap.
Cogap:	Yanıt, cevap.
Coş-:	1. Çok güçlü akmak, 2. Heyecanla konuşmak, 3. Ateşlenmek, ilham almak.
Cövelan:	1. Dönme, dolaşma. 2. Başiboşluk. 3. Beceriklilik.
Cövr:	Eziyet, sıkıntı, azap, cefa, zulüm, sitem.
Cuvan:	Genç.
Cülge:	Boğaz, dağ boğazı, vadi.
Çag:	Çağ, dönem. İyi, hoş.
Çak-:	İğnesini sokmak, ısırma.
Çap-:	Koşmak, dörtnala gelmek.
Çapavul:	Yağma.
Çar:	Dört.
Çarayna:	Ok geçmesini engellemek amacıyla yapılan dört parçalı elbise, savaş zırhı.
Çarbag:	Park.
Çarh:	Çark.
Çarıyar:	Dört dost, dört halife.
Çaş-:	Dağılmak, alt üst olmak.
Çav:	Şan, şöhret.
Çeper:	Usta.
Çın:	Gerçek.
Çın:	Hakikat, doğru,
Çıpar:	Sarı, kırmızımsı sarı.
Çırag:	Lamba, Kandil.
Çıray:	Güzel.
Çırma- :	Sarmak, dolamak.
Çil:	Kırk.

Çolaş-:	Dolaşmak, kötü bir işe karışmak, bulaşmak.
Çöl-Beyaban:	Çöl, sahra.
Çün:	Şöyle, böyle, bunun gibi, şu vakitte.
Çüst:	1.Çabuk, hızlı, tez, 2. Nazik, kibar.
Dabara:	Tören, kutlama.
Dag:	Yürekte yara kalmak, üzüntü vermek.
Dagı:	Başka, daha.
Dahan:	Küçük ağız.
Dan:	Tan, tan yeri, şafak.
Dat:	Bağırma, çığlık, feryat.
Degre:	Etraf.
Degre-daş:	Etraf, dört yan, çevre.
Dehr:	Kader, kısmet, dünyanın başından sonuna kadar olan süre.
Dembe-Dem:	Biraz sonra, az sonra.
Deñ:	Eş, eşit, denk, aynı.
Dendan:	Diş
Derek:	Gerekmek.
Derende:	Yırtıcı, vahşi.
Derveze:	İki tarafa açılan büyük kapı.
Dessur:	Gelenek, örf, adet.
Dest:	El, defa, kez, yardım, mertebe.
Destgir:	Yardım eden, destekçi.
Deşt:	Çöl.
Dınç al-:	Dinlenmek.
Dınman:	Durmadan, durmaksızın, aralıksız.
Didar:	Yüz, çehre, görme, görüntü.
Dilbend:	Gönül arzusu, sevgili, gönlü bağlayan.
Dilbeste:	Gönülleri bağlanmış, aşık.
Dildar:	Sevgili, Yar.
Dir:	Yığmak, toplamak.
Dolgan:	Dolunay.
Dova:	Çare, derman, ilaç.
Dovzah:	Din, cehennem.
Dövrän:	Mutlu dönem, mutlu olmak.

Duçar:	Uğramak, düşmek, maruz kalmak.
Dumlu-Duş:	Dört taraf, her yan, dört bir yan.
Duşaş- (Duşakla-):	Köstek olmak, engellemek.
Duv:	Pekiştirme (Bembeyaz)
Düe (düye):	Deve.
Dür:	Cevher, inci, kıymetli taş.
Dürdâne:	İnci tanesi, çok güzel.
Dürdene:	Kıymetli taşın göbeği.
Düv-:	Düğümlemek.
Düyt-:	Yıpratmak, eskitmek.
Düyt:	Duman, Toz.
Eble:	Ahmak.
Egin:	Sırt, arka, üst, kıyafet.
Elem:	Acı, sızı, ağrı, keder, dert.
Elt-:	İletmek, götürmek, yaklaştırmak.
Enre-:	Hüngür hüngür ağlamak.
Erk:	İstem, irade.
Eşger:	Bilim, ilim, şiir.
Futada:	Düşen, düşmüş, alçakgönüllü.
Gabak:	Göz kapağı.
Gadagan:	Yasak.
Gadam:	Adım.
Gahar:	Nefret, kızgınlık, öfke, kahretme.
Gala:	Tohum.
Gamhana:	Gam evi, çok kederli, kaygılı.
Gar-:	Karmak, karıştırmak
Gara-:	Bakmak, izlemek.
Garakçı:	Yağmacı, haydut.
Garal-:	1. Kararmak, kara olmak, 2. Güneşlenmek, yanmak, 3. Olmak, pişmek.
Garancak-:	Bakınmak.
Garap:	Bakıp, bakmak.
Garaş-:	1. Birini beklemek, yolunu gözlemek, 2. Ummak, beklemek.
Garavul:	Garnizon.

Gark:	Dalmak.
Garrı:	Yaşlı.
Gaşıda:	Birinin önünde durmak.
Gay-:	Uçmak, dolaşmak, göklerde uçmak.
Gaygır-:	1.Acılamak, merhamet etmek, 2. Korumak, esirgemek.
Gayıbana:	Gıyaben, devam etmeden.
Gayr- (Agyar):	-den başka, bundan başka.
Gayt-:	Dönmek.
Gayta:	Kez, defa, kere.
Gazanper:	Aslan, cesur, yiğit, kahraman.
Geda:	Fakir,yoksul.
Gedemlik:	Gurur, kibir, küstahlık.
Genci:	Hazine, define.
Geñeş:	Anlaşma, toplantı.
Geran:	Değerli, kıymetli, ağır.
Gerdan:	Dönüş, dönme.
Giriftar:	Tutulma, ele düşme, yakalanma, uğrama, rastlama.
Giryana:	Ağlamak.
Goçak:	Cesur, yiğit.
Golda-:	Yardım etmek, desteklemek.
Gorag:	Koruma.
Goş:	1. Eşya, mal, 2.Kamp.
Goş-:	Katmak, bir şeye eklemek.
Goşun:	Ordu, piyade, atlı birlik.
Govak:	Mağaranın ağzı, kovuk.
Govga:	Gürültü, patırtı, kavga.
Gökcek:	Güzel.
Görk:	Güzellik.
Görkez-:	Göstermek.
Gövün:	Kalp, gönül, ruh.
Göye:	Konuşan, söyleyen, sözde, sözüm ona.
Gözgi:	Ayna.
Guba:	Sis, duman.
Guç-:	Kucaklamak, okşamak.

Gulla:	Dağın en yüksek tepesi, yüksek yer.
Gulman:	Cennetteki erkek hizmetkarlar.
Gunça:	Gonca.
Gurap:	Geveze, kendi kenini öven.
Gurra:	Fal bakma, büyü yapma.
Gutar:	Son bulmak, bitmek.
Gülgün:	Gül renkli, kızıl.
Gülgüvn:	Gül renkli, gül yüzlü, kızıl, kırmızı.
Gülzar:	Gül yanaklı, al yanaklı.
Güman:	Kuşku, şüphe.
Gürk:	Böcek.
Gürrün:	Sohbet.
Güzer :	Hayat, yaşam.
Güzer:	Geçit, geçiti aşmak.
Hacat:	Gereklilik, istek.
Hakılan:	Hikaye eden.
Hal:	Ben.
Hala-:	Çok sevmek, çok beğenmek, hoşuna gitmek.
Halas:	Özgür, serbest, bağımsız.
Halat-serpay:	Armağan etmek üzere verilen kap kacak, elbise, eşya.
Halat:	1. Giyecek, elbise. 2. Armağan, hediye.
Halat:	1. Vakit, zaman. 2. Durum, hal.
Halat:	Dinsel anlayışa göre kudret, olağanüstü güç.
Halavat:	Tatlılık, güzellik, şirinlik, haz, lezzet, tat.
Halayık:	Kadın köle, cariye.
Halıl:	Sevgili, samimi.
Hamırat:	İsteksiz, arzusuz.
Han:	Sofra.
Hancar:	Hançer.
Handan:	Devamlı gülen, mutlu, güler yüzlü.
Hanıman:	Ev, bark, ocak, birinin her şeyi.
Hap:	Uyku, rüya.
Hasa:	Gaz bezi, kuş tüyü, baston.
Haşm:	İncitmek.

Hatar:	Saf, dizi, sıra, kortej.
Hatarlı:	Tehlikeli, iskli.
Haybat:	Korkutmak, ürkütmek.
Hayp-:	Yazık, boş, israf, zarar, ziyan.
Hayp:	Yazık, israf, boş.
Hayyıl-Kerim:	Diri, canlı.
Hemişe:	Daima.
Hemme:	Herkes.
Hemra:	Yoldaş, arkadaş.
Hemraz:	Şırdaş, yakın, samimi arkadaş.
Hepde:	Hafta.
Hergiz:	Asla.
Herze:	Boş, boşuna, saçma, yersiz şey, kaba.
Heser:	Turku, şevk, heyecan.
Het:	Derece, sınır.
Hıcap:	Yüzkarası.
Hıçıl:	Utangaç, sıkılğan, utanma, haya.
Hılap:	Karşı, ters, zıt, eksiklik, kusur, noksan.
Hına:	Kına.
Hırıdar:	Bir şeyi alma isteği, hevesi olan.
Horram:	Mutlu, sevinçli.
Hoşamay:	Güler yüzlü, hoş tavırlı, sevimli.
Hoşan:	Ekinler toplandığı zamna dökülen başak, arpa, buğday.
Hovla-:	Endişelenmek, telaşlanmak.
Hovlı:	Geniş avlu.
Hovp:	Korkmak.
Hövür:	1. Arkadaş, yoldaş. 2. Damızlık.
Hub:	Ela gözlü, gözü kaşı güzel, güzel.
Humar:	Kumar, keyif, istek, maksat.
Hun:	Kan, Öldürülen adamın kanına karşı alınan intikam.
Hunhor:	Hunhar, Erkek ve kadında olan.
Hup:	Eski, iyi, güzel.
Hup:	Hoş, güzel, yar, sevgili.
Hupro:	Güzel yüzlü.

Huproj:	Güzel yüzlü, çok güzel.
Huruç:	Bir şeye olan güçlü istek, tutku.
Husn:	Yüz, cemal, güzellik.
Huş:	Hatırlama, akıl.
Huyru:	Huri.
Hümmet:	Güç, kuvvet.
Hüsn:	Güzellik, iyilik, eksiksizlik.
Hüyr:	Güzel, nazlı.
Ihtıla:	Ot biçme.
İklım:	Alem, cihan, dünya, ülke, yurt.
İkrar:	Vahit, söz.
İmarat:	Büyük ev.
İşva:	Naz, cilve.
İber-:	Göndermek, yollamak.
İftirak:	Ayrı düşme, ayrılma, dağılma, perişan olma.
İkrar:	Vaat, söz.
İnç-:	Güçsüzleşmek, zayıflamak.
İnde-:	Aramak, soruşturmak.
İr:	Erken.
İstihan:	Kemik.
İşan:	Molla.
İşik:	Kapı.
Kaba:	Elbise, Uzun elbise, kaftan.
Kada:	Kural, kaide, adet.
Kaddı:	Uzun.
Kak-:	Çakmak, çivilemek. Çarpmak, vurmak. Silkelemek.
Kamat:	Boy.
Kapıya:	Uyak, kafiye.
Kasam:	Yemin, ant.
Kazı:	Kadı.
Keç:	İnatçı.
Kelpese:	Kertenkele.
Kem:	Eksik olma.
Kemsiden:	Aşağılamak.

Ken:	(Kend) Kent, şehir, oba.
Keniz:	Hizmetçi kadın, cariye.
Ker:	Güç, kuvvet.
Kereşme:	Göz szme, naz ile bakma, naziklik.
Keş:	Gezinti, gezme, seyahat.
Kiriş:	Gergin teller.
Köçe:	Sokak.
Kök:	Şen, neşeli,
Köne:	Eski, yıpranmış.
Köte:	Kısa.
Kövkep:	Yıldız, talih, kader.
Köy-:	Yanmak, geçerliliğini yitirmek, tutuşmak.
Köydür-:	Yakmak.
Kühen:	Köhne, eski.
Küllü:	Bütün.
Kürsi:	Gökyüzünün bir tabakası.
Küşat:	Açık, açılan, kolay.
Küvh:	Dağ, yüksek yer.
Laçın:	Doğan, Şahin.
Lagl:	Kırmızı renkli ve değerli bir süs taşı, yakut.
Lagul:	Renkli kıymetli taş.
Leb:	Dudak.
Ledun:	Dini, dinle ilgili, ilahi.
Lek:	Yüz bin.
Lerzan:	Sarsılmak, titremek, ürpermek.
Leşger:	Ordu, müfreze.
Leyl:	Gece.
Lıbas:	Elbise.
Magrup:	Batı.
Mahal:	Dönem, zaman.
Mahbub:	Sevilen, aşık.
Mahbup:	Sevgili, dost, yar.
Mahı-Taban:	Yeni ay.
Mälım:	Malum, bilinen.

Mamla:	Gerçek, doğru.
Mañlay:	Alın, yazı.
Mar:	Yılan.
Maral:	Ceylan.
Masıl:	Vergi tahsildarı.
Maslahat:	Öğüt, tavsiye, danışmak.
Maşk:	Alıştırma, egzersiz.
Maşrik:	Doğu.
Mata:	Kumaş.
Matlap:	İstek, arzu.
Matlup:	İstek, maksat, arzu.
Maya:	Bir deve türü.
Mayıl:	Sıcak, ılık.
Maza:	Zevk, lezzet, hoş duygu, keyif,
Mebada:	Birdenbire, aniden.
Mehr:	Aşk, şevkat, muhabbet.
Mensuh:	Reddedilmiş, yok edilmiş, hükümsüz bırakılmış, kaldırılmış.
Merdana:	Mert.
Mergup:	Güzel, makbul, beğenilen.
Messan,	Hal, durum.
Meşbürünç:	Ağarmış, aklaşmış.
Meyit:	Ölü, ceset.
Mıdar:	Güç, zor, yaşam, ömür.
Mıdar:	Rızık.
Mılagat:	Güler yüz.
Minevver:	Nurlu, ışıklı, parlak.
Mirevvet:	Cömertlik, iyilik, insaf.
Mis:	Bakır, kızıl.
Misgin:	Fakir, zavallı, yoksun.
Miyan:	Orta, aralık, kenar.
Mizan:	Terazi.
Mövç / Mövce:	Kabarmak, dalgalanmak, şiddetlenmek.
Mugayyan:	Belli, bilirdi, tespit edilmiş.
Muhaddisan:	Hadis bilen, rivayet eden, sohbet eden.

Muhammes:	Korkak, ödle.
Mukim:	Çalışan, gayretli.
Muñ:	Kaygılı, gam.
Munakgaş:	Nakşedilmiş, nakışlı, bezenmiş, güzel.
Mundag:	Şöyle, şunun gibi, bunun gibi.
Munus:	Sırdaş.
Muştak:	Arzulayan, istekli, arzulu.
Muvacıp:	İş hakkı, aylık.
Mücella:	Parlak, süslü, güzel.
Müñ:	Bin.
Mürçe:	Karınca.
Müşbar:	Misk kokusu.
Müşk:	Bir cins ceylanın göbeğinden çıkan güzel kokulu madde, misk.
Müvessa:	Birbirine yardım etme.
Nadan:	Cahil.
Nahal:	Fidan.
Nahar:	Sulu yemek.
Nakıl:	Atasözü.
Nala:	Ağlama, inleyiş, feryat.
Nala:	İnilti, sızlanma.
Nama:	Mektup, yazı.
Nan:	Ekmek, yufka.
Nar:	Ateş.
Nazarkerde:	Ağırbaşlı, vakur.
Nâzenin:	Güzel, alımlı.
Nebes:	Boş, faydasız, nafîle.
Negehan:	Ansızın.
Nekes:	Cimri.
Niger:	Resim, portre, güzel, sevgili.
Nil:	Tüfeğin gövdesi.
Nişan:	Belirti.
Nova:	Hiçbir şey.
Novça:	Genç.
Novha:	Ağlama, ağlayış, feryat etme, inleme, ses, ağıt.

Nöker:	Muhafız.
Nucum:	Yıldız.
Nurbat:	İmdat.
Ogru:	Hırsız.
Orun:	Yerleşke, yer.
Oturgıç:	Sandalye.
Ovadan:	Genç, güzel kız.
Ovaz:	Ses, seda.
Ovkat:	Vakitler, zamanlar.
Oya:	Uyanık.
Oyar:	Uyandırmak, kaldırmak.
Oygan-:	Uyanmak.
Öç-:	Sönmek.
Ökde:	Bir işi çok iyi yapan usta.
Ökde:	Yenmek, üstün gelmek.
Örten-:	Bir şeye üzülme, yanmak.
Öt-:	1. Geçmek, geçip gitmek, 2. Yakmak, ateşe vermek, 3. Affetmek, bağışlamak.
Öteğçi:	Geçen, geçip giden.
Övez:	Ödünleme, tazminat.
Övrül-:	Dönmek, evrilmek, dönüşmek.
Päk:	Duru, saf, temiz.
Pakırda:	Kahkahayla.
Palan:	Çul, semer örtüsü, semer.
Pansadu bistu haşt:	Beş yüz yirmi sekiz.
Para:	Yırtık, delik.
Paragat:	Rahatlık, istirahat.
Parasat:	Düşünce.
Pasıt:	Bozulan, bozuk, kötü, ahlaksız insan, fesatçı.
Pata:	Başlangıç, Kuranı Kerimin ilk suresi, dua etmek.
Payandaz:	Hazır olmak.
Peçek:	Sarımsağa benzer bitki.
Pehim:	Akıl, düşünce.
Pehim:	Düşünce, akıl.

Pelek:	Gök, gökyüzü, sema, talih, kader.
Pelle:	Son, bitiş. Basamak, derece.
Per:	Tüy, çark,
Perrende:	Kuş, uçan.
Pervaz:	Kuşun kanatlarının hareketi.
Perverdiger:	Allah, yaratan.
Perzent:	Çocuk.
Peşgeş:	Armağan, hediye.
Peşvaz (pişvaz):	Karşılama, önüne çıkma.
Peyker:	Beden, endam, çehre, yüz.
Peyman:	Ahit, söz, yemin, şart, karar.
Peyvent:	Aşlamak.
Pıgan:	Feryat.
Pınhan:	Gizli.
Pıragı:	Rahat bulan, dinlenen, huzura kavuşan.
Pırak:	Ayrılık, birbirinden uzak düşme.
Pil:	Fil.
Pisse:	Fıstık.
Pisse:	Küçük dudak.
Piş:	İş, hüner.
Pişik:	Kedi.
Posa:	Öpme, öpüş, buse.
Puç:	Boş, yararsız, kötü anlamsız.
Ragıyet:	Halk.
Ragna:	Güzel, narin, latif, hoş.
Ragt:	Gök gürültüsü.
Rast:	Doğru, gerçek.
Ravıyan:	Ozan, aşık, rivayet eden, hikaye eden.
Ravıyanı ahbar:	Haberleri rivayet edenler.
Rayat:	Tabiyet, uyruk.
Reftar:	Kişilik, huy, karakter.
Reftiger:	Gidici, gitmeye hazır, gidici.
Rehim:	Acıma, bağışlama, merhamet.
Remil:	Kum, fal bakma.

Reşk:	Kıskançlık, imrenme.
Ribat:	Kervansaray, çöllerde konaklamak için yapılmış yer, sağlam yapı.
Roymal:	Örtü.
Rövşen:	Aydınlık.
Ruzı:	Bir gün, günün birinde.
Saba-:	Bitmek, tükenmek, kurtulmak, bir şeyden temizlenmek.
Saba:	Erken, sabah.
Sadaga:	Sadaka, kurban etme, feda etme.
Sagdak:	Ok torbası.
Salın-:	Kurmak, inşa etmek.
Salu-mah:	Yıl ve ay.
San:	Sayı, adet, miktar.
Sapalı:	Keyifli.
Sapar:	Kez, kere, defa.
Sargan:	Çöl, kurak yer.
Sargar-:	Sarmak.
Sarı:	Taraf, yön.
Sası:	Kötü koku, kötü, fena, yaramaz.
Say:	Sığ.
Saya:	Gölge.
Sayra-:	Hoş ötmek.
Sayt:	Avlama, avlanma.
Sayyad:	Avcı.
Sazanda:	Müzisyen, çalgıcı.
Sehel:	Basit, kolay.
Selle:	Sarık.
Sena:	Övgü, methiye.
Senem:	Sevgili.
Senuber:	1. Uzun ve yetişmiş ağaç, 2. Güzel ve uzun boy, 3. Sevgilinin boyu.
Sep-:	Birleştirmek, eklemek.
Ser:	Arzu, istek.
Sera:	Toprak.
Serasima:	Hayran, şaşkın, kendini kaybetmiş.

Serefrac:	Büyük mertebeli, seçkin.
Serencam:	Donanım malzemesi, teçizat.
Serferaz:	Büyük mertebeli, seçkin, başkalarından ayrılan.
Sergerdan:	Başı dönen, ahmak, sersem, budala.
Serhovz:	Havza.
Serkerde:	Gerçek yoldaş.
Serkeşte:	Başı dönmüş, başıboş, hayran, şaşkın, sersem.
Sermest:	Sarhoş, kendinden geçmiş.
Serp-:	Açmak.
Serv:	Güzel, sevgili, güzelin boyu.
Seyilgeh:	Seyredilen yer, gezilen yer.
Sıla-:	Saymak, saygı göstermek, hürmet etmek.
Sın at:	Gözden geçirme, kontrol etme.
Sın-:	Kırılmak, vurulmak, ölmek, düşmek.
Sıpalap:	Çocuğun başını okşamak.
Sıpat:	Yüz, huy, karakter, özellik.
Sıya:	Mürekkep.
Sim:	Gümüş.
Sogur:	Çıkarmak.
Sona:	Güzel ördek.
Sorag:	Kuvvetlendirme sağlayan kelime. Soru sormak.
Soval:	Soru, sual.
Sovat:	1. Okuma, yazma, eğitim. 2. Soğutmak.
Sovsan:	Elle dokunmuş ipek.
Söver:	Sevgili.
Söyünci (buşluk):	İyi haber, müjde.
Subhan:	Şöhret, övme, övgü, ün.
Suhan:	Söz, övme.
Suhanver:	Nüktedan, güzel konuşan, tatlı dilli.
Sungur:	Akdoğan, şahin.
Surud:	Soğuk yer.
Süluv:	Güzel, hoş, latif.
Süñk:	Kemik.
Sütem:	Baskı, zulüm, eziyet.

Süy-:	Bir şeyi çekip uzatmak, esnetmek, sündürmek
Süyci:	Tatlı.
Şa:	Hükümdar.
Şabaz:	Yiğit, bahadır, kahraman.
Şadıyan:	Neşeli, sevinçli, mutlu.
Şagal:	Çakal.
Şagır:	Şair.
Şamar:	Ejderha, şahmaran.
Şamçırag:	Mum.
Şana:	Tarak.
Şat:	Mutlu, sevinçli.
Şatlıg:	Sevinç, mutluluk.
Şayla:	Hazırlamak, donatmak için hazırlamak.
Şeb:	Gece.
Şebren:	Gece karanlığı gibi.
Şehd:	Bal, Gümeç.
Şehla:	Mavi göz, naz ile bakan güzel göz.
Şek:	Şüphe, kuşku.
Şem:	Mum.
Şemg:	Mum, ışık, lamba.
Şemşat:	Şimşir ağacı.
Şemşir:	Kılıç.
Şerapat:	Saygınlık, şan, şeref, vicdan, büyüklük.
Şesupa:	Seki, bank, oturak.
Şir:	Aslan.
Şiraz:	Nakış.
Şöhle:	Işık.
Şugla:	Işık, şule.
Şum:	Kötü, fena.
Şunda:	Burada.
Şuñkar:	Doğan, şahin.
Şunkar:	Sungur.
Tagam:	Lezzetli.
Tagat:	Kulluk etmek, dinin isteklerini yerine getirmek.

Tagbır:	Rüya yorma, anlatma.
Tagn, Tagna:	Serzeniş.
Tagt:	Taht.
Tagzım:	Hürmet, hürmet etme, saygı gösterme.
Takdır:	Alın yazısı, taktir, kader.
Talvas:	Heves, meyil, istek.
Tap-:	Bulmak.
Tap:	Güç, kuvvet, kudret.
Tar:	İp.
Tar:	Tel, saç teli.
Tarlan:	Bir çeşit kuş.
Tart-:	Çekmek, bir şeyi germek, hızlı yol yürümek.
Taşla-:	Atmak, fırlatmak, savurma, bırakmak, son vermek.
Taşla-:	Fırlatıp yere atmak.
Tay:	Uygun, layık, denk.
Tekçe:	Duvara oyulmuş raf.
Teke:	Erkek keçi.
Telmir-:	Birinin yolunu gözlemek.
Temmi:	Ceza.
Ten:	Beden, vücut.
Ter (terçemen):	Tazeliğini yitirmemiş, solmamış.
Ter:	Yaş, nemli, taze, gül.
Terhos:	Dilek, istek, arzu.
Terzi:	Gaddar, edepsiz, merhametsiz, fena, azgın, çetin, zor.
Teşne:	Susamak.
Tıg:	Namlu, ağız, bıçağın ağzı.
Tılla:	Altın.
Tir-:	Toplamak.
Tirme:	Kuşak.
Tisgin-:	Korkudan ürpermek, irkilmek, silkinmek, sarsılmak.
Tisgir-:	İrkilmek.
Tomaşa:	Manzara.
Topul-:	Saldırmak, hücum etmek.
Tor:	Tuzak.

Totı:	Papağan
Totu:	Narin söz, Bülbül sesi.
Tövekgel:	Tevekkül eden, rıza gösteren.
Tövella:	Yalvarmak.
Töverek:	Çevre, etraf.
Tabı:	1. Dini düşüncelere göre cennette yer alan bir ağacın adı, 2. Uzun boy, güzel.
Tumak:	Kapatmak, tıkamak.
Tut-:	Tutmak, yakalamak, örtmek, kaplamak.
Tün:	Gece, akşam, karanlık.
Tüpen:	Tüfek.
Türpe:	Taze, yeni, görülmemiş, şaşırtıcı.
Tüys:	1.Görünüş, biçim, şekil. 2.Gerçek, hakiki.
Tüysli:	Türlü, çeşitli.
Uçgun:	Kıvılcım.
Ugrunda:	Hakkında.
Ukla-:	Uyumak, yatmak, uyuklamak, uyuyup kalmak.
Ulal-:	İrileşmek, kendini üstün görmek.
Umman:	Deniz, okyanus.
Ussat:	Üstat.
Uyal-:	Utanmak.
Uyat:	Utanç.
Ülpet:	Dostluk, yakınlık, ahbablık.
Ülpül-:	Yaltaklanmak, sokulmak.
Ümsüm:	Sessilik.
Vada eyle-:	Söz vermek.
Vagda:	Vaat vermek, söz vermek.
Varak:	Sayfa, işe yaramaz eski.
Vasıl:	Erişen, ulaşan, kavuşan.
Vasp:	Vasıf, tarif.
Vaveyla:	Eyvah, yazık; keder, dert, üzüntü.
Vaziha:	Açık, belli, kapalı olmayan.
Vehim:	Esassız ve yanlış düşünce, şüphe, tereddüt, kuruntu, korkma, çekinme.

Vel-leyli:	Geceye ant içerim, kara, siyah, karanlık.
Veyran:	Viran.
Vıca:	Ağrı, sızı.
Vısal:	Kavuşma, rastlama, ulaşma, sevgiliye kavuşma.
Yagday:	Durum, vaziyet.
Yagı:	Düşman.
Yagtı:	Ağartı, ışık.
Yalañaç:	Çıplak.
Yalğan:	Yalan söz, yalan söylemek.
Yalın:	Ateş.
Yan-:	Yanmak.
Yarag:	Silah.
Yarı:	Yardım etmek.
Yasav:	Sıra, nöbet, dizi.
Yasavul:	Yolu kontrol eden atlı, koruyucu, bekçi.
Yaşır:	Gizlenmek, saklanmak.
Yat:	Hafıza, bellek.
Yem:	Okyanus, deniz.
Yez:	İçin, -den, -dan.
Yırak:	Uzak, uzaktaki.
Yorgut:	Rüya ya da fal yorumlama.
Yorut-:	1. Sürmek, 2. Yoldan çıkarmak, azdırmak.
Yov:	Düşman, Savaş.
Yovm:	Gün, zaman.
Yufar:	Misk, kolonya.
Yuv-:	1. Yıkamak, 2. Aklamak.
Yüvür-:	Koşmak, dolaşmak.
Zagıfa:	Güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz, zayıf. Kadın.
Zaglamak:	Kılıcı bıçağı taşa çalmak, keskinleştirmek.
Zahım:	Yara.
Zamm:	Ekleme.
Zanahdan:	Çene, Gerdan.
Zar:	Aciz, zavallı, güçsüz, zayıf.
Zat:	Her türlü eşya, şey.

Zehre:	1. Çiçek, 2. Yiğitlik, cesaret, 3. Öd, safra.
Zelil:	Sıkıntı çeken, horlanan, muhtaç, fakir, biçare.
Zemistan:	Kış.
Zer:	Altın, yıldız.
Zerbap:	Altın ile süslenmiş, altın gibi.
Zernigar:	Altın ile bezenen, altın suyuna batırılan.
Zıban:	Dil, söz.
Ziba:	Güzel, sevimli.
Zirdest:	El altındaki, hizmetkar, bağımlı olmak.
Zulmat:	Karanlık, zifiri karanlık, cahillik, cehalet.
Zülp:	Saç, iki yanda duran saç. Ämir

KAYNAKLAR

- (1982). “*Türkmen Edebiyatının Tarihi*”, Cilt: 6, Aşkabat. (TET)
- (1998). “Başlangıcından Günümüze Kadar Tükiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi”, Türkmenistan Türk Edebiyatı, CIO, *Kültür Bakanlığı*, Ankara. (TDTEA)
- A. Yıldız, N. (2015). *Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Acıpayamlı, O. (1992). “Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Cilt IV, Ofset Repromat Matbaası, s. 1-15.
- Albayrak, N. (2005). “Türk Halk Hikâyelerinin Genel Özellikleri, Tasnifi ve Taş Baskısı Halk Hikâyelerine Bazı Katkılar”, *Osmanlı Araştırmaları XXVI*, 26, 39-49.
- Alptekin, A. B. (2002). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Başgöz, İ. (1986). *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, T.C. Kültür Bak., İstanbul.
- Çelepi, M. S. (2017). *Türk Halk Kültüründe Rüya*, Kömen Yayınları, Konya.
- Çelepi, M. S. (2017). *Türk Kültür Evreninde Toy-Denizli Örneği*, Kömen Yayınları, Konya.
- Çetindaş, D. (2013). “Mitoloji’nin Güçlü Dalı: Gül”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı I, s. 13-28.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Demirel, H. (2015). *Türk Destanlarının Ana Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Diykanbaeva, A. (2004). *Kırgız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem İle Ashı Hikâyesi Üzerinde Mükayeseli Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ekici, M. (1995), *Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri İle Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ekici, M. (2004). *Türk Dünyasında Köroğlu*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ekici, M. (edt. M. Ö. Oğuz), (2011). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı-Araştırma Yöntemleri*, Grafiker Yayıncılık, Ankara.

- Ekici, M. (2019). “13. Dede Korkut Destanı: “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!”, *Milli Folklor Dergisi*, 31/122, s. 5-13.
- Elçin, Ş. (2013). *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ercilasun A. B., vd. (edt.), (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Z. (1974). *Türk Medeniyeti Tarihi (İslamiyetten Evvel Türk Medeniyeti)*, Toker Basımevi, İstanbul.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Günay, U. (1993). *Türkiye’de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İbrayev, Ş. (1998). *Destanın Yapısı*, (çev. Ali Abbas Çınar), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- İnan, A. (1987). *Müslüman Türklerde Şamanizmin Kalıntıları*, Makaleler I, türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- İsen, M. (2001). “Türk Dünyası Ortak Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü (TDEKTS)*, Cilt I, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- İsen, M. (2004). “Türk Dünyası Ortak Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü (TDEKTS)*, Cilt III, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- İsen, M. (2003). “Türk Dünyası Ortak Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü (TDEKTS)*, Cilt II, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (1958), “*Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti*” *Jean Deny Armağanından Ayrı Basım*, TTK Basımevi, s. 121-133, Ankara.
- Kıyasova, G., vd., (drl.) (2016). *Türkmen Diliniñ Düşündürülüş Sözlüğü (TDDS)*, Ylym, Cilt I, Aşgabat.
- Köprülü, M. F. (1966) *Edebiyat Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Köprülü, M. F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Köprülü, M. F. (2013). *Türk Edebiyat Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Köse, N. (1994). “Gül Bilbil Destanı”, *Milli Folklor Dergisi*, 3/24, s. 29-33.

- Lüleci, M. (2016). “Bir Gül İle Üç Bülbül: Açılanmış Şiirsel Metaforlar ve Modern Türk Şiirinde Gül Metaforuna Bilişsel Bir Yaklaşım”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFD)*, 2/33, s. 179-197.
- Mammetyazov, B. (1998). “Türkmen Halk Destanları”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, XX, 38-43.
- Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşî Menakıb-nâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Yayınları, İstanbul.
- Orazov A. (1998). “*Türkmen Edebiyatı Antolojisi-Halkın Ruhi Hazinesi*”, T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt: I, s. 22-37.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Pala, İ. (1995). *Andiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Parlak, M. (2000). “Gül’ün Kültürümüzdeki Çağrışımları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/9, s. 105-117.
- Propp V. (1987). *Masalların Yapısı ve İncelenmesi*, (çev. Hüseyin Gümüş), Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Reichl, K. (2014). *Türk Boylarının Destanları*, (çev. Metin Ekici), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sağlam, S. (2015). “Türkmenistan Sahasında Bir Kahramanlık Hikâyesi: “Baba Rövsen””, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 5/9, s. 169-230.
- Sakaoğlu, Saim. (1969). *Bey Böyreğ Hikayesinin Bayburt Rivayeti*, Türk Kültürü Araştırmaları Yayınları, Ankara.
- Saray, M. (1993). *Türkmen Tarih (Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi-5)*, Nesil Matbaacılık, İstanbul.
- Sinan Nizam, B. (2010). “Divan Şiirinin Alegorik Âşık ve Maşuklarından Gül ü Bülbül”, *TurkishStudies*, 5/3, s. 462-478.
- Şahin, H. İ. (2010). *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*, Kömen Yayınları, Konya.
- Tanç, N. (2009). “Rıfâî’den Oscar Wilde’a Gül ve Bülbül”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, s. 967-986.
- Tavkul, U. (2007). “Kafkas Nart Destanlarında At Motifi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4/3, s. 196-205.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- Türkeş - Günay, U. (2012). *Türklerin Tarihi-Geçmişten Geleceğe*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Türkmen, F. – Geldiyev, G. (1995). *Türkmen Şiiri Antolojisi*, Türksoy Yayınları, Ankara.
- Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühra (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Törenek, M. (2000). “Recaizade Mahmut Ekrem’in “Bülbül” Redifli Şiiri ve Ona Yazılan Nazireler”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14, s. 169-185.
- Uludağ, E. (2016). “Fuzûlî’nin Gazellerinde Bir Güzellik Unsuru Olarak Yanak”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III, s. 15-68.
- WEB_1. TDK, (2019). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük Site (17.02.2019)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc801ab5f50d5.74480132
- Yeşildal, Ü. Y. (2018). “Atalar Kültüne Dair İnanmaların Türklerin Ad Verme İnanç ve Gelenekleri Üzerine Tesiri”, *Milli Folklor*, 30/119, s. 48-59.
- Yetiş, K. (1994). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Destan maddesi), Cilt 9, s. 202-205.
- Zavotçu, G. (2002). “Türk Edebiyatında Gül ve Bülbül”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Ortaçağ Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

EKLER

АКАДЕМИИ НАУК ТУРКМЕННОЙ ССР
ИНСТИТУТ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ИМЕНИ МАХТУМКУЛИ

ШАБЕНДЕ

ЛИРИКА.
ГЮЛЬ—БИЛБИЛ

Под редакцией
кандидата филологических наук
А. Мердова

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЫЛЫМ»
АШХАБАД — 1978

ТҮРКМЕНИСТАН ССР ЫЛЫМЛАР АКАДЕМИЯСЫ
МАГТЫМГУЛЫ АДЫНДАКЫ ДИЛ ВЕ ЭДЕБИЯТ ИНСТИТУТЫ

ШАБЕНДЕ

ЛИРИКА.
ГҮЛ—БИЛБИЛ

Филология ылымларының кандидаты
А. Мередовың
редакциясы билен

«ЫЛЫМ» НЕШИРЯТЫ
АШГАБАТ — 1978

T2
Ш13

Шабенде

Ш13 Лирика. Гүл — Билбил. А. Мередовың ред. билен.
Дүзүжи М. Өвезгелдиев. А., «Ылым», 1978.
184 с. (ТССР ЫА-ның Магтымгулы ад. Дил ве
эдебият ин-ты).

Шабенде XVIII асыр түркмен классыкы эдебиятының ин төрнүкли векиллериниң биридир. Ол көп санлы ажайып лирики хем эпика эсерлерин авторыдыр. Шахырың эсерлериниң бу йыгындысында онуң лирики эсерлери ве ин мешхур «Гүл — Билбил» дессаны ерлешдирилипдир. Китапта Шабендәниң өмри ве дөредижилиги хақында гүррүн берйән сөзбашы хем-де онуң эсерлеринде душ гелйән арап-парс сөзлериң манысыны дүшүндирийән сөзлүк хем бар. Китап гин окыжылар көпчүлиги үчин ниетленипдир.

T2

Ш $\frac{70403 - 143}{M561(30) - 78}$ 71 — 76.

© Издательство «Ылым», 1978 г.

Юсуп —
лы,
сане

куп —
Юсу
кут —

Мазмуну

Шабенде хакда кәбир маглумат	5
Лирика	17
Гөзелм	19
Сөвер ярм, Меңли	21
Магруплькда беллидир	21
Тылла, сениң ышкыңда	22
Жепа әйледим	23
Пери гөрмедим	24
Кәшки биз	26
Кем билер	27
Ашы болмаса	28
Хайыр патасын алманың	29
Ынсан уграшса	29
Нәбилсин	30
Ганатланып учмага	31
Дагы бәш	32
Кайдадыгы билинмез	33
Валласы кырк	34
Заманы недир?	36
Кайсыдыр — эрур	38
Арап ат	40
Меңли ханы нәтдиң!	40
Гечди, галмады	42
Бизар олдум	43
Галаның	44
Гүл — Билбил	45
Сөзлүк ве дүшүндиришлер	167

Шабенде — один из видных представителей туркменской классической литературы XVIII в. Он является автором многочисленных лирических и эпических произведений. В данный сборник помещены лирические произведения и популярный дестан поэта «Гюль — Билбил». Книга имеет предисловие, комментарии и словарь. Она рассчитана на широкий круг читателей.

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Adnan YILDIZ
Doğum Yeri : İstanbul
Doğum Tarihi : 01.05.1994
E-posta : adnnyldzaku@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Necip Fazıl Kısakürek Lisesi (2006-2010)

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (2011-2015)

Yüksek Lisans: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (2015-2019)

Yabancı Dil Düzeyi: İngilizce (İyi)

İŞ DENEYİMİ:

Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (2018-devam ediyor)

ARAŞTIRMA ALANLARI

Güney Batı Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı, Türkmen Türkçesi ve Edebiyatı.